

ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ:

Μια ανάλυση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Αικατερίνη Κόκκινου

Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά
Συγγράμματα και Βοηθήματα
www.kallipos.gr

HEALLINK
Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
ανάπτυξη στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΚΚΙΝΟΥ
Διδάκτωρ Οικονομικών Επιστημών

*Ευρωπαϊκές Επιχειρήσεις
και Καινοτομική Επιχειρηματικότητα:
Μια ανάλυση στο πλαίσιο
της Ευρωπαϊκής Ένωσης*

Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά
Συγγράμματα και Βοηθήματα
www.kallipos.gr

Ευρωπαϊκές Επιχειρήσεις και Καινοτομική Επιχειρηματικότητα: Μια ανάλυση στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Συγγραφή

Αικατερίνη Κόκκινου

Κριτικός αναγνώστης

Γεώργιος Κορρές

Συντελεστές έκδοσης

Γλωσσική Επιμέλεια: Νερίνα Κιοσέογλου

Γραφιστική Επιμέλεια: Γαβριήλ Μποζιονέλος

Τεχνική Επεξεργασία: Γαβριήλ Μποζιονέλος

ISBN: 978-960-603-012-3

Copyright © ΣΕΑΒ, 2015

Το παρόν έργο αδειοδοτείται υπό τους όρους της άδειας Creative Commons Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 3.0. Για να δείτε ένα αντίγραφο της άδειας αυτής επισκεφτείτε τον ιστότοπο

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/gr/>

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Ηρώων Πολυτεχνείου 9, 15780 Ζωγράφου

www.kallipos.gr

Περιεχόμενα

Πίνακας συντομεύσεων-ακρωνύμια	9
Ευρετήριο ελληνόγλωσσων και ξενόγλωσσων όρων	10
Πρόλογος	12
Εισαγωγή	13
Κεφάλαιο 1	17
Εννοιολογικός Προσδιορισμός και Βασικά Χαρακτηριστικά της Καινοτομίας	17
1.1. Εισαγωγή	17
1.2. Καινοτομία-Έρευνα και Τεχνολογία: Οριοθέτηση βασικών εννοιών και χαρακτηριστικών	18
1.2.1. Η έννοια της τεχνολογίας (Technology)	18
1.2.2. Η έννοια της καινοτομίας (Innovation)	18
1.2.3. Επιστημονική και Τεχνολογική Έρευνα και Καινοτομία (Research and Technology innovation)	19
1.2.4. Καινοτομία προϊόντος (Product innovation)	19
1.2.5. Καινοτομία διαδικασίας (Process innovation)	20
1.3. Είδη καινοτομικών δραστηριοτήτων (Kinds of Innovation Activities)	20
1.4. Δείκτες στατιστικών μετρήσεων επιστήμης και τεχνολογίας (Research and Technology Statistical Indicators)	22
1.5. Η έννοια της τεχνολογικής προόδου (Technological progress)	28
1.6. Η μεταφορά της νέας τεχνολογίας	30
1.7. Εθνικά και περιφερειακά συστήματα καινοτομίας	32
1.8. Το βασικό πλαίσιο και οι πηγές της οικονομικής ανάπτυξης	33
1.9. Συμπεράσματα	35
Βιβλιογραφικές αναφορές	36
Κριτήρια αξιολόγησης	38
Κριτήριο αξιολόγησης 1	38
Ποια η έννοια της καινοτομίας;	38
Απάντηση/Λύση	38
Κριτήριο αξιολόγησης 2	38
Ποιες οι πηγές της οικονομικής ανάπτυξης;	38
Απάντηση/Λύση	38
Κριτήριο αξιολόγησης 3	39
Τι είναι οι ΞΑΕ;	39
Απάντηση/Λύση	39
Κριτήριο αξιολόγησης 4	40
Τι περιλαμβάνει το περιεχόμενο των καινοτομικών δραστηριοτήτων;	40
Απάντηση/Λύση	40
Κεφάλαιο 2	42
Εννοιολογικοί Προσδιορισμοί και Βασικά Χαρακτηριστικά της Επιχειρηματικότητας και των Ευρωπαϊκών Επιχειρήσεων	42
2.1. Έννοια και χαρακτηριστικά της ανταγωνιστικότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση	42
2.2. Έννοια και χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση	43
2.3. Επιχειρηματικότητα και επιχειρήσεις: Έννοια, είδη, μορφές και σημασία	46
2.4. Καινοτομική επιχειρηματικότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση	48

2.5. Σχεδιασμός και πολιτικές στην Ευρωπαϊκή Ένωση:	
Σχεδιασμός για τη δημιουργία και ανάπτυξη των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων	50
2.6. Ειδικά θέματα ευρωπαϊκών επιχειρήσεων: Ευρωπαϊκές ΜμΕ	56
2.7. Μελλοντικές τάσεις, προτάσεις και προοπτικές	60
Βιβλιογραφικές αναφορές	67
Κριτήρια αξιολόγησης	69
Κριτήριο αξιολόγησης 1	69
Ποια η έννοια και η σημασία της επιχείρησης;	69
Απάντηση/Λύση	69
Κριτήριο αξιολόγησης 2	69
Δώστε τον ορισμό (-ους) για την έννοια της επιχειρηματικότητας.	69
Απάντηση/Λύση	69
Κριτήριο αξιολόγησης 3	71
Σημειώστε ποιο από τα ακόλουθα είναι Σωστό (Σ) ή Λάθος (Λ).	71
Απάντηση/Λύση	71
Κριτήριο αξιολόγησης 4	71
Αναφέρατε τους βασικότερους παράγοντες για τη διαμόρφωση και ανάπτυξη του σωστού πλαισίου της επιχειρηματικότητας και της ανάπτυξης.	71
Απάντηση/Λύση	71
Κεφάλαιο 3	73
Το Πλαίσιο και η Εξέλιξη των Ευρωπαϊκών Επιχειρήσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση:	
Μια Διαχρονική και Δια-συγκριτική Ανάλυση	73
3.1. Καινοτομικές δραστηριότητες, ανταγωνιστικότητα και διαδικασία σύγκλισης	73
3.2. Το πλαίσιο και οι επιπτώσεις της τεχνολογικής πολιτικής στην Ε.Ε.	74
3.3. Περιφερειακή πολιτική σύγκλισης και συνοχής	76
3.4. Εξέλιξη και ανάπτυξη της ευρωπαϊκής τεχνολογικής πολιτικής	83
3.5. Εκτίμηση και αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής τεχνολογικής πολιτικής:	
Προοπτικές σύγκλισης και συνοχής στην Ε.Ε.	91
3.6. Συμπεράσματα, προτάσεις, πολιτικές	96
Βιβλιογραφικές αναφορές	98
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία	98
Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία	98
Κριτήρια αξιολόγησης	99
Κριτήριο αξιολόγησης 1	99
Αναφέρατε τους κύριους στρατηγικούς στόχους ανάπτυξης στο πλαίσιο της Ε.Ε., καθώς και τα κυριότερα μέσα και ενέργειες προς την υλοποίησή τους.	99
Απάντηση/Λύση	99
Κριτήριο αξιολόγησης 2	101
Ποια η έννοια του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας και Καινοτομίας;	101
Απάντηση/Λύση	101
Κριτήριο αξιολόγησης 3	101
Αναλύστε συνοπτικά τις κύριες αναπτυξιακές προοπτικές στην Ε.Ε.	101
Απάντηση/Λύση	101
Κριτήριο αξιολόγησης 4	104
Αναλύστε συνοπτικά τις κύριες αρχές αναφορικά με την προοπτική περιφερειακής σύγκλισης και συνοχής στην Ε.Ε..	104
Απάντηση/Λύση	104

Κεφάλαιο 4	105
Επιχειρηματικότητα και Καινοτομικές Δραστηριότητες: Μια Ανάλυση των Επιπτώσεων στην Ανταγωνιστικότητα και την Οικονομική Ανάπτυξη στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	105
4.1. Έννοια και χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας	105
4.2. Επιχειρήσεις, καινοτομικές δραστηριότητες και ανταγωνιστικότητα	106
4.3. Συμπεράσματα, πολιτικές και προτάσεις	111
Βιβλιογραφικές αναφορές	114
Κριτήρια αξιολόγησης	115
Κριτήριο αξιολόγησης 1	115
Περιγράψτε τους κύριους παράγοντες οι οποίοι υποκινούν τις επιχειρήσεις να αναλάβουν καινοτομικά σχέδια.	115
Απάντηση/Λύση	115
Κριτήριο αξιολόγησης 2	115
Περιγράψτε την έννοια της καινοτομίας ως σημαντικό παράγοντα για την επιχειρηματικότητα και την ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας.	115
Απάντηση/Λύση	115
Κριτήριο αξιολόγησης 3	116
Αναλύστε την έννοια της ανταγωνιστικότητας.	116
Απάντηση/Λύση	116
Κριτήριο αξιολόγησης 4	117
Αναφέρετε τους κύριους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν και προσδιορίζουν την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.	117
Απάντηση/Λύση	117
Κεφάλαιο 5	118
Διαπεριφερειακή Ανάλυση της Επιχειρηματικότητας και των Ευρωπαϊκών Επιχειρήσεων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	118
5.1 Εισαγωγή	118
5.2 Καινοτομία και περιφερειακή ανάπτυξη	120
5.4 Συμπεράσματα, προτάσεις, πολιτικές	151
Βιβλιογραφικές αναφορές	154
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία	154
Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία	156
Κριτήρια αξιολόγησης	157
Κριτήριο αξιολόγησης 1	157
Περιγράψτε τα κύρια στοιχεία και τους κύριους παράγοντες περιφερειακής ανταγωνιστικότητας.	157
Απάντηση/Λύση	157
Κριτήριο αξιολόγησης 2	158
Περιγράψτε τους κύριους παράγοντες που συντελούν στη δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.	158
Απάντηση/Λύση	158
Κριτήριο αξιολόγησης 3	159
Αναφέρετε τα κύρια εμπόδια και απειλές που αντιμετωπίζει σήμερα η περιφερειακή σύγκλιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	159
Απάντηση/Λύση	159
Κριτήριο αξιολόγησης 4	159
Περιγράψτε συνοπτικά την αποτίμηση των επιδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε καινοτομική επιχειρηματικότητα.	159

Απάντηση/Λύση	160
Κεφάλαιο 6	162
Συμπεράσματα, Προοπτικές, Προτάσεις Πολιτικής	162
6.1 Αποτίμηση καινοτομικής επιχειρηματικότητας και αναπτυξιακής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση	162
6.2. Μελλοντικές τάσεις, προτάσεις και προοπτικές	167
Βιβλιογραφικές αναφορές	174
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία	174
Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία	174
Κριτήρια αξιολόγησης	175
Κριτήριο αξιολόγησης 1	175
Περιγράψτε συνοπτικά τους κύριους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν αρνητικά την προώθηση της καινοτομικής επιχειρηματικότητας στην Ε.Ε.	175
Απάντηση/Λύση	175
Κριτήριο αξιολόγησης 2	175
Περιγράψτε συνοπτικά τους κύριους προσδιοριστικούς παράγοντες της τεχνολογικής πολιτικής στην Ε.Ε.	175
Απάντηση/Λύση	175
Κριτήριο αξιολόγησης 3	176
Αναλύστε τα κύρια στοιχεία μιας πολιτικής αναφορικά με την ενίσχυση της καινοτομικής επιχειρηματικότητας στην Ε.Ε.	176
Απάντηση/Λύση	176
Κριτήριο αξιολόγησης 4	177
Αναφέρετε συνοπτικά τις κύριες κατευθύνσεις του σχεδιασμού τεχνολογικής πολιτικής στην Ε.Ε.	177
Απάντηση/Λύση	177

Στην κόρη μας, Μαρία-Αικατερίνη

Πίνακας συντομεύσεων-ακρωνύμια

BERI	Business Environmental Risk Intelligence
ICRG	International Country Risk Guide
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΔΠΙ	Δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας
ΕΣΠΑ	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς
E&A	Έρευνα και Ανάπτυξη
E.E.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΤΕπ	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων
ΑΕΠΕΤΕ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΕΤΠΑ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΠΠΑ	Ισοδύναμα Πλήρους Απασχόλησης
ΙΤΠ	Ισοζύγιο Τεχνολογικών Πληρωμών
Κ.Π.Σ.	Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης
ΜΟΠ	Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα
ΜμΕ	Μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις
Ξ.Α.Ε.	Ξένες Άμεσες Επενδύσεις
ΟΟΣΑ	Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Ευρετήριο ελληνόγλωσσων και ξενόγλωσσων όρων

GDP per hours worked	ΑΕΠ ανά ώρες εργασίας
Human Resources in Research and Development	Ανθρώπινο Κεφάλαιο για την Επιστήμη και την Τεχνολογία
Effectiveness of the education system	Αποδοτικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος
Number of researchers per capita	Αριθμός ερευνητών κατά κεφαλήν
New S&T PhDs per capita	Αριθμός νέων διδακτορικών σε Έρευνα και Ανάπτυξη κατά κεφαλήν
Research and Development Expenditure	Δαπάνες Ε&ΤΑ
Research and Technology Statistical Indicators	Δείκτες στατιστικών μετρήσεων επιστήμης και τεχνολογίας
Research and Technology Statistical Indicators	Δείκτες στατιστικών μετρήσεων επιστήμης και τεχνολογίας
Gross fixed capital formation, excluding construction	Δημιουργία Ακαθάριστου κεφαλαίου, εκτός των κατασκευών
Knowledge creation and diffusion	Δημιουργία και διάδοση γνώσης
Life-long learning	Διά βίου εκπαίδευση
Knowledge diffusion: human capital	Διάδοση γνώσης: Ανθρώπινο κεφάλαιο
Knowledge diffusion: new embedded technology	Διάδοση γνώσης: Νέα εφαρμοζόμενη τεχνολογία
Knowledge diffusion: information infrastructure	Διάδοση γνώσης: Υποδομή πληροφορίας
knowledge spillovers	Διάχυση της γνώσης
Patents per capita	Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας κατά κεφαλήν
Kinds of Innovation Activities	Είδη καινοτομικών δραστηριοτήτων
exceptional entrepreneurs	Εξαιρετικούς επιχειρηματίες
Scientific publications per capita	Επιστημονικές δημοσιεύσεις κατά κεφαλήν
master plan	Επιχειρησιακός σχεδιασμός
Research and Development	Έρευνα και Ανάπτυξη
Research Framework Programs	Ευρωπαϊκά Προγράμματα Τεχνολογικής Ανάπτυξης
European Institute of Innovation and Technology	Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Καινοτομίας και Τεχνολογίας
Applied Research	Εφαρμοσμένη έρευνα
E-government	Ηλεκτρονική διακυβέρνηση
E-commerce	Ηλεκτρονικό Εμπόριο
Technological Payments Balance	Ισοζύγιο Τεχνολογικών Πληρωμών
Process innovation	Καινοτομία διαδικασίας
Product innovation	Καινοτομία προϊόντος
venture capital	κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου
Knowledge and Innovation Communities	Κοινότητες Γνώσης και Καινοτομίας

Less Favoured Regions	Λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες
learning economies	Μαθησιακές οικονομίες
law of diminishing returns	Νόμος της φθίνουσας οριακής αποδοτικότητας
Foreign Direct Investment	Ξένες Άμεσες Επενδύσεις
knowledge-based economies	Οικονομίες της γνώσης
resource-based economies	Οικονομίες υλικών πόρων
Productivity performance S&T	Παραγωγικότητα Έρευνας και Ανάπτυξης
Experimental Research	Πειραματική Ανάπτυξη Έρευνας & Τεχνολογία
Multinational Enterprises	Πολυεθνικές Επιχειρήσεις
Output of the information infrastructure	Προϊόν της υποδομής πληροφορίας
Schooling success rate	Ρυθμός επιτυχίας στο σχολείο
comparative advantage	Συγκριτικό πλεονέκτημα
Total R&D expenditure per capita	Συνολική δαπάνη για Έρευνα και Ανάπτυξη κατά κεφαλήν
Total Education Spending per capita	Συνολική δαπάνη σε εκπαίδευση κατά κεφαλήν
Technology	Τεχνολογία
Technological Framework Programmes	Τεχνολογικά και Ερευνητικά Προγράμματα Πλαισίων
Research and Technology innovation	Τεχνολογική Έρευνα και Καινοτομία
Technological progress	Τεχνολογική προόδος

Πρόλογος

Το ζήτημα το οποίο πραγματεύεται το βιβλίο αυτό αφορά τη μελέτη των επιπτώσεων της ευρωπαϊκής ενοποίησης στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, μέσω της ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, της τεχνολογίας και των καινοτομικών δραστηριοτήτων, στο πλαίσιο της αναπτυξιακής πορείας και συνοχής των κρατών-μελών και των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.). Ειδικότερα καταγράφονται, αναλύονται και αξιολογούνται, μέσα από τη θεωρία, την εμπειρική διερεύνηση και τεκμηρίωση, καθώς και την ανάλυση των ασκούμενων πολιτικών, οι βασικότερες παράμετροι που επηρεάζουν την εξέλιξη, τη μορφή και την ένταση των επιχειρηματικών και καινοτομικών δραστηριοτήτων των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων υπό το πρίσμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το βιβλίο αυτό φιλοδοξεί να καλύψει ένα ερευνητικό και βιβλιογραφικό κενό αναφορικά με την κατανομή των επιχειρηματικών καινοτομικών δραστηριοτήτων στον χώρο, σε επίπεδο κρατών-μελών και περιφερειών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζονται από τα εθνικά και περιφερειακά γεωοικονομικά χαρακτηριστικά, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζουν την αναπτυξιακή πορεία της Ένωσης. Σε αυτή την προσπάθεια, κατευθυντήρια γραμμή αποτελεί η έρευνα αναφορικά με την ανάλυση της επίδρασης των περιφερειακών χαρακτηριστικών στην αποτελεσματικότητα της ανάληψης καινοτομικών δραστηριοτήτων, καθώς και την επίδραση των καινοτομικών δραστηριοτήτων στην αναπτυξιακή πορεία των περιφερειών.

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα του βιβλίου πραγματεύεται την επίδραση της καινοτομίας στην ανταγωνιστικότητα, την επιχειρηματικότητα και την οικονομική ανάπτυξη, και τη φύση των σχέσεων αυτών στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις. Ορισμένα από τα βασικά ερωτήματα μπορεί να συγκεκριμενοποιηθούν στα εξής επιμέρους:

- Ποια η έννοια της καινοτομίας και της έρευνας και ανάπτυξης;
- Ποιος ο ρόλος της καινοτομίας στην οικονομική αναπτυξιακή διαδικασία;
- Ποια η επίδραση των οικονομικών και γεωγραφικών χαρακτηριστικών των περιφερειών στην αναπτυξιακή διαδικασία και στην αποδοτικότητα των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων;
- Ποια η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων γενικότερα, και πώς σχετίζεται με τους στόχους της αναπτυξιακής πολιτικής και της πολιτικής Συνοχής;
- Ποιες οι επιπτώσεις πολιτικής αναφορικά με την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, της καινοτομίας, της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης;

Συμπερασματικά, στόχος είναι η μελέτη σε περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο της εξέλιξης των προβλημάτων, των πολιτικών και των πρακτικών αναφορικά με την καινοτομική επιχειρηματικότητα και τη δυναμική διαδικασία ανάπτυξης των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Ως προς αυτό, δίνεται βάρος στην εξέταση των παραμέτρων της επιχειρηματικότητας, καινοτομίας, τεχνολογικής πολιτικής, ανάπτυξης και συνοχής.

Το βιβλίο αυτό απευθύνεται σε προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές τιμημάτων οικονομικών επιστημών, διοίκησης επιχειρήσεων, μάρκετινγκ και μανάτζμεντ, και ευρωπαϊκών σπουδών, καθώς και σε τμήματα γεωγραφίας και σε αντικείμενα και μαθήματα σχετικά με την οικονομική γεωγραφία και την ανάλυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε Πανεπιστημιακά Ιδρύματα και Ιδρύματα Α.Τ.Ε.Ι., καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα θεμάτων αναφορικά με την έννοια και τις εφαρμογές της καινοτομικής επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Εισαγωγή

Η τεχνολογική αλλαγή, οι καινοτομικές δραστηριότητες και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και παραγωγικότητας συχνά θεωρούνται ως οι βασικοί εκείνοι παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη και ευρωπαϊκή οικονομία. Ως προς την κατεύθυνση αυτή, έχει αναπτυχθεί μια τεράστια βιβλιογραφία αναφορικά με τον ρόλο και τις επιπτώσεις της επιχειρηματικότητας και των καινοτομικών δραστηριοτήτων στην ενίσχυση της παραγωγικότητας και στην οικονομική ανάπτυξη, καθώς και αναφορικά με την αποτίμηση της επίδρασης των καινοτομικών δραστηριοτήτων ως προς την αναπτυξιακή διαδικασία, επικεντρώνοντας στον καθορισμό της σχέσης αλληλεπίδρασης μεταξύ των καινοτομικών δραστηριοτήτων και της οικονομικής ανάπτυξης στο πλαίσιο της σύγχρονης οικονομίας και του διεθνούς ανταγωνισμού.

Από νωρίς η οικονομική θεωρία ασχολήθηκε με την καινοτομία ως βασικό παράγοντα της οικονομικής αναπτυξιακής αλλαγής. Ήδη στον 18ο αιώνα, ο Adam Smith μίλησε για την ποικιλομορφία στις πηγές τεχνολογικής αλλαγής (Smith, 1895). Η πρώτη προσέγγιση για τον ορισμό της καινοτομίας, ωστόσο, δίνεται από τον Schumpeter (1934), ο οποίος πρώτος έδωσε έμφαση στον όρο καινοτομία ως μια βασική πηγή δυναμισμού στην καπιταλιστική κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, υποστηρίζοντας ότι η καινοτομία βρίσκεται στο επίκεντρο της οικονομικής αλλαγής και θεωρείται ως βασικός μοχλός ανάπτυξης, επηρεάζοντας τη διαδικασία της οικονομικής και κατ' επέκταση της κοινωνικής αλλαγής.

Στη σύγχρονη οικονομική θεωρία, τα αρχικά υποδείγματα νεοκλασικής ανάπτυξης του Solow (1956) και του Swan (1956) επικέντρωσαν την προσοχή τους στη διαδικασία σχηματισμού του κεφαλαίου και την επίδρασή της στην οικονομική ανάπτυξη. Σε αυτά τα υποδείγματα, ο βαθμός εξωγενούς τεχνολογικής προόδου είναι η παράμετρος που προσδιορίζει τον σταθερό βαθμό αύξησης του κατά κεφαλήν εισοδήματος, μέσα από τις υποθέσεις της νεοκλασικής προσέγγισης. Τα υποδείγματα νεοκλασικής ανάπτυξης προσπάθησαν να ποσοτικοποιήσουν τη συνεισφορά κάθε φυσικής εισροής στην αύξηση, όμως απέτυχαν να εξηγήσουν τις σημαντικές πλευρές της οικονομικής ανάπτυξης, υιοθετώντας την υπόθεση ότι ο βαθμός τεχνολογικής αλλαγής δίνεται εξωγενώς, χωρίς να εξετάζουν τις οικονομικές πολιτικές και δυνάμεις πίσω από την τεχνολογική αλλαγή και χωρίς να προσπαθούν να εξηγήσουν τι προκαλεί την τεχνολογία και τι την κάνει να βελτιώνεται κατά τη διάρκεια του χρόνου. Η υπόθεση ότι η τεχνολογία απλώς συνέβη και δεν ήταν κάτι που δημιουργήθηκε συγκεκριμένα από τις οικονομικές δυνάμεις οδήγησε σε έμφαση στη συσσώρευση του κεφαλαίου και τη βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού ως πηγές οικονομικής ανάπτυξης, χωρίς να υπολογίζει υπόλοιπες επιδράσεις.

Ωστόσο, σε απάντηση στην αύξηση των οικονομικών και αναπτυξιακών ανισοτήτων που παρατηρήθηκε σε διάφορες χώρες του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, και προκειμένου να κατανοηθούν οι παρατηρούμενες διαφοροποιήσεις, αναπτύχθηκε μια άλλη σχολή σκέψης, η νέα θεωρία ανάπτυξης, που βασίστηκε στη νεοκλασική θεωρία ανάπτυξης, αλλά εξετάζει τις επιπτώσεις των εξωτερικών οικονομικών και των οικονομικών κλίμακας, οι οποίες βασίζονται στην τεχνολογία. Κατά συνέπεια, η νεοκλασική οικονομική θεωρία μετακινήθηκε από την άποψη της τεχνολογίας ως εξωγενούς μεταβλητής στη νέα θεωρία ανάπτυξης, προσπαθώντας να ενδογενοποιήσει την τεχνολογία σε ένα αναπτυξιακό υπόδειγμα. Η νέα θεωρητική προσέγγιση υπογραμμίζει τους συνδέσμους ανάμεσα στην επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό, την τεχνολογική αλλαγή και την οικονομική ανάπτυξη, και τονίζει το γεγονός ότι οι οικονομικές διαδικασίες που δημιουργούν και διασκορπίζουν τη νέα γνώση είναι ιδιαίτερα κρίσιμες στη διαμόρφωση της αναπτυξιακής διαδικασίας των περιφερειών και των εθνών.

Η νέα θεωρία ανάπτυξης εμφανίζει την τεχνολογική πρόοδο ως προϊόν της οικονομικής δραστηριότητας. Καλείται συχνά «ενδογενής» θεωρία ανάπτυξης, επειδή εσωτερικεύει την τεχνολογία σε ένα υπόδειγμα λειτουργίας των αγορών. Αυτή η προσέγγιση υποστηρίζει ότι, αντίθετα από τα φυσικά αντικείμενα, η γνώση και η τεχνολογία χαρακτηρίζονται από αυξανόμενες οριακές αποδόσεις, και αυτές οι αυξανόμενες αποδόσεις είναι που οδηγούν στη διαδικασία της ανάπτυξης. Οι παλαιότερες θεωρίες ανάπτυξης ήταν λιγότερο σαφείς για το περιεχόμενο της τεχνολογίας ή τη συσσώρευση της γνώσης, που είναι δύο παράγοντες οι οποίοι αυξάνουν την παραγωγικότητα μέσω θετικών εξωτερικών οικονομικών. Οι νέες θεωρίες ανάπτυξης υιοθετούν ότι η μεγαλύτερη επένδυση (σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο) δημιουργεί εξωτερικές οικονομίες και αποτελέσματα οικονομικών κλίμακας. Αυτές οι θεωρίες δίνουν έμφαση στον ρόλο των αποτελεσμάτων οικονομικών κλίμακας, στις δαπάνες σε έρευνα και ανάπτυξη, στον σχηματισμό ανθρώπινου κεφαλαίου και στον ρόλο της επένδυσης στη διάδοση και την τεχνολογική αλλαγή. Το ίδιο αποτέλεσμα μπορεί να επιτευχθεί με την καινοτομική δυναμικότητα μιας οικονομίας ή μιας οικονομικής μονάδας ή οργανισμού. Η ενδογενής ανάπτυξη διαφέρει από

τα νεοκλασικά υποδείγματα ανάπτυξης υποθέτοντας ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι ενδογενής έκβαση ενός οικονομικού συστήματος και όχι το αποτέλεσμα δυνάμεων που επιβάλλονται από έξω, με το πλεονέκτημα να εξηγεί τις δυνάμεις που δίνουν ώθηση στην τεχνολογική αλλαγή, σε αντίθεση με την υπόθεση της νεοκλασικής θεωρίας ότι μια τέτοια αλλαγή είναι απλώς εξωγενής.

Από την άλλη πλευρά, οι εξελίξεις στη θεωρία της οικονομικής ανάπτυξης έχουν ανανεώσει το ενδιαφέρον για τον ρόλο που διαδραματίζει η καινοτομία στην αναπτυξιακή διαδικασία, υπογραμμίζοντας τους συνδέσμους ανάμεσα στην επένδυση σε καινοτομικές δραστηριότητες, την τεχνολογική αλλαγή και την οικονομική ανάπτυξη. Η εκμετάλλευση της καινοτομίας προσφέρει νέες λύσεις στα οικονομικά προβλήματα και καθιστά έτσι πιθανό να ικανοποιηθεί μέρος των αναγκών του ατόμου και της κοινωνίας. Ως κινητήρια δύναμη, ωθεί τις επιχειρήσεις προς μακροπρόθεσμους αναπτυξιακούς στόχους και την ανανέωση των παραγωγικών τους δομών, προκειμένου να διατηρήσουν τα στοιχεία της ανάπτυξης, της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης, με επενδύσεις στην εισαγωγή νέων τεχνολογιών που στόχο έχουν τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής διαδικασίας και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Ο λόγος είναι ότι οι νέες τεχνολογίες οδηγούν σε αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής, συμβάλλοντας στη μακροχρόνια βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της βιώσιμης ανάπτυξης. Αυτή η προσέγγιση οδηγεί στη θεωρητική μετατόπιση, από τη θεώρηση μιας οικονομίας βασισμένης στους παραγωγικούς συντελεστές, σε μια οικονομία βασισμένη στην καινοτομία και τη γνώση μέσω της καινοτομικής επιχειρηματικότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, η καινοτόμος διαδικασία θεωρείται μια σύνθετη και διαλογική διαδικασία τεχνολογικής και οικονομικής ανάπτυξης. Η τεχνολογία αποτελεί έναν από τους βασικούς συντελεστές που συμβάλλουν τόσο στην οικονομική μεγέθυνση όσο και στην κοινωνική και περιφερειακή ανάπτυξη μιας χώρας. Σημαντική, ωστόσο, είναι η παρατήρηση, ότι παρά την αξιολογηθείσα συνεισφορά της έρευνας και τεχνολογίας στην οικονομική ανάπτυξη, η σύνδεσή τους με όλο και περισσότερους παραγωγικούς πόρους δεν οδηγεί αυτόματα σε οικονομικά οφέλη, ούτε η γνώση είναι ισοδύναμα κατανοημένη στον χώρο, μεταξύ χωρών ή περιφερειών, ούτε είναι στον ίδιο βαθμό πρόσβασιμη σε κάθε περιοχή. Παρά το ότι η καινοτομία συνήθως λαμβάνει χώρα σε κοντινές επιχειρήσεις ή κλάδους, τα οικονομικά οφέλη δεν διαχέονται αυτόματα στις περιφέρειες στις οποίες πραγματοποιείται η καινοτομική δραστηριότητα. Προκειμένου να ωφεληθεί μια περιφέρεια από την έρευνα και την ανάπτυξη, πρέπει να έχει αναπτύξει και μια τοπική βιομηχανική βάση η οποία να μπορεί να χρησιμοποιήσει τις νέες ιδέες και τη νέα γνώση, διαφορετικά αυτές μπορεί να πάνε σε περισσότερο οργανωμένες περιφέρειες που θα μπορούν να τις αξιοποιήσουν.

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, η έρευνα και η τεχνολογική ανάπτυξη αναπτύσσονται με ταχύτερους ρυθμούς χάρη στις ανταλλαγές ερευνητών, πληροφοριών και επιστημονικών αποτελεσμάτων, που κυκλοφορούν από τη μια χώρα στην άλλη ολοένα πιο ελεύθερα, ολοένα πιο γρήγορα, μέσα από την ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ εταίρων από διάφορες χώρες μέσω προγραμμάτων-πλαισίων. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, τα προγράμματα αυτά έχουν συμβάλει στην καθιέρωση μιας νέας προσέγγισης συνεργασίας σε μια μεταβαλλόμενη κοινωνία. Ένας πραγματικός «Ευρωπαϊκός χώρος στον τομέα της έρευνας» είχε αρχίσει ήδη να διαγράφεται στην Ε.Ε. Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και τις αρχές της δεκαετίας του 1990, η οικονομική ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, μεταξύ άλλων παραγόντων, συνδέθηκε με τις επιδόσεις στους τομείς της έρευνας και τεχνολογίας. Η τεχνολογική πολιτική στόχευσε άμεσα στην ενίσχυση του ρόλου της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης στο διεθνές πλαίσιο, σε σύγκριση με την Αμερική και την Ιαπωνία, και περαιτέρω στην ενίσχυση της συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και στην εξισορρόπηση των περιφερειακών διαφορών μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών μελών.

Ευρωπαϊκές χώρες όπως η Σουηδία, η Ελβετία και η Δανία έχουν συνδέσει την αναπτυξιακή τους πορεία με πρωτοβουλίες στον χώρο της έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης τόσο στον ιδιωτικό και στον δημόσιο τομέα, αναγνωρίζοντας τη σημασία ανάληψης ουσιαστικών πολιτικών για την προώθηση της εγχώριας έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης σε συνδυασμό με την εισαγωγή τεχνολογίας από το εξωτερικό. Από την άλλη πλευρά, η αντίληψη που επικράτησε στην ελληνική οικονομία ήταν διαφορετική και βασιζόταν στο σκεπτικό ότι για μια σχετική μικρή χώρα όπως η Ελλάδα η ενίσχυση προσπαθειών στους τομείς έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης δεν αποτελούσε συμφέρουσα επένδυση δημόσιων ή και ιδιωτικών πόρων. Η μεταπολεμική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας είχε βασιστεί σε μεγάλο βαθμό στην τεχνολογία και στις τεχνολογίες που εισήχθησαν από το εξωτερικό. Η μεταφορά της τεχνολογίας στον τύπο της άμεσης διεθνούς επένδυσης, οι τεχνολογικές συμφωνίες και τα κεφαλαιουχικά αγαθά έχουν γίνει οι κύριες πηγές των τεχνολογικών εισροών μέσα στο ελληνικό παραγωγικό σύστημα. Η ελληνική οικονομία δεν είχε δώσει ιδιαίτερη έμφαση για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα στις απαιτήσεις μιας ελάχιστης «κρίσιμης τεχνολογικής και ερευνητικής

μάζας εγχώριας υποδομής» που θα της επέτρεπε μια αναπτυξιακά αποδοτική ολοκλήρωση μέσω των νέων τεχνολογιών και των ερευνητικών δραστηριοτήτων των παραγωγικών γνώσεων. Η λογική πίσω από την πολιτική αυτή ήταν ότι, με δεδομένη τη ζήτηση και τη δυνατότητα σχετικά ελεύθερης εισαγωγής των προϊόντων στην εγχώρια αγορά, η εισαγωγή τεχνολογίας και η παραγωγή έστω και μικρού τμήματος της προστιθέμενης αξίας στο εσωτερικό της οικονομίας εξασφάλιζε κάποιο εισόδημα ή και κάποια βελτίωση των παραγωγικών δυνατοτήτων. Το αποτέλεσμα, ωστόσο, κατέληξε να είναι διαφορετικό.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα ειδικότερα, κατά τη χρονική περίοδο από την ένταξή της στην Ε.Ε. έως και σήμερα, η χώρα υπήρξε αποδέκτης χρηματοδοτικής στήριξης από την κοινότητα, το ύψος της οποίας κλιμακωνόταν με την πάροδο του χρόνου στο πλαίσιο της γενικότερης κλιμάκωσης των χρηματοδοτήσεων προς τις χώρες και τις περιφέρειες με αναπτυξιακή υστέρηση. Η ανάπτυξη και η διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας έχει μπει στο επίκεντρο των εθνικών αναπτυξιακών πολιτικών με ιδιαίτερη έμφαση στην εφαρμογή ενός διευρυμένου προγράμματος, με στόχους:

- την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας,
- το άνοιγμα των αγορών,
- τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών,
- τη βελτίωση της κατανομής των πόρων,
- την προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων.

Αυτό που παρατηρείται είναι ότι, ενώ εμφανίζεται θετική τάση σε απόλυτα οικονομικά αναπτυξιακά μεγέθη αναφορικά με τους παραπάνω στόχους, δεν διαμορφώνεται ξεκάθαρη εικόνα αναφορικά με τη σχετική θέση των ελληνικών περιφερειών στο σύνολο της χώρας και της Ε.Ε. Η Ελλάδα συνολικά και οι περιφέρειές της προσπαθούν να συγκλίνουν προς τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, η σύγκλιση όμως δεν είναι ομοιογενής στον χώρο και υπάρχει διαφοροποίηση του επιπέδου σύγκλισης από περιφέρεια σε περιφέρεια. Έτσι, ενώ η Ελλάδα συνολικά βελτιώνει τη θέση της, οι περιφέρειές της παρουσιάζουν ανομοιογένεια, με έντονες ανισότητες στο εσωτερικό της χώρας οι οποίες παρατηρούνται εντονότερες σε μεγέθη αναφορικά με την καινοτομική δραστηριότητα και την τεχνολογία.

Η ίδια εικόνα επικρατεί και στην ανάλυση των περιφερειών του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η μεγαλύτερη γεωγραφική ανισότητα σήμερα στην Ε.Ε. είναι αυτή μεταξύ των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών και των υπόλοιπων περιφερειών της Ε.Ε. Τα νησιά και τα αρχιπελάγη, οι ορεινές και περιφερειακές περιοχές της Ε.Ε., συμπεριλαμβανομένων των πιο απομακρυσμένων περιφερειών που αποτελούν ένα σημαντικό τμήμα της Ε.Ε., έχουν πολλά κοινά φυσικά και γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά αλλά και οικονομικά μειονεκτήματα, με σημαντικά προβλήματα πρόσβασης που καθιστούν την οικονομική και τεχνολογική τους ολοκλήρωση με την υπόλοιπη Ε.Ε. ακόμα πιο προβληματική. Η γεφύρωση αυτών των χασμάτων αποτελεί αναπόφευκτα μια μακροχρόνια διαδικασία, κατά την οποία όλες οι περιφέρειες έρχονται αντιμέτωπες με την ανάγκη για αναδιάρθρωση, εκσυγχρονισμό και προώθηση της καινοτομίας και της οικονομίας που θα βασίζεται στη γνώση.

Μέχρι σήμερα, ο βασικός κορμός της βιβλιογραφίας δείχνει ότι τόσο η Οικονομική όσο και η Γεωγραφία αναλύουν εκτενώς το θέμα της καινοτομίας, ωστόσο κυρίως σε επίπεδο εθνικό ή διεθνικό, και λιγότερο περιφερειακό. Παρά το γεγονός ότι η περιφερειακή επιστήμη και η οικονομική του χώρου έχουν ασχοληθεί σημαντικά με τα ζητήματα της ολοκλήρωσης και της χωροθέτησης των οικονομικών δραστηριοτήτων, η ανάλυση των καινοτομικών δραστηριοτήτων και τεχνολογικών πολιτικών παραμένει σχετικά ελλιπής. Το αποτέλεσμα είναι οι περισσότερες επιστημονικές προσεγγίσεις να αναλύουν την εξέλιξη της καινοτομίας και την επίδραση που ασκεί στην ανταγωνιστικότητα και επιχειρηματικότητα των εθνικών οικονομιών.

Συμπερασματικά μπορούμε να ισχυριστούμε ότι στη βιβλιογραφία υπάρχει ανάγκη περαιτέρω ερμηνείας των καινοτομικών δραστηριοτήτων και πολιτικών σε περιφερειακό επίπεδο στην Ε.Ε. πριν και ιδιαίτερα μετά τη διαδικασία διεύρυνσης και ολοκλήρωσης. Εκφράζεται η εκτίμηση ότι στη σύγχρονη οικονομική ευρωπαϊκή πραγματικότητα, ιδιαίτερα όπως διαμορφώθηκε μετά τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπάρχουν τρεις λόγοι που καθιστούν την παρούσα ανάλυση σημαντική και επίκαιρη.

- Ο πρώτος λόγος είναι επιστημονικός, καθώς η ενασχόληση με το θέμα των καινοτομικών δραστηριοτήτων και της τεχνολογίας σε περιφερειακό επίπεδο δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί στη βιβλιογραφία και ο επιστημονικός διάλογος για το θέμα της περιφερειακής σύγκλισης βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη.
- Ο δεύτερος λόγος που δίνει έναυσμα στην παρούσα ανάλυση αναφέρεται στις εξελίξεις στην Ε.Ε., όπου ο οικονομικός μετασχηματισμός στην Ευρώπη και η διεύρυνση με τα νέα κράτη μέλη έφεραν στο προσκήνιο την Οικονομική Γεωγραφία και την Οικονομική του Χώρου.

- Ο τρίτος λόγος αναφέρεται στην κατάρτιση πολιτικών και προγραμματισμού αναφορικά με τις σημαντικές γεωπολιτικές και γεωοικονομικές διεργασίες που έχουν λάβει και συνεχίζουν να λαμβάνουν χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση και οι οποίες έχουν αναδείξει την ανάγκη πολιτικών αναφορικά, μεταξύ άλλων, με τη διάσταση της ανάπτυξης, της συνοχής και της καινοτομίας.

Η μελέτη του τρίπτυχου Επιχειρηματικότητα, Τεχνολογία, Οικονομική Ανάπτυξη και Συνοχή, αποτελεί ιδιαίτερα ενδιαφέρον ζήτημα στις μέρες μας για τρεις κυρίως λόγους:

- Πρώτον, η ερευνητική ενασχόληση με τις επιπτώσεις που επιφέρει στον χώρο και στην οικονομία η καινοτομική επιχειρηματικότητα δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί στη σχετική βιβλιογραφία και ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την ανάλυση σε ευρωπαϊκό περιφερειακό επίπεδο.
- Δεύτερον, οι εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η διεύρυνσή της με τα νέα κράτη μέλη, έφεραν στο ερευνητικό προσκήνιο μια νέα οικονομική γεωγραφία στο επίπεδο της επιχειρηματικότητας και της ανάπτυξης και ενίσχυσης των επιχειρήσεων, που έχει ανάγκη περαιτέρω ανάλυσης και μελέτης.
- Τρίτον, οι σημαντικές αυτές γεωγραφικές και οικονομικές αλλαγές εντείνουν την ανάγκη μελέτης των επιχειρησιακών και αναπτυξιακών πολιτικών, υπό το πρίσμα της συνοχής του συνόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το στοιχείο αυτό αποτέλεσε και το κύριο κίνητρο ενασχόλησης με το συγκεκριμένο ερευνητικό θέμα. Στόχο του βιβλίου αποτέλεσε η διερεύνηση των αιτιών ανισότητας στην αναπτυξιακή διαδικασία των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με ιδιαίτερη έμφαση στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και στην καινοτομική επιχειρηματικότητα. Η σχέση της χωρικής και περιφερειακής διάστασης με την οικονομική απόδοση των περιφερειών αποκτά ολοένα μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Αυτή η προσέγγιση προϋποθέτει την αξιολόγηση των περιφερειακών χαρακτηριστικών, δυνατοτήτων, αδυναμιών, απειλών και ευκαιριών, οι οποίες δημιουργούν την περιφερειακή ποικιλομορφία και διαφοροποίηση.

Το ζήτημα που πραγματεύεται το παρόν βιβλίο αναφέρεται στη μελέτη των επιπτώσεων των οικονομικών και γεωγραφικών περιφερειακών χαρακτηριστικών στην αποδοτικότητα των καινοτομικών δραστηριοτήτων, καθώς και τις επιπτώσεις των δραστηριοτήτων αυτών στην αναπτυξιακή διαδικασία, τόσο σε εθνικό όσο και περιφερειακό επίπεδο. Ειδικότερα καταγράφονται, αναλύονται και αξιολογούνται, μέσα από τη θεωρία, την εμπειρική τεκμηρίωση και την ανάλυση των ασκούμενων πολιτικών, οι βασικότερες παράμετροι που καθορίζουν το επίπεδο και την αποτελεσματικότητα των καινοτομικών δραστηριοτήτων και της επιχειρηματικότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο παρόν βιβλίο ακολουθείται η σχολή σκέψης της οικονομικής ανάπτυξης και της τεχνολογικής προόδου και υιοθετείται η υπόθεση ότι η τεχνολογική πρόοδος, όπως εκφράζεται μέσα από τις δραστηριότητες Έρευνας και Ανάπτυξης και Καινοτομίας, μέσα από την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της παραγωγικότητας, συμβάλλει στην επίτευξη οικονομικής προόδου, τόσο σε μακροοικονομικό όσο και σε μικροοικονομικό επίπεδο. Στο παρόν βιβλίο, οι έννοιες αυτές αναλύονται σε εθνικό επίπεδο (κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ελλάδα), όπως και σε περιφερειακό επίπεδο (περιφέρειες της Ελλάδας, περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης).

Η ανάλυση βασίστηκε στη συλλογή δευτερογενών δεδομένων από τις βάσεις δεδομένων της Ελληνικής Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας, της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας, καθώς και τις βάσεις δεδομένων του ΟΟΣΑ, των Ηνωμένων Εθνών, της Παγκόσμιας Τράπεζας, των Πανεπιστημίων Groningen (Ολλανδία) και Pennsylvania (ΗΠΑ) και τα οποία έτυχαν της αναγκαίας επεξεργασίας προκειμένου να ενταχθούν στην ανάλυση αυτή.

Ερευνητικός στόχος του βιβλίου είναι να δώσει τη γεωγραφική διάσταση των καινοτομικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε επίπεδο κράτους και περιφέρειας, στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση, με βάση τις κυριότερες ερμηνευτικές μεταβλητές της καινοτομικής δραστηριότητας και της οικονομικής προόδου. Αναφορικά με τον στόχο αυτόν, η μεθοδολογική προσέγγιση αφορά εργαλεία ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης.

Κεφάλαιο 1

Εννοιολογικός Προσδιορισμός και Βασικά Χαρακτηριστικά της Καινοτομίας

Σύνοψη

Βασικός στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι η εισαγωγή στα βασικά θέματα που αφορούν τον εννοιολογικό προσδιορισμό και τα χαρακτηριστικά της καινοτομίας και των καινοτομικών δεικτών. Στη συνέχεια αναλύονται οι βασικοί τομείς των καινοτομικών δραστηριοτήτων, η έννοια της τεχνολογίας, η Καινοτομία Προϊόντος, η Καινοτομία Διαδικασίας και τα είδη των καινοτομικών δραστηριοτήτων. Περαιτέρω, ακολουθεί ανάλυση των στατιστικών δεικτών μετρήσεων επιστήμης και τεχνολογίας και ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε ορισμένους κύριους δείκτες για τη στατιστική αποτίμηση της έρευνας και ανάπτυξης. Στη συνέχεια, αναλύεται η έννοια της τεχνολογικής προόδου, τόσο μέσα από την παραγωγή τεχνολογίας όσο και από τη μεταφορά της νέας τεχνολογίας. Το κεφάλαιο συνεχίζει με την ανάλυση του Εθνικού και Περιφερειακού Συστήματος Καινοτομίας και το πλαίσιο που παρέχει ως προς την ενίσχυση της οικονομικής αποτελεσματικότητας και ανάπτυξης.

Προαπαιτούμενη γνώση

Η προαπαιτούμενη γνώση αναφέρεται στην κάλυψη θεμάτων αναφορικά με την ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική, το ευρωπαϊκό πλαίσιο ανταγωνισμού και το κοινωνικοοικονομικό και θεσμικό περιβάλλον στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και γενική γνώση των βασικών εννοιών της οικονομικής των επιχειρήσεων.

1.1. Εισαγωγή

Η τεχνολογία αποτελεί έναν από τους βασικούς συντελεστές που συμβάλλουν τόσο στην οικονομική μεγέθυνση όσο και στην κοινωνική και περιφερειακή ανάπτυξη μιας οικονομίας. Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται μια αναφορά στην οριοθέτηση των βασικών όρων σχετικά με τις καινοτομικές και τεχνολογικές δραστηριότητες, καθώς και παρουσίαση των βασικών δεικτών στατιστικής μέτρησης και αποτίμησης των καινοτομικών δραστηριοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, ορισμένα από τα κυριότερα ερωτήματα τα οποία εξετάζονται και αναλύονται αφορούν τα εξής:

- Πώς ορίζεται η τεχνολογία και πώς η καινοτομία;
- Ποια τα κύρια είδη και οι βασικές δραστηριότητες της καινοτομίας;
- Ποια η έννοια της τεχνολογικής προόδου;
- Ποιοι οι βασικοί δείκτες μέτρησης και αποτίμησης της καινοτομίας και τεχνολογίας;
- Ποια η ιστορική επισκόπηση των βασικών υποδειγμάτων και η συσχέτιση καινοτομικών δραστηριοτήτων και ανάπτυξης;
- Ποια η χωρική διάσταση και το πλαίσιο της οικονομικής ανάπτυξης;

Ιδιαίτερα, το κεφάλαιο αρχίζει με τον προσδιορισμό της τεχνολογίας, της καινοτομίας και των όρων της τεχνολογικής καινοτομίας προϊόντος και διαδικασιών, καθώς και τον ορισμό και την περιγραφή της διαδικασίας της τεχνολογικής προόδου. Στη συνέχεια αναλύονται οι βασικοί τομείς των καινοτομικών δραστηριοτήτων, όπως για παράδειγμα: έρευνα και ανάπτυξη, βασική έρευνα, εφαρμοσμένη έρευνα και πειραματική ανάπτυξη. Περαιτέρω, ακολουθεί ανάλυση των δεικτών μέτρησης των καινοτομικών και τεχνολογικών δραστηριοτήτων και ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε ορισμένους κύριους δείκτες για τη στατιστική αποτίμηση της έρευνας και ανάπτυξης (όπως δαπάνες για έρευνα και τεχνολογία, επιστημονικό και ερευνητικό προσωπικό, διπλώματα ευρεσιτεχνίας, ισοζύγιο τεχνολογικών πληρωμών και βιβλιομετρία).

Οι βασικές διεθνείς πηγές αναφοράς σχετικά με τα θέματα έρευνας, καινοτομίας, τεχνολογίας και ανάπτυξης είναι ο ΟΟΣΑ, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) και η Παγκόσμια Τράπεζα, από τους οποίους θα προσπαθήσουμε να παραθέσουμε και να αναλύσουμε τους βασικούς δείκτες έρευνας και ανάπτυξης που θα χρησιμοποιήσουμε στα επόμενα κεφάλαια για διαχρονικές και δια-συγκριτικές μελέτες και αναλύσεις σχετικά με την Έρευνα και Ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα. Περαιτέρω, ο

ΟΟΣΑ έχει δημιουργήσει μια σειρά εγχειριδίων, καθένα από τα οποία ειδικεύεται σε μια κατηγορία τεχνολογικών δραστηριοτήτων. Τα εγχειρίδια αυτά αποτελούν τις βασικές πηγές για την άντληση στοιχείων αναφορικά με τους δείκτες Έρευνας και Ανάπτυξης και τη μέτρησή τους. Το ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο των εγχειριδίων αυτών είναι το γεγονός ότι ανανεώνονται με διαδοχικές επανεκδόσεις τους, ώστε να μπορούν να αποτυπώνουν τις εξελίξεις στον κάθε τομέα.

1.2. Καινοτομία-Έρευνα και Τεχνολογία: Οριοθέτηση βασικών εννοιών και χαρακτηριστικών

1.2.1. Η έννοια της τεχνολογίας (Technology)

Η τεχνολογία μπορεί να οριστεί ως ένα σύνολο από στοιχεία πρακτικής ή θεωρητικής γνώσης τα οποία αφορούν τεχνογνωσία, μεθόδους διαδικασίες, εμπειρίες και επίσης μηχανήματα και εξοπλισμό, που μέσω της τεχνολογικής γνώσης μπορούν να συνδυαστούν με στόχο την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών.

Με διαφορετικά λόγια, η τεχνολογία αποτελεί συνδυασμό παραγωγικών συντελεστών, ποιοτικών και ποσοτικών, σε σχέση με ορισμένες εκροές προϊόντων και υπηρεσιών ή διαδικασιών παραγωγής μέσα από επιστημονικές, τεχνολογικές, οργανωτικές, οικονομικές και εμπορικές δραστηριότητες. Για τον αποτελεσματικό συνδυασμό των παραγωγικών συντελεστών απαιτείται γνώση, η οποία μπορεί να διακριθεί σε ενσωματωμένη και μη ενσωματωμένη. Η ενσωματωμένη τεχνολογική αλλαγή αναφέρεται στις βελτιώσεις του σχεδιασμού ή στην ποιότητα των νέων κεφαλαιουχικών αγαθών ή στις ενδιάμεσες εισροές και αφορά στα υπάρχοντα μηχανήματα και εξοπλισμό. Η μη ενσωματωμένη τεχνολογική αλλαγή αφορά μια μετατόπιση στη συνάρτηση παραγωγής με την πάροδο του χρόνου και αναφέρεται: α) στις ικανότητες, β) στις εμπειρίες προσπαθειών και τεχνολογικών λύσεων και γ) στις γνώσεις και στα επιτεύγματα.

1.2.2. Η έννοια της καινοτομίας (Innovation)

Καινοτομία είναι η διαδικασία μέσω της οποίας μια οικονομία δημιουργεί και μετασηματίζει τη νέα γνώση σε χρήσιμα προϊόντα, υπηρεσίες και διαδικασίες, οδηγώντας τόσο σε δημιουργία αξίας για τους επιχειρηματίες όσο και σε υψηλότερο επίπεδο διαβίωσης για την κοινωνία (Donofrio, 2004). Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο της Ε.Ε για την Καινοτομία (1995), η «Καινοτομία καθορίστηκε ως η ανανέωση και η διερεύνηση της γκάμας των προϊόντων και υπηρεσιών και των διασυνδεδεμένων αγορών, η υιοθέτηση νέων μεθόδων παραγωγής, τροφοδοσίας και διανομής, η εισαγωγή αλλαγών στη διαχείριση, την οργάνωση της εργασίας και τις συνθήκες εργασίας και τις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού». Ο όρος «Καινοτομία» αναφέρεται στη μετατροπή μιας ιδέας σε ένα εμπορεύσιμο προϊόν ή υπηρεσία, σε μια λειτουργική μέθοδο παραγωγής ή διανομής –νέα ή βελτιωμένη– ή ακόμη σε μια νέα μέθοδο παροχής υπηρεσιών, και συνδέεται τόσο με τη διαδικασία όσο και με το αποτέλεσμα της παραγωγικής διαδικασίας.

Σύμφωνα με τον Schumpeter (1934), οι καινοτομίες μπορεί να είναι «ριζικές» ή «βαθμιαίες». Ριζικές είναι οι καινοτομίες που προκαλούν σημαντικές διεθνείς αλλαγές, ενώ βαθμιαίες είναι αυτές που επηρεάζουν σε ηπιότερο βαθμό αλλά συνεχώς τη διαδικασία της αλλαγής. Είτε ριζικές είτε βαθμιαίες, οι καινοτομίες περιλαμβάνουν την παραγωγή, την αφομοίωση και την εκμετάλλευση νέας τεχνολογικής γνώσης στο οικονομικό περιβάλλον, μέσω των:

- Επιστημονικών,
- Τεχνολογικών,
- Οργανωτικών,
- Οικονομικών και
- Εμπορικών δραστηριοτήτων (Εγχειρίδιο Oslo, 2000).

Το περιεχόμενο της καινοτομίας μπορεί να συνοψιστεί στα εξής συστατικά στοιχεία:

- Την ανανέωση και τη διεύρυνση της σειράς των προϊόντων και των υπηρεσιών και των συνδεδεμένων αγορών,
- Καθιέρωση νέων μεθόδων παραγωγής, ανεφοδιασμού και διανομής,
- Εισαγωγή αλλαγών στη διαχείριση, την οργάνωση και στους όρους εργασίας

Αναλυτικότερα, η καινοτομία μπορεί να προέλθει από μια σειρά αλλαγών και βελτιώσεων σε ολόκληρο το φάσμα της παραγωγικής διαδικασίας και εκτείνεται σε όλες τις παραγωγικές δραστηριότητες, από τις βασικές μεθόδους παραγωγής και την απόδοση του εργατικού δυναμικού, μέχρι τις εξωτερικές αγορές προώθησης και τελικής διάθεσης ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας. Μια τεχνολογική καινοτομία θεωρείται υλοποιημένη εφόσον έχει γίνει εισαγωγή της στην αγορά (όταν πρόκειται για καινοτομία προϊόντος) ή εφόσον χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της διαδικασίας παραγωγής (όταν πρόκειται για καινοτομία διαδικασίας), και μια επιχείρηση εισάγει νέα προϊόντα ή υπηρεσίες στην αγορά είτε όταν υιοθετεί νέους τρόπους για την παραγωγή νέων προϊόντων ή νέων υπηρεσιών.

1.2.3. Επιστημονική και Τεχνολογική Έρευνα και Καινοτομία (Research and Technology innovation)

Η επιστημονική και τεχνολογική καινοτομία μπορεί να θεωρηθεί ως:

- Η δημιουργία μιας νέας ιδέας ή εφεύρεσης αναφορικά με ένα νέο ή βελτιωμένο προϊόν που εισάγεται στην αγορά,
- Μια νέα ή βελτιωμένη λειτουργική διαδικασία που χρησιμοποιείται στη βιομηχανία και το εμπόριο, ή,
- Μια νέα προσέγγιση σε μια κοινωνική υπηρεσία.

Οι βασικές δραστηριότητες της επιστημονικής και τεχνολογικής καινοτομίας μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα σημεία:

- Έρευνα, Τεχνολογία και Ανάπτυξη (ETA),
- Διάφοροι τρόποι απόκτησης γνώσης (διπλώματα ευρεσιτεχνίας, άδειες, τεχνική υποστήριξη κ.λπ.),
- Προμήθεια μηχανημάτων και εξοπλισμού (με ταυτόχρονη ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών και της χρήσης τους για την παραγωγή νέων προϊόντων)
- Διαδικασία παραγωγής (επιλογή / προμήθεια εξοπλισμού, εκπαίδευση προσωπικού κ.λπ.),
- Προώθηση στην αγορά και εμπορευματοποίηση των αποτελεσμάτων της καινοτομίας (ΟΟΣΑ, Εγχειρίδιο του Oslo, 2000).

Όπως παρουσιάζεται στον παραπάνω πίνακα, οι καινοτομικές δραστηριότητες καλύπτουν ένα ιδιαίτερα ευρύ φάσμα σε όλους τους τομείς της παραγωγικής δραστηριότητας, το οποίο εκτείνεται από την προμήθεια μηχανημάτων και εξοπλισμού και την απόκτηση γνώσης έως τη διαδικασία παραγωγής, καθώς και την εμπορευματοποίηση των αποτελεσμάτων της καινοτομίας, μέσω της προώθησης τεχνολογικά νέων ή βελτιωμένων προϊόντων και υπηρεσιών στην αγορά.

1.2.4. Καινοτομία προϊόντος (Product innovation)

Σύμφωνα με το Εγχειρίδιο του Oslo (2000), η καινοτομία προϊόντος ορίζεται ως η «υλοποίηση και εμπορευματοποίηση ενός προϊόντος με βελτιωμένα χαρακτηριστικά απόδοσης και η παροχή αντικειμενικά νέων ή βελτιωμένων υπηρεσιών στον καταναλωτή. Η τεχνολογική αλλαγή εμφανίζεται όταν αλλάζουν τα χαρακτηριστικά του σχεδίου ενός προϊόντος, ή οι τρόποι με τους οποίους παραδίδονται οι νέες ή βελτιωμένες υπηρεσίες στους καταναλωτές, και εξαρτάται από τον βαθμό και την έκταση της νεωτερικότητας που εισάγεται στην παραγωγική διαδικασία. Σε περίπτωση ισχυρής νεωτερικότητας πραγματοποιείται παραγωγή εντελώς νέων προϊόντων ή υπηρεσιών. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της ενδιάμεσης νεωτερικότητας το αποτέλεσμα είναι βελτιώσεις σε υπάρχοντα προϊόντα ή υπηρεσίες. Επίσης, στην περίπτωση ασθενούς νεωτερικότητας, το αποτέλεσμα είναι απλή μίμηση καινοτομικών προϊόντων ή υπηρεσιών που έχουν παραχθεί από τρίτους.

Ένα τεχνολογικά νέο προϊόν ή υπηρεσία, ή διαδικασία, σημαίνει ότι τεχνολογικά χαρακτηριστικά ή χρήσεις διαφέρουν σημαντικά από αυτά που είχαν προηγουμένως παραχθεί. Αυτό το είδος της καινοτομίας μπορεί περιλαμβάνει χρήση ριζικά μιας νέας τεχνολογίας ή συνδυασμό των τεχνολογιών που υπάρχουν για νέες χρήσεις ή μπορεί να προέρχεται από τη χρήση νέας γνώσης» (Εγχειρίδιο Oslo, 2000).

Πιο συγκεκριμένα, η επίτευξη καινοτομίας προϊόντος αποσκοπεί στην παραγωγή ή παράδοση νέων ή τεχνολογικώς βελτιωμένων προϊόντων που δεν μπορούν να παραχθούν ή να παραδοθούν με τις παραδοσιακές μεθόδους, ενώ άλλοτε στοχεύει σε αποτελεσματικότερη παραγωγή ή παράδοση των ήδη υπάρχοντων προϊόντων. Από την άλλη πλευρά, ένα τεχνολογικά βελτιωμένο προϊόν ή διαδικασία σημαίνει ότι η υπάρχουσα αποδοτικότητα έχει σημαντικά αυξηθεί ή αναβαθμιστεί, μέσα από υψηλότερης αποδοτικότητας υλικά, μεθόδους η

συνδυασμούς υλικών και μεθόδων. Ένα απλό προϊόν μπορεί να βελτιωθεί (σε όρους βελτίωσης της αποδοτικότητας ή μείωσης του κόστους) χάρη στη χρήση υλικών ή συστατικών υψηλότερης απόδοσης, ενώ ένα σύνθετο προϊόν (που έχει δημιουργηθεί από ολοκλήρωση περισσότερων του ενός τεχνικών υποσυστημάτων) μπορεί να βελτιωθεί χάρη σε επιμέρους αλλαγές σε κάποιο από τα υποσυστήματα του» (εγχειρίδιο Oslo, 2000).

Σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΟΣΑ στο Εγχειρίδιο Φρασκάτι (Frascati Handbook), τον οποίο υιοθετεί και η Ε.Ε. στην Πράσινη Βίβλο για την Καινοτομία: η καινοτομία αντιπροσωπεύει τη διαδικασία, καθώς και το αποτέλεσμα της διαδικασίας. Αναφέρεται στον μετασχηματισμό μιας ιδέας σε εμπορεύσιμα προϊόντα ή υπηρεσίες σε μεθόδους παραγωγής και διανομής (νέα ή βελτιωμένα). Ο όρος καινοτομία περιλαμβάνει επίσης την κοινωνική, θεσμική και οργανωτική καινοτομία στον κλάδο των υπηρεσιών. Η διάδοση της καινοτομίας σημαίνει τη διάδοση της νέας διαδικασίας, των μεθόδων και των νέων ή βελτιωμένων προϊόντων ή υπηρεσιών (Christofakis, Papadaskalopoulos & Tasopoulos, 2003).

Ως τεχνολογική καινοτομία προϊόντος θεωρείται η εφαρμογή ή εμπορευματοποίηση ενός προϊόντος με βελτιωμένα χαρακτηριστικά απόδοσης (Oslo, 1996: 9).

- Ένα τεχνολογικά βελτιωμένο προϊόν αφορά ένα προϊόν που υπάρχει ήδη και του οποίου η απόδοση έχει ενισχυθεί ή αναβαθμιστεί σημαντικά. (Oslo, 1996: 137)
- Ένα τεχνολογικά νέο προϊόν είναι ένα προϊόν του οποίου τα τεχνολογικά χαρακτηριστικά ή οι προοριζόμενες χρήσεις διαφέρουν σημαντικά από εκείνα των προϊόντων που παρήχθησαν προηγούμενα. Τέτοιες καινοτομίες μπορούν να περιλαμβάνουν ριζικά νέες τεχνολογίες που μπορούν να βασιστούν στον συνδυασμό των τεχνολογιών που ήδη υπάρχουν. (Oslo, 1996: 135)

1.2.5. Καινοτομία διαδικασίας (Process innovation)

Τεχνολογική καινοτομία διαδικασίας θεωρείται η υιοθέτηση νέων ή σημαντικά βελτιωμένων μεθόδων παραγωγής ή και παράδοσης προϊόντων, που μπορούν να εμπεριέχουν αλλαγές στον εξοπλισμό ή στην οργάνωση της παραγωγής ή συνδυασμό των παραπάνω, όπως επίσης και να προέρχονται από τη χρήση νέας γνώσης. Η υιοθέτηση τέτοιων μεθόδων στοχεύει:

- Στην παραγωγή ή παράδοση νέων ή τεχνολογικώς βελτιωμένων προϊόντων που δεν μπορούν να παραχθούν ή να παραδοθούν με τις παραδοσιακές μεθόδους,
- Στην αποτελεσματικότερη παραγωγή των ήδη υπαρχόντων προϊόντων.

Πιο συγκεκριμένα, η καινοτομία διαδικασίας εμφανίζεται όταν υπάρχει σημαντική αλλαγή στην τεχνολογία της παραγωγής ενός αγαθού, η οποία μπορεί να περιλαμβάνει τον νέο εξοπλισμό, τη νέα μέθοδο διαχείρισης και οργάνωσης, και την προσαρμογή των νέων ή σημαντικά βελτιωμένων μεθόδων παραγωγής (Εγχειρίδιο Oslo, 2000).

Η καινοτομία διαδικασίας αναφέρεται:

- Στο στάδιο των εισροών, στο οποίο εισάγει εξειδικευμένες εισροές και εξειδικευμένες μορφές ενέργειας για την παραγωγική διαδικασία,
- Στο στάδιο της κύριας παραγωγικής διαδικασίας, όπου χρησιμοποιεί εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό και εισάγει νέες μεθόδους στην παραγωγική γραμμή,
- Στο στάδιο των εκροών, όπου η καινοτομία διαδικασίας καταλήγει στην παραγωγή νέων ή βελτιωμένων προϊόντων και υπηρεσιών.

Αναφορικά τόσο με την καινοτομία διαδικασίας όσο και την καινοτομία προϊόντος, η σχετιζόμενη τεχνολογία περιλαμβάνει το σύνολο των τεχνικών, οικονομικών και οργανωτικών μέσων με τα οποία καθορίζεται η συνεισφορά των συντελεστών παραγωγής στο παραγόμενο προϊόν.

1.3. Είδη καινοτομικών δραστηριοτήτων (Kinds of Innovation Activities)

Οι καινοτομικές δραστηριότητες αναφέρονται στις συστηματικές εκείνες δραστηριότητες που συνδέονται στενά με την παραγωγή, την ανάπτυξη, τη διάδοση και την εφαρμογή των επιστημονικών και τεχνικών γνώσεων σε όλους τους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας. Σύμφωνα με τα Εγχειρίδια Frascati (2002) και Oslo (2005), οι καινοτομικές δραστηριότητες είναι ένας όρος που καλύπτει τέσσερις βασικές δραστηριότητες. Πιο συγκεκριμένα, το περιεχόμενο των καινοτομικών δραστηριοτήτων περιλαμβάνει:

- Έρευνα και Ανάπτυξη (Research and Development): Η Έρευνα και Ανάπτυξη (E&A) περιλαμβάνει

την εργασία που αναλαμβάνεται σε μια συστηματική βάση προκειμένου να αυξηθεί το απόθεμα της γνώσης, συμπεριλαμβανομένης της γνώσης του ατόμου, του πολιτισμού και της κοινωνίας, καθώς και της χρήσης αυτού του αποθέματος γνώσης. Η «Έρευνα» θεωρείται ως η συστηματική έρευνα που πραγματοποιείται στο επιστημονικό πεδίο με τη βοήθεια του πειράματος ή την ανάλυση ώστε να συμβάλει στη συνέχεια στην επίτευξη μιας επιστημονικής ή εμπορικής προόδου. Από την άλλη πλευρά, ο όρος της Ανάπτυξης αναφέρεται στην εφαρμογή των ερευνητικών συμπερασμάτων ή άλλης επιστημονικής γνώσης για τη δημιουργία των νέων ή σημαντικά βελτιωμένων προϊόντων ή διαδικασιών. Η «Ανάπτυξη» είναι η συστηματική χρήση της γνώσης ή της κατανόησης που κερδίζεται από την έρευνα και κατευθύνεται προς την παραγωγή των χρήσιμων υλικών, συστημάτων ή μεθόδων, συμπεριλαμβανομένου του σχεδίου και της ανάπτυξης των πρωτοτύπων και των διαδικασιών. Η Έρευνα και Ανάπτυξη είναι ένας όρος που καλύπτει τρεις δραστηριότητες: τη βασική έρευνα, την εφαρμοσμένη έρευνα και την πειραματική ανάπτυξη (OECD Frascati Manual, 1993: 13). Η Έρευνα και Ανάπτυξη από έναν παραγωγό της αγοράς είναι μια δραστηριότητα που αναλαμβάνεται με σκοπό την ανακάλυψη ή την ανάπτυξη νέων προϊόντων, συμπεριλαμβανομένων των βελτιωμένων εκδόσεων, ή την ποιότητα των προϊόντων που υπάρχουν, ή περαιτέρω την ανακάλυψη ή την ανάπτυξη των νέων ή περισσότερο αποτελεσματικότερων διαδικασιών της παραγωγής και περιλαμβάνει τη βασική έρευνα, την εφαρμοσμένη έρευνα σε τομείς, όπου το πειραματικό έργο ανάπτυξης οδηγεί σε νέες επινοήσεις, σε προϊόντα ή σε διαδικασίες.

- Βασική έρευνα (Basic Research): Η βασική (ή θεμελιώδης) έρευνα είναι πειραματική ή θεωρητική έρευνα που αναλαμβάνεται για να αποκτηθεί νέα γνώση, χωρίς ιδιαίτερη εμπορική εφαρμογή ή χρήση. Ο όρος αναφέρεται στην έρευνα που διεξάγεται χωρίς να υπάρχουν συγκεκριμένες πρακτικές ανάγκες και οδηγεί στην απόκτηση γενικής γνώσης. Η βασική έρευνα αναλύει δομές, ιδιότητες και σχέσεις με προοπτική διατύπωσης και ελέγχου υποθέσεων, θεωριών ή νόμων. Τα αποτελέσματα της βασικής έρευνας γενικώς δεν πωλούνται, αλλά συνήθως δημοσιεύονται σε επιστημονικά περιοδικά ή διατίθενται στους ενδιαφερόμενους επιστήμονες του κλάδου. Κυρίως αναφέρεται στα πανεπιστήμια, τα κρατικά ιδρύματα έρευνας και τα ερευνητικά εργαστήρια των επιχειρήσεων. Η βασική έρευνα είναι δυνατόν να προσανατολίζεται προς κάποια ευρεία πεδία γενικού ενδιαφέροντος. Η βασική έρευνα τέτοιου είδους αποκαλείται προσανατολισμένη βασική έρευνα.
- Εφαρμοσμένη έρευνα (Applied Research): Η εφαρμοσμένη έρευνα είναι αρχική έρευνα που αναλαμβάνεται προκειμένου να αποκτηθεί η γνώση και κατευθύνεται προς έναν συγκεκριμένο πρακτικό εμπορικό στόχο. Η εφαρμοσμένη έρευνα είναι οι εφαρμογές της θεωρητικής έρευνας για πρακτικούς και εμπορικούς σκοπούς. Αφορά τον υπολογισμό της διαθέσιμης γνώσης και της επέκτασής της προκειμένου να λυθούν συγκεκριμένα προβλήματα. Η εφαρμοσμένη E&A επικεντρώνεται κυρίως στην ανάπτυξη προϊόντων και στοχεύει στην εμπορική εισαγωγή μιας αρχικής εφεύρεσης ή των σημαντικών ή ριζικών καινοτομιών.
- Πειραματική Ανάπτυξη Έρευνας & Τεχνολογία (Experimental Research): Η πειραματική ανάπτυξη είναι συστηματική εργασία, η οποία προέρχεται από την υπάρχουσα γνώση ή/και την πρακτική εμπειρία και κατευθύνεται στην παραγωγή νέων υλικών, προϊόντων ή υπηρεσιών, στην εγκατάσταση νέων διαδικασιών και συστημάτων, την ουσιαστική βελτίωση υπαρχόντων συστημάτων και δομών (OECD Frascati Manual, 2002· Oslo 2000).

Στοιχείο της σύγχρονης οικονομίας αποτελεί η αυξανόμενη σημασία των άυλων εισροών (επιστημονική γνώση και καινοτομία) στις οικονομικές δραστηριότητες των αναπτυσσόμενων χωρών. Οι εθνικές οικονομίες μετασχηματίζονται από «οικονομίες υλικών πόρων» (resource-based economies) σε «οικονομίες της γνώσης» (knowledge-based economies) ή «μαθησιακές οικονομίες» (learning economies) (Lundvall & Johnson, 1994· Lundvall & Borrás, 1998· Lundvall, 1992) και παρατηρείται διεθνοποίηση της E&A και ταχύτερη διάχυση νέων τεχνολογικών εφαρμογών τόσο στις διαδικασίες παραγωγής όσο και στα προϊόντα (Narula & Zanfei, 2003). Στην πορεία αυτή, σημαντικό στοιχείο για την αξιολόγηση και την ανάλυση αποτελεί η αποτίμηση των καινοτομικών δραστηριοτήτων, μέσω των δεικτών μέτρησης και αποτίμησης.

1.4. Δείκτες στατιστικών μετρήσεων επιστήμης και τεχνολογίας (Research and Technology Statistical Indicators)

Η απόδοση της καινοτομίας και της τεχνολογίας μπορεί να ποσοτικοποιηθεί και να αποτιμηθεί μέσω της χρήσης στατιστικών δεικτών. Η στατιστική αποτίμηση των δραστηριοτήτων Έρευνας και Ανάπτυξης αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό σημείο για την παροχή στοιχείων και την πραγματοποίηση συγκρίσεων.

Οι δείκτες για την επιστήμη και την τεχνολογία μπορούν να καθοριστούν ως οι στατιστικές εκείνες που μετρούν τις ποσοτικά προσδιορίσιμες πτυχές της δημιουργίας, της διάδοσης και της εφαρμογής της επιστήμης και της τεχνολογίας. Οι δείκτες αυτοί μπορούν να συμβάλουν στο να περιγράψουν το σύστημα τεχνολογίας, επιτρέποντας να παρουσιάσουν τη δομή του και τον αντίκτυπο των πολιτικών και των προγραμμάτων της επιστήμης και της τεχνολογίας στην κοινωνία και την οικονομία. Οι βασικοί δείκτες καινοτομίας αποτιμούν τις πτυχές της παραγωγικής διαδικασίας και των χρησιμοποιούμενων πόρων με κατεύθυνση την καταγραφή των καινοτομικών δραστηριοτήτων. Επίσης, παρέχουν ποσοτικές και ποιοτικές πληροφορίες αναφορικά με τους παράγοντες που προωθούν ή δυσχεραίνουν τις δραστηριότητες αυτές, καθώς και αναφορικά με την επίδραση της καινοτομίας στη λειτουργία και την απόδοση μιας επιχείρησης ή μιας οικονομίας. Οι δείκτες για την αποτίμηση της Έρευνας και Τεχνολογίας μπορούν να προσδιοριστούν ως εκείνα τα «εργαλεία» μέσω των οποίων ποσοτικοποιείται η ανάπτυξη, εφαρμογή και διάδοση των καινοτομικών δραστηριοτήτων. Οι κυριότερες πηγές για την άντληση των στοιχείων αναφορικά με τους δείκτες Έρευνας και Ανάπτυξης παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα 1.1:

Έρευνα και Ανάπτυξη	Τίτλοι και πηγές
Έρευνα και Ανάπτυξη	Frascati Manual: “Standard Practice of Research and Experimental Development” και Frascati Manual Supplement: “Research and Development Statistics and Output Measurement in the Higher Education Sector”.
Ισοζύγιο τεχνολογικών πληρωμών	OECD: “Manual for the Measurement and Interpretation of Technology Balance of Payments Data” Oslo Manual: OECD Proposed Guidelines for Collecting and Interpreting Technological Innovation Data
Διπλώματα ευρεσιτεχνίας	OECD-Patent Manual: “Using Patent Data as Science and Technology Indicators”
Επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό	OECD-Canberra Manual: “The Measurement of Human Resources Devoted to Science and Technology”
Υψηλή τεχνολογία	OECD: “Revision of High Technology Sector and Product Classification”
Βιβλιοαναφορές	OECD: “Bibliometric Indicators and Analysis of Research Systems, Methods and Examples” (Working Paper – Yoshika Okibo).
Παγκοσμιοποίηση	OECD: “Manual of Economic Globalisation Indicators”
Εκπαιδευτικά στατιστικά	OECD: “OECD Manual for Comparative Education Statistics”
Εκπαιδευτική κατάταξη	OECD: “Classifying Educational Programmes: Manual for Implementation in OECD countries”
Επιμορφωτικά στατιστικά	OECD: “Manual for Better Training Statistics: Conceptual Measurement and Survey Issues”

Πίνακας 1.1: Πηγές μέτρησης επιστημονικών και τεχνολογικών δραστηριοτήτων

Η μέτρηση των καινοτομικών δραστηριοτήτων είναι μια ιδιαίτερα πολύπλοκη διαδικασία, δεδομένου ότι η καινοτομία και η τεχνολογία αποτελούν σύνθετες και πολυδιάστατες διεργασίες (Freeman, 1987· van

Raan, 1988) και αποτελούνται από ετερογενή στοιχεία τα οποία αλληλεπιδρούν μέσω ενός δικτύου σχέσεων. Ο ακόλουθος πίνακας 1.2 παρουσιάζει τους βασικότερους εξειδικευμένους δείκτες των επιστημονικών και τεχνολογικών δραστηριοτήτων, όπως έχουν χρησιμοποιηθεί σε διάφορες έρευνες και μελέτες.

Καινοτομική δραστηριότητα	Δείκτες
Δείκτες καινοτομικών εισροών	<p>Ακαθάριστη εγχώρια δαπάνη σε E&A Ακαθάριστη εθνική δαπάνη σε E&A Κρατική δαπάνη σε E&A Δείκτης έντασης E&A, οριζόμενος ως (RDI) = (BERD/GDP)*100, όπου BERD οι ιδιωτικές δαπάνες E&A, και GDP το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) Ο λόγος GERD/GFCF, δηλαδή ο λόγος των ακαθάριστων συνολικών δαπανών E&A προς τη δημιουργία κεφαλαίου (Επενδύσεις) Ο λόγος R&D/GDP, δηλαδή ο λόγος των ακαθάριστων συνολικών δαπανών E&A προς το ΑΕΠ Επιστημονικό και ερευνητικό προσωπικό στον τομέα E&A Ανθρώπινοι πόροι Επίπεδο εκπαίδευσης</p>
Δείκτες καινοτομικών εκροών (Pavitt et al., 1987· Pavitt, 1988· Griliches, 1990· Archibugi, 1992· Acs & Audretsch, 1993· Archibugi & Pianta, 1992)	<p>Διπλώματα ευρεσιτεχνίας Αποπληρωμή των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας Επιστημονικές δημοσιεύσεις Βιβλιοαναφορές</p>
Δείκτες καινοτομικών στρατηγικών	<p>Ποσοστό των συνολικών επενδυτικών δαπανών αναφορικά με επενδύσεις σε E&A, απόκτηση αδειών χρήσης και διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, σχεδιασμός, δοκιμαστική παραγωγή και ανάλυση marketing Ποσοστό των καινοτόμων επιχειρήσεων που έχουν εισαγάγει νέα ή βελτιωμένα αγαθά και μεθόδους παραγωγής Τάση εισαγωγής καινοτομιών προϊόντων, παρά καινοτομιών διαδικασιών Ποσοστό επιχειρήσεων με στόχους όπως τη δημιουργία νέων αγορών, τη βελτίωση της ποιότητας των υπαρχόντων προϊόντων, τη μείωση του κόστους παραγωγής</p>
Δείκτες καινοτομικών αποδόσεων	<p>Βαθμός πρωτοτυπίας των νέων προϊόντων Ύψος χρηματοοικονομικών πόρων που χρησιμοποιούνται στις καινοτομικές δραστηριότητες Συνολική δαπάνη για καινοτομικές επενδύσεις Διάφορα είδη δαπανών για καινοτομία, όπως δαπάνες σχεδιασμού, δοκιμαστικής παραγωγής και δραστηριοτήτων marketing Απόκτηση αδειών χρήσης και διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας</p>
Δείκτες καινοτομικού συστήματος (Anselin et al, 2000· Furman et al, 2002)	<p>Εσωτερικά τμήματα E&A και μηχανικών Διαθεσιμότητα τεχνολογικών ευκαιριών Διαθεσιμότητα γνώσης αναφορικά με τις αγορές και τις τεχνολογίες Διαθεσιμότητα εξωτερικών τεχνολογικών υπηρεσιών και υποστηρικτικού θεσμικού πλαισίου Υπάρχουσες πολιτικές προώθησης και υποστήριξης καινοτομίας</p>
Δείκτες βιομηχανικής δομής	<p>Μέσο μέγεθος καινοτόμων υπηρεσιών σε μια περιφέρεια Μέσο προϊόν ανά εργαζόμενο Πρακτικές εξωτερικής επικοινωνίας και δικτύων Συνεργατική ανάπτυξη προϊόντων</p>

Δείκτες αποδοτικότητας καινοτομικών συστημάτων (Archibugi & Pianta, 1992· Lundvall, 1992· Nelson, 1993· Patel & Pavitt, 1994· Freeman, 1987)	Ποσοστό καινοτόμων επιχειρήσεων Ισοζύγιο τεχνολογικών πληρωμών (εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας) Βαθμός ανοίγματος Ικανότητα περιφερειών για προσέλκυση / απορρόφηση ξένων τεχνολογιών
Ανάπτυξη ιδεών	Αριθμός καινοτομιών Αριθμός νέων προσόντων και ιδεών Αριθμός νέων συνεργασιών για καινοτομικές δραστηριότητες Μέση διάρκεια κύκλου ζωής προϊόντος Ορίζοντας σχεδιασμού προϊόντος Αριθμός σχεδίων που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των καταναλωτών Βαθμός ποικιλίας προϊόντος Ποιότητα και λειτουργική απόδοση καινοτομίας
Ανάπτυξη προϊόντος	Χρόνος εισαγωγής στην αγορά και χρόνο διαφόρων σταδίων παραγωγής Χρόνος απόκρισης στις ανάγκες των πελατών Χρόνο ανάπτυξης προϊόντος Κόστος ανά στάδιο παραγωγής Τεχνική απόδοση Ποιότητα προϊόντος Προϊόντα υψηλής τεχνολογίας και σχετικά μερίδια αγοράς Αριθμός και κόστος αναγκαίων επανασχεδιασμών Εργονομία και αισθητική
Καινοτομία παραγωγικών διαδικασιών	Αριθμός νέων καινοτομιών παραγωγικών διαδικασιών και σημαντικές βελτιώσεις παραγωγής Αριθμός προτάσεων ανά εργαζόμενο και ποσοστό από αυτές που έχουν υλοποιηθεί μέσα ετήσια βελτίωση παραγωγής (ποιότητα, κόστος, προώθηση)
Απόκτηση καινοτομίας	Παραγωγικότητα E&A, δηλαδή ο λόγος τεχνολογικής απόδοσης προς την εισροή E&A Κόστος απόκτησης τεχνολογίας Λόγος κερδών προς καινοτομικές διαδικασίες Ποσοστό σχεδίων E&A που οδηγούν επιτυχώς σε νέα ή βελτιωμένα προϊόντα Άδειες χρήσης ή διπλώματα ευρεσιτεχνίας Εμπορικά σήματα, λογότυπο και λοιπές μορφές καταχωρημένης πνευματικής ιδιοκτησίας
Ηγεσία	Συμμετοχή σε βελτίωση προϊόντων ή διαδικασιών Βαθμός γνώσης των εργαζομένων για τις πολιτικές της επιχείρησης Αριθμός σελίδων στις ετήσια έκθεση πεπραγμένων αφιερωμένων στην E&A
Παραγωγικοί πόροι	Ποσοστό δραστηριοτήτων που καθυστέρησαν ή ακυρώθηκαν λόγω έλλειψης φυσικού ή ανθρώπινου κεφαλαίου Αριθμός ατόμων σε διάφορα επίπεδα της επιχείρησης σε ρόλους χορηγών, διοργανωτών, κ.λπ.
Εκπαίδευση	
(Woessmann, 2000· Azariadis & Drazen, 1990· Romer, 1990)	Ποσοστό εγγράμματων ενηλίκων
(Barro, 1991· Mankiw et al, 1992· Levine & Renelt, 1992)	Ρυθμός εισαγωγής σε σχολείο
(Barro & Sala – i – Martin, 1995· Barro, 1997, 1999· Benhabib & Spiegel, 1994· Gundlach, 1995· Krueger & Lindahl, 2000)	Μέσος χρόνος εκπαίδευσης Εκπαίδευση ανώτερου επιπέδου

Τεχνολογική υιοθέτηση	Μέτρηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας Βιβλιοαναφορές Δημοσιευμένα επιστημονικά και τεχνικά άρθρα Πληρωμές για δικαιώματα εκμετάλλευσης και αποδείξεις Ξ.Α.Ε. Ποσοστό της μεταποίησης στο εμπόριο, αυξημένες εισαγωγές μηχανημάτων και κεφαλαιουχικών αγαθών, αύξησης του κατά κεφαλή προϊόντος, μέσω της διευκόλυνσης υιοθέτησης τεχνολογίας από το εξωτερικό, = άθροισμα των εισαγωγών και εξαγωγών μεταποίησης / ΑΕΠ ή ύψος των εξαγωγών μεταποίησης = δείκτης διεθνούς ανταγωνιστικότητας
Τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών	Αριθμός Η/Υ Αριθμός χρηστών διαδικτύου Αριθμός διευθύνσεων διαδικτύου Αριθμός τηλεφώνων Αριθμός συσκευών τηλεοράσεων Αριθμός συσκευών ραδιοφώνου Αριθμός εφημερίδων
Θεσμικό πλαίσιο (Bosworth & Collins, 2003)	Δικαιώματα ιδιοκτησίας Κίνδυνος χώρας για τους πιθανούς ξένους επενδυτές - country risk to potential foreign investors from Business Environment Risk Intelligence (BERI) and International Country Risk Guide (ICRG)
Οικονομία της γνώσης	
Δείκτες επένδυσης στην Οικονομία της Γνώσης DG Research Key Figures 2003-2004	
Υπο – Δείκτες	Μορφές γνώσης
Συνολική δαπάνη για Έρευνα και Ανάπτυξη κατά κεφαλήν (Total R&D expenditure per capita)	Δημιουργία γνώσης (Knowledge creation)
Αριθμός ερευνητών κατά κεφαλήν (Number of researchers per capita)	Δημιουργία γνώσης (Knowledge creation)
Αριθμών νέων διδακτορικών σε Έρευνα και Ανάπτυξη κατά κεφαλήν (New S&T PhDs per capita)	Δημιουργία γνώσης (Knowledge creation)
Συνολική δαπάνη σε Εκπαίδευση κατά κεφαλήν (Total Education Spending per capita)	Δημιουργία και διάδοση γνώσης (Knowledge creation and diffusion)
Διά βίου εκπαίδευση (Life-long learning)	Διάδοση γνώσης: Ανθρώπινο κεφάλαιο (Knowledge diffusion: human capital)
Ηλεκτρονική διακυβέρνηση (E-government)	Διάδοση γνώσης: Υποδομή πληροφορίας (Knowledge diffusion: information infrastructure)
Δημιουργία ακαθάριστου κεφαλαίου, εκτός των κατασκευών (Gross fixed capital formation, excluding construction)	Διάδοση γνώσης: Νέα εφαρμοζόμενη τεχνολογία (Knowledge diffusion: new embedded technology)
Δείκτες Απόδοσης στην Οικονομία της Γνώσης DG Research Key Figures 2003-2004	
Υπο - Δείκτες	Τύπος του δείκτη γνώσης
ΑΕΠ ανά ώρες εργασίας (GDP per hours worked)	Παραγωγικότητα Έρευνας και Ανάπτυξης (Productivity performance S&T)

Διπλώματα ευρεσιτεχνίας κατά κεφαλήν (Patents per capita) Επιστημονικές δημοσιεύσεις κατά κεφαλήν (Scientific publications per capita) Ηλεκτρονικό Εμπόριο (E-commerce)	Προϊόν της υποδομής πληροφορίας (Output of the information infrastructure)
Ρυθμός επιτυχίας στο σχολείο (Schooling success rate)	Αποδοτικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος (Effectiveness of the education system)

Πίνακας 1.2 Δείκτες των καινοτομικών δραστηριοτήτων. Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

Περαιτέρω, οι δείκτες για τη στατιστική αποτίμηση της Έρευνας και Ανάπτυξης μπορούν να ομαδοποιηθούν στις ακόλουθες γενικές κατηγορίες:

- Μέτρηση των δαπανών για την Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη (ιδιωτικές και δημόσιες δαπάνες για E&A, ιδιωτικές και δημόσιες δαπάνες για ανάπτυξη επιστημονικού, ερευνητικού και τεχνικού προσωπικού),
- Μέτρηση των ευρεσιτεχνιών (εσωτερικές και εξωτερικές ευρεσιτεχνίες) και των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας,
- Αποπληρωμή διπλωμάτων και δικαιωμάτων ευρεσιτεχνίας,
- Τεχνολογικό Ισοζύγιο (Εξαγωγές και εισαγωγές νέων τεχνολογικών προϊόντων) και Ισοζύγιο τεχνολογικών πληρωμών (εισροές και εκροές καινοτομίας),
- Ερευνητικό προσωπικό,
- Εκπαίδευση.

Αυτές αναλύονται στη συνέχεια:

- Δαπάνες E&TA (Research and Development Expenditure): Οι δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης είναι τα χρήματα που ξοδεύονται στη δημιουργική εργασία η οποία αναλαμβάνεται σε συστηματική βάση για να αυξηθεί το απόθεμα της γνώσης και στη χρήση αυτής της γνώσης ώστε να επινοηθούν νέες εφαρμογές (OECD, 2002b). Οι δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη (E&TA) αφορούν όλες τις δαπάνες για την έρευνα που εκτελείται στα πανεπιστήμια και σε άλλα ιδρύματα της ανώτατης εκπαίδευσης, ανεξάρτητα από το εάν η έρευνα χρηματοδοτείται από τα γενικά θεσμικά κεφάλαια ή μέσω των χωριστών επιχορηγήσεων ή των συμβάσεων από τους δημόσιους ή ιδιωτικούς χορηγούς. Αυτά περιλαμβάνουν όλα τα ερευνητικά ιδρύματα και τους πειραματικούς σταθμούς που λειτουργούν υπό άμεσο έλεγχο, ή συνδέονται διοικητικά με ιδρύματα τριτοβάθμιας ανώτατης εκπαίδευσης (OECD, 2003). Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται όλες οι τρέχουσες δαπάνες για την ανάπτυξη της επιχείρησης, δηλαδή τις συνολικές ενδοεπιχειρησιακές και εξωεπιχειρησιακές δαπάνες για E&TA. Οι δαπάνες για την E&TA έχουν χρησιμοποιηθεί εκτεταμένα για την εκτίμηση της καινοτομίας. Τα δεδομένα αυτά συνήθως συλλέγονται σύμφωνα με το Εγχειρίδιο Frascati του ΟΟΣΑ. Οι μετρήσεις για την E&TA καταγράφονται συνήθως με αναλυτικές φόρμες και παράλληλα με τον βασικό διαχωρισμό της βασικής, εφαρμοσμένης και πειραματικής έρευνας, μπορούν να ταξινομηθούν με πολλαπλά κριτήρια. Έτσι μπορεί να γίνει διαχωρισμός μεταξύ της E&TA σε επιχειρήσεις, σε κυβερνητικούς οργανισμούς ή σε κερδοσκοπικά ή μη εκπαιδευτικά ιδρύματα. Επίσης μπορεί να γίνει διαχωρισμός στην πηγή χρηματοδότησης (εγχώρια – διεθνής), στους στόχους και στα πεδία της E&TA. Βέβαια αυτοί οι διαχωρισμοί συνήθως παραλείπονται από τους περισσότερους αναλυτές, οι οποίοι εστιάζουν μόνο στις ακαθάριστες δαπάνες για την E&TA, σε εθνικό επίπεδο ή επίπεδο επιχειρήσεων, χάνοντας έτσι αρκετές σημαντικές λεπτομέρειες. Οι δαπάνες για «Τεχνολογική Καινοτομία Προϊόντων και Διαδικασιών» καλύπτουν όλες τις τρέχουσες δαπάνες για την έρευνα και ανάπτυξη της επιχείρησης, δηλαδή τις συνολικές ενδοεπιχειρησιακές και εξωεπιχειρησιακές δαπάνες για E&TA. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι δαπάνες αυτές γίνονται με στόχο να συνεισφέρει η E&TA στην εισαγωγή τεχνολογικώς νέων ή βελτιωμένων προϊόντων ή διαδικασιών στην ίδια την επιχείρηση. Η E&TA έχει διάφορες πηγές χρηματοδότησης, οι οποίες διαιρούνται σε γενικές κατηγορίες:
- Επιχειρήσεις.
- Ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση.
- Κράτος

- Ερευνητικά μη κερδοσκοπικά ιδρύματα.
- Επενδυτικά κεφάλαια που προέρχονται από το εξωτερικό.
- Ανθρώπινο Κεφάλαιο για την Επιστήμη και την Τεχνολογία (Human Resources in Research and Development): Το ανθρώπινο δυναμικό είναι παραγωγικός πλούτος που ενσωματώνεται στην εργασία, στις δεξιότητες και στη γνώση (United Nations 1997) και αφορά το συνολικό προσωπικό που εργάζεται στην Ε&ΤΑ, καθώς και η γνώση, οι ικανότητες και άλλες ιδιότητές τους που ενσωματώνονται και σχετίζονται με την οικονομική δραστηριότητα. Το ανθρώπινο κεφάλαιο αντιπροσωπεύει τη «γνώση» εκείνη που τα άτομα αποκτούν κατά τη διάρκεια της ζωής τους και τη χρησιμοποιούν για να παράγουν τα αγαθά, τις υπηρεσίες ή τις ιδέες στην αγορά ή σε μη εμπορεύσιμες συνθήκες. Το ανθρώπινο κεφάλαιο προσδιορίζεται ως η γνώση, οι ικανότητες και άλλες ιδιότητες που ενσωματώνονται στα άτομα και είναι σχετικές με την οικονομική δραστηριότητα. Το αντίστοιχο μέτρο προσωπικού καλύπτει το συνολικό προσωπικό που εργάζεται στην Ε&ΤΑ σε δεδομένη χώρα κατά τη διάρκεια ενός δεδομένου έτους. Ο αριθμός των ατόμων που απασχολούνται στην Ε&ΤΑ συνήθως εκφράζεται σε Ισοδύναμα Πλήρους Απασχόλησης (ΠΠΑ). Ένα ΠΠΑ μπορεί να θεωρηθεί ως ένα ανθρωποέτος. Συνεπώς, ένα άτομο που συνήθως ξοδεύει 30% του χρόνου του στην Ε&ΤΑ και τον υπόλοιπο χρόνο σε άλλες δραστηριότητες (όπως διδασκαλία, πανεπιστημιακή διοίκηση και λειτουργίες συμβούλου στους φοιτητές) πρέπει να υπολογιστεί ως 0,3 ΠΠΑ. Επειδή η κανονική εργάσιμη ημέρα (περίοδος) μπορεί να διαφέρει από τομέα σε τομέα, ακόμη και από ίδρυμα σε ίδρυμα, είναι αδύνατον να εκφραστούν τα ΠΠΑ επίσης σε ανθρωποώρες. Θεωρητικά, η αναγωγή σε ΠΠΑ πρέπει να γίνεται για όλο το προσωπικό Ε&ΤΑ που έχει αρχικά υπολογιστεί. Στην πράξη, θα ήταν πιο αποδεκτός ο υπολογισμός όλων των ατόμων που ξοδεύουν περισσότερο από 90% του χρόνου τους στην Ε&ΤΑ (π.χ. τα περισσότερα άτομα σε εργαστήρια Ε&ΤΑ) ως ένα ΠΠΑ και, αντίστοιχα, ο πλήρης αποκλεισμός όλων των ατόμων που ξοδεύουν λιγότερο από 10 τοις εκατό του χρόνου τους στην Ε&ΤΑ. Το προσωπικό πρέπει να υπολογίζεται ως τα ανθρωποέτη που ξοδεύτηκαν στην Ε&ΤΑ κατά τη διάρκεια της ίδιας περιόδου που καλύπτουν οι σειρές των δαπανών.
- Διπλώματα Ευρεσιτεχνίας (Patent statistics): Οι ευρεσιτεχνίες (patents) αναφέρονται στο «δικαίωμα που χορηγείται από μια κυβέρνηση σε έναν εφευρέτη σε αντάλλαγμα με την δημοσίευση της εφεύρεσης που δίνει το δικαίωμα στον εφευρέτη για μια συγκεκριμένη περίοδο να εμποδίσει τον οποιοδήποτε τρίτο να χρησιμοποιήσει την εφεύρεση κατά οποιονδήποτε τρόπο»· δικαίωμα που κατοχυρώνεται μετά από αίτηση σε έναν εφευρέτη ως αντάλλαγμα για τη δημοσίευση μιας εφεύρεσης και δίνει στον εφευρέτη το δικαίωμα να εμποδίσει τρίτο πρόσωπο από το να χρησιμοποιήσει την εφεύρεση για οποιονδήποτε σκοπό κατά τη διάρκεια συμφωνημένης περιόδου. Σύμφωνα με το Εγχειρίδιο του Oslo (2005), τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας αποτελούν δικαιώματα που κατοχυρώνονται μετά από αίτηση ενός εφευρέτη ως αντάλλαγμα για τη δημοσίευση μιας εφεύρεσης. Τα στοιχεία για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας καλύπτουν εφαρμογές και επιχορηγήσεις που ταξινομούνται κατά πεδίο τεχνολογίας. Τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας αντιστοιχούν στα νόμιμα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας μίας εφεύρεσης ή ανακάλυψης διαδικασίας που εγκρίνονται από τα εθνικά γραφεία διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Έτσι, παρέχεται στον κάτοχο το μονοπώλιο εκμετάλλευσης της εφεύρεσης ή ανακάλυψης (για ορισμένη χρονική διάρκεια) σαν ένα είδος αποζημίωσης για την κατοχύρωση της ιδιοκτησίας. Δηλαδή, τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας παρέχουν τη δυνατότητα στους επενδυτές και τους επιχειρηματίες να προστατεύσουν και να εκμεταλλευτούν αποκλειστικά την εφευρέσεις τους σε ένα δεδομένο και καθορισμένο χρονικό διάστημα, παρέχοντας και ένα μέτρο της προστασίας της καινοτομικότητας στην οικονομία. Τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας αντιπροσωπεύουν ένα είδος συμβολαίου μεταξύ του εφευρέτη και της κυβέρνησης μιας χώρας για περιορισμένης διάρκειας μονοπωλιακή εκμετάλλευσή της. Το συμβόλαιο περιέχει μια αμφίδρομη δέσμευση, όπου ο εφευρέτης συμφωνεί στη δημόσια αποκάλυψη όλης της πληροφορίας της εφεύρεσης, με αντάλλαγμα την προστασία της πολιτείας από την κλοπή της πνευματικής ιδιοκτησίας. Με αυτόν τον τρόπο το σύστημα των ευρεσιτεχνιών λειτουργεί ως ένας μηχανισμός καταχώρησης και διάχυσης πολύτιμων πληροφοριών. Ένας βασικός λόγος για αυτή την αναγνώριση είναι επειδή κάθε δίπλωμα ευρεσιτεχνίας περιέχει τις ιδιαίτερα αναλυτικές πληροφορίες για η ίδια την καινοτομία, την τεχνολογική περιοχή στις οποίες ανήκει, τους εφευρέτες, όπως για παράδειγμα η χώρα κατοικίας τους. Εναλλακτικές προσεγγίσεις για τη μέτρηση της καινοτομίας χρησιμοποιούν ως μέτρο τις αιτήσεις για τις ευρεσιτεχνίες, αντί του τελικού αριθμού που καταχωρίζονται. Σε συνδυασμό με τη μέθοδο μέτρησης της καινοτομίας με ευρεσιτεχνίες, έχουν γίνει

και κάποιες μελέτες για την ενσωμάτωση και των εμπορικών σημάτων και σχεδίων στη μεθοδολογία (Wilkins, 1992). Αναφορικά με τα πλεονεκτήματα της χρήσης του δείκτη των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας για τη μέτρηση της καινοτομίας έχουν αρκετά πλεονεκτήματα δεδομένου ότι οι ευρεσιτεχνίες δίνουν μια ένδειξη εφαρμογών νέων τεχνολογιών και τα σχετικά δεδομένα είναι ποσοτικά και εύκολα προσπελάσιμα, λόγω της συστηματικής καταχώρισης και ταξινόμησης των ευρεσιτεχνιών. Από την άλλη πλευρά, η προσέγγιση μέτρησης της καινοτομίας περιέχει κάποια βασικά μειονεκτήματα:

- Κάθε χώρα ή οικονομική κοινότητα έχει διαφορετικούς κανονισμούς για τις ευρεσιτεχνίες.
- Υπάρχουν συστηματικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων τεχνολογικών τομέων (Malerba & Orsenigo, 1993).
- Οι ευρεσιτεχνίες δεν αντιπροσωπεύουν πάντα μια εμπορικά επιτυχημένη καινοτομία, ενώ ένα καινοτομικό προϊόν δεν γίνεται πάντα ευρεσιτεχνία.
- Πολλές εταιρίες επιλέγουν να μην προχωρήσουν στην καταχώριση ευρεσιτεχνίας για το προϊόν τους για να μην είναι διαθέσιμα τα στοιχεία του στους ανταγωνιστές τους.
- Υπάρχουν καινοτομίες που δεν αντιστοιχούν σε δίπλωμα ευρεσιτεχνίας
- Υπάρχουν διπλώματα ευρεσιτεχνίας που αντιστοιχούν σε εφευρέσεις ή ανακαλύψεις με πρακτικά μηδενική τεχνολογική και οικονομική αξία, ενώ παράλληλα υπάρχουν και αυτά των οποίων η αξία είναι πολύ μεγάλη
- Πολλά διπλώματα ευρεσιτεχνίας δεν οδηγούν ποτέ σε καινοτομία.
- Εάν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας δεν είναι επαρκώς προστατευμένα και επιβεβλημένα, κατόπιν οι ερευνητές /οι επιστήμονες θα έχουν το λιγότερο κίνητρο για να δημιουργήσουν τη νέα τεχνολογική γνώση και ακόμη και σε περίπτωση που η γνώση δημιουργείται, η έλλειψη προστασίας δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας θα παρακωλύσει πολύ τη διάδοση τέτοιας νέας γνώσης.
- Ισοζύγιο Τεχνολογικών Πληρωμών (Technological Payments Balance): Το Ισοζύγιο Τεχνολογικών Πληρωμών (ΙΤΠ) σχετίζεται με τη διεθνή ροή βιομηχανικής ιδιοκτησίας και τεχνογνωσίας, και πιο συγκεκριμένα με τις τεχνολογικές εισροές και εκροές αναφορικά με αγορές και πωλήσεις τεχνολογίας για:
  - Άδεια εκμετάλλευσης,
  - Τεχνογνωσία,
  - Τεχνική υποστήριξη,
  - Δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (μεταβίβαση).

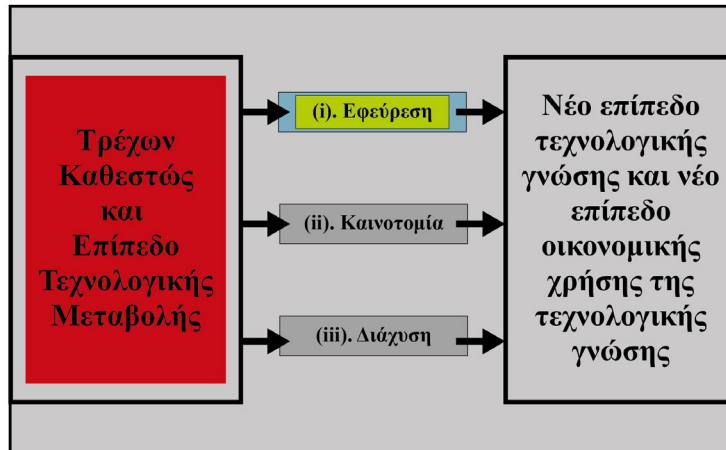
Αναλυτικότερα, στο ΙΤΠ περιλαμβάνονται οι ακόλουθες εισροές και εκροές σχετικά με το ισοζύγιο τεχνολογικών πληρωμών:

- Διπλώματα ευρεσιτεχνίας (προμήθεια, πωλήσεις),
- Άδειες για διπλώματα ευρεσιτεχνίας, τεχνογνωσία (που δεν έχει κατοχυρωθεί) υποδείγματα και σχέδια,
- Εμπορικά σήματα (συμπεριλαμβανομένης της εκχώρησης δικαιωμάτων αποκλειστικής εκμετάλλευσης (franchising),
- Τεχνικές υπηρεσίες.
- Χρηματοδότηση βιομηχανικής ΕΤΑ εκτός εθνικών συνόρων.
- Οι εξαγωγές προϊόντων ή υπηρεσιών υψηλής τεχνολογίας αντανakλούν την ικανότητα της οικονομίας να εμπορευματοποιήσει τα αποτελέσματα της έρευνας και των καινοτομικών της δραστηριοτήτων πέρα από τα στενά όρια της αγοράς της.
- Βιβλιομετρία: Ένα άλλο μέτρο της καινοτομίας είναι τα στοιχεία σχετικά με δημοσιεύσεις επιστημονικών και τεχνικών άρθρων σε περιοδικά ή αναφορές σε επιστημονικά και τεχνικά άρθρα. Γενικότερα, η βιβλιομετρία αφορά εκείνα τα στοιχεία σχετικά με τις επιστημονικές δημοσιεύσεις. Η βιβλιομετρία περιλαμβάνει τον αριθμό επιστημονικών άρθρων και δημοσιεύσεων, καθώς και αναφορές σε άρθρα, προκειμένου να κατασκευαστούν απλοί δείκτες «παραγωγικότητας» σχετικά με την ακαδημαϊκή έρευνα.

1.5. Η έννοια της τεχνολογικής προόδου (Technological progress)

Η τεχνολογική πρόοδος ακολουθεί συνήθως την εφαρμογή μιας καινοτομίας διαδικασίας ή προϊόντος, ή περαιτέρω μπορεί να γίνει αντιληπτή από τη βελτίωση των μεθόδων παραγωγής ή των χαρακτηριστικών των προϊόντων, ως αποτέλεσμα μιας σειράς διαδικασιών που σύμφωνα με τον Schumpeter καλύπτουν τρία στάδια: την ανακάλυψη, την εφαρμογή και τη διάχυση της καινοτομίας.

Η επίδραση αυτή πραγματοποιείται σε γραμμική σειρά, όπως σχηματικά παρουσιάζεται στο ακόλουθο Διάγραμμα 1.1:

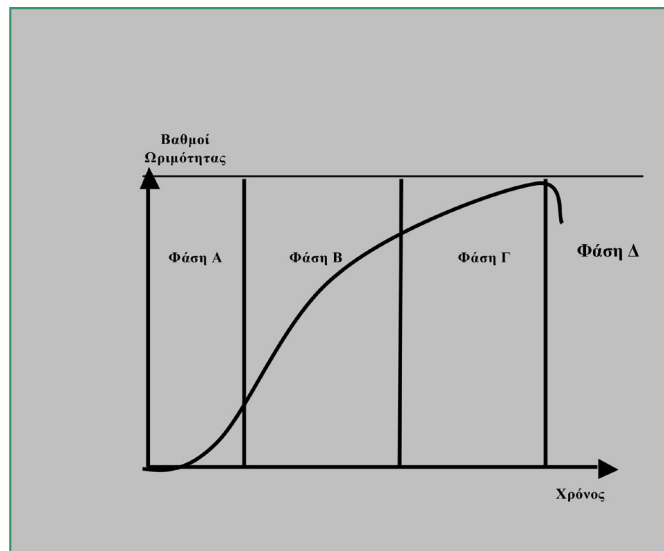
Διάγραμμα 1.1: Διαδικασία της τεχνολογικής μεταβολής

Αρχικά υπάρχει το στάδιο της ανακάλυψης, το οποίο αναφέρεται στη δημιουργία μιας νέας ιδέας η οποία είναι συνήθως το αποτέλεσμα της βασικής επιστημονικής έρευνας (Στάδιο I: Εφεύρεση).

Η εφαρμογή της καινοτομίας αναφέρεται στη διαδικασία όπου οι νέες ιδέες «μεταμορφώνονται» σε προϊόντα ή διαδικασίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην παραγωγή ή την κατανάλωση, προσπορίζοντας κέρδος σε αυτούς που τις εφαρμόζουν ή απλώς τις προμηθευτούν (Στάδιο II: Καινοτομία).

Το τρίτο στάδιο καλύπτει τη διαδικασία μέσα από την οποία οι νέες τεχνικές (προϊόντα ή διαδικασίες) διαχέονται σε ολόκληρη την αγορά (Στάδιο III: Διάχυση). Εκεί εκδηλώνεται η πλήρης επίδραση της νέας τεχνολογίας στην οικονομία και γίνονται εμφανή τα αποτελέσματα της στη διαμόρφωση νέων συνθηκών στον όγκο και την ποιότητα της συνολικής παραγωγής.

Η πορεία αυτών των διαδοχικών σταδίων από την εισαγωγή ως την ωριμότητα κάθε συγκεκριμένης τεχνολογίας μπορεί να απεικονιστεί με μία καμπύλη «Σχήματος S», όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 1.2.

Διάγραμμα 1.2: Ο «Κύκλος Ζωής» μιας τεχνολογίας

Όπως φανερώνει η καμπύλη «Σχήματος S», στο αρχικό στάδιο της ανακάλυψης της τεχνολογίας, οι καινοτομικές βελτιώσεις σημειώνονται με αργό ρυθμό, στη συνέχεια επιταχύνονται, ώσπου στο τρίτο στάδιο επιβραδύνονται.

Η Φάση I είναι η περίοδος της εισαγωγής της καινοτομίας, κατά την οποία η έμφαση δίνεται στην εισαγωγή του προϊόντος.

Η Φάση II είναι η περίοδος της γρήγορης επέκτασης της αγοράς και η έμφαση δίνεται στη διαδικασία της παραγωγής. Κατά τη φάση αυτή πραγματοποιούνται συνεχείς βελτιώσεις στο προϊόν και στην παραγωγική διαδικασία για να επιτευχθεί η αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας.

Ακολουθεί η Φάση III κατά την οποία η σχέση προϊόντος και παραγωγικής διαδικασίας έχει αριστοποιηθεί. Η έμφαση δίνεται στην επέκταση της παραγωγικής μονάδας και την κατάκτηση μεγαλύτερου μεριδίου αγοράς.

Τέλος, η Φάση IV είναι η περίοδος της ωριμότητας όπου το προϊόν και η διαδικασία της παραγωγής έχουν τυποποιηθεί. Κατά τη φάση αυτή, περισσότερες επενδύσεις σε τεχνολογικές βελτιώσεις οδηγούν σε φθίνουσες αποδόσεις. Εφόσον οι εισροές παραγωγικών συντελεστών είναι καθορισμένες και σταθερές, το πλεονέκτημα σε κόστος παραγωγής περνάει στην επιχείρηση που κατορθώνει να επιτύχει τη μεγαλύτερη συγκριτικά οικονομία σε οποιαδήποτε από τις παραγωγικές εισροές που χρησιμοποιούνται. Αυτό μπορεί να ωθήσει τις ήδη εδραιωμένες επιχειρήσεις να στρέψουν την προσοχή τους σε άλλες καινοτομίες και να κατευθύνουν την τεχνολογία που απέκτησαν σε προηγούμενες φάσεις σε ένα εμπόρευμα, δηλ. στην περίπτωση αυτή εμφανίζονται πρόθυμες να την πουλήσουν σε λογική τιμή με τη μορφή αδειών εκμετάλλευσης ή συμβάσεων «τεχνογνωσίας».

1.6. Η μεταφορά της νέας τεχνολογίας

Η παγκοσμιοποίηση των δραστηριοτήτων Έρευνας και Ανάπτυξης και η μεταφορά της τεχνολογίας είναι ένας ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Οι ΞΑΕ (Ξένες Άμεσες Επενδύσεις – Foreign Direct Investment) και οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις (Multinational Enterprises) είναι τα βασικά εργαλεία πολιτικής για τη διεθνή τεχνολογική μεταφορά και ανάπτυξη καινοτομικών δραστηριοτήτων σε πολλές χώρες. Η μεταφορά τεχνολογίας μέσα από τις ΞΑΕ και τις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις οδηγούν σημαντικά στην ανάπτυξη της έρευνας και των καινοτομικών δραστηριοτήτων στις λιγότερο αναπτυγμένες τεχνολογικά χώρες. Οι περισσότερες από αυτές τις χώρες έχουν έλλειψη των αποθεμάτων και των ευκαιριών ώστε να αναπτύξουν τη δική τους τεχνολογία και ευθυγραμμίστηκαν στις πολιτικές μεταφορές της τεχνολογίας που πραγματοποιήθηκε κυρίως μέσα από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Η εκμετάλλευση της δημιουργίας δικτύων, λόγω γεωγραφικής γειννίας και ο σχηματισμός συνεργατικών οργανώσεων διευκολύνουν την ανάληψη καινοτομικών δραστηριοτήτων (Jaffe et al, 1993· Baptista & Swann, 1998) και μπορούν να συμβάλουν θετικά στη διαδικασία ανάπτυξης και στη παραγωγή καλύτερων επιπέδων των καινοτομικών επενδύσεων, παρακάμπτοντας τους περιορισμούς που θέτουν τα γεωγραφικά σύνορα στη ροή των καινοτομικών δραστηριοτήτων, όπου μέσω της συνεργασίας οι επιχειρήσεις θα μπορέσουν να συντηρήσουν μια ανταγωνιστικότερη δομή αγοράς (Audretsch & Feldman, 1996). Η δυνατότητα της συνεργασίας που συνδέεται με τις δραστηριότητες E&TA είναι ευρέως διαδεδομένη από τις αναπτυγμένες οικονομίες παγκοσμίως, ως εργαλείο της στρατηγικής εμπορικής πολιτικής τους. Η προώθηση της ανταγωνιστικότητας μπορεί να ενισχυθεί ιδιαίτερα σημαντικά μέσω της καινοτομίας και των ξένων άμεσων επενδύσεων και μάλιστα πολύ περισσότερο στο πλαίσιο ενός περιβάλλοντος συνεργασίας.

Οι ΞΑΕ αποτελούν έναν από τους βασικούς πόλους για την ερμηνεία και την ανάλυση της οικονομικής αναπτυξιακής διαδικασίας και μπορούν να προσδιοριστούν με βάση τους ακόλουθους ορισμούς και χαρακτηριστικά:

Οι ΞΑΕ αποτελούν μια κατηγορία διεθνών επενδύσεων που αντανάκλα μια διαρκή σχέση και ένα δι-αρκές συμφέρον και έλεγχο από μια επιχειρησιακή μονάδα εγκατεστημένη σε μια οικονομία (δηλαδή, ο ξένος άμεσος επενδυτής) σε μια άλλη μονάδα εγκατεστημένη σε μια διαφορετική χώρα.

Ο ορισμός των ΞΑΕ μπορεί να περιλαμβάνει είτε τη δημιουργία μιας εντελώς νέας επιχείρησης είτε την αλλαγή στην ιδιοκτησία υφιστάμενων επιχειρήσεων (μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων).

Οι ΞΑΕ μπορούν να αναλαμβάνονται από ιδιώτες επενδυτές ή από επιχειρήσεις, και σύμφωνα με τον McDonald (1995), οι πολυεθνικές επιχειρήσεις προκύπτουν ως αποτέλεσμα των ακόλουθων παραγόντων:

- Κατοχή πλεονεκτημάτων ιδιοκτησίας, όπως δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τεχνογνωσίας, τα οποία μπορούν να γίνουν αντικείμενο εκμετάλλευσης σε ξένες αγορές,
- Χωροθετικές παράμετροι, όπως υπάρχοντες δασμοί και στοιχεία κόστους μεταφοράς,
- Εσωτερικοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας.

Περαιτέρω, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις μεταφέρουν παραγωγικούς συντελεστές στη διεθνή οικονομία. Δύο σημαντικοί παραγωγικοί συντελεστές που μεταφέρονται είναι το κεφάλαιο και η τεχνολογία. Το κεφάλαιο μεταφέρεται σαν χρηματικός πόρος. Στο πραγματικό κεφάλαιο ενσωματώνεται σε μεγάλο βαθμό και η τεχνολογία η οποία χρησιμοποιείται στην παραγωγική διαδικασία. Από την άλλη πλευρά, οι πολυεθνικές

επιχειρήσεις είναι οι κύριοι φορείς μεταφοράς της τεχνολογίας, η οποία πολλές φορές δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την παρουσία των πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Επίσης, η πολυεθνική επιχείρηση, για να εξασφαλίσει την ανταγωνιστικότητα στη διεθνή αγορά, επιδιώκει τη συνεχή ανάπτυξη της τεχνολογίας καθώς επίσης και τη μεταφορά της από τη μητρική στις θυγατρικές εταιρίες. Έτσι η πολυεθνική επιχείρηση αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της διαδικασίας για τη μεταφορά τεχνολογίας. Πιο συγκεκριμένα, η πολυεθνική επιχείρηση που διαθέτει μεγάλο τμήμα προγραμμάτων έρευνας και ανάπτυξης έχει τη δυνατότητα να κάνει χρήση της παγκόσμιας αγοράς ώστε να δημιουργήσει οικονομίες κλίμακας με την κατανομή των εξόδων σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό μονάδων του προϊόντος. Με αυτόν τον τρόπο η πολυεθνική μπορεί να μεταφέρει την τεχνολογία της σε κάθε εγκατάστασή της στην παγκόσμια αγορά λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της κάθε θυγατρικής της εταιρίας. Ειδικότερα οι ΞΑΕ και οι πολυεθνικές επιχειρήσεις αποτελούν βασικά εργαλεία πολιτικής τόσο για την οικονομική ανάπτυξη όσο και για τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη των καινοτομικών δραστηριοτήτων.

Για την ανάπτυξη της τεχνολογίας και της καινοτομίας απαιτούνται νέες γνώσεις και συνεχή έρευνα. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι οι κύριοι φορείς μεταφοράς της τεχνολογίας. Αυτό συμβαίνει γιατί οι πολυεθνικές επιχειρήσεις διαθέτουν μεγάλα κεφάλαια και προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης. Η μεταφορά της τεχνολογίας συνήθως πραγματοποιείται μέσα από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις προς τις χώρες όπου είναι εγκατεστημένες οι θυγατρικές τους εταιρίες, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες και συνθήκες που επικρατούν στην κάθε χώρα. Η μεταφορά τεχνολογίας μέσα από τις ΞΑΕ και τις πολυεθνικές επιχειρήσεις οδηγεί σε γεωγραφική διάχυση τεχνολογίας που συνεισφέρει σημαντικά στην ανάπτυξη της έρευνας και των καινοτομικών δραστηριοτήτων στις λιγότερο αναπτυγμένες τεχνολογικά χώρες.

Οι ΞΑΕ μπορούν να διαδραματίσουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην αύξηση του τεχνολογικού επιπέδου μιας χώρας, δημιουργώντας απασχόληση και ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα και τον ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης. Το κεφάλαιο που μεταφέρεται από την αρχική εταιρεία προστίθεται στο εγχώριο απόθεμα κεφαλαίου της χώρας υποδοχής και συνεισφέρει στην αύξηση της παραγωγικής βάσης και της παραγωγικότητας της χώρας, μέσω μιας περισσότερο αποδοτικής και αποτελεσματικής χρήσης των υπαρχόντων πόρων. Οι ΞΑΕ προωθούν τη διάδοση των νέων τεχνολογιών, της τεχνογνωσίας και των διοικητικών γνώσεων μέσα από απευθείας διασυνδέσεις στις εγχώριες επιχειρήσεις (Egger & Pfaffermayr, 2001). Τέλος, οι ΞΑΕ μπορούν, επίσης, να συνεισφέρουν στη βελτίωση των εσωτερικών ανισοροπιών, εξαιτίας της μεγαλύτερης ροπής τους προς εξαγωγές συγκριτικά με τις εγχώριες επιχειρήσεις (Altomonte & Guagliano, 2003), καθώς και σημαντικά πλεονεκτήματα που εισάγουν οι ΞΑΕ στη χώρα υποδοχής τα οποία μπορούν να συνοψιστούν στην αύξηση της παραγωγής, του εθνικού προϊόντος, της απασχόλησης, του εισοδήματος και του βαθμού οικονομικής ανάπτυξης, σε συνδυασμό με τη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και πληρωμών. Επιπλέον, θετική είναι η επίδραση των ΞΑΕ στη βελτίωση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και την αύξηση της παραγωγικότητας μέσα από τη μεταφορά τεχνογνωσίας, κεφαλαίου, τεχνολογίας και νέας επιχειρηματικής νοοτροπίας, ενώ τέλος συμβάλλουν στην αύξηση των κρατικών εσόδων λόγω της εισροής κεφαλαίου και της φορολογίας των κερδών.

Οι ΞΑΕ θεωρούνται ένα από τα σημαντικά στοιχεία για τη στρατηγική ανάπτυξης των εθνικών οικονομιών αναφορικά (Balasubramanyam et al, 1996· Barrell & Pain, 1997· Ramirez 2000· Buckley et al, 2002). Η προσέγγιση ΞΑΕ αποτελεί μια από τις σπουδαιότερες αναπτυξιακές δραστηριότητες. Οι εθνικές οικονομίες κάνουν ευρεία χρήση των επενδυτικών κινήτρων ώστε να επηρεάσουν τις αποφάσεις εγκατάστασης των ξένων επενδυτών και ο ανταγωνισμός σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο αυξάνεται συνεχώς. Για τους λόγους αυτούς οι χώρες ολόένα περισσότερο προσπαθούν να προσελκύσουν ξένα επενδυτικά κεφάλαια με στόχο την υποβοήθηση της οικονομικής τους ανάπτυξης, και η στάση των οικονομιών έναντι των ΞΑΕ έχει μεταβληθεί σημαντικά κατά την πάροδο των τελευταίων δεκαετιών, καθώς οι περισσότερες χώρες έχουν απελευθερώσει τις αντίστοιχες πολιτικές τους προκειμένου να προσελκύσουν επενδυτικά κεφάλαια από πολυεθνικούς οργανισμούς. Προκειμένου οι ΞΑΕ να επηρεάσουν θετικά και να αυξήσουν την απασχόληση, τις εξαγωγές, τα φορολογικά έσοδα και τη διάδοση της γνώσης στην οικονομία, πολλές κυβερνήσεις έχουν εισαγάγει διάφορους τύπους επενδυτικών κινήτρων, προκειμένου να μπορέσουν να ενθαρρύνουν τις ξένες επιχειρήσεις να επενδύσουν στη χώρα τους και την οικονομία τους. Για παράδειγμα, τα τελευταία χρόνια, σε πολλές χώρες οι έλεγχοι κεφαλαιακών ροών και οι περιορισμοί του ξένου συναλλάγματος έχουν μειωθεί ή καταργηθεί, ενώ σε παγκόσμια κλίμακα το μη φορολογικό κόστος της μεταφοράς κεφαλαίων έχει μειωθεί. Ως αποτέλεσμα των αλλαγών αυτών, σε συνδυασμό με τη συνεχώς αυξανόμενη αντίληψη περί της σημασίας των ΞΑΕ στην οικονομική ανάπτυξη των εθνών, πολλές εθνικές κυβερνήσεις έχουν προχωρήσει σε «επιθετικές» πολιτικές παροχής επενδυτικών κινήτρων προκειμένου να προσελκύσουν το είδος αυτό των επενδύσεων.

1.7. Εθνικά και περιφερειακά συστήματα καινοτομίας

Ένα σύστημα καινοτομίας μπορεί να οριστεί ως μια συλλογική δράση οργανισμών, ινστιτούτων και ανθρώπων για την παραγωγή και διάχυση νέας, οικονομικά προσοδοφόρας γνώσης (Lundvall, 1992). Οι προσεγγίσεις αυτές περιλαμβάνουν τα συστήματα καινοτομίας στα ακόλουθα επίπεδα:

- σε εθνικό επίπεδο (Edquist, 1997),
- σε περιφερειακό επίπεδο (de la Mothe & Paquet, 1998),
- σε επίπεδο τομέα επιχειρήσεων (Breschi & Malerba, 1997) και
- σε τεχνολογικό επίπεδο (Carlsson, 1994).

Η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα είναι στενά συνδεδεμένη με την ικανότητα των περιφερειακών οικονομιών να προσαρμόζονται στο εξελισσόμενο τεχνοοικονομικό περιβάλλον (Abramovitz, 1995). Η ικανότητα ανάπτυξης μιας περιφέρειας συνδέεται συνήθως με την παραγωγικότητα των επιχειρήσεων, τη δυνατότητα τους να ενώσουν τα δίκτυα, τις ικανότητες του ανθρώπινου δυναμικού και το θεσμικό πλαίσιο. Η προσέγγιση αυτή τονίζει την ενδογενή δημιουργία δικτύων, εταιρικών σχέσεων και συνεργασίας μέσα στην περιφέρεια. Η βασική αρχή του καινοτομικού συστήματος βρίσκεται στην παραδοχή ότι η κατανόηση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των φορέων του συστήματος αποτελεί έναν από τους κύριους παράγοντες στη διαδικασία βελτίωσης της καινοτομικής απόδοσης.

Η καινοτομία και η τεχνολογική πρόοδος αποτελούν το αποτέλεσμα ενός σύνθετου συστήματος σχέσεων μεταξύ των φορέων παραγωγής και διάχυσης γνώσης και καινοτομικών ιδεών (Lundvall, 1992: Metcalfe, 1995). Η γνώση αναφορικά με τη λειτουργία και την επίδραση ενός «περιφερειακού συστήματος καινοτομίας» μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην κατανόηση της διαδικασίας της παραγωγής και της διάχυσης της καινοτομίας, και, στη συνέχεια, στην εξεύρεση τρόπων ενίσχυσης της αποδοτικότητας της οικονομίας της περιφέρειας μέσα από την καινοτομικότητα (Patel & Pavitt, 1994). Η λειτουργία των φορέων ενός συστήματος καινοτομίας μπορεί να συνοψιστεί στα ακόλουθα συστατικά στοιχεία που παρουσιάζονται στον πίνακα 1.13.

Πρωταρχικής σημασίας είναι η ανάπτυξη μακροοικονομικών πολιτικών που συμβάλλουν στη δημιουργία σταθερού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, διευκολύνουν την πρόσβαση σε κεφάλαια και προστατεύουν την πνευματική ιδιοκτησία. Παράλληλα, οι μακροοικονομικές και αναπτυξιακές πολιτικές θα πρέπει να επικεντρωθούν στην καθιέρωση ικανών κινήτρων για ανάπτυξη των καινοτομιών και τη διασφάλιση της δημιουργίας νέας γνώσης, με ανάληψη ευθύνης από το κράτος να χρηματοδοτήσει τη βασική έρευνα.

Το «εθνικό σύστημα καινοτομιών» φανερώνει τον συνδυασμό των μηχανισμών της τεχνολογικής πολιτικής και των ερευνητικών δραστηριοτήτων. Ο όρος περιλαμβάνει ένα σύνολο θεσμών και πολιτικών, οι σκοποί των οποίων καθορίζουν τη λειτουργία της καινοτομίας, και καλύπτει ένα σύνολο θεσμικών παραγόντων που επηρεάζουν την υιοθέτηση και εφαρμογή της τεχνολογίας, καθώς και τις διαφορετικές όψεις της οικονομικής δομής και των πολιτικών που συνδέονται με την καινοτομία (Korres & Tsobanoglou, 1998).

Τα εθνικά συστήματα καινοτομίας περιλαμβάνουν:

- την ανάπτυξη ευνοϊκού περιβάλλοντος και δυναμικότητας ως προς την παραγωγή, υιοθέτηση και διάδοση της γνώσης. Η δυναμικότητα αυτή μπορεί να συνίσταται σε δομές οι οποίες επιτρέπουν την πρόσβαση σε πληροφόρηση, την εκπαίδευση φορέων καινοτομίας, την προετοιμασία σχεδίων και προγραμμάτων, τη συλλογή και αξιολόγηση τεχνικών, εμπορικών, οικονομικών και θεσμικών πληροφοριών, την ενίσχυση επιστημονικών και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, την υποστήριξη της δημιουργίας μιας νοοτροπίας και κουλτούρας καινοτομίας, τη δημιουργία οικονομικών μηχανισμών χρηματοδότησης, την ενίσχυση συνεργασίας και συνεργιών, μέσα από διασυνδέσεις με διεθνείς, διαπεριφερειακούς και διατομεακούς συνδέσμους.
- τον προσδιορισμό και την ανάπτυξη λύσεων στα εμπόδια μεταφοράς και διάδοσης τεχνολογίας. Τα εμπόδια μεταφοράς και διάδοσης τεχνολογίας μπορεί να αφορούν έλλειψη πληροφόρησης, ανεπάρκεια ανθρώπινου κεφαλαίου, πολιτικά και οικονομικά εμπόδια, όπως για παράδειγμα η έλλειψη επενδυτικού κεφαλαίου, το υψηλό κόστος συναλλαγών, δασμοί, έλλειψη κατανόησης από τοπικές αρχές, επιχειρηματικά εμπόδια και αποφυγή επιχειρηματικού κινδύνου, καθώς επίσης θεσμικά εμπόδια και ελλιπής νομική προστασία.
- τις δημόσιες δραστηριότητες και την ανάληψη δράσης από δημόσιους, κρατικούς φορείς, η οποία συνίσταται στη διασφάλιση των κατάλληλων υποδομών για τη δημιουργία και διάδοση της τεχνολογίας, τη δημιουργία μηχανισμών για μεταφορά τεχνολογίας, καθώς και την ενίσχυση της συνεργασίας και των διασυνδέσεων μεταξύ των φορέων της καινοτομίας. Οι παράγοντες αυτοί ορίζουν τις γενικές

παραμέτρους και το πλαίσιο λειτουργίας του εθνικού συστήματος καινοτομίας.

Ωστόσο, στο πλαίσιο των συστημάτων καινοτομίας, το περιφερειακό επίπεδο ανάλυσης αυξάνεται σε σημασία (Cooke et al, 2002). Η έννοια του «περιφερειακού συστήματος καινοτομίας» ενσωματώνει τρία βασικά στοιχεία-επίπεδα (Porter, 1990, 1998· Krugman, 1991· Metcalfe, 1995):

- το επίπεδο περιφερειακής οικονομίας (μακροεπίπεδο),
- επίπεδο δικτύων επιχειρήσεων (clusters, μέσο επίπεδο) και
- επίπεδο επιχείρησης (μικροεπίπεδο).

Σύμφωνα με τον Freeman (1987), περιφερειακό σύστημα καινοτομίας είναι ένα δίκτυο δημόσιων και ιδιωτικών φορέων το οποίο, μέσω των δράσεων και των αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους, δημιουργεί και διαχέει νέες τεχνολογίες. Το περιφερειακό σύστημα καινοτομίας είναι το σύστημα που παράγει και διακινεί την τεχνολογία και την καινοτομία σε επιχειρήσεις που εδρεύουν σε μια περιφέρεια και αποτελεί τμήμα του παραγωγικού συστήματος της περιφέρειας σε συνδυασμό με υφιστάμενες διαδικασίες, δομές και θεσμούς.

Τα περιφερειακά συστήματα καινοτομίας περιλαμβάνουν:

- τις επιχειρήσεις που παράγουν ή αποκτούν από τρίτους και διακινούν τη νέα γνώση. Στο πλαίσιο δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων περιλαμβάνονται τα τμήματα E&TA, οι στρατηγικές συμφωνίες, η αγορά και προμήθεια τεχνολογίας.
- τη χρηματοδότηση καινοτομίας, μέσω των τραπεζών, των θεσμικών επενδυτών και του εν γένει χρηματοπιστωτικού συστήματος, αλλά και της κρατικής χρηματοδότησης.
- τους φορείς δημιουργίας και μεταφοράς τεχνολογίας, οι οποίοι περιλαμβάνουν τεχνολογικά πάρκα, μεσίτες τεχνολογίας, δίκτυα, επαγγελματικές ενώσεις, πανεπιστήμια και ερευνητικά ινστιτούτα, εργαστήρια E&TA, κέντρα εκπαίδευσης και αξιοποίησης ανθρώπινου δυναμικού, σύστημα τεχνολογικής πληροφόρησης.

Η συμβολή των περιφερειακών συστημάτων καινοτομίας σε σχέση με την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης είναι ιδιαίτερης σημασίας. Με τη συμμετοχή στα δίκτυα καινοτομίας, μια περιφέρεια είναι σε θέση να αποκτήσει πρόσβαση στη νέα και περισσότερο περίπλοκη τεχνολογία και τεχνογνωσία. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η καινοτομία συλλαμβάνεται ως διαδικασία αλληλεπίδρασης (Lundvall, 1994), ή εκμάθηση μέσα από την πράξη ή εκμάθηση μέσα από τη χρήση. Κατά συνέπεια, η επίτευξη υψηλών επιδόσεων αναφορικά με τα Περιφερειακά Συστήματα Καινοτομίας θα μπορούσε να θεωρηθεί αποτέλεσμα της συνδυασμένης δράσης ενός φάσματος καθοριστικών δραστηριοτήτων, προερχόμενων τόσο από τους δημόσιους όσο και ιδιωτικούς επιχειρησιακούς και ερευνητικούς φορείς. Η αποτίμηση και αξιολόγηση των δραστηριοτήτων ενός καινοτομικού συστήματος επικεντρώνεται, κυρίως, στην αποτίμηση της παραγόμενης γνώσης και της διακινούμενης πληροφορίας.

1.8. Το βασικό πλαίσιο και οι πηγές της οικονομικής ανάπτυξης

Συνήθως η οικονομική μεγέθυνση αντιπροσωπεύει τη μέτρηση της ανάπτυξης του πραγματικού ΑΕΠ κατά κεφαλήν με την πάροδο ενός χρονικού διαστήματος. Διαγραμματικά, η μεγέθυνση απεικονίζεται με μια μετατόπιση προς τα έξω της καμπύλης παραγωγικών δυνατοτήτων.

Η καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων παρουσιάζει τον συνδυασμό δύο αγαθών που μπορεί να παράγει μια χώρα χρησιμοποιώντας όλους τους παραγωγικούς της συντελεστές με τον πλέον αποδοτικό τρόπο. Η οικονομική μεγέθυνση μπορεί να οδηγήσει στην αύξηση της ποσότητας των αγαθών και των υπηρεσιών που μπορεί δυνητικά να παράγει μια οικονομία. Για να πραγματοποιηθεί αυτό, πρέπει να αυξηθεί η ποσότητα ή η ποιότητα των παραγωγικών συντελεστών.

Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία μπορούμε να διακρίνουμε τις ακόλουθες βασικές πλουτοπαραγωγικές δυνάμεις που συμβάλλουν ενεργά στην αναπτυξιακή διαδικασία:

- **Βελτίωση της ποσότητας και της ποιότητας της γης:** Πιο συγκεκριμένα, η αύξηση στη διαθέσιμη ποσότητα της γης οδηγεί στην οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, η σχετική σπανιότητα του συντελεστή γη σε συνδυασμό με τον αυξανόμενο πληθυσμό οδηγεί σε λιγότερο αποδοτική εκμετάλλευση του συντελεστή, λόγω του νόμου της φθίνουσας οριακής αποδοτικότητας (law of diminishing returns). Ο νόμος αυτός προβλέπει ότι όταν μια αυξανόμενη ποσότητα εργασίας απασχολείται σε μια σταθερή ποσότητα γης, η οριακή παραγωγικότητα της εργασίας μειώνεται. Προκειμένου να αποφευχθεί αυτή η απώλεια παραγωγικότητας, η ποιότητα της γης πρέπει να αυξηθεί. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω της εφαρμογής βελτιωμένης τεχνολογίας, των καινοτομικών δραστηριοτήτων και του ανθρώπινου δυναμικού στην εκμετάλλευση της γης.

- **Βελτίωση της ποσότητας και της ποιότητας του ανθρώπινου δυναμικού:** Πιο συγκεκριμένα, οι αυξήσεις στην προσφορά εργασίας μπορεί να οδηγήσουν στην αναπτυξιακή διαδικασία και την οικονομική ανάπτυξη. Οι αυξήσεις στον πληθυσμό μπορεί να οδηγήσουν σε αύξηση του αριθμού των νέων ατόμων που μπαίνουν στο εργατικό δυναμικό, ή και να αυξήσουν την αγοραστική ζήτηση ενισχύοντας έτσι την παραγωγή. Όμως δεν πρόκειται μόνο για την ποσότητα της εργασίας που οδηγεί στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά και για την ποιότητά της, η οποία εξαρτάται κυρίως από το επίπεδο εκπαίδευσης που παρέχεται. Η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην περιφερειακή ανάπτυξη και την ενίσχυση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας (Barro & Sala-i-Martin, 1991). Η βελτίωση των προσόντων και των ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού εμφανίζεται σαν μια σημαντική παράμετρος της οικονομικής ανάπτυξης. Καθώς χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο κεφάλαιο, το ανθρώπινο δυναμικό πρέπει να είναι όλο και πιο εκπαιδευμένο προκειμένου να το χρησιμοποιήσει. Οι δαπάνες για εκπαίδευση περιλαμβάνουν και ένα κόστος ευκαιρίας σε όρους τρέχουσας κατανάλωσης και για τον λόγο αυτόν συχνά αναφέρονται ως δαπάνη επενδύσεων στο ανθρώπινο δυναμικό.
- **Βελτίωση της ποσότητας και της ποιότητας της επιχειρηματικότητας:** Το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης μπορεί να μειωθεί εάν υπάρχει έλλειψη επιχειρηματικότητας και ανάληψης κινδύνου από επιχειρηματίες. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος της εκπαίδευσης, του κεφαλαίου αλλά και της τεχνολογίας και της καινοτομίας.
- **Βελτίωση της ποσότητας και της ποιότητας του κεφαλαίου:** Η διαδικασία απόκτησης του κεφαλαίου λέγεται επένδυση. Το επίπεδο και η ποιότητα της επένδυσης σε κεφάλαιο επηρεάζουν άμεσα την οικονομική ανάπτυξη. Η αποδοτικότητα του εργατικού δυναμικού και των άλλων συντελεστών της παραγωγής εξαρτάται άμεσα από την ποσότητα και την ποιότητα του κεφαλαίου που χρησιμοποιούν και επηρεάζει άμεσα και τον βαθμό των ερευνητικών, καινοτομικών δραστηριοτήτων και της τεχνολογίας που χρησιμοποιείται.
- **Βελτίωση της ποσότητας και της ποιότητας της τεχνολογίας:** Η τεχνολογική πρόοδος, η οποία ακολουθεί την εφαρμογή μιας καινοτομίας διαδικασίας ή προϊόντος, μπορεί να γίνει αντιληπτή από τη βελτίωση των μεθόδων παραγωγής ή των χαρακτηριστικών των προϊόντων, ως αποτέλεσμα μιας σειράς διαδικασιών που, σύμφωνα με τον Schumpeter, καλύπτουν τρία στάδια: την ανακάλυψη, την εφαρμογή και τη διάχυση της καινοτομίας.

Η αλληλεπίδραση των παραγόντων αυτών, καθώς και η αποτελεσματικότητα με την οποία οι παράγοντες αυτοί συνδέονται ως προς την παραγωγή του οικονομικού προϊόντος, αντιπροσωπεύουν την παραγωγικότητα μιας οικονομίας, είτε πρόκειται για μια χώρα είτε πρόκειται για μια περιφέρεια. Οι διαφοροποιήσεις στην παραγωγικότητα μιας εθνικής ή περιφερειακής οικονομίας αντικατοπτρίζουν και διαφοροποιήσεις στο επίπεδο ευημερίας της οικονομίας συγκριτικά με τις άλλες (Hall & Jones, 1999).

1.9. Συμπεράσματα

Η τεχνολογία μπορεί να οριστεί ως ένα σύνολο από στοιχεία γνώσης τα οποία αφορούν είτε άμεσα πρακτικές γνώσεις είτε θεωρητικές γνώσεις που μπορεί να είναι πρακτικά εφαρμόσιμες ή ήδη εφαρμόζονται. Οι γνώσεις αυτές αναφέρονται σε στοιχεία τεχνογνωσίας, μεθόδων, διαδικασιών, εμπειρίας από επιτυχίες και αποτυχίες και επίσης, μηχανημάτων και εξοπλισμού. Η οικονομική θεωρία συνήθως παρουσιάζει την τεχνολογία ως συνδυασμό ορισμένων παραγωγικών συντελεστών, ποιοτικών και ποσοτικών, σε σχέση με ορισμένες εκροές προϊόντων και υπηρεσιών ή διαδικασιών παραγωγής μέσα από μια σειρά επιστημονικές, τεχνολογικές, οργανωτικές, οικονομικές και εμπορικές δραστηριότητες. Από την πλευρά της επιχειρησιακής ανάπτυξης, καινοτομία είναι η επιτυχής εκμετάλλευση νέων ιδεών. Συγκεκριμένα, καινοτομία θεωρείται η ανακάλυψη και εφαρμογή νέων τεχνολογιών, νέων προϊόντων και παραγωγικών διαδικασιών, μέσω της επιτυχημένης εκμετάλλευσης νέων ιδεών και νέας τεχνολογικής γνώσης, συνδέοντας άμεσα την έννοια της καινοτομίας με την έννοια της επιχειρηματικότητας .

Η καινοτομία διαδικασίας αναφέρεται στην υιοθέτηση νέων ή σημαντικά βελτιωμένων μεθόδων παραγωγής ή και παράδοσης προϊόντων, που μπορεί να εμπεριέχουν αλλαγές στον εξοπλισμό ή στην οργάνωση της παραγωγής ή συνδυασμό των παραπάνω, ενώ η καινοτομία προϊόντος αναφέρεται σε νέα ή βελτιωμένα είδη προϊόντων ή υπηρεσιών.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Abramovitz, M.A. (1994). The origins of the post-war catch-up and convergence boom. In Fagerberg, J., Verspagen, B., Von Tunzelmann, N. (eds.), *The Dynamics of Trade, Technology and Growth*. Aldershot: Edward Elgar, pp. 21–52.
- Altomonte, C. & Guagliano, C. (2003). Comparative study of FDI in Central and Eastern Europe and the Mediterranean. *Economic Systems* 27: 223–246.
- Audretsch, D.B., & Feldman, M.P. (1996). R&D spillovers and the geography of innovation and production. *American Economic Review* 86: 630–640.
- Balasubramanyam, V.N., Salishu M. & Sapsford, D. (1996). *Foreign Direct Investment and Growth: New Hypotheses and Evidence, Discussion Paper EC 7-96*, Dept. of Economics, Lancaster University.
- Baptista R. & Swann P. (1998). Do firms in clusters innovate more?, *Research Policy*, 27: 525–540.
- Barrell, R. & Pain, N. (1997). Foreign Direct Investment, Technological Change and Economic Growth within Europe. *Economic Journal*, 107: 1770-85.
- R.J. Barro & X. Sala-i-Martin (1991). *Convergence Across States and Regions*, Brooking Papers on Economic Activity.
- Breschi, S., & Malerba, F. (1997). Sectoral innovation systems. In Edquist, C. (ed.). *Systems of Innovation: Technologies, Institutions and Organisations*. London: Pinter.
- Buckley, P.J., Clegg, J., Wang C. & Cross A.R. (2002). *FDI, regional differences and economic growth: panel data evidence from China, Transnational Corporations*, 11,1: 1-28.
- Carlsson, B. (1994). Technological systems and economic performance. In M. Dodgson & R. Rothwell (eds.). *The Handbook of Industrial Innovation*, . Aldershot: Edward Elgar.
- Christofakis, M., Papadaskalopoulos, A. & Tasopoulos, A. (2003). The Innovation strategy in urban centres: The case of Attica Region of Greece through the Regional Development Planning. *Journal of European Economy*, Vol. 2, No 3.
- Cooke, P. (2002). *Knowledge Economies. Clusters, learning and cooperative advantage*. London: Routledge.
- De la Mothe, J, & Paquet, G. (eds) (1998). *Local and regional systems of innovation*. Amsterdam: Kluwer Academic Publishers.
- Donofrio N. (2004). *Innovation: The new reality for national Prosperity. 21th century Innovation Working Group Final Report*. National Innovation Initiative, Council on Competitiveness, Washington DC.
- Dunning, J.H. (1998). Location and the multinational enterprise: a neglected factor? *Journal of International Business Studies* 29: 45–66.
- Dunning, J.H. (1992). *Multinational Enterprises and the Global Economy*. London: Addison-Wesley.
- Edquist, C. (1997). *Systems of innovation – technologies, institutions, and organizations*. London: Cassel.
- Freeman, C. (1987). *Technology Policy and Economic Performance: Lessons from Japan*. London: Pinter Publishers.
- Hall, R., & Jones, C. I. (1999). Why do some countries produce so much more output per worker than others. *Quarterly Journal of Economics*, 114(1): 83–86.
- Jaffe, A., Trajtenberg, M., & Henderson, R. (1993). Geographical localisation of knowledge spillovers as evidence by patent citations. *Quarterly Journal of Economics* 108: 577–599.
- Krugman, P. (1991). *Geography and trade*. Leuven, Belgium: Leuven University Press.
- Lundvall BÅ, (1994). *The learning economy*. Journal of Industry Studies, 23-42.
- Lundvall BÅ (ed.) (1992). *National systems of innovation: Towards a theory of innovation and interactive learning*. London: Pinter.
- Lundvall, B.-Å., & Borrás, S. (1998). *The Globalising Learning Economy: Implications for Innovation Policy*. Bruxelles: The European Commission, DG XII-TSER.
- Metcalf, J.S. (1995). The economics foundations of technology policy: equilibrium and evolutionary perspectives. In Stoneman, (ed.) *Handbook of the Economics of Innovation and Technological Change*. Oxford: Blackwell, pp. 409–512.
- Narula R., & Zanfei A. (2003). *Globalization of Innovation: The Role of Multinational Enterprises*. DRUID Working Paper. No 03-15.
- OECD (2005). *OSLO manual*, 3rd edition, Paris.

- OECD (2002). *Frascati manual*, Paris.
- OECD (2000). *Εγχειρίδιο Oslo: Προτεινόμενες οδηγίες για τη συλλογή και ερμηνεία στοιχείων καινοτομίας*, Paris.
- OECD (1997). *OSLO manual*, Second edition, Paris.
- OECD (1996). *Benchmark Definition of FDI*, Third edition, Paris.
- OECD (1993). *Frascati Manual*, Fifth edition, Paris.
- Patel, P., & Pavitt, K. (1994). Technological competencies in the world's largest firms: complex and path-dependent, but not too much variety. *Research Policy*, 23, 533–546.
- Porter, M. (1998). Clusters and the new economics of competition. *Harvard Business Review*: 77-90.
- Porter, M. (1990). *The Competitive Advantages of Nations*. London: Macmillan.
- van Raan, A.H. (ed.) (1988). *Handbook of Quantitative Studies of Science Policy*. Amsterdam North-Holland.
- Ramirez, M.D. (2000). Foreign Direct Investment in Mexico: A Cointegration Analysis. *Journal of Development Studies*, 37,1: 132-162.
- Schumpeter J. A. (1939). *Business Cycles I-II*. New York: McGraw-Hill.
- Schumpeter J. A. (1934). *The theory of economic development*. Cambridge, MA: Harvard Economic Studies.
- Schumpeter, J.A. (1943). *Capitalism, Socialism, and Democracy*. London: Unwin University Books.
- Scott A.J. (2000). *Regions and the World Economy: The Coming Shape of Global Production, Competition and Political Order*, Oxford: Oxford University Press.

Κριτήρια αξιολόγησης

Κριτήριο αξιολόγησης 1

Ποια η έννοια της καινοτομίας;

Απάντηση/Λύση

Καινοτομία είναι η διαδικασία μέσω της οποίας μια οικονομία δημιουργεί και μετασχηματίζει τη νέα γνώση σε χρήσιμα προϊόντα, υπηρεσίες και διαδικασίες, που οδηγεί τόσο σε δημιουργία αξίας για τους επιχειρηματίες όσο και σε υψηλότερο επίπεδο διαβίωσης για την κοινωνία (Donofrio, 2004). Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο της Ε.Ε για την Καινοτομία (1995), η «Καινοτομία καθορίστηκε ως η ανανέωση και η διερεύνηση της γκάμας των προϊόντων και υπηρεσιών και των διασυνδεδεμένων αγορών, η υιοθέτηση νέων μεθόδων παραγωγής, τροφοδοσίας και διανομής, η εισαγωγή αλλαγών στη διαχείριση, την οργάνωση της εργασίας και τις συνθήκες εργασίας και τις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού». Ο όρος «Καινοτομία» αναφέρεται στη μετατροπή μιας ιδέας, σε ένα εμπορεύσιμο προϊόν ή υπηρεσία, σε μια λειτουργική μέθοδο παραγωγής ή διανομής – νέα ή βελτιωμένη – ή ακόμη σε μια νέα μέθοδο παροχής υπηρεσιών και συνδέεται τόσο με τη διαδικασία όσο και με το αποτέλεσμα της παραγωγικής διαδικασίας.

Κριτήριο αξιολόγησης 2

Ποιες οι πηγές της οικονομικής ανάπτυξης;

Απάντηση/Λύση

Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία μπορούμε να διακρίνουμε τις ακόλουθες βασικές πλουτοπαραγωγικές δυνάμεις που συμβάλλουν ενεργά στην αναπτυξιακή διαδικασία:

- **Βελτίωση της ποσότητας και της ποιότητας της γης:** Πιο συγκεκριμένα, η αύξηση στη διαθέσιμη ποσότητα της γης οδηγεί στην οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, η σχετική σπανιότητα του συντελεστή γη σε συνδυασμό με τον αυξανόμενο πληθυσμό οδηγεί σε λιγότερο αποδοτική εκμετάλλευση του συντελεστή, λόγω του νόμου της φθίνουσας οριακής αποδοτικότητας (law of diminishing returns). Ο νόμος αυτός προβλέπει ότι όταν μια αυξανόμενη ποσότητα εργασίας απασχολείται σε μια σταθερή ποσότητα γης, η οριακή παραγωγικότητα της εργασίας μειώνεται. Προκειμένου να αποφευχθεί αυτή η απώλεια παραγωγικότητας, η ποιότητα της γης πρέπει να αυξηθεί. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω της εφαρμογής βελτιωμένης τεχνολογίας, των καινοτομικών δραστηριοτήτων και του ανθρώπινου δυναμικού στην εκμετάλλευση της γης.
- **Βελτίωση της ποσότητας και της ποιότητας του ανθρώπινου δυναμικού:** Πιο συγκεκριμένα, οι αυξήσεις στην προσφορά εργασίας μπορεί να οδηγήσουν στην αναπτυξιακή διαδικασία και στην οικονομική ανάπτυξη. Οι αυξήσεις στον πληθυσμό μπορεί να οδηγήσουν σε αύξηση του αριθμού των νέων ατόμων που μπαίνουν στο εργατικό δυναμικό ή και να αυξήσουν την αγοραστική ζήτηση ενισχύοντας έτσι την παραγωγή. Όμως δεν πρόκειται μόνο για την ποσότητα της εργασίας που οδηγεί στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά και για την ποιότητα της, η οποία εξαρτάται κυρίως από το επίπεδο εκπαίδευσης που παρέχεται. Η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην περιφερειακή ανάπτυξη και την ενίσχυση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας (Barro & Sala-i-Martin, 1991). Η βελτίωση των προσόντων και των ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού εμφανίζεται σαν μια σημαντική παράμετρος της οικονομικής ανάπτυξης. Καθώς χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο κεφάλαιο, το ανθρώπινο δυναμικό πρέπει να είναι όλο και περισσότερο εκπαιδευ-

μένο προκειμένου να το χρησιμοποιήσει. Οι δαπάνες για εκπαίδευση περιλαμβάνουν και ένα κόστος ευκαιρίας σε όρους τρέχουσας κατανάλωσης και για τον λόγο αυτόν συχνά αναφέρονται ως δαπάνη επενδύσεων στο ανθρώπινο δυναμικό.

- **Βελτίωση της ποσότητας και της ποιότητας της επιχειρηματικότητας:** Το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης μπορεί να μειωθεί εάν υπάρχει έλλειψη επιχειρηματικότητας και ανάληψης κινδύνου από επιχειρηματίες. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος της εκπαίδευσης, του κεφαλαίου αλλά και της τεχνολογίας και της καινοτομίας.
- **Βελτίωση της ποσότητας και της ποιότητας του κεφαλαίου:** Η διαδικασία απόκτησης του κεφαλαίου λέγεται επένδυση. Το επίπεδο και η ποιότητα της επένδυσης σε κεφάλαιο επηρεάζουν άμεσα την οικονομική ανάπτυξη. Η αποδοτικότητα του εργατικού δυναμικού και των άλλων συντελεστών της παραγωγής εξαρτώνται άμεσα από την ποσότητα και την ποιότητα του κεφαλαίου που χρησιμοποιούν και επηρεάζουν άμεσα και τον βαθμό των ερευνητικών, καινοτομικών δραστηριοτήτων και της τεχνολογίας που χρησιμοποιείται.
- **Βελτίωση της ποσότητας και της ποιότητας της τεχνολογίας:** Η τεχνολογική πρόοδος, η οποία ακολουθεί την εφαρμογή μιας καινοτομίας διαδικασίας ή προϊόντος, μπορεί να γίνει αντιληπτή από τη βελτίωση των μεθόδων παραγωγής ή των χαρακτηριστικών των προϊόντων, ως αποτέλεσμα μιας σειράς διαδικασιών που, σύμφωνα με τον Schumpeter, καλύπτουν τρία στάδια: την ανακάλυψη, την εφαρμογή και τη διάχυση της καινοτομίας.

Η αλληλεπίδραση των παραγόντων αυτών, καθώς και η αποτελεσματικότητα με τη οποία οι παράγοντες αυτοί συνδέονται ως προς την παραγωγή του οικονομικού προϊόντος, αντιπροσωπεύουν την παραγωγικότητα μιας οικονομίας, είτε πρόκειται για μια χώρα είτε πρόκειται για μια περιφέρεια. Οι διαφοροποιήσεις στην παραγωγικότητα μιας εθνικής ή περιφερειακής οικονομίας αντικατοπτρίζουν και διαφοροποιήσεις στο επίπεδο ευημερίας της οικονομίας συγκριτικά με τις άλλες (Hall & Jones, 1999).

Κριτήριο αξιολόγησης 3

Τι είναι οι ΞΑΕ;

Απάντηση/Λύση

Η παγκοσμιοποίηση των δραστηριοτήτων Έρευνας και Ανάπτυξης και η μεταφορά της τεχνολογίας είναι ένας ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Οι ΞΑΕ (Ξένες Άμεσες Επενδύσεις – Foreign Direct Investment) και οι Πολυεθνικές Επιχειρήσεις (Multinational Enterprises) είναι τα βασικά εργαλεία πολιτικής για τη διεθνή τεχνολογική μεταφορά και ανάπτυξη καινοτομικών δραστηριοτήτων σε πολλές χώρες. Η μεταφορά τεχνολογίας μέσα από τις ΞΑΕ και τις πολυεθνικές επιχειρήσεις οδηγεί στην ανάπτυξη της έρευνας και των καινοτομικών δραστηριοτήτων στις λιγότερο αναπτυγμένες τεχνολογικά χώρες. Οι περισσότερες από αυτές τις χώρες έχουν έλλειψη των αποθεμάτων και των ευκαιριών ώστε να αναπτύξουν τη δική τους τεχνολογία και ευθυγραμμίστηκαν στις πολιτικές μεταφοράς της τεχνολογίας που πραγματοποιήθηκε κυρίως μέσα από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Η εκμετάλλευση της δημιουργίας δικτύων, λόγω γεωγραφικής γειτνίασης και ο σχηματισμός συνεργατικών οργανώσεων διευκολύνουν την ανάληψη καινοτομικών δραστηριοτήτων (Jaffe et al, 1993· Baptista & Swann, 1998) και μπορεί να συμβάλουν θετικά στη διαδικασία ανάπτυξης και στη παραγωγή καλύτερων επιπέδων των καινοτομικών επενδύσεων, παρακάμπτοντας τους περιορισμούς που θέτουν τα γεωγραφικά σύνορα στη ροή των καινοτομικών δραστηριοτήτων, όπου μέσω της συνεργασίας οι επιχειρήσεις θα μπορέσουν να συντηρήσουν μια ανταγωνιστικότερη δομή αγοράς (Audretsch & Feldman, 1996). Η δυνατότητα της συνεργασίας που συνδέεται με τις δραστηριότητες E&TA είναι ευρέως διαδεδομένη από τις αναπτυγμένες οικονομίες παγκοσμίως, ως εργαλείο της στρατηγικής εμπορικής πολιτικής τους. Η προώθηση της ανταγωνιστικότητας μπορεί να ενισχυθεί ιδιαίτερα σημαντικά μέσω της καινοτομίας και των ξένων άμεσων επενδύσεων και μάλιστα πολύ περισσότερο στο πλαίσιο ενός περιβάλλοντος συνεργασίας.

Οι ΞΑΕ (Ξένες Άμεσες Επενδύσεις) αποτελούν έναν από τους βασικούς πόλους για την ερμηνεία και την ανάλυση της οικονομικής αναπτυξιακής διαδικασίας και μπορούν να προσδιοριστούν με βάση τους ακόλουθους ορισμούς και χαρακτηριστικά:

Οι Ξένες Άμεσες Επενδύσεις (ΞΑΕ) αποτελούν μια κατηγορία διεθνών επενδύσεων που αντανακλά μια διαρκή σχέση και ένα διαρκές συμφέρον και έλεγχο από μια επιχειρησιακή μονάδα εγκατεστημένη σε μια οικονομία (δηλαδή, ο ξένος άμεσος επενδυτής) σε μια άλλη μονάδα εγκατεστημένη σε μια διαφορετική χώρα.

Ο ορισμός των ΞΑΕ μπορεί να περιλαμβάνει είτε τη δημιουργία μιας εντελώς νέας επιχείρησης είτε την αλλαγή στην ιδιοκτησία υφιστάμενων επιχειρήσεων (μέσω εξαγορών και συγχωνεύσεων).

Οι ΞΑΕ μπορούν να αναλαμβάνονται από ιδιώτες επενδυτές είτε από επιχειρήσεις, και σύμφωνα με τον McDonald (1995), οι πολυεθνικές επιχειρήσεις προκύπτουν ως αποτέλεσμα των ακόλουθων παραγόντων:

- Κατοχή πλεονεκτημάτων ιδιοκτησίας, όπως δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τεχνογνωσίας, τα οποία μπορούν να γίνουν αντικείμενο εκμετάλλευσης σε ξένες αγορές,
- Χωροθετικές παράμετροι, όπως υπάρχοντες δασμοί και στοιχεία κόστους μεταφοράς,
- Εσωτερικοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας.

Περαιτέρω, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις μεταφέρουν παραγωγικούς συντελεστές στη διεθνή οικονομία. Δύο σημαντικοί παραγωγικοί συντελεστές που μεταφέρονται είναι το κεφάλαιο και η τεχνολογία. Το κεφάλαιο μεταφέρεται σαν χρηματικός πόρος. Στο πραγματικό κεφάλαιο ενσωματώνεται σε μεγάλο βαθμό και η τεχνολογία η οποία χρησιμοποιείται στην παραγωγική διαδικασία. Από την άλλη πλευρά, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι οι κύριοι φορείς μεταφοράς της τεχνολογίας, η οποία πολλές φορές δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς την παρουσία των πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Επίσης, η πολυεθνική επιχείρηση, για να εξασφαλίσει την ανταγωνιστικότητα στη διεθνή αγορά, επιδιώκει τη συνεχή ανάπτυξη της τεχνολογίας καθώς επίσης και τη μεταφορά της από τη μητρική στις θυγατρικές εταιρίες. Έτσι η πολυεθνική επιχείρηση αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της διαδικασίας για τη μεταφορά τεχνολογίας. Πιο συγκεκριμένα, η πολυεθνική επιχείρηση που διαθέτει μεγάλο τμήμα προγραμμάτων έρευνας και ανάπτυξης έχει τη δυνατότητα να κάνει χρήση της παγκόσμιας αγοράς ώστε να δημιουργήσει οικονομίες κλίμακας με την κατανομή των εξόδων σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό μονάδων του προϊόντος. Με αυτόν τον τρόπο η πολυεθνική μπορεί να μεταφέρει την τεχνολογία της σε κάθε εγκατάστασή της στην παγκόσμια αγορά λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της κάθε θυγατρικής της εταιρίας. Ειδικότερα οι Ξένες Άμεσες Επενδύσεις και οι πολυεθνικές επιχειρήσεις αποτελούν βασικά εργαλεία πολιτικής, τόσο για την οικονομική ανάπτυξη όσο και για τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη των καινοτομικών δραστηριοτήτων.

Κριτήριο αξιολόγησης 4

Τι περιλαμβάνει το περιεχόμενο των καινοτομικών δραστηριοτήτων;

Απάντηση/Λύση

Πιο συγκεκριμένα το περιεχόμενο των καινοτομικών δραστηριοτήτων περιλαμβάνει:

- Έρευνα και Ανάπτυξη (Research and Development): Η Έρευνα και Ανάπτυξη (E&A) περιλαμβάνει την εργασία που αναλαμβάνεται σε μια συστηματική βάση προκειμένου να αυξηθεί το απόθεμα της γνώσης, συμπεριλαμβανομένης της γνώσης του ατόμου, του πολιτισμού και της κοινωνίας, καθώς και της χρήσης αυτού του αποθέματος γνώσης. Η «Έρευνα» θεωρείται ως η συστηματική έρευνα που πραγματοποιείται στο επιστημονικό πεδίο με τη βοήθεια του πειράματος ή την ανάλυση ώστε να συμβάλει στη συνέχεια στην επίτευξη μιας επιστημονικής ή εμπορικής προόδου. Από την άλλη πλευρά, ο όρος της Ανάπτυξης αναφέρεται στην εφαρμογή των ερευνητικών συμπερασμάτων ή άλλης επιστημονικής γνώσης για τη δημιουργία των νέων ή σημαντικά βελτιωμένων προϊόντων ή διαδικασιών. Η «Ανάπτυξη» είναι η συστηματική χρήση της γνώσης ή της κατανόησης που κερδίζεται από την έρευνα και κατευθύνεται προς την παραγωγή των χρήσιμων υλικών, συστημάτων ή μεθόδων, συμπεριλαμβανομένου του σχεδίου και της ανάπτυξης των πρωτοτύπων και των διαδικασιών. Η Έρευνα και Ανάπτυξη είναι ένας όρος που καλύπτει τρεις δραστηριότητες: τη βασική έρευνα, την εφαρμοσμένη έρευνα και την πειραματική ανάπτυξη (OECD Frascati Manual, 1993: 13). Η Έρευνα και Ανάπτυξη από έναν παραγωγό της αγοράς είναι μια δραστηριότητα που αναλαμβάνεται με σκοπό την ανακάλυψη ή την ανάπτυξη νέων προϊόντων, συμπεριλαμβανομένων των βελτιωμένων εκδόσεων, ή την ποιότητα των προϊόντων που υπάρχουν, ή περαιτέρω την ανακάλυψη ή την ανάπτυξη των νέων ή

περισσότερο αποτελεσματικότερων διαδικασιών της παραγωγής και περιλαμβάνει τη βασική έρευνα, την εφαρμοσμένη έρευνα σε τομείς, όπου το πειραματικό έργο ανάπτυξης οδηγεί σε νέες επινοήσεις, σε προϊόντα ή σε διαδικασίες.

- Βασική έρευνα (Basic Research): Η βασική (ή θεμελιώδης) έρευνα είναι πειραματική ή θεωρητική έρευνα που αναλαμβάνεται για να αποκτηθεί νέα γνώση, χωρίς ιδιαίτερη εμπορική εφαρμογή ή χρήση. Ο όρος αναφέρεται στην έρευνα που διεξάγεται χωρίς να υπάρχουν συγκεκριμένες πρακτικές ανάγκες και οδηγεί στην απόκτηση γενικής γνώσης. Η βασική έρευνα αναλύει δομές, ιδιότητες και σχέσεις με προοπτική διατύπωσης και ελέγχου υποθέσεων, θεωριών ή νόμων. Τα αποτελέσματα της βασικής έρευνας γενικώς δεν πωλούνται, αλλά συνήθως δημοσιεύονται σε επιστημονικά περιοδικά ή διατίθενται στους ενδιαφερόμενους επιστήμονες του κλάδου. Κυρίως αναφέρεται στα πανεπιστήμια, τα κρατικά ιδρύματα έρευνας και τα ερευνητικά εργαστήρια των επιχειρήσεων. Η βασική έρευνα είναι δυνατόν να προσανατολίζεται προς κάποια ευρεία πεδία γενικού ενδιαφέροντος. Η βασική έρευνα τέτοιου είδους αποκαλείται προσανατολισμένη βασική έρευνα.
- Εφαρμοσμένη έρευνα (Applied Research): Η εφαρμοσμένη έρευνα είναι αρχική έρευνα που αναλαμβάνεται προκειμένου να αποκτηθεί η γνώση και κατευθύνεται προς έναν συγκεκριμένο πρακτικό εμπορικό στόχο. Η εφαρμοσμένη έρευνα είναι οι εφαρμογές της θεωρητικής έρευνας για πρακτικούς και εμπορικούς σκοπούς. Αφορά τον υπολογισμό της διαθέσιμης γνώσης και της επέκτασής της προκειμένου να λυθούν συγκεκριμένα προβλήματα. Η εφαρμοσμένη E&A επικεντρώνεται κυρίως στην ανάπτυξη προϊόντων και στοχεύει στην εμπορική εισαγωγή μιας αρχικής εφεύρεσης ή των σημαντικών ή ριζικών καινοτομιών.
- Πειραματική Ανάπτυξη Έρευνας & Τεχνολογία (Experimental Research): Η πειραματική ανάπτυξη είναι συστηματική εργασία, η οποία προέρχεται από την υπάρχουσα γνώση ή/και την πρακτική εμπειρία και κατευθύνεται στην παραγωγή νέων υλικών, προϊόντων ή υπηρεσιών, στην εγκατάσταση νέων διαδικασιών και συστημάτων, την ουσιαστική βελτίωση υπαρχόντων συστημάτων και δομών (OECD Frascati Manual 2002· Oslo 2000).

Κεφάλαιο 2

Εννοιολογικοί Προσδιορισμοί και Βασικά Χαρακτηριστικά της Επιχειρηματικότητας και των Ευρωπαϊκών Επιχειρήσεων

Σύνοψη

Βασικός στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι η εισαγωγή στα βασικά θέματα που αφορούν την πορεία και εξέλιξη της επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσουμε να δώσουμε μια σύντομη εικόνα για τη δομή, το θεσμικό πλαίσιο και το περιβάλλον των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, καθώς επίσης την εικόνα της πορείας και εξέλιξης των δραστηριοτήτων της καινοτομικής επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε σχέση με την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων. Σκοπός του κεφαλαίου είναι να μας εισαγάγει στις βασικές έννοιες της οργάνωσης, διοίκησης, και συμπεριφοράς των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, επικεντρώνοντας σε ειδικότερα θέματα που σχετίζονται με την οικονομική λειτουργία, την οργάνωση και τη βιωσιμότητά τους, ενώ επίσης εξετάζει τον προγραμματισμό και τις στρατηγικές για τη λήψη των αποφάσεων.

Προαπαιτούμενη γνώση

Η προαπαιτούμενη γνώση αναφέρεται στην κάλυψη θεμάτων αναφορικά με την ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική, το ευρωπαϊκό πλαίσιο ανταγωνισμού, καθώς και το κοινωνικοοικονομικό και θεσμικό περιβάλλον στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και γενική γνώση των βασικών εννοιών της οικονομικής των επιχειρήσεων.

2.1. Έννοια και χαρακτηριστικά της ανταγωνιστικότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Ανταγωνιστικότητα είναι ο βαθμός στον οποίο ένα κράτος μπορεί, υπό συνθήκες ελεύθερης και δίκαιης αγοράς, να προσφέρει αγαθά και υπηρεσίες που πληρούν τα κριτήρια των διεθνών αγορών, διατηρώντας και αυξάνοντας ταυτόχρονα τα πραγματικά εισοδήματα των ανθρώπων μακροχρόνια, σε συνδυασμό με την ικανότητα μιας χώρας να πετύχει διατηρήσιμα υψηλούς ρυθμούς αύξησης του κατά κεφαλήν προϊόντος (ΑΕΠ). Η έννοια της ανταγωνιστικότητας περιλαμβάνει τόσο την αποδοτικότητα (επίτευξη στόχων με το μικρότερο δυνατό κόστος) όσο και την αποτελεσματικότητα (επιλογή των κατάλληλων στόχων), καθώς περιλαμβάνει τόσο τους στόχους όσο και τα μέσα για την επίτευξή τους (Buckley et al., 2001).

Η ανταγωνιστικότητα αναφέρεται στην ικανότητα μιας χώρας να πετύχει τους βασικούς στόχους της οικονομικής της πολιτικής, ιδιαίτερα την αύξηση του εισοδήματος και της απασχόλησης, χωρίς να αντιμετωπίσει προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών της (Fagerberg & Verspagen, 1996: 355) και στην ικανότητά μιας χώρας να προσφέρει αγαθά και υπηρεσίες που πληρούν τα κριτήρια του διεθνούς ανταγωνισμού ενώ οι πολίτες απολαμβάνουν ένα βιοτικό επίπεδο που αυξάνεται και είναι διατηρήσιμο (Tyson, 1992). Ανταγωνιστικότητα σημαίνει υποστήριξη της ικανότητας των επιχειρήσεων, των κλάδων, των περιφερειών ή των διακρατικών περιοχών να δημιουργούν σχετικά υψηλά επίπεδα εισοδήματος και απασχόλησης των συντελεστών τους, ενώ παραμένουν εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό.

Ένας όρος που χρησιμοποιήθηκε και υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρει ότι: «Η ανταγωνιστικότητα ορίζεται ως η δυνατότητα να παραχθούν τα αγαθά και οι υπηρεσίες που ικανοποιούν τις ανάγκες των διεθνών αγορών, συγχρόνως διατηρώντας τα υψηλά και βιώσιμα επίπεδα εισοδήματος ή, γενικότερα, της δυνατότητας των περιφερειών για να παραγάγουν και να διατηρήσουν, στον εξωτερικό ανταγωνισμό, σχετικά τα επίπεδα υψηλού εισοδήματος και απασχόλησης» και «με άλλα λόγια, για μια περιοχή για να είναι ανταγωνιστική, είναι σημαντικό να εξασφαλιστεί τόσο η ποιότητα όσο και η ποσότητα εργασιών». Ανταγωνιστική οικονομία είναι η οικονομία που παρουσιάζει αυξημένη ανάπτυξη και υποστηρίζεται από την παραγωγικότητα. Μια σύγχρονη ανταγωνιστική οικονομία εξασφαλίζει τη βελτίωση της ποιότητας ζωής του πληθυσμού μέσα από την ενίσχυση δράσεων αναφορικά με:

- Έρευνα και καινοτομία,
- Τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνιών,
- Επιχειρηματικότητα,
- Ανταγωνισμό,
- Εκπαίδευση και κατάρτιση (Kitsos, Korres & Hadjidima, 2006).

Η εθνική ανταγωνιστικότητα είναι το πλέγμα εκείνο των παραγόντων, πολιτικών και θεσμικών που προσδιορίζουν το επίπεδο της παραγωγικότητας μιας χώρας. Η εθνική ανταγωνιστικότητα αναφέρεται στην ικανότητα μιας χώρας να παράγει και να διανέμει προϊόντα και υπηρεσίες στη διεθνή οικονομία σε ανταγωνισμό με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που παράγονται από άλλες χώρες, και αυτό να το κάνει με τρόπο που να εξασφαλίζει αυξανόμενο βιοτικό επίπεδο. Το τελικό κριτήριο δεν είναι μονάχα ένα «ευνοϊκό» εμπορικό ισοζύγιο, ένα πλεονασματικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ή μια αύξηση στα συναλλαγματικά αποθέματα: είναι η αύξηση στο βιοτικό επίπεδο (Κορρές & Τσομπάνογλου, 2004). Μια ανταγωνιστική χώρα σημαίνει ότι μπορεί να απασχολεί εθνικούς πόρους, κυρίως το εργατικό δυναμικό της, με τέτοιο τρόπο ώστε να αποκομίζει αυξανόμενα πραγματικά εισοδήματα μέσω της εξειδίκευσης και του εμπορίου στη διεθνή οικονομία (Scott & Lodge, 1985: 15).

Η ανταγωνιστικότητα μπορεί να καθοριστεί από πολλές απόψεις. Πριν από μερικές δεκαετίες οι περισσότεροι οικονομολόγοι θα δυσκολεύονταν να μιλήσουν για την «ανταγωνιστικότητα» μιας οικονομίας, προτιμώντας να συζητήσουν σε όρους συγκριτικού πλεονεκτήματος ενός υποσυνόλου διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων. Στο μακροοικονομικό επίπεδο, η στενή, οικονομική έννοια της ανταγωνιστικότητας ταυτίζεται συνήθως με τη διατήρηση «μιας πραγματικής ισοτιμίας η οποία, σε συνδυασμό με κατάλληλες εγχώριες πολιτικές, εξασφαλίζει την εσωτερική και εξωτερική σταθερότητα», δηλαδή την πλήρη απασχόληση, ανάπτυξη και ισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών (Boltho, 1996: 2). Κάτω από αυτό το πρίσμα, μια μη ανταγωνιστική οικονομία είναι μια οικονομία που σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης βιώνει επίμονα και ανεπιθύμητα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, ελλείμματα τα οποία αργά ή γρήγορα θα οδηγήσουν σε αποπληθωρισμό και υποτίμηση της συναλλαγματικής της ισοτιμίας. Ο Frohlich (1989: 22) υποστηρίζει ότι μια χώρα γίνεται περισσότερο ή λιγότερο ανταγωνιστική αν, εξαιτίας εξελίξεων στο κόστος και τις τιμές άλλων συντελεστών, η ικανότητά της να πουλά στις διεθνείς και τις εγχώριες αγορές έχει βελτιωθεί ή επιδεινωθεί. Βλέπουμε συνεπώς ότι η αυστηρά οικονομική προσέγγιση της ανταγωνιστικότητας δίνει έμφαση σε παράγοντες κόστους και τιμών, πλησιάζοντας έτσι περισσότερο την παραδοσιακή έννοια του στατικού, συγκριτικού πλεονεκτήματος (Κορρές, Tsobanoglou & Marmaras, 2004).

Συνοψίζοντας, το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι ανταγωνιστική επίδοση των χωρών δεν προσδιορίζεται μόνο από το κόστος και τις τιμές. Χρειάζεται μια σειρά άλλων στοιχείων που συχνά αφορούν λιγότερα άμεσα παρατηρήσιμα μεγέθη, όπως η τεχνολογία, η ποιότητα του προϊόντος, ο σχεδιασμός (design), ή μπορεί να σχετίζονται και με εξωοικονομικούς παράγοντες¹. Αν μάλιστα απομακρυνθούμε και από το στενό πλαίσιο των εξαγωγών και του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών και αναγνωρίσουμε ότι η διεθνής οικονομική αλληλεπίδραση παίρνει και άλλες μορφές, όπως για παράδειγμα η προσέλκυση των ξένων επενδύσεων, η απορρόφηση ικανών στελεχών και επιστημόνων, η εξαγωγή καινοτομιών, τότε το φάσμα των παραγόντων που προσδιορίζουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των εθνικών οικονομιών γίνεται πολύ μεγαλύτερο (Kitsos, Hadjidima & Korres, 2006).

2.2. Έννοια και χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η επιχειρηματικότητα είναι μια οικονομική έννοια με ιδιαίτερα ευρύ περιεχόμενο. Στην οικονομική θεωρία η επιχειρηματικότητα θεωρείται ως ο τέταρτος από τους βασικούς συντελεστές της παραγωγής μετά την εργασία, το έδαφος και το κεφάλαιο. Ο όρος επιχειρηματικότητα προέρχεται από το «επιχειρώ», δηλαδή κάνω κάτι καινούριο, δημιουργώ-καινοτομώ, όμως χωρίς βεβαιότητα για το τελικό αποτέλεσμα της προσπάθειας, που αποσκοπεί συνήθως στη δημιουργία με στόχο το κέρδος.

¹ Ως ανταγωνιστικότητα νοείται η σταθερή βελτίωση των πραγματικών εισοδημάτων και του επιπέδου διαβίωσης, με θέσεις εργασίας για όλους εκείνους που επιθυμούν να εργαστούν (Εκθεση για την ευρωπαϊκή ανταγωνιστικότητα 2001· Krugman, 1994).

Περιγράφοντας την επιχειρηματικότητα μέσω των δραστηριοτήτων του επιχειρηματία που την υλοποιεί, θα λέγαμε ότι ο επιχειρηματίας υιοθετεί τα ακόλουθα βήματα:

- Παίρνει αποφάσεις και αναλαμβάνει κινδύνους που πηγάζουν από την αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει την πραγματική οικονομική ζωή.
- Οργανώνει κατά τον άριστο τρόπο τους συντελεστές της παραγωγής και τους συντονίζει, έτσι ώστε να επιτευχθεί το μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα.
- Χρησιμοποιεί τις καινοτομίες και μιμείται δημιουργικά κάθε πρωτοποριακή επιχειρηματική πρωτοβουλία.
- Μπορεί να προβλέπει, να αναγνωρίζει και να αξιοποιεί τις ευκαιρίες κέρδους που δημιουργούνται στην αγορά η οποία συνήθως λειτουργεί με ατέλειες. Εξάλλου στην οικονομική ζωή, όπως εμπειρικά αποδεικνύεται, δημιουργούνται ανισορροπίες τιμών και ποσοτήτων των αγαθών και των παραγωγικών συντελεστών, μέσα από τις οποίες απορρέουν περιπτώσεις κέρδους.

Τα βασικά είδη της επιχειρηματικότητας είναι:

- Η μικτή επιχειρηματικότητα όπου ο επιχειρηματίας αναλαμβάνει δραστηριότητες που θα μπορούσαν κάλλιστα να διεκπεραιωθούν από μισθωτούς υπαλλήλους ή εργάτες, χωρίς να μειωθεί η συνολική παραγωγικότητα της επιχείρησης.
- Η εσωτερική επιχειρηματικότητα ή ενδοεπιχειρηματικότητα την οποία μπορεί να ασκήσει ένα διοικητικό στέλεχος της επιχείρησης που χρησιμοποιεί πρωτοποριακές μεθόδους προσέγγισης των υφιστάμενων προκειμένου να τους εμπνεύσει να αυξήσουν το ενδιαφέρον τους για την επιχείρηση.
- Η αμιγής επιχειρηματικότητα που αφορά εκείνες τις δραστηριότητες που δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν από μισθωτούς υπαλλήλους.
- Η κοινωνική επιχειρηματικότητα που στοχεύει στο να εξυπηρετήσει και να καλύψει κάποιες κοινωνικές και ανθρωπιστικές ανάγκες.
- Η συνεργατική επιχειρηματικότητα που αποσκοπεί κυρίως στα οφέλη των συνεταιρισμένων ατόμων και εφαρμόζεται κατά κύριο λόγο σε ειδικούς οικονομικούς τομείς και κλάδους παραγωγής (όπως π.χ. γεωργικοί, κτηνοτροφικοί συνεταιρισμοί).
- Η κρατική επιχειρηματικότητα που θα μπορέσει να βοηθήσει στην εφαρμογή των κρατικών σχεδίων.

Το γενικό οικονομικό περιβάλλον μιας χώρας μπορεί διαμέσου συγκεκριμένης οικονομικής πολιτικής να διαμορφωθεί κατάλληλα και να ενισχύσει την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας μεταξύ των ατόμων και ειδικότερα των νέων. Τα σημαντικότερα από τα σχετικά μέτρα-πολιτικές είναι τα εξής:

- Το κατάλληλο μέγεθος μακροοικονομικών μεγεθών,
- Φορολογία,
- Θεσμικό πλαίσιο,
- Πρόσβαση στους κρατικούς διαγωνισμούς,
- Το πολιτιστικό πλαίσιο και η κουλτούρα.

Υπάρχουν ειδικές οικονομικές πολιτικές μικροοικονομικής υφής που στοχεύουν στη διαμόρφωση κατάλληλου κλίματος ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας για διάφορους κλάδους παραγωγής ή τοποθεσίες. Οι κυριότερες από αυτές τις πολιτικές είναι οι ακόλουθες:

- Προώθηση της επιχειρηματικότητας,
- Χρηματοδότηση και τραπεζικό σύστημα,
- Τεχνολογία,
- Διαμόρφωση κατάλληλης υποδομής,

Ο επιχειρηματίας που δραστηριοποιείται στους διάφορους τομείς παραγωγής και διακίνησης προϊόντων και υπηρεσιών αποτελεί σπουδαία κινητήρια δύναμη της οικονομίας και συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη με τους εξής κυρίως τρόπους:

- Με την οργάνωση της επιχείρησής του, ο επιχειρηματίας αυξάνει την αποτελεσματικότητα στην οικονομία.
- Το βασικό αποτέλεσμα μιας (τεχνολογικής) καινοτομίας που αποβλέπει στη μείωση του κόστους και στην εξοικονόμηση των παραγωγικών πόρων.
- Ο επιχειρηματίας, μιμούμενος τις καινοτομίες άλλων (δημιουργική μίμηση), αυξάνει την ανταγωνιστικότητα.
- Ο επιχειρηματίας, εισάγοντας νέα ή καλύτερα προϊόντα ή υπηρεσίες, διευρύνει τη δυνατότητα επιλογής των καταναλωτών.
- Ο επιχειρηματίας είναι σε θέση να δημιουργήσει νέες αγορές για το προϊόν ή την υπηρεσία που παράγει.
- Ο επιχειρηματίας που αναγνωρίζει και αξιοποιεί μια ευκαιρία κέρδους η οποία προέρχεται από τις ανισορροπίες (τιμών-ποσοτήτων) της αγοράς συμβάλλει στην εξάλειψη των ανισορροπιών αυτών.

Η έννοια της «επιχειρηματικότητας» βρίσκεται στο επίκεντρο της βιβλιογραφίας σχετικά με την οικονομική θεωρία, την καινοτομικότητα και τις νέες τεχνολογίες, εντούτοις απουσιάζουν οι βασικές μεταβλητές από τα οικονομικά υποδείγματα. Η επιχειρηματικότητα αποτελεί σημαντική συνιστώσα του οικονομικού συστήματος και της οικονομικής ανάπτυξης (Korres & Tsobanoglou, 2005).

Πιο συγκεκριμένα, η επιχειρηματικότητα συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη, μέσω αφενός της ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων επιχειρήσεων και αφετέρου της δημιουργίας και ανάπτυξης νέων επιχειρήσεων. Επίσης, αποτελεί βασικό παράγοντα για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τόσο των επιχειρήσεων όσο και της οικονομίας. Οι υψηλότερες επιδόσεις που οφείλονται στην καινοτομία, στην εισαγωγή νέων μεθόδων και διαδικασιών και την προώθηση στην αγορά συμβάλλουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Ήδη από τη δεκαετία του 1920, ο επιχειρηματίας θεωρήθηκε ο φορέας ανάληψης κινδύνων (Knight, 1921), και αργότερα κερδοσκόπος που αναζητεί και πραγματοποιεί τις ευκαιρίες για κέρδος οι οποίες παρουσιάζονται (Kirzner, 1973), ώσπου να φτάσουμε στις πρόσφατες θεωρίες για την επιχειρηματικότητα, όπως εκφράζονται από τους Hebert και Link (1988) και Grebel (2004).

Στη νεοκλασική ανάλυση, ο επιχειρηματίας αντιδρά «μηχανικά» σε αλλαγές που του επιβάλλονται από τυχαίες «εξωγενείς» εξελίξεις στις οποίες δεν ασκεί καμία επιρροή (Baumol, 1968), όμως η σύγχρονη τάση είναι διαφορετική. Στη σύγχρονη οικονομική ανάλυση, ως φορέας της επιχειρηματικότητας, ο επιχειρηματίας θεωρείται ότι έχει ιδιαίτερες ικανότητες διαχείρισης του κινδύνου και της αβεβαιότητας, ικανότητες που του επιτρέπουν να δραστηριοποιείται ως ο κύριος ανάδοχος των επενδυτικών δραστηριοτήτων, ενώ παράλληλα η ικανότητά του να διαβλέπει παραγωγικές ευκαιρίες και δυνατότητες του προσδίδει κεντρικό ρόλο στην αναπτυξιακή διαδικασία, έτσι ώστε να αναφέρεται ως ο «τέταρτος συντελεστής της παραγωγής» (Στασινόπουλος, 2005, σελ. 127).

Πρώτος ο Schumpeter (1939) ανέλυσε και συσχέτισε τον ρόλο του επιχειρηματία, της καινοτομικότητας και της ανάπτυξης της αγοράς και μιας χώρας. Με βάση τη θεωρία του Schumpeter (1939) για την καπιταλιστική επέκταση, οι θεωρητικοί του «τεχνολογικού χάσματος» αναλύουν την οικονομική ανάπτυξη ως μια διαδικασία ανισορροπίας που χαρακτηρίζεται από την αλληλεπίδραση δυο συγκρουόμενων δυνάμεων: από τη μια, η δύναμη των καινοτομιών που τείνουν να αυξήσουν το οικονομικό και τεχνολογικό χάσμα μεταξύ χωρών και από την άλλη η δύναμη της αντιγραφής ή διάδοσης της τεχνολογίας, που αντιθέτως τείνει να μειώσει αυτό το χάσμα.

Περαιτέρω, ο Schumpeter (1939) πρόβαλε δυο τύπους επιχειρηματιών: τους «εξαιρετικούς επιχειρηματίες» (exceptional entrepreneurs), που είναι διαθέσιμοι να αντιμετωπίσουν όλες τις δυσκολίες και κινδύνους της καινοτομίας, και μια δεύτερη ομάδα, τους «μιμητές», που είναι οι μανάτζερ (διευθυντές) οι οποίοι ακολουθούν την πρώτη ομάδα.

Σύμφωνα με τον Schumpeter (1939), ο επιχειρηματίας είναι ο φορέας νέων παραγωγικών μεθόδων, ο οποίος μεταβάλλει ριζικά την παραγωγική διαδικασία προσφέροντας νέα προϊόντα και υπηρεσίες που διαμορφώνουν νέα καταναλωτικά πρότυπα. Η δυναμική αυτή διαδικασία είναι εκείνη που δημιουργεί δυνατότητες για μονοπωλιακά κέρδη (Στασινόπουλος, 2005). Ο Kirzner (1979) τόνισε ότι σκοπός του επιχειρηματία είναι η αναζήτηση κέρδους και ο ρόλος του επιχειρηματία είναι να βρίσκεται σε ετοιμότητα για αποκόμιση κέρδους και ευκαιρίες οι οποίες δεν είχαν γίνει πρωτότερα αντιληπτές.

Οι βασικές αιτίες που ωθούν την ανάληψη επιχειρηματικών σχεδίων στις επιχειρήσεις είναι οι εξής:

- Οι επιχειρήσεις προσπαθούν να επιτύχουν τη μείωση του κόστους παραγωγής του τρέχοντος συνόλου προϊόντων τους και της ανάπτυξης των νέων προϊόντων, για να συμβάλουν στην αύξηση της αποδοτικότητας της επιχείρησης. Το κίνητρο αυτό αποτελεί το «αυτόνομο ή κίνητρο κέρδους» αναφορικά με τις επενδύσεις.
- Η αναζήτηση στρατηγικού πλεονεκτήματος έναντι των ανταγωνιστών με την αύξηση του μεριδίου αγοράς μέσω της ανάπτυξης μιας αποδοτικότερης παραγωγικής διαδικασίας ή νέων ή βελτιωμένων προϊόντων έτσι ώστε η επιχείρηση να έχει την ευκαιρία να κατακτήσει μεγαλύτερο τμήμα της αγοράς και να περιορίσει ή αποκλείσει τους ανταγωνιστές της. Το κίνητρο αυτό καλείται «κίνητρο απειλής ή κίνητρο ανταγωνισμού».

Από τη στιγμή που ένας επιχειρηματίας καινοτομεί, η προσπάθεια και των ανταγωνιστών να αποκτήσουν παρόμοια πλεονεκτήματα κόστους και αποδοτικότητας ενθαρρύνει και άλλους να καινοτομήσουν και αυτή η μίμηση αποτελεί τη διαδικασία διάδοσης (Stoneman, 1986). Στην περίπτωση των καινοτομικών διαδικασιών η επιχείρηση αποκτά ένα πλεονέκτημα από πλευράς κόστους σε σχέση με τους ανταγωνιστές της, που της επιτρέπει να διευρύνει το μερίδιό της στην αγορά και να αναζητήσει νέα οικονομικά οφέλη αυξάνοντας το περιθώριο κέρδους της είτε συνδυάζοντας χαμηλότερες τιμές και μεγαλύτερο περιθώριο κέρδους σε σχέση με

τους ανταγωνιστές. Στην περίπτωση της καινοτομίας προϊόντων, η επιχείρηση έρχεται σε μονοπωλιακή θέση κατοχυρώνοντας το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (νόμιμο μονοπώλιο) που επιτρέπει στην επιχείρηση να ορίσει υψηλότερες τιμές σε μια ανταγωνιστική αγορά και να αποκομίσει επιπλέον κέρδη.

Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο για την Καινοτομία (1995), η καινοτομία αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επιχειρηματικότητα και την ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας:

- Η καινοτομία όσον αφορά τις μεθόδους και τις διαδικασίες παραγωγής συντελεί στην ενίσχυση της παραγωγικότητας συντελεστών, αυξάνοντας την παραγωγή και μειώνοντας το κόστος, με εργαλεία την κατάλληλη προσαρμογή τιμών και αύξηση της ποιότητας και αξιοπιστίας των προϊόντων, επιβίωση και αντιμετώπιση του ανταγωνισμού με διαδοχικές βελτιώσεις, αντικατάσταση εξοπλισμού και ανανέωση και βελτιώσεις των μεθόδων και της οργάνωσης, μεταβολή μεθόδων παραγωγής και εμφάνιση νέων προϊόντων.
- Η καινοτομία στα προϊόντα και στις υπηρεσίες επιτρέπει τη διαφοροποίησή τους από τα ανταγωνιστικά προϊόντα ενισχύοντας τη θέση τους έναντι του ανταγωνισμού, με εργαλεία τη βελτιωμένη ποιότητα και απόδοση, τη λειτουργικότητα και την εργονομία, την ασφάλεια και την αξιοπιστία. Με την ενίσχυση βελτιωτικών και ριζικών καινοτομιών (βελτιωμένα ή νέα προϊόντα και μέθοδοι παραγωγής), ενισχύεται το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της οικονομίας.
- Η καινοτομία στην οργάνωση της εργασίας και την αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων αποτελεί προϋπόθεση για την επιτυχή προώθηση των άλλων μορφών καινοτομίας
- Δεδομένου ότι ο κύκλος ζωής των προϊόντων και των υπηρεσιών μειώνεται και η εμφάνιση νέων τεχνολογιών γίνεται με συνεχώς ταχύτερους ρυθμούς, οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να καινοτομούν πιο συχνά. Ο χρόνος πρόσβασης στην αγορά αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία ως παράγοντας του ανταγωνισμού. Η διάδοση νέων τεχνικών, προϊόντων και υπηρεσιών επιτρέπει την πλήρη εκμετάλλευση της καινοτομίας σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα.

Η επιτυχία σε θέματα E&TA μπορεί να συμβάλλει σημαντικά, όμως δεν οδηγεί αυτόματα στην οικονομική επιχειρηματική επιτυχία. Τα νέες προϊόντα και οι διαδικασίες δεν παράγουν οποιαδήποτε οφέλη, εκτός αν εμπορευματοποιούνται. Ωστόσο, η «κερδοφόρα εμπορευματοποίηση» απαιτεί ότι η καινοτόμος εταιρία έχει ένα μίγμα όλων των κατάλληλων χαρακτηριστικών, υπηρεσιών και τεχνολογιών που μπορούν να μετασχηματίσουν την παραγόμενη γνώση σε προϊόντα που παράγονται και πωλούνται με ανταγωνιστικούς όρους, όπως παρουσιάζεται στο παραπάνω διάγραμμα.

2.3. Επιχειρηματικότητα και επιχειρήσεις: Έννοια, είδη, μορφές και σημασία

Μια από τις βασικές έννοιες για τα θέματα μαθήματα της οικονομίας και διοίκησης είναι ο όρος της «επιχείρησης». Ο όρος επιχείρηση και επιχειρηματίας προέρχονται από τη λέξη «επιχειρώ», που σημαίνουν δημιουργώ και καινοτομώ σε συνθήκες αβεβαιότητας και κινδύνου με σκοπό το κέρδος. Γύρω από τον όρο «επιχείρηση» υπάρχουν και κινούνται τα θεματικά αντικείμενα που αφορούν τόσο τη μικροοικονομία, τη βιομηχανική οργάνωση, όσο και την οργάνωση, διοίκηση και μάρκετινγκ.

Με τον όρο επιχείρηση καλούμε μια αυτοτελή οικονομική μονάδα που συνδυάζει συστηματικά τους συντελεστές της παραγωγής (φύση, εργασία, κεφάλαιο) με διαφορετικούς τρόπους, με τελικό στόχο την παραγωγή υλικών αγαθών και παροχή υπηρεσιών που συμβάλλουν αμέσως ή εμμέσως στην κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών, η οποία διατρέχει κάποιον σχετικά μικρό ή μεγάλο κίνδυνο κατά τη διεξαγωγή των εργασιών της και εφαρμόζοντας την οικονομική αρχή επιδιώκει την πραγματοποίηση κέρδους.

Από τον παραπάνω ορισμό γίνεται φανερό ότι τα στοιχεία που συνιστούν την επιχείρηση είναι:

- οι συντελεστές της παραγωγής (εργασία, έδαφος και κεφάλαιο) ανεξάρτητα του ποσοστού συμμετοχής τους,
- ο συστηματικός και διαρκής συνδυασμός των συντελεστών της παραγωγής, δηλαδή η εφαρμογή της οικονομικής αρχής,
- ο σκοπός που επιδιώκει η επιχείρηση, αναφέρεται στην πραγματοποίηση κέρδους με την προμήθεια ή παραγωγή και τη διάθεση αγαθών και υπηρεσιών στην αγορά ικανοποιώντας τις ανθρώπινες ανάγκες.

Θα πρέπει να σημειώσουμε, ότι τα δύο πρώτα χαρακτηριστικά γνώρισμα (α, β) της επιχείρησης είναι κοινά σε όλες τις επιχειρηματικές οικονομικές μονάδες και συνεπώς δεν αποτελούν στοιχεία διαφοροποίησης. Το τρίτο όμως χαρακτηριστικό γνώρισμα αποτελεί στοιχείο που διαχωρίζει την επιχείρηση από τις άλλες επιχειρηματικές μονάδες.

Πιο συγκεκριμένα, η επιχείρηση είναι ένας αυθύπαρκτος (ανεξάρτητος) οικονομικός οργανισμός που έχει στη διάθεσή του κινητή και ακίνητη περιουσία με αντικειμενικό σκοπό, συνήθως, τη μεγιστοποίηση του κέρδους. Επομένως, η επιχείρηση είναι μια αυτοτελής οικονομική μονάδα η οποία συνδυάζει τους συντελεστές παραγωγής (φύση, εργασία, κεφάλαιο) με διαφορετικούς τρόπους, με τελικό στόχο την παραγωγή και διάθεση αγαθών και υπηρεσιών στην εγχώρια και διεθνή αγορά, διατρέχοντας μικρό ή μεγάλο κίνδυνο κατά τη διεξαγωγή των εργασιών της για την επίτευξη του κέρδους. Με τον όρο «κέρδος» εννοούμε το πλαίσιο του θεμιτού κέρδους, δηλαδή του επιτρεπτού εκείνου ορίου ή της αμοιβής του επιχειρηματία που καθορίζεται από την αγορά και από το είδος και την ένταση της εργασίας.

- Κάθετη ολοκλήρωση σημαίνει ότι μια επιχείρηση διαχειρίζεται όλα τα στάδια παραγωγής ενός προϊόντος μέχρι την τελική του διανομή. Το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα καθετοποιημένων επιχειρήσεων είναι οι πετρελαϊκές που διαθέτουν από τις πετρελαιοπηγές ως και τα πρατήρια διανομής.
- Οριζόντια ολοκλήρωση σημαίνει ότι μια επιχείρηση έχει παρεμφερείς δραστηριότητες σε διαφορετικές χώρες, όπως για παράδειγμα μια επιχείρηση γαλακτοκομικών προϊόντων που παράγει γαλακτοκομικά προϊόντα σε διάφορες βαλκανικές χώρες και στην Ελλάδα.

Μπορούμε να διακρίνουμε τις ακόλουθες κυριότερες κατηγορίες του επιχειρηματικού κέρδους:

- Το Επιχειρηματικό Κέρδος προκύπτει εάν αφαιρέσουμε από τα έσοδα της επιχείρησης μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου (συνήθως έτος) τα έξοδα στα οποία περιλαμβάνονται μονάχα οι τόκοι του ξένου κεφαλαίου.
- Το Καθαρό Κέρδος του επιχειρηματία είναι το κέρδος που προκύπτει εάν αφαιρέσουμε από τα έσοδα της επιχείρησης τα έξοδα, στα οποία περιλαμβάνονται οι τόκοι του ίδιου και του ξένου κεφαλαίου.
- Το Επιχειρηματικό Κέρδος διακρίνεται από λογιστική άποψη σε ακαθάριστο κέρδος, σε καθαρό κέρδος, σε μικτό κέρδος, σε κέρδος προ φόρων, σε κέρδος μετά φόρων, κ.λπ.
- Επίσης το κέρδος διακρίνεται σε Πραγματικό Κέρδος και σε Πλασματικό Κέρδος. Τα Πραγματικά Κέρδη είναι τα κέρδη που δημιουργούν ουσιαστική αύξηση της περιουσίας της επιχείρησης. Τα Πραγματικά Κέρδη μπορούν επίσης να διακρίνονται σε Οργανικά Κέρδη, που είναι τα κέρδη τα οποία προέρχονται από την κύρια δράση της επιχείρησης, και σε Ανόργανα Κέρδη, αυτά που προέρχονται από άλλες δραστηριότητες της επιχείρησης, διαφορετικές από το κύριο αντικείμενο.
- Τέλος, τα Πλασματικά Κέρδη είναι αυτά που δημιουργούν αριθμητική και όχι ουσιαστική αύξηση της περιουσίας της επιχείρησης. Μπορούν να προέρχονται είτε από υπερεκτίμηση των στοιχείων του ενεργητικού είτε από υποεκτίμηση των στοιχείων του παθητικού.

Η επιχείρηση λειτουργεί μέσα σε ένα συγκεκριμένο οικονομικό σύστημα το οποίο αποτελεί και το περιβάλλον της. Το σύστημα αυτό αποτελείται από επιμέρους μονάδες, οι οποίες αλληλοεπηρεάζονται και έχουν προκαθορισμένους κανόνες συμπεριφοράς. Οι επιχειρήσεις είναι παραγωγικές μονάδες με διάφορες νομικές μορφές (ΑΕ, ΟΕ, ΕΠΕ κ.λπ.) οι οποίες λαμβάνουν αποφάσεις σχετικά με την παραγωγή, ως εξής:

- Τι θα παράγει η επιχείρηση;
- Τι ποσότητα θα παράγει;
- Ποια μέθοδος παραγωγής θα χρησιμοποιηθεί, δηλαδή ποια τεχνολογία θα χρησιμοποιήσει;
- Σε ποιο μέρος θα εγκατασταθεί η επιχείρηση;
- Πώς θα γίνει η διανομή των προϊόντων στους καταναλωτές;
- Σε τι τιμή θα πουληθεί το προϊόν, και διάφορες άλλες μικρότερης σημασίας αποφάσεις για την επιχείρηση.

Στις μεγάλες επιχειρήσεις η προσπάθεια για μεγιστοποίηση του κέρδους και ελαχιστοποίηση του κόστους είναι φανερή και προγραμματισμένη· αντίθετα, οι μικρές επιχειρήσεις επιδιώκουν την επιβίωσή τους και ίσως ένα μικρό πλεόνασμα, ενώ η μεγιστοποίηση του κέρδους και η ελαχιστοποίηση του κόστους δεν είναι οι πρωταρχικοί τους στόχοι. Ο κανόνας είναι ότι οι επιχειρήσεις επιδιώκουν το μέγιστο κέρδος και οι αποφάσεις τους βασίζονται σε αυτή την επιδίωξη. Οι στόχοι των οικονομικών μονάδων διακρίνονται σε βραχυχρόνιους και μακροχρόνιους. Στους βραχυχρόνιους στόχους ανήκουν: η συνεχής και απρόσκοπτη λειτουργία της παραγωγικής διαδικασίας, η έγκυρη εξόφληση ληξιπρόθεσμων και βραχυχρόνιων υποχρεώσεων, η έγκυρη διάθεση των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, η κάλυψη εξόδων παραγωγής και γενικών εξόδων, και η ορθολογική οργάνωση της εργασίας και του εξοπλισμού. Στους μακροχρόνιους στόχους ανήκουν: η μεγιστοποίηση των αναμενόμενων κερδών, η μεγιστοποίηση των πωλήσεων και η επέκταση σε νέες αγορές, η ελαχιστοποίηση του κόστους, η ελαχιστοποίηση γενικών και ειδικών εξόδων, η μεγιστοποίηση επενδύσεων και περιουσιακών στοιχείων (επέκταση των εγκαταστάσεων και μηχανολογικού εξοπλισμού, καθώς και η μεγιστοποίηση του μεριδίου της αγοράς.

2.4. Καινοτομική επιχειρηματικότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η σχέση μεταξύ των επενδύσεων σε E&A και της αποδοτικότητας των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων έχει αναλυθεί από πληθώρα ερευνητών (όπως Griliches 1980· Jaffe, 1986· Blundell et al., 1999), οι οποίοι καταλήγουν στην παρατήρηση θετικής σχέσης μεταξύ των επενδύσεων σε E&A και της αγοραίας αξίας της επιχείρησης.

Οι επενδύσεις αναφορικά με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών έχουν ως στόχο τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής διαδικασίας και την ποιοτική αναβάθμιση των προϊόντων και αποτελούν έναν από τους βασικούς παράγοντες ανάπτυξης των επιχειρήσεων. Οι νέες τεχνολογίες οδηγούν σε αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής, συμβάλλοντας μακροχρόνια στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Οι επιχειρήσεις επενδύουν στην καινοτομία για να δημιουργήσουν νέα προϊόντα ή παραγωγικές διαδικασίες, αλλά και για να αναπτύξουν και να διατηρήσουν την ικανότητά τους για υιοθέτηση και εκμετάλλευση τεχνολογικών πληροφοριών οι οποίες είναι διαθέσιμες από εξωτερικούς από την επιχείρηση φορείς (Cohen & Levinthal, 1989). Δεδομένου ότι ο κύκλος ζωής των προϊόντων και των υπηρεσιών μειώνεται και η εμφάνιση νέων τεχνολογιών γίνεται με συνεχώς ταχύτερους ρυθμούς, οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να καινοτομούν πιο συχνά. Ο χρόνος πρόσβασης στην αγορά αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία ως παράγοντας του ανταγωνισμού. Η διάδοση νέων τεχνικών, προϊόντων και υπηρεσιών επιτρέπει την πλήρη εκμετάλλευση της καινοτομίας σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα. Οι βασικοί παράγοντες που υποκινούν τις επιχειρήσεις να αναλάβουν καινοτομικά σχέδια είναι:

- το κίνητρο για την ανάληψη μιας κερδοφόρας επένδυσης όπου η αποδοτική κατανομή των πόρων σε καινοτομικές διαδικασίες δίνει τη δυνατότητα στην επιχείρηση να μειώσει το κόστος της, να ενισχύσει τη σχετική θέση της στον κλάδο και την αγορά της και να αυξήσει τα κέρδη της,
- το κίνητρο για στρατηγικό πλεονέκτημα που συνίσταται στην απόκτηση στρατηγικού πλεονεκτήματος, μέσω της εισαγωγής και εκμετάλλευσης βελτιωμένων προϊόντων και διαδικασιών, που μπορεί να αυξήσει το μερίδιο της επιχείρησης στην αγορά.

Οι επενδύσεις στην E&TA και στην εισαγωγή νέων τεχνολογιών ως στόχο έχουν τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής διαδικασίας και την ποιοτική αναβάθμιση των προϊόντων και αποτελούν έναν από τους βασικούς παράγοντες ανάπτυξης των επιχειρήσεων. Οι νέες τεχνολογίες οδηγούν σε αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής, συμβάλλοντας στην μακροχρόνια βελτίωση της ανταγωνιστικότητας (Griliches, 1980). Η καινοτομία είναι ιδιαίτερα σημαντική για την επιχειρηματική δραστηριότητα, για δύο κύρια στοιχεία. Μια επιχείρηση που αναλαμβάνει προγράμματα E&TA αποκτά νέες πληροφορίες και γνώση που ενσωματώνονται στα νέα προϊόντα και στις νέες διαδικασίες παραγωγής και προώθησης των προϊόντων. Μέσω της καινοτομίας η επιχείρηση μπορεί να αναπτύξει άμεσα νέα προϊόντα και διαδικασίες αποκτώντας ένα πλεονέκτημα σε σχέση με τους ανταγωνιστές της. Επιπλέον, μια επιχείρηση με προγράμματα E&TA έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει και να διατηρήσει ικανότητες απορρόφησης και επέκτασης των καινοτομιών, καθώς επίσης να αφομοιώσει και να εκμεταλλευτεί τη νέα γνώση και την τεχνολογία που έχουν παραχθεί αλλού. Οι επενδύσεις στην E&TA συμβάλλουν σημαντικά στην απόδοση των επιχειρήσεων και στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης, συνεισφέροντας μέχρι και κατά 1/3 στην αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ για χώρες όπως η Δανία, η Γαλλία, η Ολλανδία, η Σουηδία και οι ΗΠΑ.

Η αυξανόμενη σημασία της τεχνολογικής αλλαγής στην παγκόσμια παραγωγή και την απασχόληση είναι ένα από τα χαρακτηριστικά των τελευταίων δεκαετιών. Οι τεχνολογικές μεταβολές καθορίζουν τη θέση μιας χώρας στον διεθνή ανταγωνισμό και επηρεάζουν το επίπεδο εκσυγχρονισμού της. Οι αναπτυγμένες χώρες τείνουν να δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα σε πολιτικές που στοχεύουν να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη και να ενισχύσουν την αναπτυξιακή διαδικασία μέσω της έρευνας και των τεχνολογικών δραστηριοτήτων. Οι νέες τεχνολογίες διαδραματίζουν έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην παραγωγικότητα και στην ανταγωνιστικότητα μιας χώρας. Από την άλλη πλευρά, γεγονός είναι ότι οι μικρές και αδύνατες τεχνολογικά χώρες έχουν λιγότερους πόρους σε σχέση με τις μεγαλύτερες χώρες. Οι μικρές και αδύνατες τεχνολογικά χώρες αναγκάζονται, συνήθως, να επιλέξουν μόνο «ορισμένους τομείς», όπου έχουν τη δυνατότητα να επενδύσουν και να αναπτύξουν την έρευνα και τις τεχνολογικές τους προτεραιότητες.

Στη σύγχρονη οικονομία, η υιοθέτηση και διάδοση των νέων τεχνολογιών αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες της οικονομικής ανάπτυξης και της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας, και παράλληλα, η τεχνολογία και η εκμετάλλευσή της αποτελούν τον πλέον σημαντικό παράγοντα των αναπτυξιακών δυνατοτήτων μιας οικονομίας, με καθοριστική επίδραση στη διαδικασία ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού. Σήμερα, παρατηρείται έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των τεχνολογικών τομέων των ΗΠΑ, της Ε.Ε. και της Ιαπωνίας. Η καινοτομική πολιτική της Ε.Ε., μεταξύ άλλων, έχει ως κύριο στόχο την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και τη σύγκλιση των κρατών μελών, παρ' όλα αυτά το τεχνολογικό χάσμα είναι ακόμα μεγαλύτερο μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε.

Η οικονομική επίδοση από την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την υιοθέτηση των νέων ιδεών και των προϊόντων που αναπτύσσονται μέσω της έρευνας. Στη σύγχρονη οικονομία εντάσεως γνώσης, η καινοτομία κατέχει εξέχουσα θέση τόσο στο μακροεπίπεδο, όπου αποτελεί κυρίαρχο παράγοντα για την εθνική οικονομική ανάπτυξη, όσο και στο μικροεπίπεδο, όπου δύναται να αυξήσει την ικανότητα των επιχειρήσεων να απορροφήσουν και να αξιοποιήσουν τη νέα γνώση. Η αυξανόμενη σημασία της τεχνολογικής αλλαγής και της υιοθέτησης και διάχυσης των νέων τεχνολογιών στην παγκόσμια παραγωγή και την απασχόληση είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της παγκόσμιας οικονομίας, με σημαντικές επιρροές στον διεθνή ανταγωνισμό. Εξίσου σημαντικές όμως είναι και οι μικροοικονομικές πολιτικές που προτρέπουν τις επιχειρήσεις να συνεργαστούν, να μοιραστούν τις πληροφορίες και να αναπτύξουν την υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών ώστε περαιτέρω να ενισχύσουν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα.

Ωστόσο, η διεθνής βιβλιογραφία εγείρει ερωτήματα σε ό,τι αφορά την αποτελεσματικότητα της καινοτομικής πολιτικής για την αναπτυξιακή και καινοτομική σύγκλιση, τόσο των κρατών μελών όσο και των περιφερειών. Παρά τις στρατηγικές προώθησης των καινοτομικών δραστηριοτήτων, της διάδοσης και αξιοποίησης των αποτελεσμάτων τους, το χάσμα μεταξύ των περισσότερο και λιγότερο τεχνολογικά αναπτυγμένων χωρών της Ε.Ε. αυξάνεται συνεχώς κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων δεκαετιών. Η παγκοσμιοποίηση και ο διεθνής ανταγωνισμός, σε συνδυασμό με τη συνεχή ανάπτυξη νέων τεχνολογιών από τις τεχνολογικά προηγμένες οικονομίες, αυξάνουν το «χάσμα» και μαζί τις δυσκολίες και την αβεβαιότητα των λιγότερο αναπτυγμένων τεχνολογικά οικονομιών της Ε.Ε.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, η εμπειρική έρευνα στα παραπάνω πεδία δείχνει ότι, ενώ οι διαφορές στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανάμεσα στα κράτη μέλη τείνουν να μειώνονται, αντίστοιχη σύγκλιση δεν παρατηρείται αναφορικά με τη συγκριτική ανάλυση των περιφερειών. Αναφορικά με τις περιφερειακές ανισότητες στο πλαίσιο της Ε.Ε., θεωρείται γενικά αποδεκτή και αποφασιστική η θετική επιρροή των διαρθρωτικών ταμείων στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες της Ε.Ε. και τις περιφέρειές τους, συμβάλλοντας σημαντικά στη διαδικασία σύγκλισης και συνοχής. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι περιφερειακές ανισότητες, ιδιαίτερα στο εσωτερικό των κρατών μελών, παραμένουν αμετάβλητες ή αυξάνονται, με συνέπεια οι πλουσιότερες περιφέρειες, οι οποίες μπορούν αποτελεσματικότερα να αξιοποιήσουν τις χρηματοδοτικές ευκαιρίες και τα αναπτυξιακά κίνητρα, να έχουν καλύτερες επιδόσεις, αυξάνοντας τις παρατηρούμενες ανισότητες. Αντίστοιχη εικόνα παρατηρείται και κατά την ανάλυση των καινοτομικών δραστηριοτήτων, τόσο σε διακρατικό επίπεδο όσο και σε διαπεριφερειακό επίπεδο. Το βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από την ανάλυση των καινοτομικών δραστηριοτήτων στην Ε.Ε., σε επίπεδο δαπανών, ανθρώπινων πόρων, επενδύσεων, κατοχύρωσης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, είναι ότι η τάση σύγκλισης είναι πιο δυνατή ανάμεσα σε χώρες από ό,τι ανάμεσα σε περιφέρειες.

Η μεγαλύτερη γεωγραφική ανισότητα σήμερα στην Ε.Ε. είναι αυτή μεταξύ των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών και των υπόλοιπων περιφερειών της Ε.Ε. Τα νησιά, οι ορεινές και περιφερειακές περιοχές της Ε.Ε., συμπεριλαμβανομένων των πιο απομακρυσμένων περιφερειών που αποτελούν ένα σημαντικό τμήμα της, έχουν πολλά κοινά φυσικά και γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά αλλά και οικονομικά μειονεκτήματα. Οι περιφέρειες αυτές πάσχουν γενικά από προβλήματα πρόσβασης που καθιστούν την οικονομική τους ολοκλήρωση με την υπόλοιπη Ε.Ε. πιο προβληματική. Πιο συγκεκριμένα, σε ορισμένα κράτη μέλη τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε σύγκλιση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε περιφερειακό επίπεδο, ενώ σε κάποια άλλα απόκλιση.

Γενικότερα, η διεύρυνση της Ε.Ε. σε 28 κράτη μέλη αύξησε τις γεωγραφικές ανισότητες στο εσωτερικό της. Η γεφύρωση αυτών των χασμάτων αποτελεί αναπόφευκτα μια μακροχρόνια διαδικασία. Όλες ουσιαστικά οι περιφέρειες έρχονται αντιμέτωπες με την ανάγκη για αναδιάρθρωση, εκσυγχρονισμό και προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης που θα βασίζεται στη γνώση. Η τεχνολογική πολιτική πρέπει να βασίζεται σε ένα «ευρύ» όραμα που να αναγνωρίζει την ανάγκη ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας όλων των περιφερειών της Ε.Ε. έτσι ώστε να μπορέσουν να συνεισφέρουν στη στρατηγική της Λισαβόνας για την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση. Περαιτέρω, η πολιτική συνοχής πρέπει να επικεντρωθεί στις επενδύσεις στην Ε&ΤΑ, στις νέες τεχνολογίες και στις καινοτομικές δραστηριότητες, στην ανταγωνιστικότητα, στην κατάρτιση και στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και στην ενεργειακή αποδοτικότητα.

Η ύπαρξη του εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού και των μεγάλων επενδύσεων που διατίθενται στην έρευνα και τεχνολογία και στις τεχνολογικές δραστηριότητες, καθώς επίσης και η διαθεσιμότητα των πόρων στις μεγάλες χώρες, δίνουν ένα πρόσθετο πλεονέκτημα για τις αναπτυγμένες χώρες, που προσδιορίζουν και «οδηγούν» τις τάσεις στους τομείς της έρευνας και τεχνολογίας. Επομένως, οι μικρές χώρες τείνουν συνήθως να ακολουθούν τις «κατευθύνσεις» που τίθενται από τις αναπτυγμένες χώρες. Οι αναπτυξιακές πολιτικές σχετίζονται άμεσα με τις πολιτικές ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, καθώς και με τη βελτίωση της τεχνολογικής προόδου και του εκσυγχρονισμού της παραγωγικής βάσης.

2.5. Σχεδιασμός και πολιτικές στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Σχεδιασμός για τη δημιουργία και ανάπτυξη των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων

Όπως ορίζεται στη Συνθήκη της Ε.Ε. (άρθρο 16), η πρόσβαση σε υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος έχει μεγάλη σημασία για την επίτευξη οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής. Πιο συγκεκριμένα, η ύπαρξη ενός αποτελεσματικού συστήματος μεταφορών, ενός τηλεπικοινωνιακού δικτύου υψηλών ταχυτήτων και συνεχούς παροχής ενέργειας αποτελεί βασικό παράγοντα καθορισμού της δυνατότητας των περιφερειών να προσελκύουν τις επιχειρηματικές επενδύσεις (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2007). Οι μεταφορικές υποδομές μπορεί να διαδραματίσουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και πηγή συγκριτικού πλεονεκτήματος για τις επιχειρήσεις που βρίσκονται σε ιδιαίτερα ευνοημένες περιφέρειες. Γεγονός που επιβεβαιώνεται από τη σημασία που δίνουν οι επιχειρήσεις, όταν αυτές αποφασίζουν να επενδύσουν. Οι διεθνείς διασυνδέσεις με άλλα σημαντικά οικονομικά κέντρα είναι το τρίτο σημαντικότερο κριτήριο για τον καθορισμό του τόπου πραγματοποίησης μιας επένδυσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2007). Επίσης ιδιαίτερα σημαντικά ζητήματα είναι ότι η ανάπτυξη και οι θέσεις εργασίας καθορίζονται από βασικές προϋποθέσεις, όπως για παράδειγμα η ύπαρξη των βασικών υποδομών που περιλαμβάνουν επίσης τη δυνατότητα για καινοτομία και αποτελούν παράγοντα που καθορίζει την ανταγωνιστικότητα και συνδέεται με την ύπαρξη και αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων, καθώς επίσης τους πόρους που αφιερώνονται στην Ε&ΤΑ και την αποτελεσματικότητα με την οποία αυτοί χρησιμοποιούνται. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Ε.Ε. η Κοινότητα πρέπει να ενεργεί «προκειμένου να προαχθεί η αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της», αποσκοπώντας κυρίως στη «μείωση των διαφορών μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης των διαφόρων περιοχών και στη μείωση της καθυστέρησης των πλέον μειονεκτικών περιοχών ή νήσων, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών περιοχών» (άρθρο 158 της Συνθήκης Ε.Ε.).

Στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν δύο βασικές διαφορετικές προσεγγίσεις που αναλύουν τη διεθνή ανταγωνιστικότητα στο πλαίσιο της αναπτυξιακής διαδικασίας μεταξύ των αναπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών.

- Η πρώτη προσέγγιση είναι βασισμένη στη διεθνή θεωρία του εμπορίου και στην ανάπτυξη του συγκριτικού πλεονεκτήματος (comparative advantage) ως μοχλού για την αύξηση της παραγωγικότητας στις μικρές χώρες.
- Η δεύτερη προσέγγιση είναι βασισμένη στη μακροπρόθεσμη συσσώρευση των καινοτομικών δραστηριοτήτων και των τεχνολογικών ικανοτήτων, καθώς και στην τεχνολογική εξειδίκευση για τις μικρές χώρες, μέσω της διάχυσης της γνώσης (knowledge spillovers) και των αποτελεσμάτων της (Nonaka et al: 2000, Grossman & Helpman, 1991: Krugman, 1991).

Γεγονός είναι ότι οι μικρές και αδύνατες τεχνολογικά χώρες έχουν λιγότερους πόρους σε σχέση με τις μεγαλύτερες χώρες. Οι αναπτυσσόμενες χώρες αναγκάζονται, συνήθως, να επιλέξουν μόνο «ορισμένους τομείς» όπου έχουν τη δυνατότητα να επενδύσουν και να αναπτύξουν την έρευνα και τις τεχνολογικές τους προτεραιότητες. Από την άλλη πλευρά, οι τεχνολογικά προηγμένες χώρες επενδύουν, συνήθως, στην ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών στις σχετικές «καινοτομικές στρατηγικές βιομηχανίες», που στοχεύουν να αναπτύξουν την ανταγωνιστικότητα, την οικονομική ανάπτυξη και το βιοτικό επίπεδο.

Η συνεχώς αυξανόμενη σημασία της τεχνολογικής αλλαγής στην παγκόσμια παραγωγή και στην απασχόληση είναι από τα βασικά χαρακτηριστικά των τελευταίων δεκαετιών. Οι νέες τεχνολογίες διαδραματίζουν έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας. Οι τεχνολογικές μεταβολές καθορίζουν τη θέση μιας χώρας στον διεθνή ανταγωνισμό και επηρεάζουν τον ρυθμό ανάπτυξης (Papadaskalopoulos, Korres & Polychronopoulos, 2003). Οι αναπτυγμένες χώρες δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στις πολιτικές εκείνες που έχουν ως στόχο να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη και να ενισχύσουν την αναπτυξιακή διαδικασία μέσω της έρευνας, των τεχνολογικών και καινοτομικών δραστηριοτήτων. Οι τεχνολογικά προηγμένες χώρες έχουν συνήθως πιο μακροπρόθεσμη στρατηγική και σχεδιασμό, ενώ οι βασικές προτεραιότητες στους τομείς έρευνας και τεχνολογίας που επιλέγουν αφορούν κυρίως μεγέθη υψηλής τεχνολογίας. Από την άλλη πλευρά, οι μικρές αναπτυσσόμενες χώρες επικεντρώνουν τον στρατηγικό σχεδιασμό τους σε εκείνους τους παραδοσιακούς τομείς στους οποίους διαθέτουν ένα «συγκριτικό και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα», έτσι ώστε να μπορέσουν να ανταγωνιστούν και να προσπαθήσουν να ενισχύσουν την τεχνολογική βάση τους στη διεθνή ανταγωνιστική σκηνή.

Η ύπαρξη των μεγάλων επενδύσεων, της εξειδικευμένης έρευνας που διατίθεται στην έρευνα και τεχνολογία, καθώς επίσης η διαθεσιμότητα των πόρων στις μεγάλες χώρες δίνουν πρόσθετο πλεονέκτημα στις αναπτυγμένες χώρες που «οδηγούν» τις τάσεις στους τομείς της έρευνας και τεχνολογίας. Οι μικρές χώρες αντίστοιχα τείνουν συνήθως να ακολουθούν τις «κατευθύνσεις» που τίθενται από τις αναπτυγμένες χώρες.

Το ανθρώπινο δυναμικό και ιδιαίτερα οι εκπαιδευτικοί και ερευνητικοί οργανισμοί διαδραματίζουν βασικό ρόλο για την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα. Το ποσοστό της τεχνολογικής μεταβολής επηρεάζεται άμεσα από τις ερευνητικές δαπάνες και από το ποσοστό εξειδίκευσης και ανάπτυξης της ποιότητας του εργατικού δυναμικού (Κορρές & Τσομπάνογλου, 2004). Οι αναπτυξιακές πολιτικές σχετίζονται άμεσα με τις πολιτικές ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, καθώς επίσης με τη βελτίωση της τεχνολογικής προόδου και του εκσυγχρονισμού της παραγωγικής βάσης. Οι επενδύσεις στις νέες τεχνολογίες έχουν στόχο τον εκσυγχρονισμό και την ποιοτική αναβάθμιση της παραγωγικής διαδικασίας και αποτελούν έναν από τους βασικούς παράγοντες ανάπτυξης (Griliches, 1980).

Κατά τη διάρκεια των προηγούμενων δεκαετιών παρατηρήθηκαν σημαντικές αλλαγές στην οικονομική ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο και η ανάπτυξη της παραγωγικότητας και της απασχόλησης χαρακτηρίστηκε από μια «στροφή» στην οικονομία της γνώσης (OECD, 2003). Σήμερα, το προϊόν και η απασχόληση παρουσιάζουν ιδιαίτερη αύξηση στους κλάδους της υψηλής τεχνολογίας, όπως για παράδειγμα είναι ο κλάδος των Η/Υ και των ηλεκτρονικών, στην παροχή υπηρεσιών γνώσης, οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και οι υπηρεσίες πληροφορικής και επικοινωνιών. Την ίδια στιγμή παρατηρείται ιδιαίτερη ζήτηση εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού στο σύνολο σχεδόν των κρατών μελών της Ε.Ε., καθώς ο ανταγωνισμός έχει μετακινήσει το συγκριτικό πλεονέκτημα των οικονομιών αυτών προς τους συντελεστές της γνώσης και της καινοτομίας και στην αύξηση της παραγωγικότητας, όμως από την άλλη πλευρά παρατηρούνται σημαντικές ανισορροπίες στην Ε.Ε. που δυσχεραίνουν την επίτευξη συνοχής. Στη σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα παρατηρείται έντονη συγκέντρωση δραστηριοτήτων στον χώρο, είτε στις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες (σε εθνικό επίπεδο) είτε στις περισσότερο αναπτυγμένες περιφέρειες, συνήθως στα μητροπολιτικά κέντρα και γύρω από αυτά (σε περιφερειακό επίπεδο) (Christofakis, Papadaskalopoulos & Tasopoulos, 2003). Οι σημαντικές διαπεριφερειακές ανισότητες αντιπροσωπεύουν «απειλή» τόσο για την οικονομική όσο και για την κοινωνική συνοχή των κρατών και των περιφερειών, ενώ έχουν άμεσες επιπτώσεις στη διαδικασία της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης (Alasia, 2003).

Τα θέματα των επιπτώσεων των περιφερειακών ανισοτήτων στη λειτουργία του ενοποιημένου οικονομικού χώρου, αλλά και των επιπτώσεων της ίδιας της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης στην περιφερειακή ανάπτυξη ήταν από τα πρώτα που τέθηκαν από τα κράτη μέλη αμέσως μετά τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) (Μαραβέγιας, 1994). Από τις αναφορές αυτές στις ιδρυτικές συνθήκες, η ΕΟΚ χρειάστηκε αρκετά χρόνια για να αναλάβει, με τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) το 1975, τις πρώτες συγκεκριμένες δράσεις περιφερειακής πολιτικής και αρκετά ακόμα για τη θεσμοθέτησή της με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1986 (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2003). Έτσι, εντάχθηκε η Περιφερειακή Πολιτική ως βασική Κοινοτική πολιτική, με τον τίτλο πολιτική «Οικονομικής και Κοινωνικής Συνοχής», μαζί με την καθιέρωση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς στη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Στο άρθρο 130α της Συνθήκης προβλέπεται ότι η Κοινότητα, προκειμένου να επιτύχει την αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της, πρέπει να προωθήσει την οικονομική και κοινωνική συνοχή της μέσα από δράσεις που θα στοχεύουν στη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και στην υποβοήθηση των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2003). Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο κύριος σκοπός της Περιφερειακής Πολιτικής είναι η αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκαλεί η ανάπτυξη στον χώρο (Κορρές, Τσομπάνογλου, & Μαρμαράς, 2004).

Σύμφωνα με τους Vanhove & Klaassen (1987), η Περιφερειακή Πολιτική αντιμετωπίζει τις χωρικές ανισορροπίες για να επιτύχει δύο αλληλοσυσχετιζόμενους αντικειμενικούς σκοπούς: την οικονομική ανάπτυξη και τη βελτίωση της κοινωνικής διανομής, ενώ σύμφωνα με τον Κόνσολα (1997) η πολιτική αυτή αποτελεί ένα σύστημα σκοπών, μέσων και φορέων που συνδυάζονται σε κάποια προγράμματα, για να επιτύχουν την ισόρροπη μεταβολή της διαπεριφερειακής διάρθρωσης της οικονομίας (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2003). Το οικονομικό περιβάλλον μεταβάλλεται με ταχείς ρυθμούς. Ο διεθνής ανταγωνισμός εντείνεται, ενώ ταυτόχρονα οι νέες τεχνολογίες διαγράφουν ένα εντελώς νέο φάσμα κοινωνικών και οργανωμένων δυνατοτήτων. Σήμερα σημασία έχει ο συνδυασμός της ευελιξίας με τη δικτύωση των επιχειρήσεων. Ευελιξία, προκειμένου να εξασφαλίζεται η ταχύτερη ανταπόκριση στις επιταγές μιας αγοράς που μεταβάλλεται και παραμένει ελάχιστα προβλέψιμη. Δικτύωση, επειδή κανένα «μέγεθος» επιχείρησης δεν είναι επαρκές για να εξασφαλίσει την πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες και συμπληρωματικές δραστηριότητες. Γίνεται όλο και πιο σαφές ότι η χαμηλή τιμή ως αποτέλεσμα από την τυποποίηση και την παραγωγή σε μεγάλη κλίμακα, δεν φαίνεται ικανή να εξασφαλίσει τις επιχειρήσεις έναντι των ανταγωνιστών τους. Στις αγορές συνυπάρχουν δύο ξεχωριστά είδη ανταγωνισμού: Ο παραδοσιακός ανταγωνισμός όπου το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα εστιάζεται στο χαμηλό

επίπεδο της τιμής, και από την άλλη πλευρά, ο ανταγωνισμός μεταξύ αυτών των προϊόντων που διαθέτουν ξεχωριστές ιδιότητες, όπως ποιότητα, σχεδιασμό, ειδικές προδιαγραφές και υπηρεσίες μετά την πώληση. Αν και ο παραδοσιακός ανταγωνισμός παραμένει ακόμη ισχυρός στο χαμηλό τμήμα της αγοράς, ο νέος ανταγωνισμός κερδίζει συνεχώς έδαφος στο άνω και μεσαίο τμήμα της αγοράς. Υπό το πρίσμα της διεθνούς και ιδιαίτερα της ευρωπαϊκής εμπειρίας, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ) που κατά τεκμήριο αποτελούν τη «ραχοκοκαλιά» κάθε τοπικού παραγωγικού συστήματος, πρέπει να επιλέξουν μεταξύ τριών διαθέσιμων στρατηγικών επιλογών:

- Να αναβαθμίσουν την παραγωγική τους δυνατότητα (ποιότητα) και την αξιοπιστία τους σε ό,τι αφορά τους χρόνους παράδοσης.
- Να επιλέξουν να ανταγωνίζονται μεμονωμένα σε συγκεκριμένες νησίδες της αγοράς.
- Τέλος, να μπορούν να αναζητήσουν την οικοδόμηση συλλογικής δύναμης μέσω της δικτύωσης με άλλες ΜμΕ.

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, οι αυξανόμενες πιέσεις του διεθνούς περιβάλλοντος υπαγορεύουν βελτίωση των ποιοτικών προδιαγραφών. Η ποιοτική αναβάθμιση, με τη σειρά της, απαιτεί τη συγκρότηση και εύρυθμη λειτουργία ενός θεσμικού μηχανισμού υποστήριξης και ενός θεσμικού πλαισίου που αποσκοπεί στην αναβάθμιση των προδιαγραφών λειτουργίας των επιχειρήσεων. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα αποκτήσουν στο μέλλον οι στρατηγικές και τα ανταγωνιστικά χαρακτηριστικά της ίδιας της επιχείρησης, καθώς οι κυβερνητικές πολιτικές στήριξης αδυνατίζουν με την παγκοσμιοποίηση. Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι οι διαφορές μεταξύ των ΜμΕ μέσα στην ίδια χώρα είναι μεγαλύτερες απ' ό,τι μεταξύ των χωρών. Επομένως θα πρέπει να αναζητηθούν ενδογενείς παράγοντες ανταγωνιστικότητας στο επίπεδο της επιχείρησης. Το μάντζμεντ των ΜμΕ αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στην προσαρμογή των επιχειρήσεων στις αλλαγές που φέρνει η παγκοσμιοποίηση. Εμπειρικά δεδομένα δείχνουν ότι το ελληνικό μάντζμεντ φαίνεται ότι ακολουθεί τα διεθνή πρότυπα. Αποτελεί σημαντικό πλεονέκτημα το ότι δίνει μεγαλύτερη έμφαση στη δημιουργικότητα. Όμως, παρότι γνωρίζει σύγχρονες τεχνικές, υστερεί στην εφαρμογή τους. Ιδιαίτερες ελλείψεις εμφανίζονται σε απαραίτητα χαρακτηριστικά για έναν διεθνή προσανατολισμό. Στο πλαίσιο αυτό της παγκοσμιοποίησης και για τις ιδιαίτερες δυνατότητες της ελληνικής ΜμΕ, θα πρέπει να αναζητηθούν εναλλακτικές στρατηγικές για αντιμετώπιση του ανταγωνισμού με αναφορά στο ευρύτερο διεθνές περιβάλλον. Στο πλαίσιο των εξελίξεων της διαδικασίας παγκοσμιοποίησης και των παραπάνω χαρακτηριστικών των ελληνικών ΜμΕ θα μπορούσαν να υποστηριχθούν ορισμένες στρατηγικές κατευθύνσεις για το μέλλον. Οι κατευθύνσεις αυτές φαίνονται ελκυστικές, αλλά θα πρέπει να προσαρμοστούν στις ιδιαιτερότητες της κάθε επιχείρησης. Πέρα από την αξιοποίηση των παραδοσιακών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων που στηρίζονται σε φυσικούς, πολιτιστικούς ή κοινωνικούς παράγοντες, προτείνονται στρατηγικές όπως οι εξής:

- Συγκέντρωση σε ειδικές αγορές:
- Επιλογή κάποιου ειδικού τμήματος αγοράς και επέκταση σε διεθνή κλίμακα. Αποφυγή άλλων παραπλήσιων δραστηριοτήτων ή διαφοροποίησης σε άλλα προϊόντα ή υπηρεσίες.
- Στενότερη επαφή και δεσμοί με τους πελάτες στις διεθνείς αγορές ώστε να εμβαθύνεται συνεχώς η γνώση των απαιτήσεών τους και η καινοτομική διαφοροποίηση ως προς μαζικούς τυποποιημένους ανταγωνιστές.
- Καινοτομικά προϊόντα και υπηρεσίες:
- Εστίαση σε παράγοντες πέρα από την ποιότητα και το κόστος, όπως ολοκλήρωση υπηρεσιών, ευελιξία, σχεδίαση, καινοτομικές εφαρμογές.
- Σφαιρικός προσανατολισμός προς παγκοσμιοποίηση:
- Αναφορά στρατηγικής σε παγκοσμιοποιημένο πλαίσιο με προσαρμογές στον στρατηγικό σχεδιασμό της επιχείρησης.
- Επιτάχυνση της περιόδου διεθνοποίησης, με στρατηγικές που θα περιλαμβάνουν επέκταση σε προηγμένες αγορές ώστε να αποκτηθεί εμπειρία (π.χ. Ευρώπη).
- Συνεργασίες / δικτύωση, στρατηγικές συμμαχίες:
- Επιδίωξη συνεργασιών και αξιοποίησης δικτυώσεων σε τομείς που δεν επηρεάζουν τη βασική στρατηγική της επιχείρησης, όπως διανομή, μάρκετινγκ, πωλήσεις και άλλες στρατηγικές λειτουργίες.
- Στρατηγικές συμμαχίες με αυστηρή επιλογή ώστε να εναρμονίζονται με τη βασική στρατηγική της επιχείρησης και να μη χάνεται ο έλεγχος στρατηγικής.

Τέλος, όσον αφορά την κυβερνητική πολιτική ενίσχυσης των ελληνικών επιχειρήσεων ώστε να καταστούν ανταγωνιστικές στο αναδυόμενο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, υψηλή προτεραιότητα πρέπει να δοθεί στα εξής:

- Ενίσχυση των υποδομών, κυρίως χρηματοδότησης, επιχειρηματικού κεφαλαίου και παροχής εγγυήσεων έναντι κινδύνων στις διεθνείς αγορές.

- Ενίσχυση των επιχειρηματικών σπουδών και της κατάρτισης, περιλαμβανομένης της δημιουργίας ενός διεθνούς MBA ειδικευμένου σε αναδυόμενες οικονομίες.

Με αυτά τα σχέδια η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπάθησε και προσπαθεί να ανταποκριθεί άμεσα στις ειδικές ανάγκες των ΜμΕ δίνοντας προτεραιότητα στις ενέργειες που αφορούν τη διεύρυνση της κεφαλαιακής βάσης των ΜμΕ και την επίτευξη υψηλού βαθμού προσαρμογής και ανταπόκρισης στις εξελίξεις που σημειώνονται στις αγορές. Τα σχέδια αυτά είναι τα εξής:

- Η κατάρτιση των ΜμΕ, ώστε να προσαρμοστούν στις τεχνολογικές εξελίξεις. Υπάρχουν ειδικά προγράμματα κατάρτισης που γίνονται με πιστώσεις του Ευρωπαϊκού Ταμείου και δίνεται προτεραιότητα στην απόκτηση νέων ειδικοτήτων για το προσωπικό οι οποίες κατέστησαν αναγκαίες, λόγω της εισαγωγής νέων τεχνολογιών τόσο στο επίπεδο της διαχείρισης όσο και της παραγωγής. Δίνονται στοιχεία και κατευθύνσεις προς επίλεκτες τεχνολογίες για την προσαρμογή στις διάφορες πραγματικές ανάγκες των ενδιαφερομένων. Μεγάλη έμφαση δίνεται στην κατάρτιση στον τομέα της διαχείρισης τόσο του διοικούντος όσο και των διαχειριστών της ΜμΕ.
- Η πληροφόρηση με στόχο την οργάνωση μιας διπλής κατεύθυνσης πληροφοριών μεταξύ ΜμΕ και κοινότητας. Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες για την επιτυχία των ΜμΕ είναι ο έλεγχος των πληροφοριών σχετικά με την αγορά, τα πρότυπα, τις πηγές χρηματοδότησης και τις δυνατότητες που προσφέρει η τεχνολογία. Για τον σκοπό αυτόν έχουν ιδρυθεί πρότυπα κοινοτικά γραφεία συγκέντρωσης πληροφοριών στα κράτη μέλη. Έχουν ως ρόλο την παροχή πληροφοριών σχετικά με τα χορηγούμενα δάνεια και τις ενισχύσεις, τα κοινοτικά προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης. Επίσης παρακολουθούν την εσωτερική αγορά, διαβιβάζουν τους υποψήφιους φακέλους για συμμετοχή σε δημοπρασίες, κοινοποιούν θέματα ανταγωνισμού και συγκεντρώνουν στατιστικά στοιχεία σχετικά με τα παραπάνω αντικείμενα.
- Η διευκόλυνση των εξαγωγών προς αγορές τρίτων χωρών η οποία γίνεται με διοργάνωση εκθέσεων στις ΗΠΑ και στην Ιαπωνία, πρακτική εξάσκηση ευρωπαϊκών στελεχών σε αυτές τις χώρες, χορήγηση υποτροφιών και διοργάνωση περιόδων εξάσκησης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Η δημιουργία επιχειρήσεων και η καινοτομία επιτυγχάνονται με ενημερωτικούς οδηγούς για τα διάφορα στάδια που απαιτούνται για τη δημιουργία μιας επιχείρησης στις ευρωπαϊκές χώρες. Έτσι, οι ΜμΕ επωφελούνται από όλες τις εμπειρίες που έχουν αποκτηθεί σε αυτές τις χώρες και αποφεύγεται η αύξηση του αριθμού των οργανισμών που έχουν παρεμφερή χαρακτήρα. Σε αυτό το σημείο συνεργάζονται και τα πανεπιστήμια, τα οποία ενισχύονται από διασυνδέσεις ανάμεσα στις επιχειρήσεις. Ιδιαίτερα προωθούνται οι καινοτομίες και υποστηρίζονται με ειδικά προγράμματα.
- Η συνεργασία επιχειρήσεων και περιοχών γίνεται με δίκτυα υπεργολαβίας, σύμπραξη μεταξύ μεγάλων επιχειρήσεων και ΜμΕ καθώς και με κίνητρα για την περιφερειακή ανάπτυξη. Η διεύρυνση της κεφαλαιακής βάσης διευκολύνεται με πρόσβαση των ΜμΕ στη χρηματοδότηση. Ο όγκος των κοινοτικών δανείων αυξήθηκε και στηρίζονται οι επενδυτικές προσπάθειες των ΜμΕ στον τομέα των νέων τεχνολογιών. Ακόμα γίνεται προσπάθεια για απλούστευση των διαδικασιών χορήγησης των κεφαλαίων καθώς και ενίσχυση των δραστηριοτήτων επιχειρηματικού κινδύνου με τη δημιουργία ειδικών φορέων.

Οι κοινοτικές ενέργειες για την εξασφάλιση ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τις ΜμΕ αφορούν στο σύνολο των κοινωνικών, θεσμικών, διοικητικών και νομικών παραγόντων από τις οποίες εξαρτώνται οι δραστηριότητες των επιχειρήσεων. Οι ενέργειες αυτές περιλαμβάνουν τόσο μέτρα που έχουν ενεργό χαρακτήρα και αποβλέπουν στην προώθηση του επιχειρηματικού πνεύματος όσο και μέτρα για την προσαρμογή των γενικών διατάξεων, τα οποία έχουν σκοπό να καταστήσουν τις νομοθετικές διατάξεις λιγότερο περιοριστικές και να αντισταθμίσουν τα φυσικά μειονεκτήματα των επιχειρήσεων που έχουν μικρές διαστάσεις. Καταβάλλονται συστηματικές προσπάθειες για την τόνωση του κοινωνικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, έτσι ώστε να καταστεί ευνοϊκότερο προς την επιχειρηματική δραστηριότητα και να αξιοποιηθεί η προσφορά του επιχειρηματία στην κοινωνία. Υπάρχει σχέδιο για την προώθηση του επιχειρηματικού πνεύματος στους νέους, της αυτοαπασχόλησης και της ανεξάρτητης εργασίας. Επίσης έχουν καταρτιστεί προγράμματα κατάρτισης σε τομείς γενικού ενδιαφέροντος τα οποία παρέχονται σε ορισμένες κατηγορίες νέων στις οποίες δίνεται προτεραιότητα (μέση εκπαίδευση, επαγγελματικές σχολές, πανεπιστήμια).

Το διοικητικό πλαίσιο βελτιώνεται, ώστε να μην αποτελεί εμπόδιο για τη λειτουργία των επιχειρήσεων. Ωστόσο η ανάγκη αύξησης της ικανότητας προσαρμογής των επιχειρήσεων, τόσο σε εσωτερικό όσο και σε εξωτερικό επίπεδο, δεν πρέπει να συνοδεύεται από ανεξέλεγκτη κατάργηση ρυθμίσεων που θα έθετε σε

κίνδυνο θεμελιώδη κεκτημένα στον τομέα της κοινωνικής προστασίας της υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων ή στον τομέα της πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος. Από την άλλη πλευρά, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για τη δημιουργία ή την αποκατάσταση του ανταγωνιστικού πλαισίου των επιχειρήσεων.

Με την εφαρμογή της Λευκής Βίβλου έγινε προσπάθεια για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και την απλούστευση των γραφειοκρατικών διαδικασιών. Καθιερώθηκε η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων, με αποτέλεσμα οι ΜμΕ να μην επιβαρύνονται από πρόσθετο κόστος. Τα σύνορα αποτελούσαν φυσικά εμπόδια και συνεπάγονταν χρονικά διαστήματα αναμονής, διοικητικό κόστος και μεταφορικά έξοδα ιδιαίτερα αισθητά στο επίπεδο των ΜμΕ. Επίσης επιδιώχθηκε ελαστικότητα και διαφάνεια στην εναρμόνιση των υφισταμένων εθνικών κανόνων. Τέλος, σημειώνεται συνεχής πρόοδος στη δυνατότητα πρόσβασης των ΜμΕ στις κρατικές αγορές, στις δημοπρασίες και στους διαγωνισμούς των άλλων κρατών μελών.

Εξάλλου προσαρμόστηκε το εταιρικό δίκαιο και το φορολογικό πλαίσιο των επιχειρήσεων με όρους που επιτρέπουν έναν πιο υγιή ανταγωνισμό και καταργούν κάποιους φόρους όπως τη διπλή φορολογία των συνδεδεμένων επιχειρήσεων. Ακόμα, η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρεί τους συνεταιρισμούς ως μόνιμους συνομιλητές για την αντιμετώπιση όλων των οικονομικών και κοινωνικών θεμάτων και προσβλέπει στη δημιουργία ενός ευνοϊκότερου πλαισίου για τους συνεταιρισμούς παραγωγής και παροχής υπηρεσιών.

Οι λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές στο πλαίσιο συνοχής της Ε.Ε. παραμένουν προτεραιότητα για την πολιτική συνοχής, περιφερειακής ανάπτυξης και σύγκλισης της Ε.Ε. Αν και διακρίνεται μια διαδικασία βαθμιαίας διαχρονικής σύγκλισης, υπάρχουν πολύ μεγάλες διαφορές εισοδήματος και καινοτομικών δραστηριοτήτων μεταξύ των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών και των περισσότερο αναπτυγμένων περιφερειών.

Πιο συγκεκριμένα, οι ανισότητες ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ των περιφερειών της Ε.Ε. έχουν αμβλυνθεί σημαντικά κατά την τελευταία δεκαετία, καθώς η ανάπτυξη στις λιγότερο ευημερούσες περιφέρειες έχει υπερβεί κατά πολύ τους ρυθμούς ανάπτυξης των άλλων περιφερειών. Ωστόσο, παρότι η σύγκλιση των επιπέδων του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ περιφερειών συνοδεύτηκε και από άμβλυνση των ανισοτήτων ως προς τα ποσοστά απασχόλησης και ανεργίας, εξακολουθούν να παραμένουν έντονα τόσο μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. όσο και μεταξύ των περιφερειών των ίδιων κρατών μελών, απειλώντας έτσι την ευρωπαϊκή σύγκλιση και συνοχή.

Η διάρθρωση και η κατανομή της απασχόλησης κατά τομείς διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των μελών της Ε.Ε. Ειδικότερα η συγκέντρωση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα είναι μεγαλύτερη στα κράτη μέλη του Βορρά σε σύγκριση με τις λιγότερο ευνοημένες περιοχές της Ε.Ε.

Η τεχνολογία και η αξιοποίησή της αποτελούν έναν από τους παράγοντες που καθορίζουν το επίπεδο ανάπτυξης σε μια οικονομία. Στις μέρες μας, η υιοθέτηση και ανάπτυξη νέων τεχνολογιών έχει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της αναπτυξιακής διαδικασίας, και η υιοθέτηση και διάδοση των νέων τεχνολογιών αποτελούν σημαντικούς παράγοντες της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας. Στο πλαίσιο αυτό, η παγκοσμιοποίηση των αγορών, ο διεθνής ανταγωνισμός, η ζήτηση για νέα ή βελτιωμένα προϊόντα, καθώς και οι νέες θεσμικές δομές εντείνουν την ανάγκη νέων τεχνολογιών. Παρ' όλα αυτά, η παγκοσμιοποίηση και ο διεθνής ανταγωνισμός έχουν εντείνει την ανασφάλεια αναφορικά με τις επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες, ιδιαίτερα σε νέους επενδυτές ή μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Οι λιγότερο τεχνολογικά αναπτυγμένες χώρες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στον ανταγωνισμό των νέων τεχνολογιών και, ως αποτέλεσμα, στις περισσότερες περιπτώσεις υιοθετούν τη μίμηση ή την εξειδίκευση σε τομείς χαμηλής και μέσης τεχνολογίας.

Η συμβολή της έρευνας και της τεχνολογίας στην περιφερειακή ανάπτυξη καθώς επίσης και στη συνοχή της Ε.Ε. έχει ιδιαίτερα επισημανθεί πολλές φορές. Η εποχή κατά την οποία η τεχνολογική ανάπτυξη αποτελούσε αποκλειστικό προνόμιο των πλούσιων περιοχών ανήκει οριστικά στο παρελθόν. Η οικονομική ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξαρτάται προφανώς από τις επιδόσεις της έρευνας που εφαρμόζεται στο σύνολο των βιομηχανικών δραστηριοτήτων.

Η πολιτική της Ε.Ε. για την Ε&ΤΑ επικεντρώνεται στην ανεύρεση των πόρων για να ενισχυθεί η θέση της Ε.Ε. σε σχέση με τους διεθνείς ανταγωνιστές της. Σε ό,τι αφορά την ισορροπία σε γεωγραφικό επίπεδο, η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού ερευνητικού χώρου ανοίγει προοπτικές για την ενοποίηση. Η ανάπτυξη της ευρωπαϊκής ερευνητικής πολιτικής δεν περιορίζεται μόνο στη χρηματοδότηση ερευνητικών δραστηριοτήτων, αλλά λαμβάνει υπόψη τις εθνικές και ευρωπαϊκές αναπτυξιακές πολιτικές και εξελίσσεται μέσα από την υποστήριξη των γενικών προσπαθειών Ε&ΤΑ προς την προώθηση καινοτομίας. Επίσης, η ενίσχυση της ικανότητας για καινοτομία απαιτεί να δοθεί μεγαλύτερο βάρος στο περιβάλλον στο οποίο λειτουργούν οι επιχειρήσεις. Ειδι-

κότερα, υπάρχει ανάγκη βελτίωσης της αλληλεπίδρασης μεταξύ των επιχειρήσεων, και μάλιστα των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, όπως επίσης των ερευνητικών κέντρων, των πανεπιστημίων και των δημόσιων οργανισμών.

Γενικά, είναι αρκετά δύσκολο να μετρηθεί το αποτέλεσμα και η συνεισφορά της κοινοτικής τεχνολογικής και ερευνητικής πολιτικής στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της Ε.Ε. Οι δείκτες που συνήθως χρησιμοποιούνται για να μετρήσουν τις επιπτώσεις της κοινοτικής συνδρομής στην ανάπτυξη της έρευνας και τεχνολογίας είναι οι ερευνητικές και τεχνολογικές δαπάνες, το απασχολούμενο προσωπικό στους τομείς E&TA, η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, το τεχνολογικό ισοζύγιο και το μερίδιο αγοράς και οι εξαγωγές-εισαγωγές σε προϊόντα υψηλής τεχνολογίας.

Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι λιγότερο αναπτυγμένες τεχνολογικά χώρες της Ε.Ε. συνδέονται κυρίως με παράγοντες αποεπένδυσης, απουσία τεχνολογικής επιχειρηματικής κουλτούρας, αποστροφή του επενδυτικού κινδύνου που συνδέεται με επενδύσεις σε καινοτομία, απουσία ευνοϊκού θεσμικού και νομικού πλαισίου. Η ασθενής τεχνολογική υποδομή των λιγότερο αναπτυγμένων τεχνολογικά χωρών της Ε.Ε., σε συνδυασμό με την περιορισμένη ικανότητά τους να εκμεταλλευτούν και να αναπτύξουν τις εγχώριες τεχνολογίες, έχουν οδηγήσει σε προβλήματα αναφορικά με την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα, τα οποία επηρεάζουν σημαντικά την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Η ευρωπαϊκή τεχνολογική πολιτική μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της τεχνολογικής υποδομής για τις λιγότερο αναπτυγμένες εθνικές και περιφερειακές οικονομίες. Οι χρηματοοικονομικές και τεχνολογικές εισροές μέσω των ευρωπαϊκών ταμείων και πόρων προσφέρουν ευκαιρίες και δυνατότητες, οι οποίες ενδεικτικά μπορούν να πάρουν τη μορφή ιδρυμάτων προώθησης έρευνας και τεχνολογίας, κέντρων πληροφόρησης και πιστοποίησης, ή γενικές χρηματοδοτήσεις σχεδίων και πρωτοβουλιών παραγωγής και προώθησης της καινοτομίας. Ωστόσο, παρά τις χρηματοδοτήσεις και τη συνδρομή των ευρωπαϊκών πόρων, τα επίπεδα των δεικτών καινοτομίας μεταξύ των χωρών και των περιφερειών της Ε.Ε. εξακολουθούν να δείχνουν ένα συνεχές «χάσμα» μεταξύ αναπτυγμένων και λιγότερο αναπτυγμένων χωρών και περιφερειών, το οποίο εντοπίζεται κυρίως μεταξύ βορρά και νότου της Ε.Ε.

Οι τεχνολογικές διαφορές μεταξύ των περιοχών της Ε.Ε. είναι πολύ μεγαλύτερες από τις οικονομικές διαφορές που τις χωρίζουν. Για παράδειγμα, παρά τον διπλασιασμό των συνολικών δαπανών τους στον τομέα της έρευνας και τεχνολογίας σε σχέση με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά τα τελευταία έτη, η Ελλάδα και η Πορτογαλία δεν φθάνουν το 1/3 του μέσου όρου των αναπτυγμένων τεχνολογικά κρατών μελών. Η ακαθάριστη δαπάνη για έρευνα και τεχνολογία στην Ελλάδα περιορίζεται μόλις στο 0,5% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, ενώ οι αντίστοιχοι δείκτες για τη Γερμανία, τη Γαλλία και τη Βρετανία είναι 2,8%, 2,3% και 2% αντίστοιχα. Ιδιαίτερα η δημόσια χρηματοδότηση της έρευνας και τεχνολογίας σε σχέση με τον κρατικό προϋπολογισμό αντιπροσωπεύει λιγότερο από το 1% στην Ελλάδα, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία, ενώ ο κοινοτικός μέσος όρος ανέρχεται στο 3,4% περίπου. Στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία πάνω από τα 2/3 των ακαθάριστων δαπανών στον τομέα της έρευνας και τεχνολογίας προέρχονται από τον δημόσιο τομέα, δηλαδή η αντίστροφη αναλογία που ισχύει για τα πιο αναπτυγμένα κράτη μέλη της Ε.Ε. Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην ακαθάριστη δαπάνη για E&TA υπολογίζεται στο 22%, ενώ αντίστοιχα η συμμετοχή στην Ισπανία, Ιρλανδία και Γερμανία είναι 48%, 60% και 45%. Το τεχνικό και επιστημονικό προσωπικό που απασχολείται στις δραστηριότητες της έρευνας και τεχνολογίας επιβεβαιώνει επίσης τη διαφορά που υπάρχει μεταξύ των κρατών μελών. Για παράδειγμα, η Γαλλία και η Γερμανία απασχολούν τρεις φορές περισσότερο επιστημονικό και τεχνολογικό δυναμικό ανά χιλιάδα εργαζομένων από ό,τι απασχολούν η Ελλάδα, η Ισπανία και η νότια Ιταλία, ενώ η Δανία απασχολεί συνολικά περισσότερα άτομα στις δραστηριότητες της E&TA από ό,τι η Ελλάδα και η Πορτογαλία συνολικά.

Οι περιφέρειες που παρουσίασαν τις υψηλότερες δαπάνες, με εξαίρεση τη Δρέσδη στη Γερμανία, είχαν σχετικά υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, και πολλές από αυτές, πιο συγκεκριμένα 5 από τις 20 κορυφαίες περιοχές, αφορούν περιφέρειες που περιλαμβάνουν την πρωτεύουσα σε Γερμανία, Φινλανδία, Σουηδία, Αυστρία και Γαλλία. Οι περιφέρειες με τα χαμηλότερα επίπεδα δαπανών βρίσκονται όλες στα νέα κράτη μέλη της Ε.Ε. ή είναι περιφέρειες με σχετικά χαμηλά επίπεδα κατά κεφαλήν ΑΕΠ που βρίσκονται κυρίως στις τρεις χώρες Συνοχής της Ε.Ε. αλλά και στο ανατολικό τμήμα της Γερμανίας και στη νότια Ιταλία. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες εξαιρέσεις, όπως η περιφέρεια Åland στη Φινλανδία, η Κορσική στη Γαλλία, η περιφέρεια Bolzano/Bozen στην Ιταλία και οι Βαlearίδες Νήσοι στην Ισπανία. Εντούτοις, σε ορισμένες περιφέρειες με κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάτω του 75% του μέσου όρου της Ε.Ε., ιδίως σε Ισπανία, Γερμανία και Ιταλία, αν και το ίδιο ισχύει για την Εσθονία και τη Λιθουανία, οι δαπάνες για E&TA έχουν αυξηθεί περισσότερο από τον μέσο όρο της Ε.Ε. κατά τα τελευταία χρόνια.

Η ίδια περίπου εικόνα ισχύει και για τις δαπάνες για E&TA που προέρχονται από τον ιδιωτικό τομέα. Μόνο μία περιφέρεια με κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάτω του 75% του μέσου όρου της Ε.Ε., η Střední Čechy στην Τσεχία, η περιφέρεια γύρω από την Πράγα, εμφάνισε δαπάνες μεγαλύτερες του 2% του ΑΕΠ, του στόχου δηλαδή της Βαρκελώνης για την επιχειρηματική E&TA, ενώ τα υψηλότερα επίπεδα καταγράφηκαν γενικότερα σε περιφέρειες που περιλαμβάνουν την πρωτεύουσα.

Η χαμηλή τεχνολογική υποδομή των λιγότερο αναπτυγμένων τεχνολογικά οικονομιών και η αδυναμία τους να βελτιώσουν τις τοπικά παραγόμενες τεχνολογίες συμβάλλουν στη δημιουργία περαιτέρω προβλημάτων αναφορικά με το ισοζύγιο πληρωμών, την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα, και επηρεάζουν αρνητικά τόσο την οικονομική όσο και την κοινωνική ανάπτυξη. Οι διαφορετικοί ρυθμοί ανάπτυξης υποδηλώνουν ότι υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στις αναπτυξιακές δυνατότητες των διαφορετικών κρατών μελών της Ε.Ε. αναφορικά με τις καινοτομικές και τεχνολογικές δραστηριότητες και την ικανότητα διάδοσης και αξιοποίησής τους. Για παράδειγμα, οι λιγότερο αναπτυγμένες τεχνολογικά χώρες της Ε.Ε. έχουν επενδύσει περισσότερο στην υιοθέτηση και τη διάδοση των παραδοσιακών τεχνολογιών, όπου η παραγωγικότητα είναι υψηλότερη σε σχέση με τις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες αναφορικά με τις συγκεκριμένες τεχνολογίες.

Σημαντικό παράγοντα αποτελεί η διασυννοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία, προκειμένου να προωθηθεί η διάδοση και η ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων E&TA και να περιοριστεί τον κερματισμό που δημιουργούν τα εθνικά σύνορα. Σε ορισμένες περιοχές της Ε.Ε., οι προσπάθειες για την επίτευξη πλήρους ενσωμάτωσης στην ευρωπαϊκή οικονομία αντιμετωπίζουν δυσκολίες λόγω των ιδιαίτερων γεωγραφικών ή φυσικών αντιξοοτήτων. Η πρόκληση για τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες της Ε.Ε. είναι η δημιουργία ενός κατάλληλου καινοτομικού περιβάλλοντος το οποίο θα βασίζεται στην αποδοτική κατανομή εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, στην ενίσχυση των δραστηριοτήτων E&TA και στη διάχυση των αποτελεσμάτων τους, καθώς και στην ενίσχυση των επενδύσεων σε E&TA που θα συμβάλλουν περαιτέρω στην ταχύτερη ανάπτυξη των περιφερειών αυτών.

2.6. Ειδικά θέματα ευρωπαϊκών επιχειρήσεων: Ευρωπαϊκές ΜμΕ

Η σημασία της διάκρισης των ΜμΕ σαν ιδιαίτερης κατηγορίας επιχειρήσεων προέκυψε σχετικά πρόσφατα. Τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες η οικονομική ανάπτυξη ήταν συνδεδεμένη με τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, τη μαζική παραγωγή και διάθεση προϊόντων. Η κατάσταση διαφοροποιήθηκε με αφορμή τη μεγάλη και διαρκή οικονομική (κυρίως βιομηχανική) κρίση που έγινε αισθητή στα μέσα της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Κατά τη διάρκεια της κρίσης αυτής, οι ΜμΕ έδειξαν αναπάντεχη αντοχή και συχνά δυναμισμό. Σε ορισμένες περιοχές, Μάλιστα, πρωτοστάτησαν σε μια ιδιότυπη έκρηξη τοπικής κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, που βασιζόταν στην ύπαρξη μικρών επιχειρήσεων και ενός μικρής κλίμακας τοπικού παραγωγικού συστήματος. Ακολούθησαν θεωρητικές και εμπειρικές αναζητήσεις που απέδιδαν το φαινόμενο σε διαφορετικές αιτίες.

Η παρουσία των ΜμΕ είναι σχετικά εντονότερη σε χώρους οι οποίοι χαρακτηρίζονται από ένταση εργασίας και εκεί όπου, για τεχνολογικούς ή για άλλους λόγους, μεγάλες επιχειρήσεις με δεσπόζουσα θέση στην αγορά είναι σπάνιες ή και ανύπαρκτες, στοιχείο το οποίο χαρακτηρίζει ιδιαίτερα την ελληνική οικονομία. Η αναλογία του αριθμού των ΜμΕ στο σύνολο των επιχειρήσεων διαφέρει, βέβαια, ανάλογα με τον τομέα δραστηριότητας. Πάντως είναι γεγονός ότι οι επιχειρήσεις αυτές εκπροσωπούνται σε μεγάλο βαθμό σε όλους τους τομείς.

Αλλά το «φαινόμενο» ΜμΕ δεν είναι καθαρά ελληνικό· θα πρέπει να τονιστεί σε αυτό το σημείο ότι σε όλες τις χώρες η κατηγορία των ΜμΕ συγκεντρώνει κατά μέσο όρο πάνω από το 75% του συνόλου των επιχειρήσεων. Ακόμα στις ΗΠΑ καλύπτουν περίπου το 90% επί του συνόλου των επιχειρήσεων, και το φαινόμενο αυτό δεν είναι στιγμιαίο. Ας λάβουμε υπόψη μας ότι στη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής εξέλιξης προς την κατεύθυνση μιας προηγμένης βιομηχανικής κοινωνίας, που άρχισε εδώ και δεκάδες χρόνια, έχουν παρουσιαστεί τάσεις για περιορισμό του αριθμού των ΜμΕ, κυρίως στους τομείς της βιομηχανίας και του εμπορίου.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί και το γεγονός ότι ο μεγάλος αριθμός των ΜμΕ τόσο στο διεθνές στερέωμα όσο και στην Ελλάδα έχει επιφέρει μεγάλο ανταγωνισμό έτσι ώστε να μην μπορούν να αναπτυχθούν μονοπωλιακές καταστάσεις ή ακόμη και ολιγοπωλιακές. Οι συνθήκες αυτές του ελεύθερου ανταγωνισμού δημιουργούν διαρκή πίεση για αύξηση του ορθολογισμού και της παραγωγικότητας, και αυτό γιατί προσαρμόζονται εύκολα, διαθέτουν μεγάλες δυνατότητες και συνεχώς εντείνουν τις προσπάθειές τους να εξασφαλίσουν μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς με βάση την ποιότητα των υπηρεσιών και των προϊόντων τους.

Οι ΜμΕ αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους τύπους οργάνωσης επιχειρηματικής δράσης. Το γεγονός ότι ο αριθμός τους, σε σχέση με το σύνολο των επιχειρηματικών μονάδων μιας χώρας, είναι ιδιαίτερα υψηλός, όπως επίσης και η συνεισφορά τους στην παραγωγική δυναμικότητα αυτής, καθιστούν τις ΜμΕ σημαντικό παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη. Για την ελληνική οικονομία οι ΜμΕ έχουν ιδιαίτερη σημασία, λόγω του μεγάλου αριθμού τους και της σημαντικής απασχόλησης εργατικού δυναμικού.

Παραδοσιακά στην Ελλάδα, κάτω από τον όρο ΜμΕ καλύπτονται οι επιχειρήσεις της βιοτεχνίας και κυρίως όσες είναι μέλη των Βιοτεχνικών Επιμελητηρίων. Ο όρος «μικρομεσαία μεταποιητική επιχείρηση» χρησιμοποιήθηκε αντί του παραδοσιακού όρου «βιοτεχνία», για λόγους προσαρμογής στη διεθνή ορολογία και στις σύγχρονες εξελίξεις στη δομή και τη διάρθρωση του μεταποιητικού τομέα.

Υπάρχουν πολλοί ορισμοί της ΜμΕ. Αντί ενός ορισμού, είναι πιο σωστό να γίνεται ο καθορισμός με τη χρησιμοποίηση διαφόρων κριτηρίων. Έτσι η Ευρωπαϊκή Ένωση καθόρισε διάφορα κριτήρια καθορισμού για τον χαρακτηρισμό μιας επιχείρησης σαν μικρής ή μεσαίας. Τα κριτήρια αυτά είναι ποσοτικά και ποιοτικά.

(α) Ποσοτικά κριτήρια.

- Η αξία του συνόλου του ενεργητικού.
- Το συνολικό απασχολούμενο κεφάλαιο.
- Το μέγεθος του ιδίου κεφαλαίου.

Το ύψος των κεφαλαίων που επενδύονται σε μια επιχείρηση εξαρτάται ουσιαστικά από τη δραστηριότητα της επιχείρησης, και για τον λόγο αυτόν είναι φυσικό να παρατηρούνται σημαντικές διαφορές από τη μια επιχείρηση στην άλλη, κυρίως όταν πρόκειται για μεσαίες επιχειρήσεις. Σε σύγκριση όμως με τις τυπικά «μεγάλες» επιχειρήσεις (για παράδειγμα οι ανώνυμες εταιρίες) οι διαφορές που παρατηρούνται είναι ακόμη πιο έντονες. Αυτό είναι που μας επιτρέπει να προσφεύγουμε στο ύψος του επενδυσμένου κεφαλαίου, όταν τα άλλα κριτήρια δεν βοηθούν για την ταξινόμηση των επιχειρήσεων.

Το ετήσιο ύψος πωλήσεων (τζίρος- κύκλος εργασιών).

Ο αριθμός των απασχολούμενων.

Το κριτήριο αυτό έχει ευρύτερη εφαρμογή κυρίως επειδή δεν επηρεάζεται από τον πληθωρισμό, είναι περισσότερο συγκρίσιμο και επίσης εύκολα μετρήσιμο.

(β) Ποιοτικά κριτήρια

Αρχικά πρέπει να αναφερθεί ότι ο τύπος των επιχειρήσεων δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί από το μέγεθός τους ή από τον όγκο παραγωγής τους. Διάφορα ποιοτικά κριτήρια θα πρέπει σίγουρα να χρησιμοποιηθούν, μια και είναι εξίσου αποφασιστικά για μια τέτοια ταξινόμηση. Αυτά μπορεί να αναφέρονται στα εξής σημεία:

- Στον τρόπο διοίκησης.
- Στην οργάνωση.
- Στον τρόπο χρηματοδότησης.
- Στη θέση τους στην αγορά.

Σχετικά με το θέμα του ορισμού των ΜμΕ είναι απαραίτητο να διευκρινισθούν τα ακόλουθα:

Ο ορισμός των ΜμΕ επιβάλλεται να προσαρμόζεται κάθε φορά ανάλογα με τις μεταβολές που επέρχονται στη διάρθρωση και στο μέγεθος των επιχειρήσεων, όπως επίσης επιβάλλεται να χρησιμοποιούνται κατάλληλότερα και εξειδικευμένα κριτήρια (ποσοτικά και ποιοτικά) ορισμού των ΜμΕ, όταν λαμβάνονται ειδικά αναπτυξιακά ή διοικητικά μέτρα. Υπάρχουν πολλές απόψεις σχετικά με τον ορισμό της μικρομεσαίας επιχείρησης ακόμα και μέσα στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ύπαρξη όλων αυτών των διαφορετικών απόψεων οφείλεται στο γεγονός ότι κατά καιρούς είχαν εφαρμοστεί διάφορες κοινοτικές πολιτικές υπέρ των ΜμΕ, αλλά κάθε πολιτική χρησιμοποιούσε διαφορετικά κριτήρια για τον ορισμό των επιχειρήσεων αυτών. Γενικά ισχύει η χρησιμοποίηση πολλών και διαφόρων κριτηρίων για τον ορισμό των ΜμΕ τα οποία προστίθενται στους ορισμούς που χρησιμοποιούνται από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ) και από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ΕΤΕ), παράλληλα με το μάλλον ευρύ φάσμα ορισμών που χρησιμοποιούνται στα κράτη μέλη. Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκανε δεκτό έναν ορισμό από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων που λαμβάνει υπόψη του προσωπικά κριτήρια που σχετίζονται με τα ακόλουθα στοιχεία:

- Τον αριθμό των απασχολούμενων,
- Τον κύκλο εργασιών καθώς και
- Κριτήρια που σχετίζονται με την ανεξαρτησία και την απόδοση των επιχειρήσεων.

Το όριο των 250 εργαζομένων είναι ήδη το ευρύτερα διαδεδομένο στους ορισμούς που χρησιμοποιούνται σε κοινοτικό επίπεδο και έχει καθιερωθεί στη νομοθεσία πολλών κρατών μελών σε συνέχεια των κοινοτι-

κών κανόνων για τις ενισχύσεις στις ΜμΕ. Η ΕΤΕπ αποφάσισε επίσης να χρησιμοποιεί τον ορισμό αυτόν για σημαντικό μέρος των δανείων που χορηγεί στο πλαίσιο της «διευκόλυνσης ΜμΕ» που προβλέπεται από την απόφαση 94/217/ΕΚ. Σχετικά με τον καθορισμό του συγκεκριμένου ποσού για τον ετήσιο κύκλο εργασιών και του ισοζυγίου, αυτός έγινε σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat τα οποία τονίζουν ότι ο κύκλος εργασιών μιας επιχείρησης με 250 εργαζομένους δεν υπερβαίνει τα 40 εκατομμύρια €. Επίσης πρόσφατοι υπολογισμοί δείχνουν ότι ο μέσος συντελεστής μεταξύ κύκλου εργασιών και συνολικού ισολογισμού είναι 1,5 για τις ΜΜΕ και τις μικρές επιχειρήσεις και ότι, ως εκ τούτου, το όριο για το συνολικό ισολογισμό πρέπει να καθοριστεί σε 27 εκατομμύρια ευρώ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ασχολήθηκε εκτεταμένα με το θέμα του ορισμού των ΜμΕ. Αφού έκανε εκτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και πιο συγκεκριμένα έχοντας υπόψη ότι:

- Η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου προγράμματος για τις ΜμΕ προϋποθέτει και την ύπαρξη ενός ξεκάθਾਰου θεσμικού πλαισίου, μέρος του οποίου αποτελεί και ο προσδιορισμός της έννοιάς τους.
  - Η Ε.Ε., κατά την άσκηση διάφορων πολιτικών για τις ΜμΕ, λάμβανε υπόψη της κάθε φορά και διαφορετικό ορισμό των υπαγόμενων επιχειρήσεων.
  - Η ύπαρξη διαφορετικών ορισμών σε εθνικό και πανευρωπαϊκό επίπεδο μπορεί να οδηγήσει σε στρέβλωση του ανταγωνισμού και μη επίτευξη των στόχων των εθνικών και κοινοτικών προγραμμάτων.
  - Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση προϋποθέτει ενιαία αντιμετώπιση των επιχειρήσεων από όλα τα κράτη μέλη.
- Συμπερασματικά λοιπόν, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή καθορίζονται οι εξής κατηγορίες ΜμΕ και τα αντίστοιχα όριά τους.

- Επιχειρήσεις «Πολύ μικρού» Μεγέθους. Οι επιχειρήσεις αυτές απασχολούν μέχρι 10 άτομα προσωπικό (δηλαδή η πλειοψηφία των ελληνικών επιχειρήσεων).
- Επιχειρήσεις «Μικρού» Μεγέθους. Οι επιχειρήσεις αυτές απασχολούν από 10 έως 50 υπαλλήλους, και ο ετήσιος ισολογισμός τους δεν υπερβαίνει τα 5 εκατ. €.
- Επιχειρήσεις «Μεσαίου» Μεγέθους. Οι επιχειρήσεις αυτές απασχολούν από 50 έως 250 εργαζομένους πλήρους απασχόλησης, που εργάστηκαν διαρκώς επί 1 έτος.

Οι ΜμΕ και ιδιαίτερα οι πιο μικρές από αυτές σήμερα παίζουν σπουδαίο ρόλο στην ανάπτυξη και τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούν τα εξής:

- Οι επιχειρήσεις με προσωπικό μικρότερο από 10 άτομα κυριαρχούν, σε σημαντικό βαθμό, σε κλάδους όπως το λιανικό εμπόριο, τις επιδιορθώσεις καταναλωτικών αγαθών, τις κατασκευές και τα ξενοδοχεία. Αντίστοιχα, οι «μεσαίου» μεγέθους επιχειρήσεις κυριαρχούν κυρίως σε κλάδους καταναλωτικών αγαθών, όπως είναι τα ενδύματα και τα υποδήματα και τα είδη διατροφής.
- Όπως αναφέρεται σε έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η συμβολή των ΜμΕ στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης είναι τόσο σημαντική ώστε αντιστάθμισε και με το παραπάνω τις απώλειες στη χρονική περίοδο 1988-1995, αφού, όπως σημειώνεται, ειδικότερα οι επιχειρήσεις με προσωπικό λιγότερο από 100 άτομα δημιούργησαν όλες σχεδόν τις θέσεις απασχόλησης.
- Τέλος όσον αφορά την τεχνολογική ανάπτυξη των ΜμΕ, έχει διαπιστωθεί ότι σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ε.Ε. οι επιχειρήσεις αυτές παρουσιάζουν μεσαίου επιπέδου ανάπτυξη.

Η δυναμικότητα των ΜμΕ στην οικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι δεδομένη. Υπολογίζεται ότι το 45% του συνολικού τζίρου στην ελεύθερη αγορά εξαρτάται άμεσα ή έμμεσα από αυτόν τον κλάδο. Τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναγνωρίζοντας ολοένα περισσότερο τη σημασία των ΜμΕ στην οικονομία, έχουν θεσπίσει διάφορα συστήματα επενδυτικών κινήτρων για την ανάπτυξη της επενδυτικής δραστηριότητάς τους. Παρόλο που ο ρόλος και η σημασία των ΜμΕ στην οικονομία έχει αναγνωριστεί από τους ιθύνοντες των κρατών μελών, είναι παραδεκτό ότι οι ΜμΕ αντιμετωπίζουν δυσανάλογης έντασης προβλήματα σε σύγκριση με τις μεγάλες επιχειρήσεις οι οποίες καταλαμβάνουν κυρίαρχη θέση στην αγορά. Τα σημαντικότερα που αντιμετωπίζουν, όπως έχει προαναφερθεί, είναι η δυσκολία εξεύρεσης πηγών χρηματοδότησης, ενώ επίσης είναι περισσότερο ευπρόσβλητες, που επιβάλλουν οι κυβερνήσεις των χωρών.

Επιπλέον οι ΜΜΕ αντιμετωπίζουν πιθανόν υψηλότερο κόστος, προκειμένου να τηρήσουν τις κρατικές κανονιστικές ρυθμίσεις που αφορούν την υγεία, την ασφάλεια, την τήρηση των λογιστικών βιβλίων κ.λπ. όπως και να συμμορφωθούν με όσα επιτάσσει το φορολογικό σύστημα της χώρας (είσπραξη και απόδοση του Φ.Π.Α., φορολογία εισοδήματος εταιριών).

Η Ε.Ε. και τα μεμονωμένα κράτη μέλη, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΜμΕ, παράλληλα όμως και τη συμβολή τους στην υιοθέτηση καινοτόμων εφαρμογών στην οικονομία, δραστηριοποιήθηκαν για τη στήριξή τους μέσω διάφορων αναπτυξιακών μέτρων. Στον Πίνακα 2 που ακολου-

θεί παρατίθενται συνοπτικά στοιχεία για τα επενδυτικά κίνητρα που εφαρμόζονται στις ΜμΕ των κρατών μελών της Ε.Ε., ενώ στη συνέχεια παρουσιάζεται η αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις ΜμΕ.

Τα κυριότερα κίνητρα, τα οποία έχουν ως στόχο την ενθάρρυνση δημιουργίας νέων ή ανάπτυξης των υφιστάμενων ΜμΕ στα κράτη μέλη της Ε.Ε είναι:

- Η επιχορήγηση κεφαλαίων, η οποία εφαρμόζεται σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. εκτός της Γαλλίας, Πορτογαλίας, Γερμανίας και Σουηδίας.
- Η παροχή φορολογικών διευκολύνσεων, η οποία εφαρμόζεται σε όλα τα κράτη μέλη εκτός της Πορτογαλίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Σουηδίας.
- Η επιδότηση επιτοκίου των δανείων προς τις ΜμΕ, που εφαρμόζεται σε όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε. εκτός του Βελγίου, του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ολλανδίας και της Σουηδίας.
- Η ύπαρξη διαφορετικών ζωνών ανάπτυξης στη χώρα, εντός των οποίων παρέχονται πρόσθετα κίνητρα για επενδύσεις. Η ύπαρξη τέτοιων ζωνών συναντάται στη Γαλλία, στο Βέλγιο, στην Ισπανία και στην Ελλάδα. Ειδικότερα όσον αφορά τη Σουηδία εφαρμόζεται το Σύστημα των Ταμείων Επιδοτήσεων, δηλαδή η δυνατότητα αποταμίευσης κεφαλαίων από την πλευρά των επιχειρήσεων σε περιόδους ευημερίας, προκειμένου αυτά να χρησιμοποιηθούν σε περιόδους ύφεσης.
- Η ενίσχυση επενδυτικών προγραμμάτων, που έχουν ως στόχο την ανάπτυξη προϊόντων και καινοτομιών, η οποία ως πολιτική είναι διαδεδομένη σε όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε.

Διαφοροποιήσεις μεταξύ των κρατών-μελών παρατηρούνται τέλος και ως προς τους φορείς που είναι υπεύθυνοι για την εφαρμογή των κυβερνητικών πολιτικών για τις ΜμΕ. Η Ιρλανδία, η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Αγγλία, η Γαλλία και η Ελλάδα έχουν ειδικούς οργανισμούς, που δραστηριοποιούνται αποκλειστικά για την ανάπτυξη των ΜμΕ, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες, στις οποίες τα κυβερνητικά υπουργεία είναι κυρίως υπεύθυνα για την εφαρμογή της κάθε πολιτικής επενδυτικών κινήτρων. Το συγκεκριμένο γεγονός είναι ενδεικτικό της σημασίας που δείχνουν οι συγκεκριμένες χώρες της Ε.Ε. στην προώθηση των ΜμΕ.

Η διαρκώς αυξανόμενη σημασία των ΜμΕ για την οικονομική ανάκαμψη, τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής οικονομίας γενικότερα, σήμερα αναγνωρίζεται ευρύτατα σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε αυτή την ενότητα παρουσιάζονται κάποια στοιχεία για τις ΜμΕ, τόσο στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και στο πλαίσιο της Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα, θα ερευνήσουμε τη διάρθρωση των ΜμΕ όχι μόνο στη χώρα μας αλλά και στην Ευρώπη, έτσι ώστε να εντοπίσουμε τις διαφορές που υπάρχουν. Επίσης, θα εξετάσουμε την πολιτική κινήτρων που εφαρμόζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και τα διάφορα κοινοτικά προγράμματα που εφαρμόζονται σε κάθε χώρα της Ευρώπης με στόχο την ενίσχυση των διάφορων τομέων των ΜμΕ. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της ευρωπαϊκής οικονομίας. Είναι βασική πηγή δημιουργίας θέσεων απασχόλησης και χώρος ανάπτυξης επιχειρηματικών ιδεών. Οι προσπάθειες της Ευρώπης σχετικά με την εισαγωγή της νέας οικονομίας θα επιτύχουν μόνο αν οι μικρές επιχειρήσεις προωθηθούν στην κορυφή της ημερήσιας διάταξης. Οι οικονομικές αυτές μονάδες είναι οι πλέον ευαίσθητες από όλες τις επιχειρήσεις στις μεταβολές του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Είναι οι πρώτες που θα υποφέρουν αν επιβαρυνθούν με υπερβολική γραφειοκρατία. Και είναι οι πρώτες που θα ευδοκιμήσουν αν υπάρξουν μέτρα για τη μείωση της γραφειοκρατίας και την επιβράβευση της επιτυχίας. Οι επιχειρήσεις αυτές πρέπει να θεωρούνται ως κινητήριοι μοχλοί της καινοτομίας, της απασχόλησης καθώς και της κοινωνικής και τοπικής ολοκλήρωσης στην Ευρώπη (Ευρωπαϊκός χάρτης για μικρές επιχειρήσεις). Σε συνθήκες εντεινόμενου ανταγωνισμού οι ΜμΕ αποτελούν βασικό στοιχείο ανταγωνιστικότητας των εθνικών οικονομιών, ενώ ταυτόχρονα μετατρέπονται σε συστατικά στοιχεία της παγκόσμιας οικονομίας. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, εκτός από τον μεγάλο όγκο και το ιδιαίτερο βάρος που έχουν, παρουσιάζουν και ορισμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά στην οικονομική τους συμπεριφορά, που τις διαφοροποιούν αισθητά από τις αντίστοιχες μεγάλες επιχειρήσεις. Η συμπεριφορά αυτή έχει να κάνει με έναν δυναμισμό των ΜμΕ που παρατηρήθηκε μετά την κρίση του 1970 και κυρίως την αντοχή τους κατά τη διάρκεια κρίσης ή ύφεσης.

Προκειμένου να αποδοθεί καλύτερα ο χαρακτήρας των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων θα ήταν καλό και σκόπιμο να μελετήσουμε και την τομεακή διάρθρωσή τους. Η κατά μέγεθος κατανομή των επιχειρήσεων και της απασχόλησης στους διάφορους τομείς της οικονομίας αποκαλύπτει μεγάλες διαφορές τόσο μεταξύ των τομέων όσο και μεταξύ της χώρας μας και της Ε.Ε. Οι κλάδοι εμπορίου, ξενοδοχείων και εστιατορίων κυριαρχούν και στον αριθμό των καταστημάτων και στην απασχόληση για το σύνολο των χωρών της Ε.Ε. Τα καταστήματα καλύπτουν ποσοστό πάνω από το 1/3 του συνόλου των καταστημάτων και η απασχόληση το 27% του συνόλου. Ο ίδιος κλάδος στη χώρα μας καλύπτει το 62% των καταστημάτων και προσφέρει σχεδόν τη μισή απασχόληση επί του συνόλου και είναι περίπου ο διπλάσιος σε ποσοστιαία σύνθεση και σε καταστήματα και σε απασχόληση

από τον ίδιο τομέα στο σύνολο των χωρών της Ε.Ε. Δεύτερος κλάδος που κυριαρχεί στην Ε.Ε. είναι οι λοιπές υπηρεσίες με το 32,2% και το 24,4% της απασχόλησης. Οι ΜμΕ καλύπτουν το μεγαλύτερο τμήμα του ιδιωτικού τομέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα τελευταία χρόνια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναγνωρίζοντας τη σημασία των ΜμΕ, έχει δημιουργήσει σε συνεργασία με τα κράτη μέλη σειρά προγραμμάτων που απευθύνονται στις ΜμΕ και αναφέρονται τόσο στη μεταποίηση όσο και στον τομέα παροχής υπηρεσιών. Όλα τα ευρωπαϊκά κράτη έχουν συνειδητοποιήσει ότι οι ΜμΕ αποτελούν στήριγμα για την οικονομία κάθε χώρας και προσπαθούν να αναπτύξουν ενιαία πολιτική σε αυτό τον τομέα. Εκτός από την πολιτική που ασκεί κάθε κράτος προς τις ΜμΕ, έχουν τεθεί οι βάσεις για να δοθεί μια ευρωπαϊκή διάσταση σε αυτές τις επιχειρήσεις, η οποία δεν υποκαθιστά τις ενέργειες κάθε κράτους. Η δραματική σημασία που έχει αποκτήσει το πρόβλημα της απασχόλησης σε συνδυασμό με τη θετική συμβολή των ΜμΕ στην εύρεση εργασίας οδήγησε στην αναζήτηση της αναγκαίας συνεργασίας μεταξύ των μεμονωμένων ενεργειών κάθε κράτους μέλους και των ενεργειών που έχουν έναν καθαρά κοινοτικό χαρακτήρα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία αποτελεί πια μια τεράστια εσωτερική αγορά, αποβλέπει στη δημιουργία ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος για τις ΜμΕ και έχει θέσει συγκεκριμένα σχέδια. Επίσης προσπαθεί να συμβάλει θετικά στην αντιμετώπιση των αναγκών που συνδέονται με την ικανότητα προσαρμογής των ΜμΕ, τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων ή την ανάπτυξη των ήδη λειτουργούντων εταιριών.

Μεγάλη βοήθεια στην ανάπτυξη των ΜμΕ μπορούν να προσφέρουν τα ευρωπαϊκά αναπτυξιακά προγράμματα. Τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσφέρουν στις ΜμΕ την αναγκαία υποστήριξη ώστε να πετύχουν τους στόχους τους. Ειδικότερα, έχουν συνταχθεί μια σειρά από μέτρα που στοχεύουν στην υποβοήθηση της συμμετοχής των ΜμΕ σε ευρωπαϊκά έργα Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (Ε&ΤΑ). Έτσι, δίνεται η ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με τον ευρωπαϊκό Ε&Τ «ιστό» και να αποτελέσουν αποδέκτες τεχνολογικά προηγμένων λύσεων στον συγκεκριμένο χώρο όπου δραστηριοποιούνται και αυτός δεν είναι αναγκαστικά ο χώρος της Πληροφορικής: παραγωγικές μονάδες, μονάδες που δραστηριοποιούνται στη μεταποίηση, την επεξεργασία, τη διανομή αλλά και διακίνηση προϊόντων ή την παροχή υπηρεσιών, έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν δραστηριότητες ερευνητικού περιεχομένου στο πλαίσιο κάποιου ευρωπαϊκού προγράμματος. Το σημείο που θα πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα από τις ΜμΕ είναι ότι πολλές από τις δραστηριότητες που εκτελούν είτε ενδοεπιχειρησιακά είτε σε συνεργασία με άλλες επιχειρήσεις θα μπορούσαν να ενταχθούν στο πλαίσιο κάποιου έργου. Σε αυτό το πλαίσιο, απομένει στις επιχειρήσεις να αξιοποιήσουν την υπάρχουσα υποδομή που έχει αναπτυχθεί, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Χαρακτηριστικά να αναφερθεί ότι οι προσφερόμενες υπηρεσίες περιλαμβάνουν την εύρεση διακρατικών εταιριών για προτάσεις έργων που επιθυμεί μια ΜμΕ να υποβάλει, αλλά και συμμετοχή σε προτάσεις που κάποιοι φορείς από τις χώρες της Ε.Ε. έχουν προετοιμάσει και στις οποίες ζητούν τη συμμετοχή ΜμΕ. Με αυτόν τον τρόπο, δίνεται η ευκαιρία σε ελληνικές ΜμΕ να δημιουργήσουν σχήματα συνεργασίας σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, τα οποία να μπορούν να επεκταθούν και στις αντίστοιχες εμπορικές δραστηριότητες των εταιριών, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα διείσδυσης σε νέες αγορές με το πλεονέκτημα της εισόδου με ιδιαίτερα ευνοϊκές συνθήκες.

2.7. Μελλοντικές τάσεις, προτάσεις και προοπτικές

Όπως αναλύθηκε στο κεφάλαιο αυτό, η διεθνής βιβλιογραφία συσχετίζει τους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης με τις ερευνητικές δραστηριότητες των επιχειρήσεων, την τάση να ενισχύονται οι δραστηριότητες έντασης γνώσης, την αύξηση του μεριδίου της διεθνούς αγοράς και τη γενικότερη ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Στην αύξηση αυτή σημαντικός ήταν και ο ρόλος των επιχειρήσεων, οι οποίες κατανόησαν τον ρόλο της καινοτομίας στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους, όπως φανερώνουν τα αυξητικά ποσοστά στην έρευνα και ανάπτυξη που αναλαμβάνεται από τις επιχειρήσεις. Οι επιχειρήσεις πλέον δείχνουν να έχουν κατανοήσει ότι η ανταγωνιστικότητά τους πρέπει να βασιστεί όχι αποκλειστικά σε όρους χαμηλού κόστους και χαμηλών τιμών των παραγόμενων προϊόντων, αλλά κυρίως σε όρους διαφοροποίησης προϊόντων και καινοτομιών.

Στο πλαίσιο της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας επικεντρώνεται κυρίως στα ποιοτικά χαρακτηριστικά των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών, ενισχύοντας τον σχεδιασμό, τις εξειδικευμένες γνώσεις, την ευρηματικότητα και την πρωτοτυπία καθώς και την αξιοποίηση των ευκαιριών που προσφέρει η αξιοποίηση της νέας τεχνολογίας. Η καινοτομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων μιας χώρας αποτελεί ένα χαρακτηριστικό μέτρο αξιολόγησης της ανταγωνιστικότητας και του επιπέδου ανάπτυξης μιας χώρας. Συνεπώς η μέτρηση της επιχειρηματικότητας παρουσιάζει ιδιαίτερα μεγάλο ενδιαφέρον και είναι απαραίτητη για τη χάραξη πολιτικών και τη λήψη αποφάσεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις αποτελούν έναν από τους παράγοντες ενίσχυσης των καινοτομικών δραστηριοτήτων. Ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα αποτελεί και η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος αναφορικά με την ανάληψη καινοτομικών δραστηριοτήτων, καθώς οι επιχειρήσεις αποτελούν τον κύριο φορέα ανάληψης επενδυτικών δραστηριοτήτων σε έρευνα και ανάπτυξης. Η ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου μέσω των νομοθετικών ρυθμίσεων που είναι ευνοϊκές προς την καινοτομία, σε συνδυασμό με ελαστικότερα εμπόδια στο ελεύθερο εμπόριο και τις ξένες άμεσες επενδύσεις ενισχύουν τον ανταγωνισμό και ευνοούν τη ροή της τεχνολογίας και της γνώσης μεταξύ χωρών και περιφερειών.

Η ενίσχυση καινοτομικών δραστηριοτήτων, σε συνδυασμό με την επιχειρηματικότητα και την έρευνα και ανάπτυξη, συμβάλλει στην ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας. Η μεταρρύθμιση των χρηματοοικονομικών αγορών μπορεί επίσης να ενισχύσει την καινοτομία και την ανάπτυξη, συμπεριλαμβάνοντας τη χρηματοπιστωτική ενίσχυση των επιχειρήσεων. Παρ' όλα αυτά οι καλές πρακτικές στην επιχειρηματική ανάληψη καινοτομικών δραστηριοτήτων δεν διαχέονται μεταξύ των επιχειρήσεων και των παραγωγικών κλάδων και παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ τους (OECD, 2007a).

Επίσης ιδιαίτερη σημασία έχει η ενίσχυση της επιχειρηματικής ανάληψης καινοτομικών δραστηριοτήτων. Ως ενισχυτικοί μοχλοί των ιδιωτικών δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη μπορούν να λειτουργήσουν η σύνδεση των πανεπιστημίων και των ερευνητικών κέντρων με τις επιχειρήσεις με στόχο τη διάχυση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και της γνώσης, η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και η παροχή κινήτρων με στόχο τη θετική μεταστροφή του επιχειρηματικού πνεύματος προς τις καινοτομικές δραστηριότητες.

Η καινοτομική δραστηριότητα των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων σε γενικές γραμμές παραμένει μικρότερη από εκείνη των επιχειρήσεων των αναπτυγμένων ευρωπαϊκών κρατών, ωστόσο η αύξηση που έχει επιτευχθεί σε σχέση με την περίοδο 1998-2000 αποτελεί σχετική ένδειξη σύγκλισης.

Η παροχή κινήτρων και γνώσεων στις επιχειρήσεις σε θέματα πωλήσεων, π.χ. μέσα από ημερίδες ή έργα που θα έχουν σαν αντικείμενο την ανάπτυξη καινοτόμων μεθόδων πώλησης και διανομής, θα συμβάλει στην αύξηση της καινοτομίας εμπορίας και κατ' επέκταση της μη τεχνολογικής καινοτομίας.

Προκειμένου να αυξηθεί το ποσοστό των (τεχνολογικών) καινοτομιών που εισάγονται με επιτυχία στην αγορά από τις επιχειρήσεις της βιομηχανίας θα πρέπει να ληφθούν αποφάσεις σχετικές με τον περιορισμό των παραγόντων που παρεμποδίζουν τις δραστηριότητες καινοτομίας τους. Αυτό συνεπάγεται:

- Τη διαμόρφωση του κατάλληλου νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου,
- Την εντατικοποίηση της χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και
- Την ανάληψη δράσεων για την επιμόρφωση των απασχολούμενων σε θέματα που αφορούν την καινοτομία, την τεχνολογία και την αγορά.

Τα μέτρα που θα εφαρμοστούν για τις επιχειρήσεις της βιομηχανίας αναφορικά με την τόνωση της καινοτομίας εμπορίας πρέπει να επεκταθούν και στις επιχειρήσεις των υπηρεσιών, παρότι για αυτές τις επιχειρήσεις το επίπεδο της μη τεχνολογικής καινοτομίας παρουσίασε αύξηση σε σχέση με την περίοδο 1998-2000.

Ειδικά για τις επιχειρήσεις των υπηρεσιών, θα πρέπει να επιδιωχθεί και να ενθαρρυνθεί η σύναψη περισσότερων συνεργασιών για δραστηριότητες καινοτομίας, όπως και η στον μέγιστο δυνατό βαθμό αξιοποίηση από αυτές των πηγών πληροφοριών για δραστηριότητες καινοτομίας. Για την επίτευξη αυτού του στόχου απαραίτητη δράση αποτελεί η ενημέρωση των υπευθύνων των επιχειρήσεων για τα οφέλη που αποφέρει στην καινοτομική δραστηριότητά τους η αξιοποίηση της συνεργασίας και των πληροφοριών που προέρχεται από εξωτερικούς φορείς, ακόμα κι αν αυτοί ανήκουν στον ίδιο όμιλο.

Η αύξηση της δημόσιας χρηματοδότησης για τις επιχειρήσεις των υπηρεσιών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να αντεπεξέλθουν σε μεγαλύτερο βαθμό στις δαπάνες που συνεπάγεται η ανάληψη δραστηριοτήτων καινοτομίας. Ένα τέτοιο μέτρο θα συμβάλει στην αύξηση της παραγωγής καινοτόμων προϊόντων και των εσόδων από πωλήσεις καινοτόμων προϊόντων.

Η ενθάρρυνση των επιχειρήσεων και των δύο κλάδων να αναπτύξουν δραστηριότητες E&TA στο εσωτερικό τους αναμένεται να έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση του αποθέματος γνώσεων των επιχειρήσεων που ακολούθως μπορεί να οδηγήσει στην εισαγωγή περισσότερων καινοτομιών στην αγορά.

Στο πλαίσιο της ενημέρωσης των υπευθύνων των επιχειρήσεων σε θέματα καινοτομίας, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στη μεγιστοποίηση των αποτελεσμάτων της τεχνολογικής καινοτομίας. Η εισαγωγή καινοτομιών θα συνεισφέρει στη βελτίωση της ποιότητας και των αποτελεσμάτων της παραγωγικής διαδικασίας, στη μείωση του κόστους ανά παραγόμενη μονάδα και στην εξάλωση σε νέες αγορές, που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για περαιτέρω ανάπτυξη του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και κατ' επέκταση της καινοτομικής δραστηριότητας.

Στόχος της Ε.Ε. είναι να ενισχυθεί η επιχειρηματικότητα υιοθετώντας τις πολιτικές εκείνες και επηρεάζοντας τους προσδιοριστικούς παράγοντες που θα συμβάλουν στη δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος το οποίο θα επιτρέπει στους «εν δυνάμει» επιχειρηματίες να ξεκινήσουν, να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις, να δημιουργήσουν με την επιχειρηματικότητά τους νέες και καλύτερες θέσεις απασχόλησης.

Όλες οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέχουν μέσα προώθησης της επιχειρηματικότητας, της έρευνας και καινοτομίας στον ιδιωτικό τομέα, τόσο μέσω άμεσων όσο και μέσω έμμεσων κινήτρων, όπως οι φορολογικές απαλλαγές, οι επιχειρηματικές συμπράξεις ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, η ενίσχυση δικτύων καινοτομίας, καθώς και η προστασία των δικαιωμάτων που απορρέουν από την παραγωγή νέας γνώσης. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση η άμεση ενίσχυση της επιχειρηματικής έρευνας και ανάπτυξης παραμένει υψηλή, μέσω άμεσων επιδοτήσεων και χρηματοδότησης επενδυτικών σχεδίων σε έρευνα και ανάπτυξη, παρόλο που οι έμμεσες ενισχύσεις, όπως οι φορολογικές απαλλαγές, παρουσιάζουν αυξητική τάση, ιδιαίτερα σε χώρες όπως η Αυστρία, η Φινλανδία, η Ολλανδία, η Νορβηγία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Αλλά, ακόμα και οι υπόλοιπες χώρες έχουν αρχίσει να κατευθύνονται προς την ενίσχυση της ιδιωτικής έρευνας και ανάπτυξης μέσω παροχής έμμεσων επενδυτικών κινήτρων, κυρίως ενισχύοντας τη δημιουργία δικτύων διεργασίας και διάχυσης της τεχνολογίας και την απαλοιφή επιχειρηματικών εμποδίων, ιδιαίτερα όσον αφορά τη δημιουργία επιχειρηματικών συνεργασιών. Ο αποτελεσματικός σχεδιασμός των πολιτικών είναι σημαντικός, όχι μόνο για την ενίσχυση της καινοτομίας, αλλά και για την αποτελεσματική συμβολή τους στην ανταγωνιστικότητα και την οικονομική ανάπτυξη.

Με δεδομένες τις σημαντικές οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις και στο πλαίσιο ενός ανοικτού οικονομικού περιβάλλοντος, η ελληνική οικονομία χρειάζεται να ενισχύσει τις παραγωγικές της ικανότητες και να στηρίξει την ανταγωνιστικότητά της σε τρία βασικά σημεία: την καινοτομία και την τεχνολογική αναβάθμιση, την επιχειρηματικότητα, και την απασχόληση.

Η κατάλληλη πολιτική μπορεί να συμβάλει στην αύξηση των επιπέδων επιχειρηματικότητας ως ακολούθως:

- Στη δημιουργία περισσότερων επιχειρηματιών και στο άνοιγμα της επιχειρηματικότητας σε όλα τα μέλη της κοινωνίας. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στις γυναίκες και σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, ενώ θα πρέπει να συνεχιστεί η προσπάθεια δημιουργίας υπηρεσιών στήριξης νέων επιχειρήσεων.
- Μείωση των εμποδίων στην έναρξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα οι διοικητικοί φραγμοί, χρηματοδότηση, κόστος έναρξης επιχείρησης, επιμερισμός κινδύνου.
- Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη, αλλά πολλές ΜμΕ αντιμετωπίζουν δυσκολίες επειδή η αγορά επιχειρηματικών κεφαλαίων δεν είναι αρκετά αναπτυγμένη και οι τράπεζες τείνουν να αποφεύγουν τη δανειοδότηση υψηλού κινδύνου. Οι επενδύσεις επιχειρηματικών κεφαλαίων εταιρικών συμμετοχών αποτελούν αποτελεσματικό μέσο ανάπτυξης των επιχειρηματικών δυνατοτήτων που διαφορετικά θα ήταν ανεκμετάλλευτες.
- Πρέπει να ενθαρρυνθεί η ανάληψη ρίσκου και όπου χρειάζεται η κοινωνική ανοχή στην αποτυχία.
- Η εκπαίδευση και η κατάρτιση θα πρέπει να συμβάλλει στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, μέσω της ανάπτυξης της κατάλληλης νοοτροπίας και της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις επαγγελματικές ευκαιρίες που προσφέρει η ιδιότητα του επιχειρηματία και των δεξιοτήτων.
- Η μείωση της γραφειοκρατίας που εξακολουθεί να αποτελεί βασικό πρόβλημα στη διοίκηση της επιχείρησης.
- Η λήψη κατάλληλων μέτρων και φορολογικών κινήτρων μπορεί να συμβάλει στην επιβίωση, προώθηση και ανάπτυξη των επιχειρήσεων.
- Στήριξη των επιχειρήσεων για την αξιοποίηση των γνώσεων και των νέων ευκαιριών, όπου οι επιχειρηματίες πρέπει να έχουν εξωστρεφή προσανατολισμό, να αξιοποιήσουν καλύτερα την εσωτερική αγορά, και να αντιμετωπίζουν καλύτερα την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης.

Συμπερασματικά, επιβεβαιώνεται η ανάγκη για ποιοτικότερη επιχειρηματικότητα και νέα εγχειρήματα που επικεντρώνονται στη γνώση και είναι ιδιαίτερα καινοτομικά (knowledge entrepreneurship) τα οποία αποτελούν προϋποθέσεις τόσο οικονομικής ανάπτυξης όσο και κοινωνικής ευημερίας. Επίσης, δεδομένου του υψηλού αριθμού των ατόμων που συμμετέχουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, πρέπει να παγιωθεί μια νοοτροπία εξοικείωσης με θέματα επιχειρηματικότητας. Προσφέροντας τις γνώσεις για τη λειτουργία της αγοράς και τις απαραίτητες δεξιότητες για το ενδεχόμενο άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας, οι νέοι θα έχουν τη δυνατότητα να προετοιμαστούν καλύτερα ώστε να αυξηθεί η πιθανότητα για τη δημιουργία εγχειρημάτων που ενσωματώνουν τη γνώση. Έτσι μπορούν να πολλαπλασιαστούν τα εγχειρήματα υψηλότερης ποιότητας με μεγαλύτερες δυνατότητες σε όρους ανταγωνιστικότητας, απασχόλησης και συνολικής αναβάθμισης της ελληνικής οικονομικής δραστηριότητας.

Ωστόσο, σημαντικό παράγοντα αποτελεί το γεγονός ότι μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. υπάρχει έντονη διαφοροποίηση στο ποσοστό των επιχειρήσεων που καινοτομούν από κλάδο σε κλάδο. Τις τελευταίες δεκαετίες υπάρχει έκδηλη η τάση, κλάδοι υψηλότερης τεχνολογικής έντασης να αυξάνουν ταχύτερα σε ρυθμούς απασχόλησης συγκριτικά με τους παραδοσιακούς κλάδους. Έτσι, ενώ ο γεωργικός τομέας φθίνει και οι υπηρεσίες αυξάνονται, οι κλάδοι υψηλής τεχνολογίας της μεταποίησης αυξάνονται. Επίσης οι κλάδοι των υπηρεσιών που απασχολούν σήμερα περισσότερους εργαζόμενους υψηλών δεξιοτήτων αυξάνονται με ρυθμούς πολύ ταχύτερους από εκείνους των υπόλοιπων κλάδων των υπηρεσιών.

Στο επίπεδο της επιχειρηματικής κλαδικής και τεχνολογικής πολιτικής εμπίπτει και η πολιτική αναφορικά με την ενίσχυση της «αλληλεπίδρασης» ανάμεσα στους φορείς του υφιστάμενου συστήματος καινοτομίας. Η δημιουργία δικτύων και επαφών μέσα από βιομηχανικούς κύκλους ή κλαδικές ομάδες και η διευκόλυνση της προσέγγισης μεταξύ των επιχειρήσεων θα ενθαρρύνει τη δημιουργία E&TA και καινοτομικών δραστηριοτήτων, θα αξιοποιεί τις υπάρχουσες δομές και θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας.

Η προοπτική της τεχνολογικής ανάπτυξης θα πρέπει να βασιστεί κυρίως στην τόνωση της ζήτησης για νέα γνώση. Στον τομέα αυτόν θα πρέπει να ενισχύονται δραστηριότητες οι οποίες αποβλέπουν αφενός στην αύξηση του στρατηγικού ενδιαφέροντος των επιχειρήσεων για την τεχνολογική καινοτομία και τη χρησιμοποίηση της νέας E&TA γνώσης και αφετέρου στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων σε τομείς «έντασης γνώσης».

Ιδιαίτερα σημαντική συνιστώσα διαμόρφωσης και ανάπτυξης ενός μηχανισμού προώθησης της καινοτομίας και τεχνολογικής ανάπτυξης των επιχειρήσεων μιας περιφέρειας αποτελεί το σύστημα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και ειδικότερα οι μορφές χρηματοδότησης οι οποίες διευκολύνουν την εισαγωγή καινοτομίας, την απόκτηση νέας τεχνολογίας και την ανάπτυξη νέων προϊόντων, που συνδέονται συχνά με την ανάληψη αυξημένου κινδύνου από τους επενδυτές. Η βελτίωση των μηχανισμών εκμετάλλευσης των αποτελεσμάτων της έρευνας και ανάπτυξης είναι σημαντική από πολλές απόψεις:

- Η εφαρμογή του σχεδιαζόμενου συστήματος θα καθιστά πιο αποτελεσματική τη χρήση των πόρων για E&TA και θα συμβάλει στη βελτίωση της τεχνολογικής υποδομής.
- Σε μακροχρόνια περίοδο θα επηρεαστεί θετικά το ισοζύγιο πληρωμών.
- Η πιο αποτελεσματική αξιοποίηση και εκμετάλλευση της «Έρευνας και Τεχνολογίας» θα ενισχύσει σημαντικά την ανταγωνιστικότητα και τους ρυθμούς ανάπτυξης.
- Οι καινοτομικές δραστηριότητες πρέπει να προωθούνται και να ενθαρρύνονται μέσα στα πλαίσια των αναπτυξιακών στόχων των επιχειρήσεων, συμβάλλοντας έτσι στην «ενδογενή» τεχνολογική και οικονομική ανάπτυξη.
- Βασικός στόχος της τεχνολογικής πολιτικής πρέπει να είναι η επένδυση στην επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη, για να μπορέσει να δημιουργηθεί μια ισχυρότερη τεχνολογική υποδομή, με σημαντική πολλαπλασιαστική επιρροή και στους άλλους τομείς της οικονομίας.

Κατά την πορεία αυτή, απαιτείται σταθερότητα επιχειρηματικού περιβάλλοντος και συνεπώς είναι αναγκαία η προώθηση της συνεργασίας, η απλούστευση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, η πρόσβαση σε τεχνολογίες και δίκτυα συνεργασίας, η πρόσβαση σε νέα χρηματοπιστωτικά εργαλεία, η πρόσβαση σε δεξιότητες και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό, η αποδοτική αξιοποίηση επιχειρηματικών κεφαλαίων και η βελτίωση της διασύνδεσης μεταξύ των εκπαιδευτικών, επιμορφωτικών και επιχειρηματικών αναγκών.

Η παγκοσμιοποίηση και η διεθνοποίηση των αγορών, ο διεθνής ανταγωνισμός και η ζήτηση για νέα και βελτιωμένα προϊόντα καθιστούν καθοριστική ανάγκη την ανάπτυξη και τη διάδοση νέων τεχνολογιών. Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, η συνοχή της Ε.Ε. επηρεάζεται άμεσα από την ανάπτυξη της έρευνας και της τεχνολογίας, ενώ η άριστη ανάπτυξη της έρευνας και της τεχνολογίας μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. αποτελεί μια από τις βασικές αιτίες που δεν προωθήθηκε ικανοποιητικά μέχρι σήμερα η τεχνολογική και η οικονομική συνοχή. Είναι αναγκαίο η έρευνα και η τεχνολογία να καταστούν αναπόσπαστα τμήματα της ευρωπαϊκής πολιτικής. Κατά τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη του κοινοτικού πλαισίου έρευνας και τεχνολογίας θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη συμμετοχή των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών της Ε.Ε. στα κοινοτικά ερευνητικά προγράμματα. Τα ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα μπορούν να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο και να επεκτείνουν τη συνεργασία μεταξύ των οικονομικών και επιστημονικών φορέων των διαφόρων περιοχών της Ευρώπης, και να επιταχύνουν τη δημιουργία μιας σύγκλισης της Ε.Ε. στους τομείς της έρευνας και ανάπτυξης και της τεχνολογίας. Ταυτόχρονα τα ευρωπαϊκά προγράμματα θα πρέπει να προσανατολιστούν στην ανάπτυξη της βασικής υποδομής και να προσαρμοστούν περισσότερο στις βασικές ανάγκες των περιφερειών.

Για την ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας στην Ε.Ε. απαιτείται η ύπαρξη ενός «ελκυστικότερου» πλαισίου συνθηκών. Συγκεκριμένα οι συνθήκες αυτές αφορούν:

- Ύπαρξη επαρκών και υψηλής ποιότητας ανθρωπίνων πόρων, δηλαδή τη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την κατάρτιση και κινητικότητα των ερευνητών, διευκόλυνση του διά βίου εκπαιδευσης και της σταδιοδρομίας στον χώρο της Ε&ΤΑ.
- Διαμόρφωση μιας ισχυρής κρατικής βάσης για Ε&ΤΑ και βελτίωση των δεσμών με τη βιομηχανία, δηλαδή τη δημιουργία κρατικών-ιδιωτικών συμπράξεων και υπερεθνικών μορφών συνεργασίας, μεταφορά τεχνογνωσίας και εμπορική εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων ερευνάς.
- Ανάπτυξη μιας δυναμικής επιχειρηματικής κουλτούρας μέσω της Ε&ΤΑ και με στόχο την Ε&ΤΑ, δηλαδή προώθηση συμπράξεων υψηλής τεχνολογίας, χρηματοδότηση επενδύσεων υψηλού κίνδυνου, υποστήριξη εταιρειών-τεχνοβλαστών.
- Αποτελεσματική προσαρμογή και χρήση συστημάτων για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (ΔΠΙ) και προώθηση αποτελεσματικότερων μορφών διαχείρισης των ΔΠΙ από παραγωγούς και χρήστες των γνώσεων.
- Ανταγωνιστικό περιβάλλον που θα ευνοεί την Ε&ΤΑ στο πλαίσιο των κανόνων ανταγωνισμού με την ενθάρρυνση διαμόρφωσης κοινών ευρωπαϊκών πρότυπων και τεχνολογικών βάσεων, διαμόρφωση περισσότερο φιλικών κανόνων και πρακτικών για τις καινοτομίες.
- Ευνοϊκές χρηματοοικονομικές αγορές, μακροοικονομική σταθερότητα και ευνοϊκές φορολογικές ρυθμίσεις, δηλαδή με την εκτέλεση των προγραμμάτων παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και χορήγησης κεφαλαίων επιχειρηματικού κίνδυνου, μεταρρύθμιση των φορολογικών καθεστώτων ώστε να περιοριστούν τα αντικίνητρα πραγματοποίησης επενδύσεων.
- Αποτελεσματικότερη χρήση των κρατικών πηγών χρηματοδότησης για τις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες Ε&ΤΑ, δηλαδή με μέτρα άμεσης στήριξης όπως για παράδειγμα επιχορηγήσεις, φοροαπαλλαγές, και στήριξη των κεφαλαίων υψηλού επιχειρηματικού κίνδυνου.

Σημαντική επίσης θεωρείται η αναδιοργάνωση του ερευνητικού συστήματος και της προσφοράς γνώσης σε κατευθύνσεις που ευνοούν την αναπτυξιακή οικονομική και κοινωνική πολιτική, όπως για παράδειγμα η έμφαση σε μακροπρόθεσμες στρατηγικές ερευνητικής πολιτικής, ενίσχυση της ακαδημαϊκής έρευνας για την υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της κατάρτισης νέων ερευνητών καθώς και τη δημιουργία σημείων αναφοράς για τη διεθνή έρευνα, όπως και βελτίωση της διαχειριστικής αποτελεσματικότητας των ερευνητικών ιδρυμάτων. Τέλος, ιδιαίτερης σημασίας στοιχείο αποτελεί η ανάπτυξη των τεχνολογικών υποδομών της επιστημονικής και τεχνολογικής πολιτικής, με τον εκσυγχρονισμό των δικτύων, τη βελτίωση υλικών υποδομών και την αναβάθμιση του συστήματος χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, μέσω της ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, οι προσπάθειες πρέπει να επικεντρωθούν:

- Στην προώθηση επιχειρηματικού πνεύματος, δηλαδή στην παρότρυνση της δημιουργίας επιχειρήσεων και υποστήριξη τους στην φάση εκκίνησης και ανάπτυξης.
- Προώθηση της καινοτομίας, δηλαδή στην παρακολούθηση της εξέλιξης των τεχνολογιών, νέοι σχεδιασμοί προϊόντων, ανάπτυξη νέων μορφών εμπορίου.
- Καλύτερη πρόσβαση στη χρηματοδότηση, στα προγράμματα και στα δίκτυα υποστήριξης των επιχειρηματικών προσπαθειών
- Απλοποίηση του νομοθετικού και διοικητικού πλαισίου.
- Ευαισθητοποίηση μεγαλύτερου αριθμού ατόμων όσον αφορά την επιχειρηματικότητα, επιτρέποντάς τους να αποκτήσουν επιχειρηματικές ικανότητες χάρη με δραστηριότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης.
- Δημιουργία ικανού περιβάλλοντος για την ανάληψη κινδύνων και κατάργηση των εμποδίων για τους νέους επιχειρηματίες που επιθυμούν να δημιουργήσουν μια επιχείρηση.
- Πρόβλεψη επαρκών χρηματοδοτήσεων και εγγυήσεων για τη χρηματοδότηση των επιχειρηματικών σχεδίων.
- Εξασφάλιση μεγαλύτερων φορολογικών κινήτρων.
- Άνοιγμα της επιχειρηματικότητας σε όλα τα μέλη της κοινωνίας. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στις γυναίκες.
- Άρση των εμποδίων στην έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα διοικητικοί φραγμοί, χρηματοδότηση, κόστος έναρξης επιχείρησης, επιμερισμός κινδύνου.
- Ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, η εκπαίδευση και η κατάρτιση θα πρέπει να συμβάλλει στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, μέσω της ανάπτυξης της κατάλληλης

νοοτροπίας και της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις επαγγελματικές ευκαιρίες που προσφέρει η ιδιότητα του επιχειρηματία και των δεξιοτήτων.

Στο πλαίσιο αυτό, πρωταρχικής σημασίας θεωρείται η ανάπτυξη μακροοικονομικών πολιτικών που θα συμβάλουν στη δημιουργία σταθερού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, στη διευκόλυνση της πρόσβασης σε κεφάλαια και στην προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και συνεπώς στην ανάπτυξη των καινοτομικών και τεχνολογικών δραστηριοτήτων. Παράλληλα, οι μακροοικονομικές και αναπτυξιακές πολιτικές θα πρέπει να επικεντρωθούν στην καθιέρωση ικανών κινήτρων για ανάπτυξη καινοτομιών και τη διασφάλιση της δημιουργίας νέας γνώσης. Στην κατεύθυνση αυτή μπορούν να κινηθούν πολιτικές σχετιζόμενες με τον προσδιορισμό των καινοτομικών συστημάτων. Στο πλαίσιο αυτό, η ευρωπαϊκή τεχνολογική πολιτική μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη μελλοντική εξέλιξη της τεχνολογικής υποδομής των λιγότερο τεχνολογικά αναπτυγμένων κρατών και περιφερειών της Ε.Ε.

Οι περιφερειακές ανισότητες πρέπει να μελετηθούν σε βάθος και να αξιοποιηθούν στη χάραξη της περιφερειακής πολιτικής και της επιλογής των προτύπων με την αξιοποίηση των δυναμικών πόλων ανάπτυξης και την εφαρμογή πολιτικών ολοκληρωμένης ενδογενούς ανάπτυξης για των περιφερειών. Μια σαφής στρατηγική και πολιτική διάρθρωση θα πρέπει να περιλαμβάνει όλους εκείνους τους προαναφερμένους παράγοντες που θα συμβάλουν στη μείωση της αβεβαιότητας και στην αύξηση της εμπιστοσύνης στον κυβερνητικό σχεδιασμό και τη στρατηγική. Σε αυτό το πλαίσιο συστήνονται οι εξής στρατηγικές κατευθύνσεις:

- Χρήση των περιφερειακών πολιτικών για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.
- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στη βάση συνεργασιών.
- Ενίσχυση της οικονομικής αποδοτικότητας με πολιτικές σύγκλισης.
- Ανάπτυξη της περιφερειακής διακυβέρνησης με συνέπεια αναφορικά με τις εθνικές πολιτικές.

Η ενίσχυση της εθνικής και περιφερειακής καινοτομικής δραστηριότητας απαιτεί εντατικές προσπάθειες απλούστευσης και εξορθολογισμού του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Εάν εξαλειφθούν ουσιαστικά επιχειρηματικά και θεσμικά εμπόδια, η απλούστευση των κανόνων και των διαδικασιών σε κάθε στάδιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη διαφάνεια και αποτελεσματικότητα, ταχύτερη ανταπόκριση σε νέες επενδυτικές ευκαιρίες, αλλά και να διευκολύνει τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Τα παραπάνω θα πρέπει να συνδυάζονται άμεσα με την ανάπτυξη της στρατηγικής σκέψης και της ανταγωνιστικής διαχείρισης και διοίκησης.

Η περιφερειακή τεχνολογική πολιτική πρέπει να ενθαρρύνει τις περιοχές να αναλάβουν νέες καινοτομικές δραστηριότητες και να αναπτύξουν την E&TA. Οι βασικές κατευθύνσεις της τεχνολογικής πολιτικής πρέπει να στοχεύουν:

- Προαγωγή της καινοτομίας, των νέων μορφών χρηματοδότησης, ενθάρρυνση αρχικών επενδυτικών σχεδίων, προώθηση εξειδικευμένων επιχειρησιακών υπηρεσιών, ενίσχυση της μεταφοράς τεχνολογίας
- Ενίσχυση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των επιχειρήσεων, της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και των ερευνητικών ιδρυμάτων.
- Ενθάρρυνση των μικρών επιχειρήσεων για να πραγματοποιήσουν δραστηριότητες E&TA.
- Δικτύωση και ανάπτυξη της βιομηχανικής συνεργασίας.
- Ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των προσόντων του ανθρώπινου δυναμικού.
- Αύξηση της ζήτησης για νέα γνώση και ερευνητικά αποτελέσματα στην Ελλάδα με αύξηση επενδύσεων σε τομείς «έντασης γνώσης» και αύξηση απασχόλησης ερευνητικού προσωπικού σε επιχειρήσεις.
- Αναδιοργάνωση του ερευνητικού συστήματος και της προσφοράς γνώσης στην Ελλάδα με αναπροσανατολισμό προτεραιοτήτων σε κατευθύνσεις που αφορούν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και ενίσχυση της ακαδημαϊκής έρευνας.
- «Απεγκλωβισμό» του ελληνικού ερευνητικού συστήματος και περαιτέρω άνοιγμα στον διεθνή χώρο, με αύξηση διεθνών συνεργασιών και ποιοτική βελτίωση των ελληνικών συμμετοχών σε ευρωπαϊκά και διεθνή προγράμματα.
- Ανάπτυξη των τεχνολογικών υποδομών της επιστημονικής και τεχνολογικής πολιτικής με εκσυγχρονισμό των ηλεκτρονικών δικτύων και αναβάθμιση του συστήματος χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.
- Αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας στο πλαίσιο της ανάπτυξης της τεχνολογίας της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών.
- Ανάπτυξη του διεθνούς, μεσογειακού και βαλκανικού ρόλου της Ελλάδας, μέσα σε ένα πιο ισορροπημένο σύστημα περιφερειακής ανάπτυξης.
- Προώθηση των έργων υποδομής καινοτομίας και πληροφορικής.

- Μέτρα στήριξης της απασχόλησης και περιορισμού της ανεργίας με αποδοτική απορρόφηση του ανθρώπινου δυναμικού.
- Αξιοποίηση της κρίσιμης μάζας ΜμΕ.
- Οριοθέτηση μίας ή περισσότερων καλά προσδιορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων με συγκριτικό πλεονέκτημα.
- Δημιουργία και αξιοποίηση των υποδομών παραγωγής γνώσης και της παροχής τεχνολογικών υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα και εργαστήρια.
- Δημιουργία ισχυρών διασυνδέσεων και δικτύων συνεργασίας, όπως για παράδειγμα κοινή έρευνα, ανταλλαγές προσωπικού, κοινές πατέντες, αγορά εξοπλισμού και μηχανημάτων, σύνδεση θεωρητικής και εμπειρικής έρευνας με επιχειρήσεις και ερευνητικούς οργανισμούς.
- Ενίσχυση επιχειρηματικής, καινοτομικής και συνεργατικής κουλτούρας όχι μόνο στις επιχειρήσεις αλλά και στους τεχνολογικούς φορείς και στα πανεπιστήμια.
- Ανάπτυξη κοινωνικού κεφαλαίου και διαδικασίες συλλογικής δράσης.
- Ενίσχυση διάφορων μορφών επενδυτικού κεφαλαίου, νέα και καινοτομικά χρηματοοικονομικά εργαλεία.
- Δημιουργία εξειδικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις περιφέρειες.
- Δημιουργία ερευνητικών προγραμμάτων σε τοπικά ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια.
- Επενδύσεις σε προηγμένα και εξειδικευμένα δίκτυα μεταφορών, τηλεπικοινωνιών και άλλες γενικές υποδομές.
- Εξάλειψη εμποδίων ανταγωνισμού και εξυπηρέτησης καινοτομικών πρωτοβουλιών των επιχειρήσεων.
- Αναδιοργάνωση δημόσιων υπηρεσιών και των βασικών υποδομών.
- Προσπάθειες προσέλκυσης ξένων επενδύσεων.
- Δημιουργία και επέκταση βιομηχανικών και επιστημονικών πάρκων.
- Κοινοπραξίες E&TA σε τομείς εθνικής προτεραιότητας.
- Προγράμματα ενθάρρυνσης της έρευνας, της μεταφοράς και της διάδοσης τεχνολογίας στις επιχειρήσεις, καθώς και προγράμματα διεθνούς επιστημονικής και τεχνολογικής συνεργασίας.
- Ευαισθητοποίηση του κοινού σε νέες τεχνολογίες και υποστήριξη ερευνητικών μονάδων για την προτυποποίηση και την εμπορική εκμετάλλευση ερευνητικών αποτελεσμάτων και την δημιουργία νέων επιχειρήσεων (spin-off).
- Ανάπτυξη E&T Πάρκων και Θερμοκοιτίδων επιχειρήσεων έντασης γνώσης, καθώς και η ανάπτυξη ερευνητικών κέντρων και δημόσιων εργαστηρίων προς την κατεύθυνση παροχής υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις.
- Προώθηση της δράσης για τη δημιουργία περιφερειακών πόλων καινοτομίας, με την οποία επιδιώκεται η προώθηση ολοκληρωμένης στρατηγικής για την καινοτομία σε περιφερειακό επίπεδο και την ανάπτυξη αναπτυξιακών σχεδίων σε τομείς προτεραιότητας της περιφέρειας.

Τέλος, αναφορικά με το πλαίσιο των πολιτικού σχεδιασμού και των προτεραιοτήτων στην ευρωπαϊκή τεχνολογική και καινοτομική πολιτική, οι προτεραιότητες στους τομείς αυτούς θα πρέπει να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των δυσλειτουργιών και περαιτέρω στη δημιουργία των προϋποθέσεων εκείνων που θα αποτελέσουν έναυσμα για μια αναπτυξιακή δυναμική βασισμένη στην οικονομία της γνώσης.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Alasia, A. (2003). *The spatial variation of skills and local innovation capacity in OECD countries: key issues and preliminary data analysis*, Progress research report, submitted to Territorial Development Services (TDS) OECD Paris.
- Baumol, W. (1968). Entrepreneurship in economic theory. *The American Economic Review*, 58: 64-71.
- Blundell, R. & S. Bond (1999). *GMM Estimation with Persistent Panel Data: An Application to Production Functions*, Institute for Fiscal Studies Working Paper, No.W99/4.
- Boltho, A. (1996). The Assessment: International Competitiveness. *Oxford Review of Economic Policy* 12(3): 1-16.
- Buckley, P.J., Clegg, J., Wang C. & Cross A.R. (2001). *FDI, regional differences and economic growth: panel data evidence from China, Transnational Corporations*, 11,1: 1-28.
- Christofakis, M., Papadaskalopoulos, A. & Tasopoulos, A. (2003). The Innovation strategy in urban centres: The case of Attica Region of Greece through the Regional Development Planning. *Journal of European Economy*, Vol. 2, No 3.
- Cohen, W.M. & Levinthal, D.A. (1989). Innovation and learning: the two faces of R&D. *The Economic Journal*, 99: 569-596.
- Fagerberg J. & Verspagen B. (1996). Heading for divergence. Regional growth in Europe reconsidered. *Journal of Common Market Studies*, 34, 431-48.
- Frolich, H. P. (1989). International Competitiveness: Alternative Macroeconomic Strategies and Changing Perceptions in Recent Years. In Francis, A. & Tharakan, P. K. M. (eds.) *The Competitiveness of European Industry*, 21-40. London: Routledge and Kegan.
- Grebel T. (2004). *Entrepreneurship: A new Perspective*. London & New York: Routledge.
- Griliches Z. (1980). R&D and the productivity slow down. *American Economic Review*, 70, 2.
- Grossman, G.M. & Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Herbert R.F. & Link A.N. (1988). *The entrepreneur: Mainstream Views and Radical Critiques*. New York: Praeger.
- Jaffe, A.B. (1986). Technological opportunity and spillovers of R&D: Evidence from firms' patents, profits, and market value. *American Economic Review*, 76(5): 984-1001.
- Kirzner, I.M. (1979). *Perception, Opportunity and Profit: Studies in the Theory of Entrepreneurship*. Chicago: Chicago University Press.
- Kitsos, C., Korres, G. & Hadjidima S. (2006). Innovation Activities A Study for the Determinant Factors and the Role of Female Entrepreneurship in Greek Enterprises, άρθρο που εκδόθηκε μετά από κρίση στα Διεθνή Πρακτικά του 6ου Πανελληνίου Διεθνούς Συνεδρίου του Εθνικού Στατιστικού Ινστιτούτου, Αθήνα.
- Knight, F. (1921). *Risk, uncertainty and profit*. Boston: Houghton Mifflin Co.
- Konsolas N. (1997). *Contemporary Regional Economic Policy*. Athens: Papazisis Publications.
- Krugman, P. (1994). *Peddling Prosperity: Economic Sense and Nonsense in the Age of Diminished Expectations*. New York: W.W. Norton.
- Krugman, P. (1991). *Geography and trade*. Leuven, Belgium: Leuven University Press.
- OECD (2003). *Measuring the ICT Sector: Information Society, Data Item Definitions, Data Sources and Methodologies*, Paris.
- Grossman, G.M. & Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Papadaskalopoulos A., Korres, G. & Polychronopoulos, G. (2003). A Review on Theory and Evidence of Poverty, Growth and Inequality, *Journal of European Economy*, Volume 2, 1: 85- 114.
- Scott, B. R. & Lodge, G. C. (1985). *US Competitiveness in the World Economy*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
- Schumpeter, J.A. (1943). *Capitalism, Socialism, and Democracy*. London: Unwin University Books.
- Schumpeter J. A. (1939). *Business Cycles I-II*. New York, McGraw-Hill.
- Schumpeter J. A. (1934). *The theory of economic development*. Cambridge, MA: Harvard Economic Studies.

- Stoneman, P. (1986). Technological diffusion: the viewpoint of economic theory. *Recherche Economique*, XL, 4: 585-606.
- Tyson, D. A. (1992). *Who's Bashing Whom? Trade Conflict in High-Technology Industries*. New York: Washington Institute for International Economics, Morrow.
- Vanhove N., & Klaassen L. (1987). *Regional Policy: A European Approach*. Aldershot: Avebury.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2008). Εργαζόμαστε για τις περιφέρειες: Η περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε. την περίοδο 2007 – 2013. Βρυξέλλες.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2007). Τέταρτη έκθεση για την οικονομική και κοινωνική συνοχή, Αναπτυσσόμενες περιφέρειες, αναπτυσσόμενη Ευρώπη. Λουξεμβούργο.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2002). Παραγωγικότητα: Το κλειδί για την ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών οικονομιών και επιχειρήσεων. Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Βρυξέλλες.
- Κορρές, Γ. & Τσομπάνογλου, Γ. (2004). Πολιτικές για την Απασχόληση στην Ελλάδα Μια Διαπεριφερειακή Ανάλυση, *Επιθεώρηση Εργασιακών Σχέσεων*, Νο 33, Αθήνα: Τυποεκδοτική.
- Μαραβέγιας Ν. (1994). Περιφερειακές Ανισότητες και Οικονομική Ολοκλήρωση. Στο Π. Γετίμης, Γ.Καυκαλάς & Ν. Μαραβέγιας (επιμ.), *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Θεωρία-Ανάλυση και Πολιτική*. Αθήνα: εκδόσεις Θεμέλιο.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α. & Χριστοφάκης, Μ. (2004). Οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1990. *Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών - Review of Economic Sciences*, Τεύχος 6: 65-88.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α. & Χριστοφάκης, Μ. (2003). Ελληνική Περιφερειακή Πολιτική: διαχρονική εξέλιξη, ισχύον πλαίσιο και προοπτικές. Στο Θ. Σακελλαρόπουλος (επ.), *Οικονομία και Πολιτική στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Τ. Α', 3η έκδοση. Αθήνα: εκδ. Διόνικος.
- Στασινόπουλος Γ. (2005). Επιχειρηματικότητα: Η ελλειμματική αναπτυξιακή παράμετρος της ελληνικής Οικονομίας, σελ. 127-168. Στο *Οικονομικές Αλλαγές και Κοινωνικές Αντιθέσεις στην Ελλάδα, Οι Προκλήσεις στις αρχές του 21ου αιώνα*, επιμ. Αργείτης Γ. Αθήνα: Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός.

Κριτήρια αξιολόγησης

Κριτήριο αξιολόγησης 1

Ποια η έννοια και η σημασία της επιχείρησης;

Απάντηση/Λύση

Με τον όρο επιχείρηση, καλούμε μια αυτοτελή οικονομική μονάδα που συνδυάζει συστηματικά τους συντελεστές της παραγωγής (φύση, εργασία, κεφάλαιο) με διαφορετικούς τρόπους, με τελικό στόχο την παραγωγή υλικών αγαθών και παροχή υπηρεσιών που συμβάλλουν αμέσως ή εμμέσως στην κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών, διατρέχει κάποιο σχετικά μικρό ή μεγάλο κίνδυνο κατά τη διεξαγωγή των εργασιών της και εφαρμόζοντας την οικονομική αρχή επιδιώκει την πραγματοποίηση κέρδους.

Από τον παραπάνω ορισμό, γίνεται φανερό ότι τα στοιχεία που συνιστούν την επιχείρηση είναι:

- οι συντελεστές της παραγωγής (εργασία, έδαφος και κεφάλαιο) ανεξάρτητα του ποσοστού συμμετοχής τους,
- ο συστηματικός και διαρκής συνδυασμός των συντελεστών της παραγωγής, δηλαδή η εφαρμογή της οικονομικής αρχής,
- ο σκοπός που επιδιώκει η επιχείρηση, η πραγματοποίηση κέρδους με την προμήθεια ή παραγωγή και την διάθεση αγαθών και υπηρεσιών στην αγορά ικανοποιώντας τις ανθρώπινες ανάγκες.

Θα πρέπει να σημειώσουμε, ότι τα δύο πρώτα χαρακτηριστικά γνώρισμα (α, β) της επιχείρησης είναι κοινά σε όλες τις επιχειρηματικές οικονομικές μονάδες και συνεπώς δεν αποτελούν στοιχεία διαφοροποίησης. Το τρίτο όμως χαρακτηριστικό γνώρισμα αποτελεί στοιχείο που διαχωρίζει την επιχείρηση από τις άλλες επιχειρηματικές μονάδες.

Πιο συγκεκριμένα, η επιχείρηση είναι ένας αυθύπαρκτος (ανεξάρτητος) οικονομικός οργανισμός που έχει στη διάθεσή του κινητή και ακίνητη περιουσία με αντικειμενικό σκοπό συνήθως τη μεγιστοποίηση του κέρδους. Επομένως, η επιχείρηση είναι μια αυτοτελής οικονομική μονάδα η οποία συνδυάζει τους συντελεστές παραγωγής (φύση, εργασία, κεφάλαιο) με διαφορετικούς τρόπους, με τελικό στόχο την παραγωγή και διάθεση αγαθών και υπηρεσιών στην εγχώρια και διεθνή αγορά, διατρέχοντας μικρό ή μεγάλο κίνδυνο κατά τη διεξαγωγή των εργασιών της για την επίτευξη του κέρδους. Με τον όρο «κέρδος» εννοούμε το πλαίσιο του θεμιτού κέρδους, δηλαδή του επιτρεπτού εκείνου ορίου ή της αμοιβής του επιχειρηματία που καθορίζεται από την αγορά και από το είδος και την ένταση της εργασίας.

Κριτήριο αξιολόγησης 2

Δώστε τον ορισμό (-ους) για την έννοια της επιχειρηματικότητας.

Απάντηση/Λύση

Η επιχειρηματικότητα είναι μια βασική έννοια με ιδιαίτερα ευρύ περιεχόμενο. Στην οικονομική θεωρία η επιχειρηματικότητα θεωρείται ο τέταρτος από τους βασικούς συντελεστές της παραγωγής μετά την εργασία, το έδαφος και το κεφάλαιο. Ο όρος επιχειρηματικότητα προέρχεται από το «επιχειρώ», δηλαδή κάνω κάτι καινούριο, δημιουργώ-καινοτομώ, όμως χωρίς βεβαιότητα για το τελικό αποτέλεσμα της προσπάθειας, που αποσκοπεί συνήθως στη δημιουργία με στόχο το κέρδος. Περιγράφοντας την επιχειρηματικότητα μέσω των δραστηριοτήτων του επιχειρηματία που την υλοποιεί θα λέγαμε ότι ο επιχειρηματίας υιοθετεί τα ακόλουθα βήματα:

- Παίρνει αποφάσεις και αναλαμβάνει κινδύνους που πηγάζουν από την αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει την πραγματική οικονομική ζωή.
- Οργανώνει κατά τον άριστο τρόπο τους συντελεστές της παραγωγής και τους συντονίζει, έτσι ώστε να επιτευχθεί το μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα.

- Χρησιμοποιεί τις καινοτομίες και μιμείται δημιουργικά κάθε πρωτοποριακή επιχειρηματική πρωτοβουλία.
- Μπορεί να προβλέπει, να αναγνωρίζει και να αξιοποιεί τις ευκαιρίες κέρδους που δημιουργούνται στην αγορά η οποία συνήθως λειτουργεί με ατέλειες. Εξάλλου στην οικονομική ζωή, όπως εμπειρικά αποδεικνύεται, δημιουργούνται ανισοροπίες τιμών και ποσοτήτων των αγαθών και των παραγωγικών συντελεστών, από τις οποίες απορρέουν περιπτώσεις κέρδους.

Τα βασικά είδη της επιχειρηματικότητας είναι:

- Η μικτή επιχειρηματικότητα όπου ο επιχειρηματίας αναλαμβάνει δραστηριότητες που θα μπορούσαν κάλλιστα να διεκπεραιωθούν από μισθωτούς υπαλλήλους ή εργάτες, χωρίς να μειωθεί η συνολική παραγωγικότητα της επιχείρησης.
- Η εσωτερική επιχειρηματικότητα ή ενδοεπιχειρηματικότητα την οποία μπορεί να ασκήσει ένα διοικητικό στέλεχος της επιχείρησης που χρησιμοποιεί πρωτοποριακές μεθόδους προσέγγισης των υφισταμένων προκειμένου να τους εμπνεύσει να αυξήσουν το ενδιαφέρον τους για την επιχείρηση.
- Η αμιγής επιχειρηματικότητα που αφορά εκείνες τις δραστηριότητες οι οποίες δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν από μισθωτούς υπαλλήλους.
- Η κοινωνική επιχειρηματικότητα που στοχεύει στο να εξυπηρετήσει και να καλύψει κάποιες κοινωνικές και ανθρωπιστικές ανάγκες.
- Η συνεργατική επιχειρηματικότητα που αποσκοπεί κυρίως στα οφέλη των συνεταιρισμένων ατόμων και εφαρμόζεται κατά κύριο λόγο σε ειδικούς οικονομικούς τομείς και κλάδους παραγωγής (όπως π.χ. γεωργικοί, κτηνοτροφικοί συνεταιρισμοί).
- Η κρατική επιχειρηματικότητα που θα μπορέσει να βοηθήσει στην εφαρμογή των κρατικών σχεδίων.

Το γενικό οικονομικό περιβάλλον μιας χώρας μπορεί μέσω συγκεκριμένης οικονομικής πολιτικής μπορεί να διαμορφωθεί κατάλληλα και να ενισχύσει την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας μεταξύ των ατόμων και ειδικότερα των νέων. Τα σημαντικότερα από τα σχετικά μέτρα-πολιτικές είναι τα εξής:

- Το κατάλληλο μέγεθος μακροοικονομικών μεγεθών.
- Φορολογία.
- Θεσμικό πλαίσιο.
- Πρόσβαση στους κρατικούς διαγωνισμούς.
- Το πολιτιστικό πλαίσιο και η κουλτούρα.
- Υπάρχουν ειδικές οικονομικές πολιτικές μικροοικονομικής υφής που στοχεύουν στην διαμόρφωση κατάλληλου κλίματος ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας για διάφορους κλάδους παραγωγής ή τοποθεσίες. Οι κυριότερες από αυτές τις πολιτικές είναι οι ακόλουθες:
- Προώθηση της επιχειρηματικότητας.
- Χρηματοδότηση και τραπεζικό σύστημα.
- Τεχνολογία.
- Διαμόρφωση κατάλληλης υποδομής.

Ο επιχειρηματίας που δραστηριοποιείται στους διάφορους τομείς παραγωγής και διακίνησης προϊόντων και υπηρεσιών αποτελεί σπουδαία κινητήρια δύναμη της οικονομίας και συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη με τους εξής τρόπους:

- Με την οργάνωση της επιχείρησής του, ο επιχειρηματίας αυξάνει την αποτελεσματικότητα στην οικονομία.
- Το βασικό αποτέλεσμα μιας (τεχνολογικής) καινοτομίας που αποβλέπει στη μείωση του κόστους και στην εξοικονόμηση των παραγωγικών πόρων.
- Ο επιχειρηματίας, μιμούμενος τις καινοτομίες άλλων (δημιουργική μίμηση), αυξάνει την ανταγωνιστικότητα.
- Ο επιχειρηματίας, εισάγοντας νέα ή καλύτερα προϊόντα ή υπηρεσίες, διευρύνει τη δυνατότητα επιλογής των καταναλωτών.
- Ο επιχειρηματίας είναι σε θέση να δημιουργήσει νέες αγορές για το προϊόν ή την υπηρεσία που παράγει.
- Ο επιχειρηματίας που αναγνωρίζει και αξιοποιεί μια ευκαιρία κέρδους που προέρχεται από τις ανισοροπίες (τιμών-ποσοτήτων) της αγοράς συμβάλλει στην εξάλειψη των ανισοροπιών αυτών.

Η έννοια της «επιχειρηματικότητας» βρίσκεται στο επίκεντρο της βιβλιογραφίας σχετικά με την οικονομική θεωρία, την καινοτομικότητα και τις νέες τεχνολογίες, εντούτοις απουσιάζουν οι βασικές μεταβλητές από τα οικονομικά υποδείγματα. Η επιχειρηματικότητα αποτελεί σημαντική συνιστώσα του οικονομικού συστήματος και της οικονομικής ανάπτυξης (Korres & Tsobanoglou, 2005).

Πιο συγκεκριμένα, η επιχειρηματικότητα αφενός συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη, μέσω της ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων επιχειρήσεων και μέσω της δημιουργίας και ανάπτυξης νέων επιχειρήσεων· αφετέρου, αποτελεί βασικό παράγοντα για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, τόσο των επιχειρήσεων όσο και της οικονομίας. Οι υψηλότερες επιδόσεις που οφείλονται στην καινοτομία, στην εισαγωγή νέων μεθόδων και διαδικασιών και την προώθηση στην αγορά συμβάλλουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Κριτήριο αξιολόγησης 3

Σημειώστε ποιο από τα ακόλουθα είναι Σωστό (Σ) ή Λάθος (Λ).

- Τη μικτή επιχειρηματικότητα κεφαλαιούχων ασκεί το άτομο που είναι ιδιοκτήτης κεφαλαίου (χρήματα, κτήρια, μηχανήματα) και δραστηριοποιείται επιχειρηματικά.
- Την αμιγή επιχειρηματικότητα αποτελούν εκείνες οι δραστηριότητες που δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν από μισθωτούς υπαλλήλους ή αποκλειστικά από άλλους φορείς (π.χ. δημόσιες επιχειρήσεις) εξίσου αποτελεσματικά απ' ό,τι από τον επιχειρηματία.
- Η συνολική επιχειρηματική άνθηση δημιουργεί το αναπτυξιακό κλίμα, το οποίο με τη σειρά του εξασφαλίζει τις υποδομές για την ευόδωση της επιχειρηματικότητας.
- Με την ανάπτυξη καθιερώνεται ένα πλαίσιο κανόνων της αγοράς που επιτρέπουν τη διαμόρφωση κατάλληλου θεσμικού πλαισίου και κουλτούρας για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Απάντηση/Λύση

- Σωστό (Σ)
- Τη μικτή επιχειρηματικότητα κεφαλαιούχων ασκεί το άτομο που είναι ιδιοκτήτης κεφαλαίου (χρήματα, κτήρια, μηχανήματα) και δραστηριοποιείται επιχειρηματικά.
- Σωστό (Σ)
- Την αμιγή επιχειρηματικότητα αποτελούν εκείνες οι δραστηριότητες που δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν από μισθωτούς υπαλλήλους ή αποκλειστικά από άλλους φορείς (π.χ. δημόσιες επιχειρήσεις) εξίσου αποτελεσματικά απ' ό,τι από τον επιχειρηματία.
- Σωστό (Σ)
- Η συνολική επιχειρηματική άνθηση δημιουργεί το αναπτυξιακό κλίμα, το οποίο με τη σειρά του εξασφαλίζει τις υποδομές για την ευόδωση της επιχειρηματικότητας.
- Σωστό (Σ)
- Με την ανάπτυξη καθιερώνεται ένα πλαίσιο κανόνων της αγοράς που επιτρέπουν τη διαμόρφωση κατάλληλου θεσμικού πλαισίου και κουλτούρας για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Κριτήριο αξιολόγησης 4

Αναφέρατε τους βασικότερους παράγοντες για τη διαμόρφωση και ανάπτυξη του σωστού πλαισίου της επιχειρηματικότητας και της ανάπτυξης.

Απάντηση/Λύση

Η οικονομική ανάπτυξη και η επιχειρηματικότητα είναι δύο αμφίδρομα τροφοδοτούμενοι πόλοι που έχουν ανάγκη από τη λειτουργία πολλών παραγόντων. Οι βασικότεροι παράγοντες στη διαμόρφωση και ανάπτυξη τόσο της επιχειρηματικότητας όσο και της ανάπτυξης είναι για παράδειγμα οι ακόλουθοι:

- Ευνοϊκό θεσμικό πλαίσιο με αναπτυξιακό χαρακτήρα.
- Σταθερό φορολογικό σύστημα.

- Ύπαρξη βασικής υποδομής (για παράδειγμα, κατάλληλο τηλεπικοινωνιακό, τραπεζικό και οδικό δίκτυο).
- Απλούστευση όλων των σχετικών γραφειοκρατικών διαδικασιών.
- Υγιής κεφαλαιαγορά.
- Ειδικευμένο εργατικό δυναμικό.
- Ανάπτυξη συστήματος κατάρτισης για τη διά βίου εκπαίδευση και μετεκπαίδευση των εργαζομένων.
- Σταθερό πολιτικό κλίμα και οικονομική σταθερότητα.
- Αξιοποίηση φυσικού πλούτου σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος.
- Επαρκής πληροφόρηση, ενίσχυση και ενημέρωση επιχειρηματικών δυνατοτήτων.

Κεφάλαιο 3

Το Πλαίσιο και η Εξέλιξη των Ευρωπαϊκών Επιχειρήσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Μια Διαχρονική και Δια-συγκριτική Ανάλυση

Σύνοψη

Το 3ο κεφάλαιο αναλύει το πλαίσιο και την εξέλιξη των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και περιγράφει και αξιολογεί τη δράση της Ε.Ε. στον τομέα της ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, και κατ'επέκταση, της αποδοτικότητας και της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται η ανάπτυξη της ευρωπαϊκής πολιτικής αναφορικά με τις επιχειρήσεις και των στοιχείων που επηρεάζουν την εφαρμογή της, καθώς και οι μέχρι σήμερα επιπτώσεις και αποτελέσματα της πολιτικής στην αναπτυξιακή πορεία των κρατών και των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με τον σχεδιασμό, την υλοποίηση, τα παραγόμενα αποτελέσματα και τις προοπτικές της πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Προαπαιτούμενη γνώση

Η προαπαιτούμενη γνώση αναφέρεται στην κάλυψη θεμάτων αναφορικά με την ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική, το ευρωπαϊκό πλαίσιο ανταγωνισμού, καθώς και το κοινωνικοοικονομικό και θεσμικό περιβάλλον στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και γενική γνώση των βασικών εννοιών της οικονομικής των επιχειρήσεων.

3.1. Καινοτομικές δραστηριότητες, ανταγωνιστικότητα και διαδικασία σύγκλισης

Στη σύγχρονη οικονομία, η υιοθέτηση και διάδοση των νέων τεχνολογιών αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες της οικονομικής ανάπτυξης και της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας, και παράλληλα, η τεχνολογία και η εκμετάλλευσή της αποτελούν τον πλέον σημαντικό παράγοντα των αναπτυξιακών δυνατοτήτων μιας οικονομίας με καθοριστική επίδραση στη διαδικασία ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού. Σήμερα παρατηρείται έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των τεχνολογικών τομέων των ΗΠΑ, της Ε.Ε. και της Ιαπωνίας. Η καινοτομική πολιτική της Ε.Ε., μεταξύ άλλων, έχει ως κύριο στόχο την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και τη σύγκλιση των κρατών μελών, παρ' όλα αυτά το τεχνολογικό χάσμα ακόμη είναι μεγαλύτερο μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε.

Η οικονομική επίδοση από την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την υιοθέτηση των νέων ιδεών και των προϊόντων που αναπτύσσονται μέσω της έρευνας. Στη σύγχρονη οικονομία εντάσεως γνώσης η καινοτομία κατέχει εξέχουσα θέση τόσο στο μακροεπίπεδο, όπου αποτελεί κυρίαρχο παράγοντα για την εθνική οικονομική ανάπτυξη, όσο και στο μικροεπίπεδο, όπου δύναται να αυξήσει την ικανότητα των επιχειρήσεων να απορροφήσουν και να αξιοποιήσουν τη νέα γνώση. Η αυξανόμενη σημασία της τεχνολογικής αλλαγής, και της υιοθέτησης και διάχυσης των νέων τεχνολογιών στην παγκόσμια παραγωγή και την απασχόληση είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της παγκόσμιας οικονομίας, με σημαντικές επιρροές στον διεθνή ανταγωνισμό. Εξίσου όμως σημαντικές είναι και οι μικροοικονομικές πολιτικές που προτρέπουν τις επιχειρήσεις να συνεργαστούν, να μοιραστούν τις πληροφορίες και να μπορέσουν να αναπτύξουν την υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών και περαιτέρω να ενισχύσουν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα.

Ωστόσο, η διεθνής βιβλιογραφία εγείρει ερωτήματα σε ό,τι αφορά την αποτελεσματικότητα της καινοτομικής πολιτικής αναφορικά με την αναπτυξιακή και καινοτομική σύγκλιση, τόσο των κρατών μελών όσο και των περιφερειών. Παρά τις στρατηγικές προώθησης των καινοτομικών δραστηριοτήτων, της διάδοσης και αξιοποίησης των αποτελεσμάτων τους, το χάσμα μεταξύ των περισσότερο και λιγότερο τεχνολογικά αναπτυγμένων χωρών της Ε.Ε. αυξάνεται συνεχώς κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων δεκαετιών. Η παγκοσμιοποίηση και ο διεθνής ανταγωνισμός, σε συνδυασμό με τη συνεχή ανάπτυξη νέων τεχνολογιών από τις τεχνολογικά προηγμένες οικονομίες, αυξάνουν το «χάσμα» και μαζί τις δυσκολίες και την αβεβαιότητα των λιγότερο τεχνολογικά αναπτυγμένων οικονομιών της Ε.Ε.

Όπως αναλύθηκε, στις περισσότερες περιπτώσεις, η εμπειρική έρευνα στα παραπάνω πεδία δείχνει ότι ενώ οι διαφορές στο κατά κεφαλή ΑΕΠ ανάμεσα στα κράτη μέλη τείνουν να μειώνονται, αντίστοιχη σύγκλιση δεν παρατηρείται αναφορικά με τη συγκριτική ανάλυση των περιφερειών. Αναφορικά με τις περιφερειακές ανισότητες στο πλαίσιο της Ε.Ε., θεωρείται γενικά αποδεκτή και αποφασιστική η θετική επιρροή των διαρθρωτικών ταμείων στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες της Ε.Ε. και τις περιφέρειές τους, συμβάλλοντας σημαντικά στη διαδικασία σύγκλισης και συνοχής. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι περιφερειακές ανισότητες, ιδιαίτερα στο εσωτερικό των κρατών μελών, παραμένουν αμετάβλητες ή αυξάνονται, με συνέπεια ενώ οι πλουσιότερες περιφέρειες, οι οποίες μπορούν να αξιοποιήσουν αποτελεσματικότερα τις χρηματοδοτικές ευκαιρίες και τα αναπτυξιακά κίνητρα, να έχουν καλύτερες επιδόσεις, αυξάνοντας τις παρατηρούμενες ανισότητες. Αντίστοιχη εικόνα παρατηρείται και κατά την ανάλυση των καινοτομικών δραστηριοτήτων, τόσο σε διακρατικό επίπεδο, όσο και σε διαπεριφερειακό επίπεδο. Το βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από την ανάλυση των καινοτομικών δραστηριοτήτων στην Ε.Ε., σε επίπεδο δαπανών, ανθρώπινων πόρων, επενδύσεων, κατοχύρωση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, είναι ότι η τάση σύγκλισης είναι πιο δυνατή ανάμεσα σε χώρες από ό,τι ανάμεσα σε περιφέρειες.

Οι βασικοί παράγοντες που διαμορφώνουν το πλαίσιο ανάπτυξης καινοτομίας σε επίπεδο εθνικής οικονομίας και περιφέρειας περιλαμβάνουν (Σεφερτζή, 1998):

- Επενδύσεις σε βασική έρευνα και χρηματοδότησης της έρευνας και κρατικά κίνητρα πολιτικής για E&TA.
- Ενίσχυση των ΜμΕ με κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου (venture capital).
- Εκπαίδευση και κατάρτιση για την αξιοποίηση και ανάπτυξη της ποιότητας του ερευνητικού δυναμικού και προσέλκυση ανθρώπινου δυναμικού υψηλού επιπέδου και αύξηση της προσφοράς εξειδικευμένης εργασίας.
- Βελτίωση και ανάπτυξη των βασικών υποδομών.
- Κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο που προβλέπει κίνητρα, προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και ενθάρρυνση του ανταγωνισμού.
- Ανάπτυξη της εγχώριας ζήτησης για καινοτομικά προϊόντα για τη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και υπηρεσιών που θα καλύψουν τις μεταβαλλόμενες ανάγκες της αγοράς.
- Καθιέρωση ικανών κινήτρων για ανάπτυξη των καινοτομικών δραστηριοτήτων.
- Ανάλυση ευθύνης από το κράτος να χρηματοδοτήσει τη βασική έρευνα και ανάληψη της ευθύνης για εμπορευματοποίηση των αποτελεσμάτων από τον ιδιωτικό τομέα.
- Αξιοποίηση των δικτύσεων ανάμεσα στις επιχειρήσεις, που στη χώρα μας υστερούν σημαντικά έναντι αυτών των υπόλοιπων χωρών της Ε.Ε., και αξιοποίηση των εισροών, των δικτύων και της μεταφοράς τεχνογνωσίας και τεχνολογίας από την Ε.Ε.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα ειδικότερα, κατά τη χρονική περίοδο από την ένταξή της στην Ε.Ε. έως και σήμερα, η χώρα υπήρξε αποδέκτης χρηματοδοτικής στήριξης από την κοινότητα, το ύψος της οποίας κλιμακωνόταν με την πάροδο του χρόνου στο πλαίσιο της γενικότερης κλιμάκωσης των χρηματοδοτήσεων προς τις χώρες και τις περιφέρειες με αναπτυξιακή υστέρηση. Αυτό που παρατηρείται είναι ότι ενώ η ανάπτυξη σε απόλυτα μεγέθη των περιφερειών όλα αυτά τα χρόνια εμφανίζεται να είναι διαρκής και συνεχής, δεν διαμορφώνεται μια ξεκάθαρη εικόνα αναφορικά με τη σχετική θέση των ελληνικών περιφερειών στο σύνολο της χώρας και της Ε.Ε. Η Ελλάδα συνολικά και οι περιφέρειές της προσπαθούν να συγκλίνουν προς τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, η σύγκλιση όμως δεν είναι ομοιογενής στον χώρο, υπάρχει διαφοροποίηση του επιπέδου σύγκλισης από περιφέρεια σε περιφέρεια. Έτσι, η Ελλάδα σε συνολικό επίπεδο προσπαθεί να βελτιώσει τη θέση της, όμως οι περιφέρειές της παρουσιάζουν ανομοιογένεια στον βαθμό επίτευξης του στόχου, φανερόντας την ύπαρξη των περιφερειακών ανισοτήτων στο εσωτερικό της χώρας.

3.2. Το πλαίσιο και οι επιπτώσεις της τεχνολογικής πολιτικής στην Ε.Ε.

Η διάρθρωση και η κατανομή της ανάπτυξης κατά τομείς διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των μελών της Ε.Ε. Ειδικότερα η συγκέντρωση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα είναι μεγαλύτερη στα κράτη μέλη του Βορρά σε σύγκριση με τις λιγότερο ευνοημένες περιοχές της Ένωσης.

Οι λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές στο πλαίσιο συνοχής της Ε.Ε. παραμένουν προτεραιότητα για την πολιτική συνοχής, περιφερειακής ανάπτυξης και σύγκλισης της Ε.Ε. Αν και διακρίνεται μια διαδικασία βαθμιαίας διαχρονικής σύγκλισης, υπάρχουν πολύ μεγάλες διαφορές εισοδήματος και καινοτομικών δραστηριοτήτων μεταξύ των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών και των περισσότερο αναπτυγμένων περιφερειών. Πιο συγκεκριμένα, οι ανισότητες ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ των περιφερειών της Ε.Ε. έχουν αμβλυνθεί σημαντικά

κατά την τελευταία δεκαετία, καθώς η ανάπτυξη στις λιγότερο ευημερούσες περιφέρειες έχει υπερβεί κατά πολύ τους ρυθμούς ανάπτυξης των άλλων περιφερειών. Ωστόσο, παρότι η σύγκλιση των επιπέδων του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ περιφερειών συνοδεύτηκε και από άμβλυνση των ανισοτήτων ως προς τα ποσοστά απασχόλησης και ανεργίας, εξακολουθούν να παραμένουν έντονες οι διαφορές τόσο μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. όσο και μεταξύ των περιφερειών των ίδιων κρατών μελών, απειλώντας έτσι την ευρωπαϊκή σύγκλιση και συνοχή.

Η τεχνολογία και η αξιοποίησή της αποτελούν έναν από τους παράγοντες που καθορίζουν το επίπεδο ανάπτυξης σε μια οικονομία. Στις μέρες μας, η υιοθέτηση και ανάπτυξη νέων τεχνολογιών έχει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της αναπτυξιακής διαδικασίας και η υιοθέτηση και διάδοση των νέων τεχνολογιών αποτελεί σημαντικό παράγοντα της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας. Στο πλαίσιο αυτό, η παγκοσμιοποίηση των αγορών, ο διεθνής ανταγωνισμός, η ζήτηση για νέα ή βελτιωμένα προϊόντα, καθώς και οι νέες θεσμικές δομές εντείνουν την ανάγκη νέων τεχνολογιών. Παρ' όλα αυτά, η παγκοσμιοποίηση και ο διεθνής ανταγωνισμός έχουν εντείνει την ανασφάλεια αναφορικά με τις επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες και ιδιαίτερα σε νέους επενδυτές ή μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Οι λιγότερο αναπτυγμένες τεχνολογικά χώρες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στον ανταγωνισμό των νέων τεχνολογιών και, ως αποτέλεσμα, στις περισσότερες περιπτώσεις υιοθετούν τη μίμηση ή την εξειδίκευση σε τομείς χαμηλής και μέσης τεχνολογίας.

Η συμβολή της έρευνας και της τεχνολογίας στην περιφερειακή ανάπτυξη καθώς επίσης στη συνοχή της Ε.Ε. έχει ιδιαίτερα επισημανθεί πολλές φορές. Η εποχή κατά την οποία η τεχνολογική ανάπτυξη αποτελούσε αποκλειστικό προνόμιο των πλούσιων περιοχών ανήκει οριστικά στο παρελθόν. Η οικονομική ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας εξαρτάται προφανώς από τις επιδόσεις της έρευνας που εφαρμόζεται στο σύνολο των βιομηχανικών δραστηριοτήτων.

Τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι λιγότερο αναπτυγμένες τεχνολογικά χώρες της Ε.Ε. συνδέονται κυρίως με παράγοντες αποεπένδυσης, απουσία τεχνολογικής επιχειρηματικής κουλτούρας, αποστροφή του επενδυτικού κινδύνου που συνδέεται με επενδύσεις σε καινοτομία, απουσία ευνοϊκού θεσμικού και νομικού πλαισίου. Η ασθενής τεχνολογική υποδομή των λιγότερο αναπτυγμένων τεχνολογικά χωρών της Ε.Ε., σε συνδυασμό με την περιορισμένη ικανότητά τους να εκμεταλλευτούν και να αναπτύξουν τις εγχώριες τεχνολογίες, έχουν οδηγήσει σε προβλήματα αναφορικά με την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα, τα οποία επηρεάζουν σημαντικά την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Η ευρωπαϊκή τεχνολογική πολιτική μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της τεχνολογικής υποδομής για τις λιγότερο αναπτυγμένες εθνικές και περιφερειακές οικονομίες. Οι χρηματοοικονομικές και τεχνολογικές εισροές μέσω των ευρωπαϊκών ταμείων και πόρων προσφέρουν ευκαιρίες και δυνατότητες οι οποίες ενδεικτικά μπορούν να πάρουν τη μορφή ιδρυμάτων προώθησης έρευνας και τεχνολογίας, κέντρων πληροφόρησης και πιστοποίησης, ή γενικών χρηματοδοτήσεων σχεδίων και πρωτοβουλιών παραγωγής και προώθησης της καινοτομίας. Ωστόσο, παρά τις χρηματοδοτήσεις και τη συνδρομή των ευρωπαϊκών πόρων, τα επίπεδα των δεικτών καινοτομίας μεταξύ των χωρών και των περιφερειών της Ε.Ε. εξακολουθούν να δείχνουν ένα συνεχές «χάσμα» μεταξύ αναπτυγμένων και λιγότερο αναπτυγμένων χωρών και περιφερειών, το οποίο εντοπίζεται κυρίως μεταξύ βορρά και νότου της Ε.Ε.

Οι τεχνολογικές διαφορές μεταξύ των περιοχών της Ε.Ε. είναι πολύ μεγαλύτερες από τις οικονομικές διαφορές που τις χωρίζουν. Για παράδειγμα, παρά τον διπλασιασμό των συνολικών δαπανών τους στον τομέα της έρευνας και τεχνολογίας σε σχέση με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά τα τελευταία έτη, η Ελλάδα και η Πορτογαλία δεν φθάνουν το 1/3 του μέσου όρου των αναπτυγμένων τεχνολογικά κρατών μελών. Η ακαθάριστη δαπάνη για έρευνα και τεχνολογία στην Ελλάδα περιορίζεται μόλις στο 0,5% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, ενώ οι αντίστοιχοι δείκτες για τη Γερμανία, τη Γαλλία και τη Βρετανία είναι 2,8%, 2,3% και 2% αντίστοιχα. Ιδιαίτερα η δημόσια χρηματοδότηση της έρευνας και τεχνολογίας σε σχέση με τον κρατικό προϋπολογισμό αντιπροσωπεύει λιγότερο από το 1% στην Ελλάδα, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία, ενώ ο κοινοτικός μέσος όρος ανέρχεται στο 3,4% περίπου. Στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία πάνω από τα 2/3 των ακαθάριστων δαπανών στον τομέα της έρευνας και τεχνολογίας προέρχονται από τον δημόσιο τομέα, δηλαδή η αντίστροφη αναλογία που ισχύει για τα πιο αναπτυγμένα κράτη μέλη της Ε.Ε. Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην ακαθάριστη δαπάνη για E&TA υπολογίζεται στο 22%, ενώ αντίστοιχα η συμμετοχή στην Ισπανία, Ιρλανδία και Γερμανία είναι 48%, 60% και 45%. Το τεχνικό και επιστημονικό προσωπικό που απασχολείται στις δραστηριότητες της έρευνας και τεχνολογίας επιβεβαιώνει επίσης τη διαφορά που υπάρχει μεταξύ των κρατών μελών. Για παράδειγμα, η Γαλλία και η Γερμανία απασχολούν τρεις φορές περισσότερο επιστημονικό και τεχνολογικό δυναμικό ανά χιλιάδα εργαζομένων από ό,τι απασχολούν η Ελλάδα, η Ισπανία και η νότια Ιταλία, ενώ η Δανία απασχολεί συνολικά περισσότερα άτομα στις δραστηριότητες της E&TA από ό,τι η Ελλάδα και η Πορτογαλία συνολικά.

Οι περιφέρειες που παρουσίασαν τις υψηλότερες δαπάνες, με εξαίρεση τη Δρέσδη στη Γερμανία, είχαν σχετικά υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, και πολλές από αυτές, πιο συγκεκριμένα 5 από τις 20 κορυφαίες περιοχές, αφορούν περιφέρειες που περιλαμβάνουν την πρωτεύουσα σε Γερμανία, Φινλανδία, Σουηδία, Αυστρία και Γαλλία. Οι περιφέρειες με τα χαμηλότερα επίπεδα δαπανών βρίσκονται όλες στα νέα κράτη μέλη της Ε.Ε. ή είναι περιφέρειες με σχετικά χαμηλά επίπεδα κατά κεφαλήν ΑΕΠ που βρίσκονται κυρίως στις τρεις χώρες Συνοχής της Ε.Ε. αλλά και στο ανατολικό τμήμα της Γερμανίας και στη νότια Ιταλία. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες εξαιρέσεις, όπως η περιφέρεια Åland στη Φινλανδία, η Κορσική στη Γαλλία, η περιφέρεια Bolzano/Bozen στην Ιταλία και οι Βαλεαρίδες Νήσοι στην Ισπανία. Εντούτοις, σε ορισμένες περιφέρειες με κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάτω του 75% του μέσου όρου της Ε.Ε., ιδίως σε Ισπανία, Γερμανία και Ιταλία, αν και το ίδιο ισχύει για την Εσθονία και τη Λιθουανία, οι δαπάνες για Ε&ΤΑ έχουν αυξηθεί περισσότερο από τον μέσο όρο της Ε.Ε. κατά τα τελευταία χρόνια.

Η ίδια περίπου εικόνα ισχύει και για τις δαπάνες για Ε&ΤΑ που προέρχονται από τον ιδιωτικό τομέα. Μόνο μία περιφέρεια με κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάτω του 75% του μέσου όρου της Ε.Ε., η Střední Čechy στην Τσεχία, η περιφέρεια γύρω από την Πράγα, εμφάνισε δαπάνες μεγαλύτερες του 2% του ΑΕΠ, του στόχου δηλαδή της Βαρκελώνης για την επιχειρηματική Ε&ΤΑ, ενώ τα υψηλότερα επίπεδα καταγράφηκαν γενικότερα σε περιφέρειες που περιλαμβάνουν την πρωτεύουσα.

Η χαμηλή τεχνολογική υποδομή των λιγότερο αναπτυγμένων τεχνολογικά οικονομιών και η αδυναμία τους να βελτιώσουν τις τοπικά παραγόμενες τεχνολογίες συμβάλλουν στη δημιουργία περαιτέρω προβλημάτων αναφορικά με το ισοζύγιο πληρωμών, την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα, και επηρεάζουν αρνητικά τόσο την οικονομική όσο και την κοινωνική ανάπτυξη. Οι διαφορετικοί ρυθμοί ανάπτυξης υποδηλώνουν ότι υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στις αναπτυξιακές δυνατότητες των διαφορετικών κρατών μελών της Ε.Ε. αναφορικά με τις καινοτομικές και τεχνολογικές δραστηριότητες και την ικανότητα διάδοσης και αξιοποίησής τους. Για παράδειγμα, οι λιγότερο αναπτυγμένες τεχνολογικά χώρες της Ε.Ε. έχουν επενδύσει περισσότερο στην υιοθέτηση και τη διάδοση των παραδοσιακών τεχνολογιών, όπου η παραγωγικότητα είναι υψηλότερη σε σχέση με τις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες αναφορικά με τις συγκεκριμένες τεχνολογίες.

Σημαντικό παράγοντα αποτελεί η διασυνοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία, προκειμένου να προωθηθεί η διάδοση και η ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων Ε&ΤΑ και να περιοριστεί ο κερματισμός που δημιουργούν τα εθνικά σύνορα. Σε ορισμένες περιοχές της Ε.Ε., οι προσπάθειες για την επίτευξη πλήρους ενσωμάτωσης στην ευρωπαϊκή οικονομία αντιμετωπίζουν δυσκολίες λόγω των ιδιαίτερων γεωγραφικών ή φυσικών αντιξοοτήτων. Η πρόκληση για τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες της Ε.Ε. είναι η δημιουργία ενός κατάλληλου καινοτομικού περιβάλλοντος, το οποίο θα βασίζεται στην αποδοτική κατανομή εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, στην ενίσχυση των δραστηριοτήτων Ε&ΤΑ και στη διάχυση των αποτελεσμάτων τους, καθώς και στην ενίσχυση των επενδύσεων σε Ε&ΤΑ που θα συμβάλουν περαιτέρω στην ταχύτερη ανάπτυξη των περιφερειών αυτών.

3.3. Περιφερειακή πολιτική σύγκλισης και συνοχής

Στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η οικονομική ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, μεταξύ άλλων παραγόντων, συνδέθηκε με τις επιδόσεις στους τομείς της έρευνας και τεχνολογίας. Η τεχνολογική πολιτική στόχευσε άμεσα στην ενίσχυση του ρόλου της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης στο διεθνές πλαίσιο σε σύγκριση με την Αμερική και την Ιαπωνία, και περαιτέρω στην ενίσχυση της συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και στην εξισορρόπηση των περιφερειακών διαφορών μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών μελών (Kitsos, Hadjidima, & Korres, 2006).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω από τη δημιουργία μιας κοινής αναπτυξιακής πολιτικής των κρατών μελών δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία «ανοικτών διόδων και πλατφορμών επικοινωνίας και διάδρασης» μεταξύ της γνώσης και της καινοτομίας των κρατών και στη δημιουργία του θεσμικού πλαισίου αναφορικά με τη χρήση των καινοτομικών προγραμμάτων. Πιο συγκεκριμένα, στόχος είναι να ενισχυθούν οι δραστηριότητες αναφορικά με την ενίσχυση της έρευνας και την ενοποίηση και ενσωμάτωση των καινοτομικών δραστηριοτήτων σε συγκροτημένα και συνεπή περιφερειακά, εθνικά και κοινοτικά προγράμματα, με όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερη και αποδοτικότερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων. Στόχος της πολιτικής αυτής είναι η ενίσχυση της ερευνητικής υποδομής και η συνδεδεμένη αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και της περιφερειακής ανάπτυξης της Ε.Ε.

Από το 1975 και μέχρι το 1984, το Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης χρηματοδοτούσε μόνο έργα ή ενέργειες που προτεινόταν από τα κράτη μέλη χωρίς ουσιαστική δυνατότητα αυτόνομης λειτουργίας. Ωστόσο, από το 1984 και μέχρι τη μεταρρύθμιση της Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής (1988) μετά την υπογραφή της Ενιαίας Πράξης, ο τρόπος λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) διαφοροποιείται σημαντικά. Η αλλαγή αυτή στον τρόπο λειτουργίας του ΕΤΠΑ δίνει έμφαση στα ακόλουθα σημεία:

- Εισάγεται η έννοια της χρηματοδότησης προγραμμάτων και όχι μεμονωμένων έργων και η δυνατότητα ενίσχυσης και δραστηριοτήτων όχι απαραίτητα ενταγμένων στην εθνική περιφερειακή πολιτική.
- Εμφανίζεται πλέον και στην κοινοτική περιφερειακή πολιτική η έννοια της ενδογενούς ανάπτυξης των τοπικών οικονομιών των περιφερειών.
- Η χρηματοδότηση των διαφόρων προγραμμάτων Ε&ΤΑ που αφορούν τις καινοτομικές δραστηριότητες και τις νέες τεχνολογίες γίνεται μέσω των βασικών χρηματοδοτικών πόρων των Ευρωπαϊκών-Κοινοτικών Ταμείων, όπως παρουσιάζονται στο ακόλουθο πλαίσιο. Παράλληλα με τα διαρθρωτικά ταμεία υπάρχει μια σειρά άλλων χρηματοδοτικών μέσων για την εφαρμογή της διαρθρωτικής πολιτικής στην Κοινότητα: το Ταμείο Συνοχής για λιγότερο εύπορα κράτη μέλη (από το 1993), το Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού της Αλιείας (Χ.Μ.Π.Α.) καθώς και η δανειοδοτική δραστηριότητα της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ).
- Σημαντική είναι η συνεισφορά των ταμείων ιδιαίτερα μετά τη διεύρυνση της Ένωσης. Αναφορικά με τις νέες χώρες που προσχώρησαν στην Ε.Ε. το 2004 και το 2007, οι εισοδηματικές ανισότητες παρουσίασαν μεγάλη αύξηση. Για παράδειγμα, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανέρχεται μόλις σε 35% του μέσου όρου της Ε.Ε. στη Βουλγαρία και 38% στη Ρουμανία, ενώ αντίστοιχα η εισοδος των δύο χωρών μείωσε το μέσο επίπεδο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ε.Ε. λίγο περισσότερο από 4%. Η διεύρυνση αυτή επίσης προσέθεσε 8,6% στην εδαφική έκταση της Ένωσης και 6,3% στο σύνολο του πληθυσμού της και θεωρείται ως παρόμοια προσθήκη με εκείνη που πραγματοποιήθηκε όταν η Αυστρία, η Φινλανδία και η Σουηδία έγιναν μέλη στα μέσα της δεκαετίας του 1990.

Σήμερα, σε εθνικό επίπεδο, στην Ε.Ε.-28, οι χώρες μπορεί να κατηγοριοποιηθούν στις ακόλουθες τρεις ομάδες:

- Στην ομάδα των πιο πλούσιων χωρών, στην οποία περιλαμβάνονται δώδεκα από τα σημερινά κράτη μέλη της Ε.Ε., δηλαδή όλα εκτός από την Ελλάδα, την Ισπανία και την Πορτογαλία όπου το εισόδημα είναι πάνω από τον μέσο όρο.
- Ακολουθεί μια ενδιάμεση ομάδα, με την Ελλάδα, την Ισπανία, την Πορτογαλία, την Κύπρο, τη Μάλτα, τη Σλοβενία και την Τσεχία, όπου το εισόδημα ανέρχεται περίπου στο 80% του μέσου όρου και ο πληθυσμός στο 13% του συνολικού πληθυσμού της Ε.Ε.-27.
- Η πραγματική όμως αλλαγή σε σύγκριση με τη σημερινή Ε.Ε. συνίσταται στην ύπαρξη μιας τρίτης ομάδας, όπου περιλαμβάνονται οι υπόλοιπες οκτώ χώρες, στις οποίες το κατά κεφαλήν εισόδημα ανέρχεται περίπου στο 40% του μέσου όρου της Ε.Ε.-27. Δηλαδή, πρόκειται για μια μεγάλη ομάδα, με πληθυσμό που αντιστοιχεί στο 16% του συνολικού πληθυσμού της Ε.Ε.-28.

Βασικές πολιτικές Ε&ΤΑ: Χρηματοδότηση και Ευρωπαϊκά Ταμεία:

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (2007-2013)

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο δημιουργήθηκε το 1960 και σήμερα αποτελεί ένα ολοένα πιο σημαντικό μέσο της ευρωπαϊκής πολιτικής στον τομέα της αγοράς εργασίας. Βασίζεται στον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1081/2006 του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006 [Επίσημη Εφημερίδα L 210 της 31.07.2006]. Υποστηρίζει τις προτεραιότητες της Κοινότητας αναφορικά με την ανάγκη ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, την αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας και την ενθάρρυνση της οικονομικής ανάπτυξης και της βιώσιμης ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, αποσκοπεί να συμβάλει:

στην επίτευξη της πλήρους απασχόλησης,

στην ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής,

στη βελτίωση της απασχόλησης και των δυνατοτήτων απασχόλησης,

στη βελτίωση της ποιότητας και της παραγωγικότητας της εργασίας,

στην προαγωγή της κοινωνικής ένταξης, ιδίως στην πρόσβαση των λιγότερο ευνοημένων ατόμων στην απασχόληση, στη μείωση των εθνικών, περιφερειακών και τοπικών ανισοτήτων στον τομέα της απασχόλησης.

Βασικές πολιτικές E&TA: Χρηματοδότηση και Ευρωπαϊκά Ταμεία:

Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ):

Το 1975 δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και ξεκίνησε η χάραξη μιας βασικής ευρωπαϊκής περιφερειακής πολιτικής. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλαν κυρίως οι ακόλουθοι λόγοι:

Η διεύρυνση το 1973 της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας με την ένταξη του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ιρλανδίας και της Δανίας, που αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα περιφερειακής ανάπτυξης.

Η οικονομική κρίση, η οποία μετά το ενεργειακό πρόβλημα του 1973 περιόρισε δραστικά τόσο τους ρυθμούς ανάπτυξης των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας όσο και τις δημοσιονομικές δυνατότητές τους για τη διάθεση πόρων στις φτωχότερες περιφέρειές τους.

Το ΕΤΠΑ έχει ως στόχο τη μείωση της απόκλισης μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης των ευρωπαϊκών περιφερειών και της υστέρησης που παρουσιάζουν οι πλέον μειονεκτικές περιφέρειες. Στόχος του είναι να συμβάλει στην ενίσχυση της οικονομικής και της κοινωνικής συνοχής μειώνοντας τις περιφερειακές διαφορές. Η συμβολή αυτή πραγματοποιείται μέσω της στήριξης της ανάπτυξης και των διαρθρωτικών προσαρμογών των περιφερειακών οικονομιών, συμπεριλαμβανομένης και της ανασυγκρότησης βιομηχανικών περιοχών που παρακμάζουν. Η παρέμβαση του ΕΤΠΑ επικεντρώνεται σε θεματικές προτεραιότητες και χρηματοδοτήσεις που αφορούν:

επενδύσεις που συμβάλλουν στη δημιουργία βιώσιμων θέσεων απασχόλησης,

επενδύσεις σε υποδομές,

μέτρα στήριξης της περιφερειακής και τοπικής ανάπτυξης, που περιλαμβάνουν την παροχή βοήθειας και υπηρεσιών στις επιχειρήσεις, ιδίως στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ),

καινοτομία και οικονομία της γνώσης, ιδίως στον τομέα της βελτίωσης των δυνατοτήτων περιφερειακής έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας, του επιχειρηματικού πνεύματος και της δημιουργίας νέων χρηματοδοτικών μέσων για τις επιχειρήσεις,

περιβάλλον και πρόληψη των κινδύνων, συμπεριλαμβανομένης της εξυγίανσης μολυσμένων χώρων γης, της ενθάρρυνσης της ενεργειακής αποδοτικότητας, της προώθησης καθαρών δημόσιων αστικών μεταφορών και της ανάπτυξης σχεδίων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση φυσικών και τεχνολογικών κινδύνων,

πρόσβαση σε μεταφορές και υπηρεσίες τηλεπικοινωνιών γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, ιδίως με την ενίσχυση των δευτερογενών δικτύων μεταφορών και την προώθηση της πρόσβασης των ΜμΕ στις τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών,

ανάπτυξη διασυνοριακών οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων μέσω κοινών στρατηγικών για τη βιώσιμη εδαφική ανάπτυξη, όπως για παράδειγμα την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, προστασία και διαχείριση των περιβαλλοντικών και πολιτιστικών πόρων,

καθιέρωση και ανάπτυξη διακρατικής συνεργασίας, συμπεριλαμβανομένης και της διμερούς συνεργασίας μεταξύ θαλάσσιων περιφερειών. Οι προτεραιότητες έχουν ως άξονα την καινοτομία, το περιβάλλον, τη βελτίωση της προσπελασιμότητας και τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη.

ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της περιφερειακής πολιτικής. Στόχος είναι να δοθεί προώθηση στη δικτύωση και την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των αρχών περιφερειακής και τοπικής αυτοδιοίκησης.

Ταμείο Συνοχής

Το Ταμείο Συνοχής ιδρύθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ συμπληρωματικά προς τα διαρθρωτικά ταμεία και βοηθάει τα κράτη μέλη των οποίων το ΑΕΠ ανά κάτοικο είναι χαμηλότερο του 90% του μέσου κοινοτικού- δηλαδή την Ισπανία, την Ελλάδα, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία- προκειμένου να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, συγχρηματοδοτώντας περιβαλλοντικά έργα και υποδομές στον τομέα των μεταφορών διευρωπαϊκά. Συνολικά, από το 2000 έως το 2006, διατέθηκαν 213 δισ. € για να βελτιωθεί η οικονομική κατάσταση των μειονεκτικών περιφερειών, των περιοχών που παρουσιάζουν ειδικά μειονεκτήματα και των ευάλωτων κοινωνικών κατηγοριών. Για την περίοδο 2007-2013, οι διατάξεις για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής προβλέπουν ότι το Ταμείο Συνοχής ενισχύει δράσεις στο πλαίσιο του στόχου «Σύγκλιση». Σκοπός του στόχου αυτού είναι η επιτάχυνση της σύγκλισης των κρατών μελών και των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών μέσω της βελτίωσης των συνθηκών ανάπτυξης και απασχόλησης. Η ανώτατη χρηματοδοτική συνεισφορά του Ταμείου Συνοχής στις δημόσιες δαπάνες που συγχρηματοδοτούνται στα κράτη μέλη έχει οριστεί στο 85%. Σκοπός του Ταμείου Συνοχής είναι η ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με προοπτική την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης.

Βασικές πολιτικές E&TA: Χρηματοδότηση και Ευρωπαϊκά Ταμεία:

Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ)

Επιπλέον, στο πλαίσιο της Κοινοτικής βοήθειας προς τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της κοινότητας, το 1985 εγκρίθηκαν τα ΜΟΠ (Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα) που στόχος τους ήταν να βοηθήσουν τις περιφέρειες και τις οικονομίες των μεσογειακών κρατών μελών. Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα θεωρήθηκαν ως ουσιαστική άσκηση Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής. Ο συνολικός προϋπολογισμός για όλα τα ΜΟΠ ήταν 3,8 δισ. € και η Ε.Ε. συμμετείχε με 1,8 δισ. € για την επταετία 1985-1992. Περίπου το 60% του συνολικού προϋπολογισμού (δηλαδή περίπου 2 δισ. €) δόθηκαν στην Ελλάδα στη χρονική περίοδο 1986-1992 για να μειωθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις από τη διεύρυνση της Κοινότητας και την είσοδο της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Από την Ελλάδα υπεβλήθησαν αρκετά προγράμματα που κάλυπταν ευρύτερες περιφέρειες της χώρας και ένα πρόγραμμα για την ανάπτυξη της Πληροφορικής.

Οι σημαντικές διαφορές που υπάρχουν στην οικονομική ανάπτυξη μεταξύ των κρατών μελών οδήγησαν την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) στη χρησιμοποίηση ορισμένων εργαλείων για την εξομάλυνσή τους (Andreou, 2004). Τα εργαλεία αυτά είναι τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Κ.Π.Σ.) και τα Αυτόνομα Προγράμματα, που υπογράφονται μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του κάθε κράτους μέλους. Σύμφωνα με τις νέες διαδικασίες της διαρθρωτικής-περιφερειακής δράσης της Ε.Κ., κάθε κράτος μέλος θα έπρεπε να υποβάλει ένα συνολικό πρόγραμμα-πλαίσιο ονομαζόμενο «Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης» (Κ.Π.Σ.)².

Βασικές Πολιτικές Ανάπτυξης: Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Κ.Π.Σ.)

Α΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης: (1989-1993)

Για τη χρονική περίοδο 1989-1993, το Κ.Π.Σ. καθόριζε το συνολικό ποσό των επενδύσεων για την ανάπτυξη της οικονομίας κάθε χώρας τόσο από εθνικούς όσο και από κοινοτικούς πόρους, οι οποίοι προέρχονταν από τα διαρθρωτικά Ταμεία της Ε.Ε. και από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Με τον τρόπο αυτόν, κάθε κράτος μέλος δεσμευόταν ότι θα χρηματοδοτήσει επενδυτικά προγράμματα συγκεκριμένου ύψους. Στην περίπτωση των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών, τα επενδυτικά αυτά προγράμματα έφθασαν να αντιπροσωπεύουν υψηλά ποσοστά του ΑΕΠ.

Β΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (1994-1999)

Το Β΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης διεκπεραιώθηκε την περίοδο 1994-1999 και περιλάμβανε τους εξής έξι στόχους:

- Στόχος 1: ανάπτυξη και διαρθρωτική προσαρμογή των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών.
- Στόχος 2: ανασυγκρότηση των βιομηχανικών περιφερειών και περιοχών που πλήττονταν από παρακμή.
- Στόχος 3: μακροχρόνια ανεργία και επαγγελματική ένταξη.
- Στόχος 4: προσαρμογή στις βιομηχανικές μεταβολές.
- Στόχος 5α: προσαρμογή των γεωργικών διαρθρώσεων και των διαρθρώσεων της αλιείας.
- Στόχος 5β: ανάπτυξη των ευαίσθητων αγροτικών περιοχών.
- Στόχος 6: (που δημιουργήθηκε από την πράξη προσχώρησης της Αυστρίας, Φινλανδίας και Σουηδίας): ανάπτυξη των ιδιαίτερα αραιοκατοικημένων περιφερειών.

² Διεξοδική περιγραφή και ανάλυση των κύριων σταδίων της Ευρωπαϊκής Περιφερειακής Πολιτικής πραγματοποιείται στο Παπαδασκαλόπουλος και Χριστοφάκης (2003).

Βασικές Πολιτικές Ανάπτυξης: Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Κ.Π.Σ.)

Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (2000-2006)

Τον Μάρτιο του 1999, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων που συνήλθαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Βερολίνο αποφάσισαν να διαθέσουν 260 δισ. € στις διαρθρωτικές δράσεις της Ε.Ε. μεταξύ 2000 και 2006. Από το εν λόγω ποσό, 213 δισ. € προορίζονται για τα δεκαπέντε σημερινά κράτη μέλη μέσω των παρεμβάσεων των Διαρθρωτικών Ταμείων (195 δισ. €) και του Ταμείου Συνοχής (18 δισ. €). Ορισμένα από τα βασικά Προγράμματα που εντάσσονται στο Γ' ΚΠΣ και αφορούν σε συγκεκριμένους νομούς ή και σε όλη την Ελλάδα είναι τα ακόλουθα:

- Περιφερειακό Επενδυτικό Πρόγραμμα για τη Στερεά Ελλάδα.
- Επιχειρηματικό Πρόγραμμα για την Κοινωνία της Πληροφορίας.
- Επιχειρηματικό Πρόγραμμα για την Ανταγωνιστικότητα.
- Κοινοτική Πρωτοβουλία Equal.
- Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader.
- Επιχειρηματικό Πρόγραμμα για Απασχόληση & Επαγγελματική Κατάρτιση.

Οι συνολικοί πόροι του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και του Ταμείου Συνοχής για την Ελλάδα ανέρχονται σε 47,54 δισ. €. Η δημόσια δαπάνη, εθνική και κοινοτική, ανέρχεται σε 36,68 δισ. € και η εκτιμώμενη ιδιωτική συμμετοχή ανέρχεται σε 10,86 δισ. €. Παράλληλα, σημαντικοί πόροι αντλήθηκαν μέσω των τεσσάρων Κοινοτικών πρωτοβουλιών (Intereg, Leader, Equal και Urban).

ΕΣΠΑ Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (Δ' Κ.Π.Σ.) (2007-2013)

Με το ΕΣΠΑ η Ελλάδα θα έχει στη διάθεσή της περίπου 39,4 δισ. € από κοινοτικούς, εθνικούς και ιδιωτικούς πόρους στη χρονική περίοδο μέχρι το 2013 με σκοπό να ενισχυθούν οι δυνάμεις της επιχειρηματικότητας, της ανταγωνιστικότητας, της περιφέρειας και της κοινωνικής συνοχής. Ορισμένοι από τους βασικούς στόχους του ΕΣΠΑ είναι:

- Η ανάπτυξη της υπαίθρου.
- Προώθηση της καινοτομίας ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.
- Αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης της περιφέρειας.
- Αστική ανάπτυξη.
- Άμβλυνση ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.
- Διαμόρφωση σύγχρονης αυτοδύναμης οικονομίας.
- Ορθολογική προστασία και συνεχής βελτίωση του περιβάλλοντος.
- Αναβάθμιση της ποιότητας διαβίωσης των κατοίκων.

Επίσης πρόκειται να υλοποιηθούν εννέα τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα, που απορροφούν το 61,5% των πόρων και πέντε περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα στα οποία κατανέμεται το 38,5% της δημόσιας χρηματοδότησης. Πιο συγκεκριμένα:

- «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα», με δημόσια χρηματοδότηση (εθνική και κοινοτική) 1,72 δισ. € και κύρια έμφαση στην έρευνα, την ενίσχυση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, την ανάπτυξη εναλλακτικών ενεργειακών πηγών και τον περιορισμό της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.
- «Ψηφιακή Σύγκλιση» με 1,15 δισ. €, για την περαιτέρω διάδοση της πληροφορικής, κυρίως στο Δημόσιο, στον τουρισμό, στη ναυτιλία και στον πολιτισμό.
- «Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας», με 7,4 δισ. € για την ανάπτυξη μεταφορικών δικτύων.
- «Περιβάλλον-Αειφόρος Ανάπτυξη» με 2,77 δισ. €, για τη διαχείριση των αποβλήτων, τη μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, την ορθολογική διαχείριση των εδαφικών συστημάτων, τη διαχείριση των υδατικών πόρων και την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την αειφόρο διαχείριση φυσικού περιβάλλοντος.
- «Βελτίωση της Διοικητικής Ικανότητας της Δημόσιας Διοίκησης» με 675 εκ. €, με στόχο την αναβάθμιση του θεσμικού περιβάλλοντος της δημόσιας διοίκησης, αλλά και τον εξορθολογισμό των διοικητικών δομών, με γνώμονα την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας, την απλούστευση και επιτάχυνση των διοικητικών διαδικασιών.
- «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» με 3 δισ. € δημόσια χρηματοδότηση, με σκοπό τη διεύρυνση, αναδιοργάνωση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας των ενεργητικών πολιτικών στην αγορά εργασίας, καθώς και την ενίσχυση της απασχόλησης των γυναικών και προώθηση της ισότιμης πρόσβασης και εξέλιξης τους στην αγορά εργασίας, την ενίσχυση της απασχόλησης των νέων, τη μείωση της μακροχρόνιας ανεργίας, την αύξηση των δημιουργούμενων βιώσιμων επιχειρήσεων από αυτοαπασχολούμενους, ιδιαίτερα νέους ανέργους, τον εκσυγχρονισμό και την αναβάθμιση των δομών και των συστημάτων της αγοράς εργασίας για την εξυπηρέτηση του πολίτη.

Βασικές Πολιτικές Ανάπτυξης: Κοινωνικά Πλαίσια Στήριξης (Κ.Π.Σ.)

- «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» με 2,2 δισ. €. Το Πρόγραμμα επικεντρώνεται σε τρεις στρατηγικούς στόχους: επένδυση στο μέλλον, βελτίωση του επιπέδου των βασικών δεξιοτήτων όλων, μεταρρυθμίσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα, ώστε η διά βίου μάθηση να καταστεί πραγματικότητα για όλους, και αύξηση της ποιότητας και της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ενδεικτικές προτεινόμενες παρεμβάσεις είναι η αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών, η επιτάχυνση των ρυθμών ένταξης των νέων τεχνολογιών, η αναδόμηση της επαγγελματικής κατάρτισης σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένου του τομέα των ναυτικών επαγγελμάτων κ.λπ., η επέκταση των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, των Κέντρων Εκπαίδευσης Ενηλίκων και του Ανοικτού Πανεπιστημίου και η ενίσχυση των Ινστιτούτων Διά Βίου Εκπαίδευσης, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και η ενισχυμένη διδασκαλία των μειονοτήτων.
- Προγράμματα Στόχου «Ευρωπαϊκή Εδαφική Συνεργασία» με 350 εκ. €. Βασικές επιλογές για τον Στόχο 3 αποτελούν η πολυκεντρικότητα, η πρόσβαση στη γνώση, η διατήρηση και ανάδειξη του περιβάλλοντος, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και η προώθηση του επιχειρηματικού κλίματος, με δεδομένη και την αύξηση των χερσαίων και θαλάσσιων συνόρων της Κοινότητας και την επέκταση του εδάφους της.
- «Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής» με 226 εκ. €. Το Ε.Π. «Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής» αποσκοπεί στην κάλυψη της χρηματοδότησης δραστηριοτήτων προπαρασκευής, διαχείρισης, παρακολούθησης, αξιολόγησης, πληροφόρησης-δημοσιότητας και ελέγχου των Ε.Π., καθώς και δραστηριότητες για την ενίσχυση της διοικητικής ικανότητας για την υλοποίηση των δράσεων των Ταμείων.

Βασικές Πολιτικές Ανάπτυξης: Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Κ.Π.Σ.)

Αυτόνομα Προγράμματα

Τα **αυτόνομα προγράμματα** είναι θεσμοί της Ε.Ε. που χαρακτηρίζονται από τη δέσμευση πόρων του κοινοτικού προϋπολογισμού με σκοπό την υποβοήθηση συγκεκριμένων οικονομικών δραστηριοτήτων, την ενίσχυση των επιχειρήσεων, τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και την αποτελεσματική και αναπτυξιακή χρήση των παραγωγικών συντελεστών. Με τα προγράμματα αυτά μεταβιβάζονται πόροι από τον ευρωπαϊκό προϋπολογισμό προς διάφορες δραστηριότητες σε όλες τις χώρες μέλη της Ε.Ε. Στη συνέχεια ακολουθεί ενδεικτικά σύντομη παρουσίαση ορισμένων σημαντικών προγραμμάτων της Ε.Ε.:

- **Adapt:** Στοχεύει στην προσαρμογή των εργαζομένων στις βιομηχανικές αλλαγές, τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων μέσω της κατάρτισης, την πρόληψη της ανεργίας μέσω της βελτίωσης των προσόντων και της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας και νέων δραστηριοτήτων.
- **Αποζημιώσεις ΜμΕ:** Στοχεύει στην αύξηση της δυνατότητας πρόσβασης των ΜμΕ σε νέες τεχνολογίες, ώστε να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητά τους, ενώ επιχειρείται και εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων των σχεδίων που εντάσσονται στο Κοινοτικό πρόγραμμα έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης.
- **KONVER:** Προσπαθεί να επιτύχει τη μετατροπή των οικονομικών δραστηριοτήτων των οικονομικών ζωνών με σκοπό να τις καταστήσει λιγότερο εξαρτημένες και προωθεί τη διασυνοριακή συνεργασία των ΜμΕ.
- **Leonardo Da Vinci:** Στόχος του προγράμματος είναι η συνεχής επαγγελματική κατάρτιση η οποία αποσκοπεί στην υποβοήθηση των ΜμΕ.
- **Life:** Ασχολείται με την προσπάθεια προστασίας του περιβάλλοντος μέσω ενισχύσεων αλλά και ελέγχων.
- **Interreg II:** Βοηθάει τις παραμεθόριες περιοχές, ώστε να ξεπεράσουν τα προβλήματα από την απομόνωσή τους, μέσω της οικονομικής ανάπτυξης.
- **Retex II:** Σκοπός του προγράμματος είναι η οικονομική ποικιλοτροπία συγκεκριμένων εδαφικών ζωνών, που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τον τομέα υφαντουργίας-ιματισμού ώστε να τις καταστήσει λιγότερο εξαρτημένες από τον τομέα αυτόν και να διευκολύνει την προσαρμογή βιώσιμων επιχειρήσεων προς όλους τους βιομηχανικούς τομείς.
- **Phare:** Σκοπός είναι η παροχή τεχνικοοικονομικής βοήθειας προς τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.
- **Tacis:** Σκοπός είναι η παροχή τεχνικοοικονομικής βοήθειας προς τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.
- **Urban:** Υποστήριξη δράσεων οικονομικής και κοινωνικής αναζωογόνησης, καινοτομίας των υποδομών και του εξοπλισμού, βελτίωσης του περιβάλλοντος ώστε να εξερευνηθούν λύσεις στα προβλήματα των αστικών περιοχών.
- **Europartenariat:** Ενθάρρυνση των ΜμΕ να δημιουργήσουν επιχειρηματικές συνεργασίες με επιχειρήσεις από την περιφέρεια της ένωσης, παρέχοντας την ευκαιρία προσωπικών συναντήσεων για 2 ημέρες.
- **Horizon:** Διευκόλυνση πρόσβασης στην αγορά εργασίας σε άτομα «αποκλεισμένα» ή που διατρέχουν κίνδυνο να «αποκλειστούν».
- **Ecip:** Διευκόλυνση δημιουργίας κοινών επιχειρήσεων (joint ventures) στις χώρες της Λατινικής Αμερικής, της Ασίας και της Μεσογείου με αντίστοιχες επιχειρήσεις από την Ε.Ε.
- **Πρωτοβουλία ΜμΕ:** Βοήθεια προς τις ΜμΕ ώστε να προσαρμοστούν ευκολότερα στην ενιαία αγορά και να καταστούν ανταγωνιστικές σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Κατά την περίοδο 2007-2013, το ΕΤΠΑ, το Ταμείο Συνοχής και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο συμβάλλουν στην υλοποίηση τριών στόχων:

- Σύγκλιση (ΕΤΠΑ, Ταμείο Συνοχής και Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο),
- Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα (ΕΤΠΑ και Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο), και
- Ευρωπαϊκή Εδαφική Συνεργασία (ΕΤΠΑ).

Οι στόχοι του προγράμματος 2007–2013 έχουν τους ακόλουθους βασικούς άξονες:

- Ο πρώτος αφορά τη σύγκλιση των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των οποίων είναι λιγότερο από το 75% του Κοινοτικού μέσου όρου, δηλαδή 33 περιφέρειες σύγκλισης από την Ε.Ε.-15 και 37 από τα νέα κράτη μέλη.
- Ο δεύτερος στόχος είναι η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και η απασχόληση, που επικεντρώνεται στα προβλήματα βιώσιμης ανάπτυξης των περισσότερο αναπτυγμένων περιφερειών, δηλαδή οι περιφέρειες με κατά κεφαλήν ΑΕΠ πάνω από το 75% του Κοινοτικού μέσου όρου.

Στον στόχο αυτόν περιλαμβάνονται και οι πολιτικές αναφορικά με την καινοτομία και την οικονομία της γνώσης.

Οι περιφέρειες με Α.Εγχ.Π. κατώτερο του 75% του μέσου όρου της Ε.Ε. είναι επιλέξιμες για τον στόχο «Σύγκλιση», ενώ όλες οι άλλες περιφέρειες υπάγονται στο στόχο «Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση». Η γεωγραφική επιλεξιμότητα των περιφερειών του στόχου της «Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας» αφορά είτε παραμεθόριες περιφέρειες είτε περιφέρειες που υπάγονται σε περιοχές διακρατικής συνεργασίας.

Την περίοδο 2007-2013, τα προγράμματα της πολιτικής για τη συνοχή σχεδιάστηκαν ώστε να στηρίξουν (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2008):

- Τις άμεσες επενδύσεις σε επιχειρήσεις, ιδίως σε εκείνες που συνδέονται με την έρευνα και καινοτομία, τη μεταφορά τεχνολογίας ή φιλικές προς το περιβάλλον μεθόδους παραγωγής, δηλαδή ποσό 42,8 δισ. € – 12% της συνολικής χορήγησης.
- Την επιχειρηματικότητα μέσω της παροχής υπηρεσιών, της προσαρμογής των εργαζομένων, των επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών, των τεχνολογιών της πληροφορίας και επικοινωνίας, δηλαδή ποσό 44,7 δισ. € – 13% της συνολικής χορήγησης.
- Το ανθρώπινο κεφάλαιο και την πρόσβαση στην απασχόληση, δηλαδή ποσό 48,8 δισ. € – 14% της συνολικής χορήγησης.

Το 82% των συνολικών κεφαλαίων θα συγκεντρωθεί στις περιφέρειες της σύγκλισης, με το 25% του πληθυσμού της Ε.Ε. Στις υπόλοιπες περιφέρειες διατίθεται ποσό 55 δισ. € στο πλαίσιο του στόχου Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση. Ποσό 8,7 δισ. € διατίθεται για τη διασυνοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία βάσει του στόχου «Ευρωπαϊκή Εδαφική Συνεργασία».

Το ΕΤΠΑ χρηματοδότησε προγράμματα για την περιφερειακή ανάπτυξη, την οικονομική αλλαγή, την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και την εδαφική συνεργασία, ενώ το Ταμείο Συνοχής εστίασε στις υποδομές μεταφορών και περιβάλλοντος, στην ενεργειακή απόδοση και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στα κράτη μέλη με ΑΕΠ κατώτερο του 90% του μέσου όρου της Ε.Ε..

Στο πλαίσιο του στόχου Σύγκλισης, το ΕΤΠΑ επικεντρώθηκε στην ενίσχυση των υποδομών, της οικονομικής ανταγωνιστικότητας, της έρευνας, της καινοτομίας και της αειφόρου περιφερειακής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο του στόχου «Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας», το ΕΤΠΑ επικεντρώθηκε στην καινοτομία και οικονομία της γνώσης, στο περιβάλλον και στην πρόληψη κινδύνου, καθώς και στην πρόσβαση στις μεταφορές και τις τηλεπικοινωνίες εκτός των αστικών κέντρων.

Σε όλα τα προγράμματα της πολιτικής για τη συνοχή, οι βασικοί τομείς επενδύσεων και χρηματοδότησης είναι (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2008, σελ. 3):

- Γνώση και Καινοτομία: ποσό 83 δισ. € (24%) θα δαπανηθεί σε κέντρα και υποδομές έρευνας, για τη μεταφορά τεχνολογίας και την καινοτομία στις επιχειρήσεις και για την ανάπτυξη και διάδοση των τεχνολογιών της πληροφορίας και επικοινωνίας
- Μεταφορές: ποσό 76 δισ. € (22%) θα δαπανηθεί για τη βελτίωση της προσβασιμότητας των περιφερειών, τη στήριξη των Διευρωπαϊκών Δικτύων και επενδύσεις φιλικές προς το περιβάλλον υποδομές μεταφορών.
- Προστασία του περιβάλλοντος και πρόληψη κινδύνων: ποσό 51 δισ. € (19%) θα δαπανηθεί για τη χρηματοδότηση υποδομών επεξεργασίας λυμάτων, την προετοιμασία εδαφών για νέες οικονομικές χρήσεις και την προστασία από τους περιβαλλοντικούς κινδύνους.
- Ανθρώπινοι πόροι: ποσό 76 δισ. € (22%) θα δαπανηθεί για την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση, την απασχόληση και τα προγράμματα κοινωνικής ένταξης που χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

Λοιπές παρεμβάσεις αφορούν την προώθηση της επιχειρηματικότητας, τα ενεργειακά δίκτυα και την ενεργειακή απόδοση, την αστική και αγροτική ανάπτυξη, τον τουρισμό, τον πολιτισμό και τη δημόσια διοίκηση.

3.4. Εξέλιξη και ανάπτυξη της ευρωπαϊκής τεχνολογικής πολιτικής

Στη δεκαετία του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η οικονομική ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μεταξύ άλλων παραγόντων, συνδέθηκε ιδιαίτερα με τις επιδόσεις στους τομείς της έρευνας και τεχνολογίας. Η τεχνολογική πολιτική στόχευσε άμεσα στην ενίσχυση του ρόλου της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης στο διεθνές πλαίσιο σε σύγκριση με την Αμερική και την Ιαπωνία και περαιτέρω στην ενίσχυση της συνοχής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αλλά και στην εξισορρόπηση των περιφερειακών διαφορών μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών μελών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν μπορούσε άμεσα να ωφεληθεί από τις υψηλές προστιθέ-

μενες αξίες που δημιουργεί η οικονομική εκμετάλλευση της νέας γνώσης, είτε αυτή παράγεται σε επιχειρήσεις είτε σε δημόσιους ερευνητικούς οργανισμούς. Το φαινόμενο αυτής της «υστέρησης» έχει καταγραφεί ως το «ευρωπαϊκό παράδοξο» μιας οικονομίας που υπερτερεί των ΗΠΑ σε επιστημονική παραγωγή, αλλά υστερεί ουσιαστικά σε ικανότητα εκμετάλλευσης των νέων γνώσεων.

Παρά το γεγονός ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει «συνειδητοποιήσει» την αναγκαιότητα θέσπισης και εφαρμογής μιας συνεπούς τεχνολογικής πολιτικής, τα αποτελέσματα δεν είναι ανάλογα των προσπαθειών και των πόρων που έχουν διατεθεί στην προσπάθεια για την επίτευξή τους, όπου η Ε.Ε. φαίνεται να βρίσκεται σε χειρότερη θέση σε σχέση με τους ανταγωνιστές της. Το παράδοξο είναι ότι ενώ διαθέτει εξαιρετικές επιστημονικές βάσεις, δυσκολεύεται να αξιοποιήσει το δυναμικό της όσον αφορά την παραγωγή νέων προϊόντων και κατάκτηση νέων μεριδίων στην αγορά, ιδιαίτερα στους κλάδους της υψηλής τεχνολογίας. Αυτό εξάλλου φαίνεται και από τη σύγκριση του ποσοστού του ΑΕΠ, τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και των κρατών μελών μεμονωμένα, που δίνεται για τη χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων E&A, σε σύγκριση πάντα με τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία.

Η συμβολή της έρευνας και της τεχνολογίας στην περιφερειακή ανάπτυξη καθώς επίσης στη συνοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ιδιαίτερα σημαντική, και η οικονομική ανταγωνιστικότητα της Ε.Ε. εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις επιδόσεις της έρευνας και της καινοτομίας (Korpes & Tsobanoglou, 2005). Ο περιορισμός των ανισοτήτων στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαιτεί μια δέσμη πολιτικών, η επιτυχία των οποίων εξαρτάται όχι μόνο από τα δημοσιονομικά μέσα, αλλά και την ενίσχυση των υποδομών, τη βελτίωση της τεχνολογίας και την εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών και περιφερειών, με στόχο την ενίσχυση των διαδικασιών οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης που συντελούνται σε κάθε χώρα ή περιφέρεια (Kourliouros, 1998). Η ευρωπαϊκή περιφερειακή πολιτική αποσκοπεί, επίσης, στην οικονομική ενίσχυση και στην αύξηση των επενδύσεων των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών της κοινότητας (Less Favoured Regions-LFRs) με στόχο την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και την άμβλυνση των περιφερειακών διαφορών και ανισοτήτων. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η ενίσχυση της ανάπτυξης και της παραγωγικότητας αποτελεί κύριο θέμα της ευρωπαϊκής οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής. Η Ε.Ε. δεν επικεντρώνεται πλέον μόνο στα προβλήματα της απασχόλησης, ανεργίας, δημοσιονομικά ελλείμματα, δημόσιο χρέος, αλλά και στα προβλήματα των εθνικών διαφορών και της επίτευξης σύγκλισης και συνοχής σε θέματα τεχνολογίας και καινοτομιών. Η τεχνολογική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης στοχεύει άμεσα στην ενίσχυση του ρόλου της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης, καθώς επίσης και στην ενίσχυση της συνοχής της κοινότητας και στην εξισορρόπηση των περιφερειακών διαφορών μεταξύ των κρατών μελών.

Η συμβολή της έρευνας και της τεχνολογίας στην περιφερειακή ανάπτυξη καθώς επίσης και στην συνοχή της ευρωπαϊκής κοινότητας θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική και η οικονομική ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από τις επιδόσεις της έρευνας και της καινοτομίας.

Η Συνθήκη της Ρώμης (1957) δεν είχε δώσει εκτεταμένες αρμοδιότητες στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα για την άσκηση μιας αποτελεσματικής και δυναμικής τεχνολογικής και ερευνητικής πολιτικής, και η τεχνολογική και ερευνητική πολιτική βασιζόταν μόνο σε αποσπασματικές και σε ορισμένες αποφάσεις του Συμβουλίου Υπουργών. Η ευρωπαϊκή πολιτική στον τομέα της έρευνας και της ανάπτυξης βασίζεται σε διατάξεις των τριών ιδρυτικών συνθηκών (EKAX, EYPATOM, συνθήκη ΕΟΚ). Με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη καταχωρήθηκε η έννοια της τεχνολογίας στο κοινοτικό δίκαιο και στη συνέχεια η συνθήκη για την Ε.Ε. ανέπτυξε τους στόχους της Κοινότητας στον τομέα αυτόν. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, στη Συνθήκη της Ατομικής Ενέργειας (Euratom) υπήρχαν μονάχα οκτώ άρθρα για την άσκηση του πλαισίου της τεχνολογικής και ερευνητικής πολιτικής. Κατά τη δεκαετία του 1960 έγιναν ορισμένες αποσπασματικές προσπάθειες για την ανάπτυξη διεθνών ερευνητικών προγραμμάτων, ωστόσο ήταν μόνο στα τέλη της δεκαετίας του 1970 που η έρευνα και η τεχνολογία απέκτησαν ουσιαστικό πλαίσιο και επικεντρώθηκαν στα τέσσερα «Κοινά ερευνητικά κέντρα» (Joint Research Centers) της Ε.Ε. Κατά τη χρονική περίοδο 1974-1982 σημειώθηκε τάση για αύξηση των δαπανών σε έρευνα και τεχνολογία και την υιοθέτηση νέων Κοινοτικών προγραμμάτων όπως το FAST και το EUREKA.

Πριν από το 1988 τα διαρθρωτικά Κοινοτικά Ταμεία, δηλαδή η χρηματοδότηση και οι πόροι που προέρχονται από το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, δηλαδή το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Κοινωνικό Κοινοτικό Ταμείο και το Ταμείο της Αγροτικής Πολιτικής χρηματοδοτούσαν ελάχιστες ενέργειες σχετικά με την έρευνα και την τεχνολογία. Με τη μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών κοινοτικών ταμείων το 1988, η έρευνα και τεχνολογία συγκαταλέγονται στα μέτρα προτεραιότητας που πρέπει να ενισχύονται στις μειονεκτούσες περιοχές.

Στο πλαίσιο των κοινοτικών πλαισίων στήριξης ανήκουν και οι διάφορες κοινοτικές πρωτοβουλίες, όπως για παράδειγμα το STRIDE που με κοινοτικό προϋπολογισμό 460 εκ. € για τη χρονική περίοδο 1990-1993 αποσκοπούσε στην ενδυνάμωση και την ανάπτυξη της έρευνας και τεχνολογίας ιδιαίτερα στις προβληματικές περιφέρειες. Η συνολική χρηματοδότηση που στοχεύει στην τεχνολογική συνοχή των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών και πηγάζει μέσω των κοινοτικών πλαισίων στήριξης (δηλαδή των διαρθρωτικών κοινοτικών ταμείων) υπολογίζεται σε 3,8 δισ. € (δηλαδή περίπου το 1,4 % του αντίστοιχου κοινοτικού προϋπολογισμού). Τα διαρθρωτικά κοινοτικά ταμεία χρηματοδοτούν ενέργειες σχετικά με την έρευνα και την τεχνολογία, οι οποίες συγκαταλέγονται ανάμεσα στα μέτρα προτεραιότητας που πρέπει να ενισχύονται στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές της Ε.Ε.

Τα Προγράμματα των Διαρθρωτικών Ταμείων αφορούν διάφορα προγράμματα ανάπτυξης των περιφερειών της Κοινότητας, τα οποία χρηματοδοτούνται από τα Διαρθρωτικά της Ταμεία, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και άλλα χρηματοδοτικά όργανα της Κοινότητας. Οι πόροι αυτών των ταμείων αυξήθηκαν από 8 δισ. € ετησίως το 1989, σε 32 δισ. € ετησίως το 1999 και σταθεροποιήθηκαν στα 195 δισ. € το 2006. Στις 20 Ιουλίου 1993 το Συμβούλιο Υπουργών ενέκρινε τον Κανονισμό 2081/1993 με τον οποίο η Ελλάδα συμπεριλήφθηκε στον κατάλογο των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών και μπορεί να επωφεληθεί από τις Κοινοτικές συνδρομές στα πλαίσια των Διαρθρωτικών Κοινοτικών Ταμείων. Στη συνέχεια της μεταρρύθμισης των διαρθρωτικών ταμείων, η διαρθρωτική πολιτική της Κοινότητας επικεντρώθηκε στους ακόλουθους πέντε κατά προτεραιότητα στόχους:

- Προώθηση των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών. Μια τέτοια καθυστέρηση θεωρείται ως δεδομένη όταν το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν είναι κατώτερο από 70% περίπου του κοινοτικού μέσου όρου.
- Ανασυγκρότηση των περιφερειών, παραμεθόριων περιοχών ή τμημάτων περιοχών που πλήττονται σοβαρά από τη βιομηχανική παρακμή. Αυτό συμβαίνει όταν η αρχικά επικρατούσα βιομηχανική απασχόληση παρουσιάζει συνεχή και αισθητή μείωση και η ανεργία είναι ανώτερη του κοινοτικού μέσου όρου.
- Καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας, διευκόλυνση της επαγγελματικής αποκατάστασης των νέων και των προσώπων που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.
- Διευκόλυνση της προσαρμογής των εργαζομένων στις μεταβολές της βιομηχανίας και στην εξέλιξη των συστημάτων παραγωγής.
- Προώθηση της αγροτικής ανάπτυξης μέσω της επιταχυνόμενης προσαρμογής των γεωργικών διαρθρώσεων και της διευκόλυνσης της ανάπτυξης και της διαρθρωτικής προσαρμογής των αγροτικών περιοχών, συμπεριλαμβανομένης της προσαρμογής των διαρθρώσεων αλιείας. Προϋπόθεση για τον σκοπό αυτόν είναι η μικρή πυκνότητα πληθυσμού των περιφερειών, το μεγάλο ποσοστό απασχόλησης στη γεωργία σε επίπεδο περιφέρειας, το χαμηλό επίπεδο εισοδημάτων στη γεωργία και το οικονομικό επίπεδο της περιφέρειας κατώτερο του μέσου όρου της Ε.Ε.
- Ως αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων προσχώρησης με τις τέσσερις χώρες της ΕΖΕΣ προστέθηκε ένας έκτος στόχος που αποτελεί την προώθηση των περιφερειών με εξαιρετικά χαμηλή πυκνότητα πληθυσμού.

Η ευρωπαϊκή τεχνολογική πολιτική και η πολιτική για τις καινοτομίες και την Ε&Α βασίζονται στην ανάπτυξη και διάρθρωση των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων Τεχνολογικής Ανάπτυξης που παρουσιάζονται στο ακόλουθο πλαίσιο:

Ευρωπαϊκά Προγράμματα Τεχνολογικής Ανάπτυξης (Research Framework Programs)

Τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα Τεχνολογικής Ανάπτυξης αφορούν το θεσμικό και οικονομικό πλαίσιο το οποίο αποτελεί το κύριο περιβάλλον υλοποίησης της πολιτικής Έρευνας και Τεχνολογίας για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (Κορρές & Τσομπάνογλου, 2004). Τα πολυετή αυτά προγράμματα, τα οποία θεσπίστηκαν το 1984, περιλαμβάνουν επιμέρους προγράμματα επικεντρωμένα σε διαφορετικούς μεταξύ τους τομείς, όπως οι τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας, το περιβάλλον, η βιοτεχνολογία, η ενέργεια (περιλαμβανομένης της πυρηνικής), οι μεταφορές ή η κινητικότητα των ερευνητών. Οι κυριότεροι στόχοι των Κοινοτικών «Ερευνητικών Προγραμμάτων Πλαισίου» (Research Framework Programs) είναι:

- η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας,
- η βελτίωση της επιστημονικής και τεχνολογικής συνεργασίας,
- η προώθηση της αγροτικής ανταγωνιστικότητας, και
- η ενδυνάμωση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής.

Τα βασικά σημεία των «Ερευνητικών Προγραμμάτων Πλαισίου» (Research Framework Programs) της Ε.Ε. αφορούσαν:

Το πρώτο πρόγραμμα πλαίσιο αφορούσε τη χρονική περίοδο 1984-1987 με συνολικό προϋπολογισμό 3,75 δισ. € αποτέλεσε την πρώτη συντονισμένη προσπάθεια για την ανάπτυξη της ευρωπαϊκής επιστημονικής και τεχνολογικής κοινότητας.

Το δεύτερο πρόγραμμα πλαίσιο αφορούσε την περίοδο 1987-1991, είχε συνολικό προϋπολογισμό 5,4 δισ. € και άρχισε να προσδιορίζει τον στόχο της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Υπολογίζεται ότι σύμφωνα με το δεύτερο πρόγραμμα πλαίσιο χορηγήθηκαν περίπου 8% του συνόλου των διαθέσιμων πόρων σε επιχειρήσεις και ερευνητικά κέντρα των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών της κοινότητας.

Το τρίτο πρόγραμμα πλαίσιο αφορούσε τη χρονική περίοδο 1990-1994 με συνολικό προϋπολογισμό 6,6 δισ. € και υπολογίζεται ότι 66 εκατ. € διατέθηκαν για τη διάδοση και την εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων των προγραμμάτων έρευνας στις απομονωμένες ή τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της κοινότητας. Τα κοινοτικά κεφάλαια που χορηγήθηκαν μέσω του δεύτερου και τρίτου προγράμματος πλαισίου για τις λιγότερο αναπτυγμένες τεχνολογικά χώρες μέλη αντιπροσώπευαν μεταξύ 10% και 35% του συνόλου των δαπανών που πραγματοποιήσαν οι χώρες αυτές για την ανάπτυξη της έρευνας και της τεχνολογίας. Για την Ελλάδα η αναλογία των κοινοτικών κεφαλαίων σε σχέση με τον συνολικό προϋπολογισμό ανήλθε από 24% το 1984, σε 47% για το 1990. Η Ελλάδα απέσπασε το 3,3% του προϋπολογισμού του Γ' Προγράμματος Πλαισίου, με συμμετοχή στον κλάδο τηλεματικής (5,6%), στον κλάδο μη πυρηνικής ενέργειας (4,9%), στον κλάδο περιβάλλοντος (4,2%), στον κλάδο θαλάσσιας τεχνολογίας (4%), στον κλάδο τεχνολογίας και υλικών (4%), στον κλάδο τηλεπικοινωνιών (3,6%) και στον κλάδο πληροφορικής και τεχνολογίας (3%). Οι χαμηλότερες συμμετοχές της Ελλάδας παρατηρήθηκαν στους κλάδους της βιοεπιστήμης (1,6%) και του ανθρώπινου δυναμικού (2,4%).

Το τέταρτο πρόγραμμα πλαίσιο αφορούσε τη χρονική περίοδο 1994-1998 με συνολικό προϋπολογισμό 12,3 δισ. € με ιδιαίτερη έμφαση στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της κοινότητας και μεγαλύτερη βαρύτητα στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής επιστημονικής και τεχνολογικής κοινότητας, παράλληλα με στόχο την εδραίωση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Το τέταρτο πρόγραμμα πλαίσιο λάμβανε περισσότερο υπόψη τις ανάγκες των λιγότερο αναπτυγμένων κρατών και προέβλεπε μια σειρά νέων «μέτρων» για την αντιμετώπιση των επιμέρους ερευνητικών και τεχνολογικών αναγκών.

Το πέμπτο πρόγραμμα πλαίσιο αφορούσε τη χρονική περίοδο 1998-2002 και ένα από τα κύρια σημεία αφορούσαν στις ειδικές και επιμέρους ανάγκες των ευρωπαϊκών περιφερειών, η ενίσχυση των παραδοσιακών τομέων των περιφερειακών οικονομιών και η αύξηση των ποσοστών χρηματοδότησης των επιλέξιμων δαπανών και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Το έκτο πρόγραμμα πλαίσιο αντιπροσώπευε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, πέρα από την απλή χρηματοδότηση των προγραμμάτων. Η βασική θεματολογία του ήταν η δημιουργία μιας ευρωπαϊκής ερευνητικής περιοχής ως όραμα για το μέλλον της έρευνας στην Ευρώπη. Με έναν προϋπολογισμό 17,5 δισ. € (20 δισ. €), αποτέλεσε ένα από τα μεγαλύτερα ερευνητικά προγράμματα στον διεθνή χώρο και το κύριο μέσο χρηματοδότησης της έρευνας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Κύριος σκοπός του ήταν να συμβάλει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, στην υποστήριξη των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας και Καινοτομίας. Επίσης, βοήθησε σημαντικά στην ανάπτυξη της επιστημονικής και τεχνολογικής αριστείας καθώς και στην ολοκλήρωση και στον συντονισμό της ερευνητικής και τεχνολογικής προσπάθειας στην Ευρώπη.

Επικεντρώθηκε σε δύο βασικούς στρατηγικούς στόχους:

Την ενίσχυση των επιστημονικών και τεχνολογικών βάσεων της βιομηχανίας και ενθάρρυνση της διεθνούς ανταγωνιστικότητάς της Ε.Ε.

Την προαγωγή των ερευνητικών δραστηριοτήτων υπέρ άλλων πολιτικών της Ε.Ε.

Το έβδομο πρόγραμμα-πλαίσιο έρευνας ισχύει για την περίοδο 2007-2013. Βασικός στόχος είναι η προσαρμογή της ερευνητικής πολιτικής της Ε.Ε. στις οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές. Η Επιτροπή επιδιώκει την αύξηση του ετήσιου προϋπολογισμού έρευνας της Ε.Ε. και, κατ' ακολουθία, την αύξηση των εθνικών δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων στην έρευνα. Για τον λόγο αυτόν, είχε προϋπολογισμό 50,5 δισ. € για τέσσερα έτη, κατά πολύ υψηλότερο σε σχέση με τον προϋπολογισμό του 6ου Π.Π., ύψους 17,5 δισ. €. Το πρόγραμμα-πλαίσιο στοχεύει να λειτουργεί καταλυτικά στην αύξηση των εθνικών επενδύσεων στην έρευνα, ούτως ώστε οι ευρωπαϊκές επενδύσεις στην έρευνα να φθάσουν στο 3% του ΑΕΠ. Το έβδομο Πρόγραμμα Πλαίσιο Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης και Επίδειξης (2007-2013) διαρθρώνεται στα ακόλουθα ειδικά προγράμματα, ενώ εκτός από τον συνολικό προϋπολογισμό που είναι 50,5 εκ. €, άλλα 2,751 εκ. € θα διατεθούν από το αντίστοιχο Πρόγραμμα της ΕΥΡΑΤΟΜ. Το έβδομο πρόγραμμα-πλαίσιο ανταποκρίνεται στις ανάγκες ανάπτυξης και απασχόλησης της Ε.Ε. Συγκεκριμένα, ο προϋπολογισμός του θα καταναμηθεί ως εξής:

Συνεργασία - Συνεργατική έρευνα (32.413 εκ. €) στους τομείς της υγείας, των τροφίμων, της γεωργίας, της αλιείας, της βιοτεχνολογίας, των τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνίας, κ.α.

Ιδέες - Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Έρευνας (7.510 εκ. €), για τη στήριξη της έρευνας στα σύνορα της επιστήμης.

Άνθρωποι - Ανθρώπινο δυναμικό, δράσεις Marie Curie, δημιουργία εταιρικών σχέσεων μεταξύ της βιομηχανίας και της ακαδημαϊκής κοινότητας (4.750 εκ. €) .

Ικανότητες - Ικανότητες έρευνας (4.097 εκ. €), υποδομές ερευνών, ανάπτυξη του ερευνητικού δυναμικού των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, ανάπτυξη πόλων γνώσης και επιστημών σε περιφέρειες της Ευρώπης.

Κοινό Κέντρο Ερευνών (1.751 εκ. €).

ΕΥΡΑΤΟΜ: 2.700 εκατ. € (2007-2011).

Αναφορικά με την Ελλάδα και την τεχνολογική πολιτική και την έρευνα και ανάπτυξη, οι ενισχύσεις της Ε.Ε στην περίοδο 1989-1993 (πρώτο πακέτο Delors, πρώτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, 1ο Κ.Π.Σ.), ήταν πολύ σημαντικές για τις χώρες αυτές³. Σύμφωνα με προβλέψεις της Επιτροπής, η συμβολή των κοινοτικών πόρων στους ετήσιους ρυθμούς ανάπτυξης της Πορτογαλίας, της Ιρλανδίας, της Ισπανίας και της Ελλάδας την περίοδο 1989-1993 θα ήταν 0,7%, 0,3%, 0,2%, και 0,5%, αντίστοιχα. Όμως, αν ληφθούν υπόψη οι αντίστοιχοι ετήσιοι ρυθμοί ανάπτυξης που επιτεύχθηκαν (Πορτογαλία 3,4%, Ιρλανδία 3,7%, Ισπανία 3,2% και Ελλάδα 1,2%) ανεξαρτήτως της κοινοτικής συμβολής, τότε γίνεται φανερή η τεράστια σημασία των ενδογενών (εθνικών) παραγόντων, οι οποίοι καθορίζουν ουσιαστικά την αναπτυξιακή διαδικασία. Ιδιαίτερα η Πορτογαλία και η Ισπανία επωφελήθηκαν συνολικά περισσότερο από την ένταξή τους στην Ε.Ε. Οι κοινοτικές χρηματοδοτήσεις που διατίθενται στους τομείς έρευνας και τεχνολογίας μέσω των διαρθρωτικών κοινοτικών ταμείων (ή αλλιώς τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης) ποικίλλουν αισθητά από κράτος σε κράτος. Στην Ελλάδα το ποσοστό ανέρχεται σε 1,5%, ενώ στην Ιρλανδία διατέθηκε το 5% περίπου.

Η Νιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, στοχεύοντας στην οικονομική και κοινωνική συνοχή και στην ανάπτυξη της Ευρώπης, θεώρησε απαραίτητη την ανάπτυξη ενός πλαισίου τεχνολογικής έρευνας και μιας πολιτικής τεχνολογικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών. Στο Συμβούλιο Υπουργών έρευνας και τεχνολογίας το 1992, οι εκπρόσωποι των λιγότερο ευνοημένων κρατών μελών ζήτησαν στο τέταρτο πρόγραμμα πλαίσιο που αφορά την έρευνα και τεχνολογία να ληφθούν καλύτερα υπόψη οι ειδικές ανάγκες των περιφερειών τους, καθώς επίσης και οι παραδοσιακοί τομείς που είναι ζωτικής σημασίας για τις περιφέρειές τους και, τέλος, να

3 Οι Tsobanoglou et al (2007) πραγματοποιούν εκτενή ανάλυση της σημασίας και των επιπτώσεων της ευρωπαϊκής τεχνολογικής πολιτικής στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη.

αυξηθούν τα ποσοστά χρηματοδότησης των επιλέξιμων δαπανών και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Η Κοινωνική πολιτική στον τομέα της έρευνας σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε μέσω των Τεχνολογικών και Ερευνητικών Προγραμμάτων Πλαισίων (Technological Framework Programmes).

Επιπλέον, υπάρχει ένα ειδικό ταμείο το οποίο παρεμβαίνει στην Ισπανία, την Ελλάδα, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία, όπου οι υποδομές μεταφορών και προστασίας του περιβάλλοντος είναι, σε πολλές περιπτώσεις, ελλιπείς. Πρόκειται για το Ταμείο Συνοχής, του οποίου οι πόροι ανέρχονται περίπου σε 2,5 δισ. € ετησίως μεταξύ του 2000 και 2006, δηλαδή σε 18 δισ. € (σε τιμές 1999). Συνολικά, από το 2000 έως το 2006, διατέθηκαν 213 δισ. € για να βελτιωθεί η οικονομική κατάσταση των μειονεκτικών περιφερειών, των περιοχών που παρουσιάζουν ειδικά μειονεκτήματα και των ευάλωτων κοινωνικών κατηγοριών.

Από το 1984, η πολιτική της Ε.Ε. στον τομέα της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης βασίζεται σε πολυετή προγράμματα-πλαίσια. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κορυφής της Λισαβόνας τον Μάρτιο του 2000, μεταξύ των άλλων, τέθηκε από τους δεκαπέντε Ευρωπαίους ηγέτες ο στόχος να γίνει η Ευρώπη η πιο ανταγωνιστική και δυναμική «οικονομία της γνώσης» διεθνώς, ώστε να είναι ικανή για αειφόρο οικονομική ανάπτυξη, συνοδευόμενη από ποσοτική και ποιοτική βελτίωση της απασχόλησης και κοινωνική συνοχή μέσα στα επόμενα δέκα χρόνια. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισαβόνας, η Ε.Ε. καθόρισε μια στρατηγική που στόχευσε στη μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη, την πλήρη απασχόληση, την κοινωνική συνοχή και τη βιώσιμη εξέλιξη σε μια βασισμένη στη γνώση κοινωνία, υπογραμμίζοντας ένα ευρύ φάσμα προτεραιοτήτων, μέσων και ενεργειών, όπως περιγράφεται και παρουσιάζεται στον Πίνακα 2.4:

Προτεραιότητα	Μέσα και ενέργειες
Προτεραιότητα στην καινοτομία και στην επιχείρηση	Δημιουργία στενότερων δεσμών μεταξύ των ερευνητικών ιδρυμάτων και της βιομηχανίας, ανάπτυξη ευνοϊκών όρων στην Ε&ΤΑ, βελτίωση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση και την τεχνογνωσία και ενθάρρυνση των νέων επιχειρησιακών επιχειρήσεων
Εξασφάλιση πλήρους απασχόλησης	Υπογράμμιση της ανάγκης να δημιουργηθούν οι ευκαιρίες απασχόλησης, η αυξανόμενη παραγωγικότητα και η ποιότητα στην εργασία και προώθηση της διά βίου μάθησης
Εξασφάλιση αγοράς εργασίας και μη αποκλεισμών από αυτή	Γεφύρωση της ανεργίας και των κοινωνικών περιφερειακών διαφορών στην πρόσβαση στην απασχόληση
Σύνδεση της Ευρώπης «connect Europe»	Πιο στενή ολοκλήρωση με τη βελτίωση της μεταφοράς, των τηλεπικοινωνιών και των ενεργειακών δικτύων
Προστασία του περιβάλλοντος	Ενίσχυση καινοτομίας και εισαγωγής νέων τεχνολογιών στην ενέργεια και τις μεταφορές
Στόχοι της Στρατηγικής της Λισαβόνας:	
Στόχος - Βασικές κατευθύνσεις	Απαραίτητες ενέργειες για την προώθηση του στόχου
Η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου γνώσεων, μέσα στον οποίο οι πολίτες και οι επιχειρήσεις θα έχουν φθηνή πρόσβαση σε ένα παγκόσμιο δίκτυο πληροφόρησης και υπηρεσιών.	Ως απαραίτητες ενέργειες για την προώθηση του στόχου αυτού κρίνονται οι νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες και τις τηλεπικοινωνίες, η μείωση του κόστους πρόσβασης στο διαδίκτυο, η εισαγωγή του διαδικτύου στα σχολεία και η σχετική κατάρτιση των εκπαιδευτικών, καθώς και η δυνατότητα ηλεκτρονικής πρόσβασης στις δημόσιες υπηρεσίες.

<p>Η ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής περιοχής έρευνας και καινοτομίας, ελκυστικής για τους ερευνητές, στην οποία θα υπάρχει ενοποίηση των ερευνητικών δραστηριοτήτων σε εθνικό και σε διεθνές επίπεδο.</p>	<p>Ως απαραίτητες ενέργειες για την προώθηση του στόχου αυτού κρίνονται η ενθάρρυνση των ερευνητικών δραστηριοτήτων μέσω φορολογικών και άλλων οικονομικών πολιτικών, η δικτύωση των ερευνητικών φορέων και η ενίσχυση της κινητικότητας των ερευνητών, καθώς και η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, σε ευρωπαϊκό επίπεδο – ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας.</p>
<p>Η δημιουργία ενός περιβάλλοντος φιλικού για τις νέες και καινοτομίες επιχειρήσεις, ιδιαίτερα για τις μικρομεσαίες. Το κανονιστικό πλαίσιο πρέπει να ενθαρρύνει την πραγματοποίηση επενδύσεων, την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα.</p>	<p>Κρίνεται αναγκαίο να καταβληθούν προσπάθειες για τη μείωση του κόστους λειτουργίας και την άρση των εμποδίων εισόδου των επιχειρήσεων στις αγορές, ιδιαίτερα των μικρομεσαίων, καθώς και για τη δικτύωση των επιχειρήσεων με φορείς έρευνας και τεχνολογίας.</p>
<p>Οικονομικές μεταρρυθμίσεις για την ολοκλήρωση και την αποτελεσματικότητα της εσωτερικής αγοράς.</p>	<p>Αναγκαίες ενέργειες προς την κατεύθυνση αυτή είναι η άρση των εμποδίων στον τομέα των υπηρεσιών και η επιτάχυνση της απελευθέρωσης των αγορών. Επίσης, κρίνεται απαραίτητη η απλοποίηση του θεσμικού πλαισίου, ο εκσυγχρονισμός των συστημάτων δημόσιων προμηθειών και η έμφαση σε οριζόντιες πολιτικές –όπως αυτές της απασχόλησης, της περιφερειακής ανάπτυξης, της έρευνας, της κατάρτισης και της περιβαλλοντικής προστασίας, αντί της παροχής κρατικών ενισχύσεων, οι οποίες οδηγούν σε στρεβλώσεις του ανταγωνισμού.</p>
<p>Η δημιουργία αποτελεσματικών και ολοκληρωμένων χρηματοοικονομικών αγορών, οι οποίες θα διέπονται από διαφάνεια και θα διευκολύνουν την πρόσβαση των επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των μικρομεσαίων.</p>	<p>Ως απαραίτητες ενέργειες για την προώθηση του στόχου αυτού κρίνονται στα αναγκαία κεφάλαια, θα επιτρέπουν τη συμμετοχή όλων των κατηγοριών επενδυτών στην κεφαλαιαγορά, θα εξασφαλίζουν κινητικότητα των κεφαλαίων διεθνώς, καλύτερη διαχείριση των κινδύνων και χρήση νέων χρηματοοικονομικών εργαλείων, όπως τα κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών (venture capital).</p>
<p>Η εφαρμογή υγιών μακροοικονομικών πολιτικών, οι οποίες θα έχουν ως στόχο την εξασφάλιση της βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών, τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας, ιδιαίτερα για τους σχετικά ανειδίκευτους και χαμηλά αμειβόμενους εργαζομένους και την ενθάρρυνση των επενδύσεων, της έρευνας, της ανάπτυξης, της καινοτομίας και της τεχνολογίας.</p>	
<p>Η έμφαση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, για την ανταπόκριση στις νέες συνθήκες της κοινωνίας της γνώσης.</p>	<p>Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στους νέους, στους άνεργους και στους πολίτες, τα επαγγελματικά προσόντα των οποίων απαξιώνονται με την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών.</p>
<p>Η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας.</p>	<p>Αναγκαίες ενέργειες για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι η έμφαση στη διά βίου μάθηση και την αναβάθμιση των δεξιοτήτων, η ευελιξία στον χρόνο και στις μορφές της εργασίας, η αύξηση της απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών και η διασφάλιση της ισότητας των ευκαιριών.</p>

<p>Ο εκσυγχρονισμός των συστημάτων κοινωνικής πολιτικής θα πρέπει να εξασφαλίζουν την επαρκή αμοιβή της εργασίας, τη βιωσιμότητά τους υπό το πρίσμα της γήρανσης του πληθυσμού, την ισότητα των φύλων, την ποιότητα των υπηρεσιών υγείας και την εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού.</p>	<p>Ουσιαστική ενίσχυση προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να παρέχει η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και η βοήθεια από πλευράς Κοινότητας.</p>
<p>Η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και η εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού, μέσω της καταπολέμησης της φτώχειας και της ανεργίας, της αναβάθμισης των δεξιοτήτων και της ευρείας πρόσβασης στις γνώσεις και στις ευκαιρίες της αγοράς εργασίας.</p>	<p>Η Στρατηγική της Λισαβόνας στηρίζεται σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση των στόχων και επιβάλλει τον συντονισμό και την αλληλενέργεια τόσο μεταξύ των δράσεων της Ένωσης και εκείνων των κρατών μελών, όσο και μεταξύ των διαφόρων κατευθύνσεων οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής.</p>

Πίνακας 2.4: Στρατηγικοί στόχοι ανάπτυξης της Ε.Ε.

Η Στρατηγική της Λισαβόνας έθεσε ως ενδιάμεσους, μετρήσιμους στόχους την επίτευξη μέσου ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης 3% ετησίως και τη δημιουργία 20 εκατομμυρίων νέων θέσεων εργασίας ως το 2010 (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000). Ταυτόχρονα, προσδιορίστηκε ένα φιλόδοξο πλέγμα πολιτικών και μεταρρυθμίσεων που θα έπρεπε να εφαρμοστούν προς αυτή την κατεύθυνση: για να βελτιωθούν τα μακροοικονομικά δεδομένα, να τονωθεί η επιχειρηματικότητα και η έρευνα και ανάπτυξη, να προωθηθεί η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και η προστασία του περιβάλλοντος (βλ. και τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Göteborg το 2001).

Το Συμβούλιο της Λισαβόνας τόνισε τη σημασία των νέων τεχνολογιών και ιδίως της Έρευνας και Ανάπτυξης και της καινοτομίας για την οικοδόμηση του μέλλοντος της Ευρώπης. Στο πλαίσιο αυτό, η Στρατηγική της Λισαβόνας περιλαμβάνει δέκα βασικές κατευθύνσεις, οι οποίες κρίνονται ως καθοριστικοί παράγοντες της ανταγωνιστικότητας και παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα:

Η επανεκκίνηση της Στρατηγικής της Λισαβόνας τον Μάρτιο του 2005 συνοδεύτηκε από μια σειρά τροποποιήσεων του βασικού της πλαισίου. Πιο συγκεκριμένα, τονίστηκε η προτεραιότητα της ανάπτυξης και της απασχόλησης μέσα στο σταθερό πλαίσιο της δημιουργίας μιας Οικονομίας της Γνώσης. Στο πλαίσιο αυτά, οι πολλαπλοί προηγούμενοι στόχοι και πολιτικές αντικαταστάθηκαν από ένα πλέγμα 24 βασικών κατευθυντήριων γραμμών και δύο στόχων για το 2010 σε ευρωπαϊκό επίπεδο:

(α). Επίτευξη ρυθμού απασχόλησης 70% και

(β). Μερίδιο επενδύσεων σε E&TA ίσο με το 3% του ΑΕγχΠ για τις ιδιωτικές και δημόσιες δαπάνες E&A έως το τέλος της δεκαετίας, τα δύο τρίτα των οποίων πρέπει να προέρχονται από ιδιωτική E&A (Συμβούλιο της Βαρκελώνης).

Το 2000 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε την εγκύκλιο «Προς έναν Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας και Καινοτομίας» που στόχο είχε να συμβάλει στη δημιουργία των καλύτερων γενικών όρων πλαισίου για την έρευνα στην Ε.Ε. προκειμένου να συνδυαστούν καλύτερα οι προσπάθειες της Ένωσης και των κρατών μελών στους δύο αυτούς τομείς. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Έρευνας και Καινοτομίας (EXE) ορίζεται ως μια «εσωτερική αγορά» για την έρευνα, ένας χώρος δηλαδή ελεύθερης διακίνησης των γνώσεων, των ερευνητών, των τεχνολογιών και των επιχειρηματικών κεφαλαίων, με μεγαλύτερη συνοχή και δικτύωση του ευρωπαϊκού ερευνητικού ιστού και συντονισμό των εθνικών ερευνητικών δραστηριοτήτων και πολιτικών. Αποτελεί, δε, μια από τις βασικές συνιστώσες της στρατηγικής της Λισαβόνας για την ανάδειξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως την ανταγωνιστικότερη και δυναμική οικονομία της γνώσης στον κόσμο. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Έρευνας συνενώνει όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή της η Κοινότητα για να επιτύχει τον καλύτερο συντονισμό των δραστηριοτήτων έρευνας και καινοτομίας, στο επίπεδο τόσο των κρατών μελών όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατ' αυτόν τον τρόπο γίνονται προσπάθειες να δημιουργηθεί μια ζώνη χωρίς σύνορα για την έρευνα, στο εσωτερικό της οποίας οι επιστημονικοί πόροι θα αξιοποιούνται καλύτερα, με τελικό στόχο την αύξηση της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας στην Ευρώπη. Η δημιουργία του EXE ήταν προσπάθεια η οποία είχε ως στόχο να συμβάλει στην αντιμετώπιση των βασικών αδυναμιών του ευρωπαϊκού ερευνητικού συστήματος που συνοψίζονται στις ανεπαρκείς επενδύσεις, στην απουσία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την έρευνα και την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της, στον κατακερματισμό των ερευνητικών δραστηριοτήτων και στη διασπορά των πόρων. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Έρευνας συνδυάζει τρεις συνιστώσες:

- Δημιουργία μιας εσωτερικής αγοράς για την έρευνα, δηλαδή του πραγματικού χώρου ελεύθερης κυκλοφορίας της γνώσης, των ερευνητών και των τεχνολογιών, μέσω της οποίας θα ενισχυθεί η συνεργασία, θα τονωθεί ο ανταγωνισμός και θα βελτιστοποιηθεί η κατανομή των πόρων.
- Αναδιάρθρωση του ευρωπαϊκού ιστού της έρευνας, η οποία ουσιαστικά στοχεύει σε βελτίωση του συντονισμού των εθνικών δραστηριοτήτων και πολιτικών στον χώρο της έρευνας, οι οποίες καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας που διεξάγεται και χρηματοδοτείται στην Ευρώπη.
- Ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής ερευνητικής πολιτικής η οποία θα υπερβαίνει τη χρηματοδότηση και θα καλύπτει επίσης όλες τις πτυχές των άλλων εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών που αφορούν την έρευνα.

Επιπλέον, προτεραιότητα δόθηκε:

- στην προώθηση των δράσεων για την ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού και της κινητικότητας των ερευνητών,
- στην αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας,
- στον καθορισμό των κανόνων για την ενεργοποίηση των διακρατικών ερευνητικών οργανισμών στον ΕΧΕ,
- στη συνεργασία των ερευνητικών και παραγωγικών φορέων και
- στην παραγωγή καινοτομικών προϊόντων και υπηρεσιών με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας προς όφελος των Ευρωπαίων πολιτών.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε τον Μάρτιο του 2008 την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Καινοτομίας και Τεχνολογίας (European Institute of Innovation and Technology), ενός φορέα που αναμένεται να αποτελέσει σημαντικό στοιχείο του ευρωπαϊκού «τοπίου καινοτομίας», διευκολύνοντας τις συμπράξεις και τις συνεργασίες μεταξύ των επιχειρήσεων, των ερευνητικών κέντρων και της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ε.Ε. και θα χρηματοδοτηθεί από την Ε.Ε. με το ποσό των 308,7 εκατ. ευρώ για την περίοδο 2008-2013. Βασικός σκοπός του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου Καινοτομίας και Τεχνολογίας είναι να ενισχύσει την καινοτομία και την ανταγωνιστικότητα στα κράτη μέλη της Ε.Ε. και θα λειτουργεί με βάση ολοκληρωμένες συμπράξεις που θα αποκαλούνται «Κοινότητες Γνώσης και Καινοτομίας» (Knowledge and Innovation Communities), και οι πρώτες από αυτές αναμένεται να ιδρυθούν μέχρι το τέλος του 2009. Ιδιαίτερη έμφαση αναμένεται να δοθεί σε στρατηγικούς τομείς όπου η Ε.Ε. αντιμετωπίζει ζωτικές τρέχουσες και μελλοντικές προκλήσεις. Οι τομείς αυτοί περιλαμβάνουν την κλιματική αλλαγή, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τις τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνιών νέας γενιάς (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008).

Με τη συνδρομή των κοινοτικών προγραμμάτων δημιουργούνται διακρατικά δίκτυα για τη διάδοση της γνώσης πέρα από τα εθνικά, πολιτιστικά και οικονομικά σύνορα. Τα κοινοτικά ερευνητικά προγράμματα μπορούν να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο και να επεκτείνουν τη συνεργασία μεταξύ των οικονομικών και επιστημονικών φορέων των διαφόρων περιοχών της Ευρώπης και να επιταχύνουν τη δημιουργία μιας πραγματικής Ευρωπαϊκής Κοινότητας της επιστήμης και της τεχνολογίας.

3.5. Εκτίμηση και αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής τεχνολογικής πολιτικής: Προοπτικές σύγκλισης και συνοχής στην Ε.Ε.

Αναλύοντας την ευρωπαϊκή τεχνολογική πολιτική και την πολιτική στους τομείς των καινοτομικών διαδικασιών, της έρευνας και ανάπτυξης, διαπιστώνουμε ότι οι τεχνολογικές διαφορές μεταξύ των περιοχών της Κοινότητας εξακολουθούν να είναι δυσανάλογα μεγάλες. Ορισμένες από τις βασικές διαπιστώσεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα και τις επιπτώσεις της ευρωπαϊκής τεχνολογικής πολιτικής αφορούν τα εξής:

- Παρά τον διπλασιασμό των συνολικών δαπανών τους στον τομέα της έρευνας και τεχνολογίας σε σχέση με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά τα τελευταία έτη, η Ελλάδα και η Πορτογαλία δεν προσεγγίζουν το 1/3 του μέσου όρου των υπόλοιπων κρατών μελών της Ε.Ε. Η ακαθάριστη δαπάνη για έρευνα και τεχνολογία στην Ελλάδα περιορίζεται μόλις στο 0,5% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, ενώ οι αντίστοιχοι δείκτες για την Γερμανία, τη Γαλλία και τη Βρετανία είναι 2,8%, 2,3% και 2%.
- Πιο συγκεκριμένα, η δημόσια χρηματοδότηση της έρευνας και τεχνολογίας σε σχέση με τον κρατικό προϋπολογισμό αντιπροσωπεύει λιγότερο από το 1% στην Ελλάδα, στην Ιρλανδία και στην Πορτογαλία, ενώ ο κοινοτικός μέσος όρος ανέρχεται στο 3,4% περίπου. Περαιτέρω στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία πάνω από τα 2/3 των ακαθάριστων δαπανών στον τομέα της έρευνας και τεχνολογίας προέρχονται από τον δημόσιο τομέα, δηλαδή η αντίστροφη αναλογία που ισχύει για τα πιο αναπτυγμένα κράτη μέλη της Κοινότητας.

- Η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην ακαθάριστη δαπάνη για έρευνα και τεχνολογία υπολογίζεται στο 22%, ενώ αντίστοιχα η συμμετοχή στην Ισπανία, Ιρλανδία και Γερμανία είναι 48%, 60% και 45% αντίστοιχα. Η μείωση στη συμμετοχή των σχετικών δαπανών για Ε&ΤΑ από τον ιδιωτικό τομέα θεωρείται ως μια από τις βασικές αιτίες για τις χαμηλές επιδόσεις της Ε.Ε.
- Η χρηματοδότηση Ε&ΤΑ από τις επιχειρήσεις αντιπροσωπεύει μόνο το 1% του ΑΕΠ στην Ε.Ε., σε σύγκριση με το 1,7% στις ΗΠΑ και 2,4% στην Ιαπωνία.
- Το τεχνικό και επιστημονικό προσωπικό που απασχολείται στις δραστηριότητες της έρευνας και τεχνολογίας επιβεβαιώνει επίσης τη διαφορά που υπάρχει μεταξύ των κρατών μελών. Για παράδειγμα, η Γαλλία και η Γερμανία απασχολούν τρεις φορές περισσότερο επιστημονικό και τεχνολογικό δυναμικό ανά χιλιάδα εργαζομένων από ό,τι απασχολούν η Ελλάδα, η Ισπανία και η Νότια Ιταλία, ενώ η Δανία απασχολεί συνολικά περισσότερα άτομα στις δραστηριότητες της έρευνας και τεχνολογίας από ό,τι η Ελλάδα και η Πορτογαλία συνολικά.
- Παράλληλα με τη μείωση των δαπανών, η Ε.Ε. παρουσιάζει χαμηλότερες επιδόσεις σε σχέση με αναπτυγμένες χώρες, όπως για παράδειγμα οι ΗΠΑ ή την Ιαπωνία, αναφορικά με τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, ειδικότερα τις εφευρέσεις των βιομηχανιών υψηλής τεχνολογίας.
- Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό μειονέκτημα του ευρωπαϊκού ερευνητικού τόπου είναι η πολυδιάσπαση της ερευνητικής προσπάθειας και η έλλειψη συνέργιας, τόσο ανάμεσα στις εθνικές δραστηριότητες και πολιτικές όσο και ανάμεσα σε αυτές και τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές. Η κατάσταση αυτή εμποδίζει την καλύτερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και της υλικοτεχνικής υποδομής και, συνεπώς, τη μεγιστοποίηση του αποτελέσματος της ερευνητικής προσπάθειας σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τα καινοτομικά και ερευνητικά κέντρα είναι διασπαρμένα σε όλη την Ευρώπη χωρίς πολλές φορές να υπάρχουν οι προϋποθέσεις επαρκούς δικτύωσης και αποτελεσματικής συνεργασίας.

Οι προκλήσεις αυτές έχουν ιδιαίτερη σημασία για την πολιτική συνοχής, διότι επηρεάζουν άμεσα τις διάφορες περιοχές της Ε.Ε. και είναι δυνατόν να οδηγήσουν σε διεύρυνση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων. Σχεδόν όλες οι περιφέρειες αντιμετωπίζουν την ανάγκη να αναδιαρθρωθούν, να εκσυγχρονιστούν και να διευκολύνουν τη συνεχή και με βάση τη γνώση καινοτομία σε προϊόντα, μεθόδους διοίκησης και διαδικασίες, καθώς και σε ό,τι αφορά το ανθρώπινο κεφάλαιο, ούτως ώστε να αντεπεξέλθουν στην πρόκληση της παγκοσμιοποίησης (Papadaskalopoulos, Korres, & Polychronopoulos, 2003).

Δεδομένου ότι οι συνθήκες της αγοράς μεταβάλλονται, η οικονομική επιτυχία μιας περιφέρειας εξαρτάται από τις υπάρχουσες δυνατότητες για την εξασφάλιση της πρόσβασης στις καινοτομίες και τις τεχνολογικές εξελίξεις και τις δυνατότητες παραγωγής καινοτομιών (Σκούντζος, 1996). Λαμβάνοντας υπόψη ότι η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη συνδέεται όλο και περισσότερο με την ικανότητα των περιφερειών να καινοτομούν, η πολιτική συνοχής της Ε.Ε. επιδιώκει τη δημιουργία περιβάλλοντος ευνοϊκού για τα την ενθάρρυνση της έρευνας, της ανάπτυξης και της καινοτομίας (Korres, Kitsos & Hadjidima, 2005). Οι κυριότερες δραστηριότητες επικεντρώνονται στους ακόλουθους τομείς (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008):

- Ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων και μεταξύ επιχειρήσεων και δημόσιων ερευνητικών κέντρων.
- Στήριξη της Ε&ΤΑ και καινοτομίας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.
- Ενίσχυση της περιφερειακής διασυνοριακής και διακρατικής συνεργασίας.
- Ενίσχυση των υποδομών δημιουργίας ικανοτήτων και ανθρώπινου κεφαλαίου.

Κεντρικός στόχος του περιφερειακού συστήματος καινοτομίας είναι ουσιαστικά η ενδυνάμωση της «ενδογενούς» τεχνολογικής ικανότητας μιας περιφέρειας και η βελτίωση των ικανοτήτων των φορέων να αναπτύξουν τεχνολογικές καινοτομίες και νέα προϊόντα. Στο πλαίσιο αυτό, οι βασικές θεματικές συνιστώσες και παράμετροι διαμόρφωσης και προώθησης του περιφερειακού συστήματος καινοτομίας είναι οι εξής:

- Προσφορά τεχνολογίας (Ε&ΤΑ), δηλαδή πανεπιστημιακή, δημόσια και ιδιωτική Ε&ΤΑ: εργαστήρια, ινστιτούτα, τμήματα Ε&ΤΑ σε επιχειρήσεις, παραγωγή και προσφορά τεχνολογίας.
- Σύστημα τεχνολογικής πληροφόρησης, δηλαδή θεσμοί και υποδομές τεχνολογικής πληροφόρησης: πατέντες, δημοσιεύσεις, βάσεις δεδομένων, διάχυση τεχνολογίας και καινοτομίας.
- Χρηματοδότηση καινοτομίας, δηλαδή τράπεζες, θεσμική χρηματοδότηση, κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου.
- Μεταφορά τεχνολογίας, δηλαδή τεχνολογικά πάρκα, κέντρα καινοτομίας, γραφεία διαμεσολάβησης, τεχνολογικά δίκτυα, τεχνομεσίτες, σύμβουλοι τεχνολογίας: κατάρτιση, ενημέρωση, συμβουλευτικές υπηρεσίες, τεχνική υποστήριξη, διεπιχειρησιακή συνεργασία και συνεργασία επιχειρήσεων με ερευνητικούς φορείς, διάχυση τεχνολογίας και καινοτομίας.

- Ζήτηση της χρήσης καινοτομίας και τεχνολογίας, δηλαδή επιχειρήσεις και δημόσιος τομέας: ανάπτυξη νέων προϊόντων, βελτίωση της ποιότητας, εισαγωγή νέων τεχνολογιών και καινοτόμων μεθόδων παραγωγής και διοίκησης (Σκούντζος, 1996· Παπαδασκαλόπουλος, 2000· Jorgenson, Ho, & Stiroh 2003).

Εκτός των αναπτυξιακών και εισοδηματικών ανισοτήτων και των ανισοτήτων αναφορικά με την απασχόληση, σήμερα παρατηρείται εντονότερα από κάθε άλλη φορά ο τεχνολογικός ανταγωνισμός μεταξύ Ε.Ε., ΗΠΑ και Ιαπωνίας. Κυριότερος στόχος του ανταγωνιστικού αυτού πλαισίου είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στον διεθνή χώρο. Την τελευταία δεκαετία τονίζεται ιδιαίτερα η ανάγκη για την αύξηση των κοινοτικών δαπανών σε έρευνα και τεχνολογία, ώστε να μπορέσει η Ε.Ε. να είναι ανταγωνιστική με την Ιαπωνία και την Αμερική. Παρ' όλη την αύξηση των σχετικών μεγεθών που αφορούν την έρευνα και τεχνολογία στην Ε.Ε., εξακολουθούν να υπολείπονται των αντιστοίχων της Ιαπωνίας και των ΗΠΑ.

Μεγαλύτερη ανισότητα παρουσιάζεται, επίσης, και όσον αφορά τη διασπορά του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και του ποσοστού απασχόλησης στο εσωτερικό των κρατών μελών, με τα πλουσιότερα κράτη μέλη να παρουσιάζουν περισσότερο συνεκτική εικόνα σε σχέση με τα λιγότερο πλούσια κράτη. Συμπερασματικά, οι περιοχές που θεωρούνται λιγότερο αναπτυγμένες χρειάζονται άμεσα την τεχνογνωσία ιδιαίτερα σε επιμέρους τομείς όπου μπορούν να βρουν εφαρμογή οι νέες τεχνολογικές μέθοδοι. Εκτός από τις προσπάθειες που πρέπει να καταβληθούν στον τομέα των νέων καινοτομιών και των τεχνολογιών αιχμής, θα πρέπει παράλληλα να γίνουν ενέργειες που θα βελτιώσουν σε βασικά σημεία την απαραίτητη υποδομή (Korres, Kitsos & Hadjidima, 2005). Στόχος των κοινοτικών προγραμμάτων είναι να δημιουργήσουν διακρατικά δίκτυα για τη διάδοση της γνώσης πέρα από τα εθνικά, πολιτιστικά και οικονομικά σύνορα. Τα κοινοτικά ερευνητικά προγράμματα μπορούν να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο και να επεκτείνουν τη συνεργασία μεταξύ των οικονομικών και επιστημονικών φορέων σε διάφορες περιοχές της Ε.Ε. ώστε να επιταχύνουν τη δημιουργία μιας πραγματικής Ενιαίας Ευρωπαϊκής Κοινότητας βασισμένης στην επιστήμη και την τεχνολογία.

Επίσης είναι σημαντικό να δοθεί έμφαση στα διαφορετικά «επίπεδα υποστήριξης» και στις «βασικές υποδομές» που τα κράτη μέλη παρέχουν στις επιχειρήσεις υπό μορφή κρατικής βοήθειας για Ε&ΤΑ. Οι κυβερνήσεις στις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες, δίνουν ουσιαστικά περισσότερη υποστήριξη για τις δαπάνες που οι επιχειρήσεις αναλαμβάνουν από εκείνοι στις λιγότερο αναπτυγμένες. Οι λιγότερο προνομιούχες περιοχές πάσχουν από την απομόνωση από τα διεθνή δίκτυα Ε&ΤΑ και ερευνητικά κέντρα που αναπτύσσουν τις νέες τεχνολογίες, τις επιχειρήσεις, την έρευνα και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα (Κορρές & Τσομπάνογλου, 2004).

Οι περιφέρειες θα πρέπει να μεγιστοποιήσουν τους πόρους και τις ικανότητές τους, να ελαχιστοποιήσουν τους κινδύνους και να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες προκειμένου να ανταγωνιστούν επιτυχώς και να ευημερήσουν σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Περαιτέρω πρέπει να σημειώσουμε ότι αρκετά κοινοτικά και ερευνητικά προγράμματα έχουν εξειδικευμένη μορφή και αφορούν την ανάπτυξη των νέων «τεχνολογιών αιχμής» που όμως δεν είναι πάντοτε συμβατή για τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές, λόγω της έλλειψης βασικής υποδομής και της επικέντρωσης του ενδιαφέροντος σε παραδοσιακούς τομείς. Άμεση συνέπεια αυτού είναι η διεύρυνση του «τεχνολογικού χάσματος» μεταξύ της ομάδας των αναπτυγμένων χωρών και εκείνων των λιγότερο αναπτυγμένων κρατών μελών.

Οι βασικές προτάσεις σχετικά με την ευρωπαϊκή πολιτική Ε&ΤΑ θα πρέπει να δώσουν έμφαση στα εξής:

- Η αύξηση του ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά θα συμβάλει σημαντικά στην αύξηση της παραγωγικότητας και την προώθηση της καινοτομίας. Η ευρωπαϊκή πολιτική ανταγωνισμού διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο στη διαμόρφωση ανταγωνιστικών αγορών. Ο στόχος είναι η εξάλειψη των εμποδίων στον ανταγωνισμό και η ανακατανομή των κρατικών ενισχύσεων για την υποστήριξη της καινοτομίας, της έρευνας και της ανάπτυξης και των επιχειρηματικών κεφαλαίων.
- Η απλούστευση της νομοθεσίας θα βοηθήσει τις επιχειρήσεις, διότι καταργούνται τα περιττά διοικητικά εμπόδια. Έτσι ωφελείται η παραγωγικότητα και ο ανταγωνισμός των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, καθώς και η προσαρμοστικότητά τους, το δυναμικό τους για καινοτομία και δημιουργία θέσεων εργασίας.
- Οι επενδύσεις στις βασικές υποδομές, ώστε να ανταποκρίνονται στις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανάγκες της κοινωνίας. Οι σύγχρονες υποδομές θεωρούνται ένας ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας ανταγωνιστικότητας για την προσέλκυση των επιχειρήσεων.
- Οι επενδύσεις στην εκπαίδευση αποτελούν βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία μιας κοινωνίας προσανατολισμένης στην καινοτομία. Η Ε.Ε. και τα κράτη μέλη πρέπει λοιπόν να διευκολύνουν τον εκσυγχρονισμό και την αναδιάρθρωση των εκπαιδευτικών συστημάτων, έτσι ώστε να μπορούν να αναπτύξουν τις ικανότητες που είναι απαραίτητες για την καινοτομία, και τις επιχειρηματικές δεξιότητες. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο σε μια οικονομία που βασίζεται στη

γνώση, διότι εξασφαλίζουν εξειδικευμένο και προσαρμόσιμο ανθρώπινο δυναμικό και ευνοούν έτσι την ανάπτυξη και την απασχόληση. Η πρόσβαση όλων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση θα έπρεπε να εξασφαλιστεί μέσω του ευρωπαϊκού χώρου εκπαίδευσης και κατάρτισης και διά βίου μάθησης.

- Επενδύσεις στη γνώση και την καινοτομία που θεωρούνται βασικοί παράγοντες για την αύξηση της παραγωγικότητας. Η αύξηση της παραγωγικότητας έχει μεγάλη σημασία για την Ευρώπη, επειδή στο πλαίσιο του παγκόσμιου ανταγωνισμού πρέπει να αντιμετωπίσει ανταγωνιστές που έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα και διαθέτουν φθηνό εργατικό δυναμικό και φυσικούς πόρους.
- Μεταρρύθμιση και καλύτερη κατανομή των κρατικών ενισχύσεων που θα διευκολύνει την πρόσβαση των νέων και καινοτόμων επιχειρήσεων στο επιχειρηματικό κεφάλαιο και στη χρηματοδότηση. Η ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των πανεπιστημίων και των επιχειρήσεων θα αναπτύξει την καλύτερη «μεταφορά» ιδεών και συγχρόνως την αυξημένη συμμετοχή των επιχειρήσεων στη συγχρηματοδότηση των πανεπιστημίων που θα βελτιώσει την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα της έρευνας.
- Ανάπτυξη και βελτίωση του ρυθμιστικού περιβάλλοντος. Η καινοτομία πρέπει να στηρίζεται σε ευέλικτη και αποτελεσματική ρύθμιση, που να ενισχύει την εμπιστοσύνη των καταναλωτών, να προστατεύει την πνευματική ιδιοκτησία και να παρέχει ανοικτά και δια-λειτουργικά κανάλια συνεργασίας.
- Αύξηση της διακρατικής επαφής μεταξύ του ακαδημαϊκού κόσμου και της βιομηχανίας που είναι ιδιαίτερα σημαντικοί παράγοντες.
- Δημιουργία μιας πραγματικής εσωτερικής αγοράς και παροχή στήριξης και χρηματοδότησης για τη δημιουργία καινοτόμων ΜμΕ.

Η ισχυρότερη και βιώσιμη ανάπτυξη και η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας αποδεσμεύουν τα απαραίτητα μέσα για την υλοποίηση των ευρύτερων οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών φιλοδοξιών μας. Οι αδυναμίες της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας εξακολουθούν να δημιουργούν προβλήματα:

- Ανεπαρκής δημιουργία θέσεων εργασίας.
- Σημαντικές περιφερειακές ανισοροπίες, ιδίως μετά τη διεύρυνση του 2004.
- Υψηλό ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας.
- Αναντιστοιχία μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης εργατικού δυναμικού, γεγονός που συμβαίνει συχνά σε περιόδους οικονομικής ανάκαμψης.
- Ανεπαρκής συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας.
- Ανισότητες στην τεχνολογική ανάπτυξη και διεύρυνση του χάσματος μεταξύ των αναπτυγμένων και λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών της Ε.Ε.
- Ευρωπαϊκή δημογραφική εξέλιξη, κυρίως η γήρανση του πληθυσμού.

Σε πολλές περιφέρειες των πλουσιότερων κρατών μελών μεγάλο ποσοστό της απασχόλησης είναι συγκεντρωμένο σε παραδοσιακούς τομείς, όπου το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε μεθόδους παραγωγής χαμηλότερου κόστους και χαμηλότερων αμοιβών. Από την άλλη πλευρά, πολλές περιφέρειες της Ε.Ε. συγκαταλέγονται μεταξύ των ανταγωνιστικότερων και πλέον καινοτόμων περιφερειών του κόσμου και επωφελούνται από την παγκοσμιοποίηση. Γεγονός που επιτεύχθηκε με την επένδυση σε νέες δεξιότητες, με τη δημιουργία ή την προσέλκυση νέων «δεξαμενών» ταλαντούχου ανθρώπινου δυναμικού και με την προώθηση δικτύων και ομάδων. Μόνο με την αξιοποίηση αυτών των επιτυχιών και αναπτυξιακών στρατηγικών μπορεί η Ε.Ε. να κινητοποιήσει όλο το δυναμικό της και να οδηγήσει την οικονομία στην ταχύρρυθμη και βιώσιμη ανάπτυξη.

Η έρευνα και η τεχνολογική ανάπτυξη, η πραγματοποίηση καινοτομιών και η αναβάθμιση των προϊόντων και των τεχνικών της παραγωγικής διαδικασίας αυξάνουν την ικανότητα των παραγωγών να διαφοροποιήσουν τη δραστηριότητά τους και αποτελούν, έτσι, σημαντικούς συντελεστές της ανταγωνιστικότητας. Η παραγωγή νέων ή βελτιωμένων προϊόντων, η υιοθέτηση σύγχρονων μεθόδων παραγωγής, η επίτευξη χαμηλότερου κόστους παραγωγής, η υψηλότερη ποιότητα και η ταχύτερη αντίδραση στις ανάγκες της αγοράς είναι μερικοί από τους τρόπους μέσω των οποίων η έρευνα και η τεχνολογική ανάπτυξη μπορεί να καταστήσουν μια περιφέρεια περισσότερο πλεονεκτική σε σύγκριση με άλλες περιφέρειες (Σκούντζος, 1996).

Δεδομένου ότι οι συνθήκες της αγοράς μεταβάλλονται, η οικονομική επιτυχία μιας περιφέρειας εξαρτάται από τις υπάρχουσες δυνατότητες για την εξασφάλιση της πρόσβασης στις καινοτομίες, τις τεχνολογικές εξελίξεις και τις δυνατότητες παραγωγής καινοτομιών (Σκούντζος, 1996). Λαμβάνοντας υπόψη ότι η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη συνδέεται όλο και περισσότερο με την ικανότητα των περιφερειών να καινοτομούν, η πολιτική συνοχής της Ε.Ε. επιδιώκει τη δημιουργία περιβάλλοντος ευνοϊκού για τα την ενθάρρυνση της έρευ-

νας, της ανάπτυξης και της καινοτομίας (Korres, Kitsos & Hadjidima, 2005). Οι κυριότερες δραστηριότητες επικεντρώνονται στους ακόλουθους τομείς (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008):

- Ενίσχυση της συνεργασίας, μεταξύ επιχειρήσεων και μεταξύ επιχειρήσεων και δημόσιων ερευνητικών κέντρων.
- Στήριξη της E&TA και καινοτομίας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.
- Ενίσχυση της περιφερειακής διασυνοριακής και διακρατικής συνεργασίας.
- Ενίσχυση των υποδομών δημιουργίας ικανοτήτων και ανθρώπινου κεφαλαίου.

Κεντρικός στόχος του περιφερειακού συστήματος καινοτομίας είναι ουσιαστικά η ενδυνάμωση της «ενδογενούς» τεχνολογικής ικανότητας μιας περιφέρειας και η βελτίωση των ικανοτήτων των φορέων να αναπτύσσουν τεχνολογικές καινοτομίες και νέα προϊόντα. Στο πλαίσιο αυτό, οι βασικές θεματικές συνιστώσες και παράμετροι διαμόρφωσης και προώθησης του περιφερειακού συστήματος καινοτομίας είναι οι εξής:

- Προσφορά τεχνολογίας (E&TA), δηλαδή πανεπιστημιακή, δημόσια και ιδιωτική E&TA: εργαστήρια, ινστιτούτα, τμήματα E&TA σε επιχειρήσεις, παραγωγή και προσφορά τεχνολογίας.
- Σύστημα τεχνολογικής πληροφόρησης, δηλαδή θεσμοί και υποδομές τεχνολογικής πληροφόρησης: πατέντες, δημοσιεύσεις, βάσεις δεδομένων, διάχυση τεχνολογίας και καινοτομίας.
- Χρηματοδότηση καινοτομίας, δηλαδή τράπεζες, θεσμική χρηματοδότηση, κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου.
- Μεταφορά τεχνολογίας, δηλαδή τεχνολογικά πάρκα, κέντρα καινοτομίας, γραφεία διαμεσολάβησης, τεχνολογικά δίκτυα, τεχνομεσίτες, σύμβουλοι τεχνολογίας: κατάρτιση, ενημέρωση, συμβουλευτικές υπηρεσίες, τεχνική υποστήριξη, διεπιχειρησιακή συνεργασία και συνεργασία επιχειρήσεων με ερευνητικούς φορείς, διάχυση τεχνολογίας και καινοτομίας.
- Ζήτηση της χρήσης καινοτομίας και τεχνολογίας, δηλαδή επιχειρήσεις και δημόσιος τομέας: ανάπτυξη νέων προϊόντων, βελτίωση της ποιότητας, εισαγωγή νέων τεχνολογιών και καινοτόμων μεθόδων παραγωγής και διοίκησης (Σκούντζος, 1996· Παπαδασκαλόπουλος, 2000· Jorgenson, Ho, Stiroh 2003).

Συμπερασματικά, οι περιοχές που θεωρούνται λιγότερο αναπτυγμένες χρειάζονται άμεσα την τεχνολογία ιδιαίτερα σε επιμέρους τομείς όπου μπορούν να βρουν εφαρμογή οι νέες τεχνολογικές μέθοδοι. Εκτός από τις προσπάθειες που πρέπει να καταβληθούν στον τομέα των νέων καινοτομιών και των τεχνολογιών αιχμής, θα πρέπει παράλληλα να γίνουν ενέργειες που θα βελτιώσουν σε βασικά σημεία την απαραίτητη υποδομή (Korres, Kitsos & Hadjidima, 2005). Στόχος των κοινοτικών προγραμμάτων είναι να δημιουργήσουν διακρατικά δίκτυα για τη διάδοση της γνώσης πέρα από τα εθνικά, πολιτιστικά και οικονομικά σύνορα. Τα κοινοτικά ερευνητικά προγράμματα μπορούν να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο και να επεκτείνουν τη συνεργασία μεταξύ των οικονομικών και επιστημονικών φορέων σε διάφορες περιοχές της Ε.Ε. ώστε να επιταχύνουν τη δημιουργία μιας πραγματικής Ενιαίας Ευρωπαϊκής Κοινότητας βασισμένης στην επιστήμη και την τεχνολογία.

Επίσης είναι σημαντικό να δοθεί έμφαση στα διαφορετικά «επίπεδα υποστήριξης» και στις «βασικές υποδομές» που τα κράτη μέλη παρέχουν στις επιχειρήσεις υπό μορφή κρατικής βοήθειας για E&TA. Οι κυβερνήσεις στις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες δίνουν ουσιαστικά περισσότερη υποστήριξη για τις δαπάνες που οι επιχειρήσεις αναλαμβάνουν από εκείνοι στις λιγότερο αναπτυγμένες. Οι λιγότερο προνομιούχες περιοχές πάσχουν από την απομόνωση από τα διεθνή δίκτυα E&TA και ερευνητικά κέντρα που αναπτύσσουν τις νέες τεχνολογίες, τις επιχειρήσεις, την έρευνα και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Για να μπορέσει η Ε.Ε. να καταστεί η πιο ανταγωνιστική οικονομική περιοχή στον κόσμο, είναι αναγκαίο, εκτός της βελτίωσης των συνθηκών έρευνας, να δημιουργηθεί ευνοϊκότερο κλίμα για την επιχειρηματικότητα κυρίως με τη μείωση των δαπανών που συνδέονται με τη γραφειοκρατία. Οι δημόσιοι και ιδιωτικοί ενδιαφερόμενοι παράγοντες (επιχειρήσεις, δημόσιος τομέας και καταναλωτές) πρέπει να συμμετάσχουν στη διαδικασία καινοτομίας. Η συνεργασία τους πρέπει να ενθαρρυνθεί κάτω από τις ακόλουθες μορφές:

- Καλύτερη ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών πολιτικών.
- Αυξημένη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων.
- Ανάπτυξη της συνέργιας μεταξύ των πολιτικών και των δημοσιονομικών μοχλών.
- Η ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων, κράτους και φορέων πολιτικής θα βοηθήσουν σημαντικά την ταχύτερη ανάπτυξη.
- Βελτίωση της μεταφοράς γνώσης μεταξύ των δημόσιων ερευνητικών οργανώσεων και της βιομηχανίας
- Ανάπτυξη των στρατηγικών εταιρικών σχέσεων μεταξύ επιχειρήσεων και πανεπιστημίων.

3.6. Συμπεράσματα, προτάσεις, πολιτικές

Η σημασία της καινοτομίας έχει ενισχυθεί τόσο από το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης όσο και από τις ραγδαίες εξελίξεις στις νέες τεχνολογικές εξελίξεις που έχουν δημιουργήσει νέους τρόπους ανταγωνισμού και νέες αγορές για τη δημιουργία και προώθηση των καινοτομικών προϊόντων και υπηρεσιών. Παρά τη σημασία της καινοτομίας, πολλές χώρες της Ε.Ε. αντιμετωπίζουν δυσκολίες αναφορικά με την ενίσχυση της καινοτομικής τους δραστηριότητας (Sheehan & Wyckoff, 2003), όπου απαιτούνται μεγάλες οικονομικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις και προσαρμογές προκειμένου να ενισχυθεί η καινοτομική δραστηριότητα μιας χώρας, ενώ έχουν υπογραμμίσει τις δυσκολίες αναφορικά με την εφαρμογή των πολιτικών αυτών σε βασικά θέματα, όπως χρηματοδότηση, επιχειρηματικότητα, εκπαίδευση, τρόπος λειτουργίας των αγορών εργασίας και των χρηματοοικονομικών αγορών. Επίσης οι επενδύσεις στην έρευνα και ανάπτυξη συνδέονται θετικά με την αύξηση και τη διάδοση της καινοτομίας. Οι δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών της Ε.Ε., όπου οι επενδύσεις είναι υψηλές σε χώρες με ευνοϊκότερο θεσμικό περιβάλλον ως προς την καινοτομία, όπως η Φινλανδία, η Σουηδία, και το Ηνωμένο Βασίλειο, σε σύγκριση με τις οικονομίες της ηπειρωτικής Ευρώπης.

Η τεχνολογική πολιτική της Κοινότητας έχει ως βασικότερο σκοπό την ενίσχυση της ανταγωνιστικής θέσης της Ε.Ε. έναντι των κυριότερων παγκόσμιων ανταγωνιστών της και ιδιαίτερα των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας, καθώς και την εναρμόνιση και μείωση των περιφερειακών διαφορών που υπάρχουν μέσα στην Κοινότητα. Η Ε.Ε. διαθέτει εξαιρετικό δυναμικό καινοτομίας, το οποίο όμως δεν αξιοποιείται επαρκώς, ενώ το ρυθμιστικό και οικονομικό πλαίσιο της Ευρώπης δεν ευνοεί ιδιαίτερα την ανάπτυξη της καινοτομίας. Για να μπορέσει να είναι ανταγωνιστική, η Ε.Ε. πρέπει να καινοτομεί περισσότερο και να αντιδρά καλύτερα στις ανάγκες και τις προτιμήσεις των καταναλωτών.

Στο πλαίσιο των διαφοροποιήσεων αυτών, η ενίσχυση της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής με τη μείωση των αναπτυξιακών ανισοτήτων ανάμεσα στις περιφέρειες της Ευρώπης αποτελεί θεμελιώδη στόχο της Ε.Ε. που ορίζεται στη συνθήκη της. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ασυμμετρίες αυτές και να προωθηθεί η συνοχή, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαθέτει, μέσω των ταμείων της, σχεδόν ένα τρίτο του προϋπολογισμού της στην περιφερειακή πολιτική. Αν και οι επενδύσεις της πολιτικής για τη συνοχή συγκεντρώνονται στις φτωχότερες περιφέρειες ώστε να βοηθηθούν να καλύψουν ταχύτερα την απόσταση που τις χωρίζει από τις άλλες, έχουν σημαντική επίπτωση στην ανταγωνιστικότητα όλων των περιφερειών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008).

Η προστιθέμενη αξία της πολιτικής της Ε.Ε. για τη συνοχή είναι σημαντική:

- Η πολιτική συνοχής στηρίζει τις απαραίτητες επενδύσεις στις υποδομές, στους ανθρώπινους πόρους και στον εκσυγχρονισμό και τη διαφοροποίηση των περιφερειακών οικονομιών και συμβάλλει στην ανάπτυξη και απασχόληση στα φτωχότερα κράτη μέλη και στις περιφέρειες.
- Τα κράτη μέλη που επωφελούνται από αυτές τις επενδύσεις επιτυγχάνουν επιδόσεις στους τομείς της ανάπτυξης και της απασχόλησης.
- Η πολιτική συνοχής διασφαλίζει τη συμμόρφωση με άλλες πολιτικές της Ε.Ε. στους τομείς των κρατικών ενισχύσεων, του περιβάλλοντος, των μεταφορών, της καινοτομίας και της κοινωνίας της πληροφορίας.
- Η πρωτοβουλία για ενίσχυση στους τομείς Έρευνας και Ανάπτυξης πρέπει να επικεντρωθεί στα ακόλουθα σημεία:
- Στη δημιουργία μιας «εσωτερικής αγοράς» για την έρευνα, ενός χώρου δηλαδή ελεύθερης διακίνησης της γνώσης, των ερευνητών και της τεχνολογίας, με σκοπό την προώθηση των συνεργασιών, την αύξηση της ανταγωνιστικότητας του ευρωπαϊκού ερευνητικού συστήματος και την επίτευξη καλύτερης συνέργειας και αξιοποίησης των διατιθέμενων πόρων.
- Στην αναδιάρθρωση του ερευνητικού συστήματος της Ε.Ε. και στον καλύτερο συντονισμό των εθνικών ερευνητικών δραστηριοτήτων και πολιτικών, τόσο μεταξύ τους όσο και με εκείνες της Ένωσης.

Η τεχνολογική βιομηχανική βάση της Ευρώπης παρουσιάζει τις ακόλουθες βασικές αδυναμίες:

- Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα επενδύει αναλογικά λιγότερο από τους ανταγωνιστές της στην έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη με αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική μεγέθυνση. Ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία εμφανίζεται έντονα η ανάγκη για την αύξηση των Κοινοτικών δαπανών σε έρευνα και τεχνολογία, έτσι ώστε να μπορέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση να είναι ανταγωνιστική με την Ιαπωνία και τις ΗΠΑ. Παρά την αύξηση των σχετικών μεγεθών που αφορούν την έρευνα και τεχνολογία στην Ε.Ε. εξακολουθούν να υπολείπονται σε μεγάλο βαθμό των αντιστοίχων της Ιαπωνίας και των ΗΠΑ.

- Η έλλειψη συντονισμού σε διάφορα επίπεδα της έρευνας και της τεχνολογικής δραστηριότητας και ανάπτυξης αναφορικά με τα τεχνολογικά προγράμματα και τις ερευνητικές στρατηγικές στην Ε.Ε.
- Η μεγαλύτερη αδυναμία, εντούτοις, είναι το συγκριτικά περιορισμένο χρησιμοποιούμενο επιστημονικό δυναμικό που θα μπορούσε να μετατρέψει τις επιστημονικές ανακαλύψεις και τα τεχνολογικά επιτεύγματα σε σημαντικές βιομηχανικές και εμπορικές επιτυχίες.

Παρ' όλα αυτά είναι δύσκολο να ισχυριστεί κάποιος σήμερα ότι υπάρχει εδραιωμένη ευρωπαϊκή πολιτική στον τομέα της έρευνας, αφού το 80% της δημόσιας έρευνας στην Ευρώπη διεξάγεται σε εθνικό επίπεδο, στο πλαίσιο κυρίως ερευνητικών προγραμμάτων, εθνικών ή περιφερειακών. Με άλλα λόγια, οι πολιτικές των κρατών μελών και της Ε.Ε. στον τομέα της έρευνας ασκούνται παράλληλα, χωρίς να συνιστούν ένα συνεκτικό σύνολο. Κατά συνέπεια, οι προσπάθειες αποβαίνουν συχνά μάταιες. Μέχρι σήμερα, τα εθνικά ερευνητικά προγράμματα έχουν παραμείνει σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητα μεταξύ τους.

Η επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη αποτελεί βασικό στοιχείο και μοχλό της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Ωστόσο, πολλοί βασικοί δείκτες υποδηλώνουν δυναμισμό σαφώς μικρότερο εκείνου των κυριότερων ανταγωνιστών μας. Πράγματι, οι δαπάνες της ΕΕ μειώθηκαν στο 1,8% του ΑΕΠ, έναντι 3% περίπου στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ιαπωνία. Η Ε.Ε. παρουσιάζει προβάδισμα σε τομείς όπως της ιατρικής έρευνας και της χημείας. Το δυναμικό αυτό πρέπει να διατηρηθεί, να ενισχυθεί και να αξιοποιηθεί πλήρως σε συνεργασία με τις επιχειρήσεις, τα ερευνητικά ιδρύματα και τα πανεπιστήμια. Αρκετές περιφέρειες της Ε.Ε. εδραιώνονται ολοένα και περισσότερο στον χώρο της έρευνας και της καινοτομίας, επωφελοόμενες σημαντικών διαθέσιμων μέσων και δρομολογώντας πρωτοβουλίες για την προώθηση της ανάπτυξης δεσμών μεταξύ πανεπιστημίων, επιχειρήσεων και ερευνητικών κέντρων. Ένα από τα βασικά ζητήματα είναι να εξεταστούν και να διαμορφωθούν οι συνθήκες για μια πραγματική «τοπική αποκέντρωση» των ερευνητικών πολιτικών και προσαρμογή τους στο εκάστοτε τοπικό κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο. Για να βελτιώσει την κατάσταση αυτή, η Ε.Ε. στοχεύει στην υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης αναφορικά με τις πολιτικές της στους τομείς της έρευνας και της καινοτομίας, έτσι ώστε να ενσωματώνεται η σημασία της E&A σε όλες τις πολιτικές της, από τις κρατικές ενισχύσεις μέχρι την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και από την εκπαίδευση μέχρι τη συντονισμένη χρήση των φορολογικών κινήτρων για την προώθηση της E&TA. Περαιτέρω για να ενισχυθεί η «συνεκτικότητα» της ευρωπαϊκής έρευνας, ο στόχος είναι διπλός, αφενός μέσω του αποτελεσματικότερου συντονισμού των εθνικών και ερευνητικών προγραμμάτων, σε συνδυασμό με την ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των ευρωπαϊκών οργανισμών επιστημονικής και τεχνολογικής συνεργασίας. Η υλοποίηση του ευρωπαϊκού χώρου της έρευνας πρέπει να δίνει τη δυνατότητα να αξιοποιούνται καλύτερα οι μηχανισμοί έμμεσης στήριξης της έρευνας και να αναπτύσσονται αποτελεσματικά τα εργαλεία εκείνα για την προστασία της διανοητικής ιδιοκτησίας.

Η καθιέρωση της ευρωπαϊκής περιοχής έρευνας δεν πρέπει να επικεντρώνεται μονάχα στις κεντρικές και ανταγωνιστικές περιοχές. Τα διαθέσιμα εργαλεία, όπως το πρόγραμμα πλαίσιο, τα διαρθρωτικά και η ανάληψη δράσεων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, πρέπει να χρησιμοποιηθούν μαζί με «συντονισμένο» τρόπο, κάθε ένας σύμφωνα με τους στόχους του, προκειμένου να ωφεληθούν όλες οι περιοχές για να συμμετέχουν πλήρως στην ανάπτυξη (Κουρλιούρος, 1992). Η διαμόρφωση προτάσεων για την πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρουν και ο καθορισμός μιας συνολικής στρατηγικής για την ενίσχυση και ανάπτυξή τους αποτελούν επίσης βασικά στοιχεία στη διαδικασία υλοποίησης του ευρωπαϊκού χώρου έρευνας. Συνεπώς, θα ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρον να επιδιωχθεί ο συντονισμός των σχετικών εθνικών δραστηριοτήτων και πολιτικών, έτσι ώστε να αναληφθούν συνεργασίες μεταξύ των κρατών μελών, να υποστηριχθούν «συμμαχίες» σε περιφερειακό επίπεδο, για να μπορέσει να αξιοποιηθεί το σχετικό πλαίσιο λειτουργίας τους με πολλαπλασιαστικά θετικά, κοινωνικά και οικονομικά, οφέλη.

Όπως έχει ήδη υποστηρίξει ο Κουρλιούρος (2001, 1992), το έλλειμμα και η ασυνέχεια και ασυνέπεια αναφορικά με τον προγραμματισμό των πολιτικών παρέμβασης σε αναπτυξιακές και περιφερειακές πολιτικές δυσχεραίνει την ενίσχυση των αναπτυξιακών διαδικασιών. Ως εκ τούτου, σε αυτό το πλαίσιο, το ευρωπαϊκό ερευνητικό σύστημα πρέπει να οργανωθεί κατά τρόπο ώστε να προβλέπει και να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες που παρουσιάζονται στα διάφορα στάδια εφαρμογής των εθνικών πολιτικών. Για τον σκοπό αυτόν, θα πρέπει να εξαιρεθούν τα διοικητικά και θεσμικά εμπόδια στα οποία προσκρούει η επιστημονική έρευνα και η διεξαγωγή της πρέπει να ευθυγραμμίζεται με τις πολιτικές αναφορικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Η διατήρηση της ανταγωνιστικότητας, και η αξιοποίηση της επιστήμης και της τεχνολογίας θεωρούνται αναγκαίες έτσι ώστε να προαχθεί η οικονομική ανάπτυξη, η δημιουργία απασχόλησης, η ποιότητα ζωής και η αντιμετώπιση κοινωνικών προκλήσεων όπως η φτώχεια, η υγεία και η περιβαλλοντική υποβάθμιση, συνιστούν σημαντική προτεραιότητα για την Ε.Ε.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Andreou, G. (2004). *Multi-level Governance: The dynamics of EU Cohesion Policy in Greece*, OEUE Phase II, Occasional Paper \$.4 – 09.04, National and Kapodistrian University of Athens.
- Jorgenson, D.W., Ho, M.S. & Stiroh, K.J. (2003). Lessons for Europe from the US Growth Resurgence, *CEifo Economic Studies*, No.1: 27-48.
- Kitsos, C., Hadjidima S., & Korres, G. (2006). A Study for the Determinant Factors and the Role of Female Entrepreneurship in Greek Enterprises, άρθρο που εκδόθηκε μετά από κρίση στα Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου του Εθνικού Στατιστικού Ινστιτούτου (Ε. Σ. Ι.), Αθήνα.
- Kitsos, C., Korres, G. & Hadjidima, S. (2006). Innovation Activities A Study for the Determinant Factors and the Role of Female Entrepreneurship in Greek Enterprises, άρθρο που εκδόθηκε μετά από κρίση στα Διεθνή Πρακτικά του 6ο Πανελλήνιου Διεθνούς Συνεδρίου του Εθνικού Στατιστικού Ινστιτούτου, Αθήνα.
- Korres, G., Kitsos C. & Hadjidima, S. (2005). Inside the Knowledge Based Economy: Looking for the Effects of Innovation and the Entrepreneurship Activities on Regional Growth. *International Journal of Knowledge, Culture and Change Management*, Volume 5, Issue 4.
- Korres, G. & Tsobanoglou, G. (2005). The Knowledge Based Economy and the European National Policy of Innovation. *The Cyprus Journal of Sciences*, Volume 3.
- Kourliouros, E. (1998). Less Developed Southern European Regions and Technology Parks: The Case of Athens. Synthesis, *Review of Modern Greek Studies* (Hellenic Observatory of the London School of Economics and Political Science), Vol. 2, No 2, 17-32.
- Papadaskalopoulos A., Korres, G. & Polychronopoulos, G. (2003). A Review on Theory and Evidence of Poverty, Growth and Inequality. *Journal of European Economy*, Volume 2, 1: 85- 114.
- Sheehan, J. & Wyckoff, A. (2003). Targeting R&D: Economic and Policy Implications of Increasing R&D Spending, STI Working Paper 2003/8. [www.oilis.oecd.org/oilis/2003doc.nsf/linkto/dsti-doc\(2003\)8](http://www.oilis.oecd.org/oilis/2003doc.nsf/linkto/dsti-doc(2003)8).
- Tsobanoglou, G., Kokkinou, A., & Korres, G. (2007). *Technological and Industrial Policies in Europe ; Measuring the Effects on Growth and Sustainability. Lessons for Asia, Proceedings of the 1st International Social Scientists Congress, Social, Political and Economic Transition in Turkic Republics of the Caucasus and the Central Asia Following the Disintegration of the Soviet Union, Sept 18-21, 2006*, Kartepe, IZMIT, Turkey.

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2008). Εργαζόμαστε για τις περιφέρειες: Η περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε. την περίοδο 2007 – 2013, Βρυξέλλες.
- Κορρές, Γ. & Τσομπάνογλου (2004). *Τεχνολογική, Κοινωνική Πολιτική και Ανάπτυξη: Καινοτομικές δραστηριότητες και Απασχόληση*. Αθήνα: εκδόσεις Σταμούλης .
- Κουρλιούρος, Η. Α. (2001). *Διαδρομές στις θεωρίες του χώρου (Οικονομικές Γεωγραφίες της παραγωγής και της ανάπτυξης)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, Κριτική Γεωγραφική Σκέψη (1).
- Κουρλιούρος, Η. (1992). Πλευρές Διεπιστημονικής Προσέγγισης της Ανάπτυξης του Χώρου και της Πολιτικής των Παρεμβάσεων. Στο Κ. Κουτσόπουλος (επιμ.), *Ανάπτυξη και Σχεδιασμός: Διεπιστημονική Προσέγγιση*. Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση, 68-92. ISBN 960-02-0964-2.
- Κουρλιούρος, Η. (1990). Ιδεολογικές και Μεθοδολογικές Συνιστώσες στην Προβληματική της Ανάπτυξης του Χώρου. Στο Λ. Βασενχόβεν (επιμ.), *Η Διεπιστημονική Προσέγγιση της Ανάπτυξης*. Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση, 101-117.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α. (2000). *Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης*. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α. & Χριστοφάκης, Μ. (2003). Ελληνική Περιφερειακή Πολιτική: διαχρονική εξέλιξη, ισχύον πλαίσιο και προοπτικές. Στο Θ. Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Οικονομία και Πολιτική στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Τ. Α', 3η Έκδοση. Αθήνα: εκδ. Διόνικος.
- Σεφερτζή, Ε. (επιμ.) (1998). *Καινοτομία: Περιοχές – Σύστημα, Μεταφορά Τεχνολογίας και Καινοτομική Ανάπτυξη στην Ελλάδα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Σκούντζος, Θ. (1996). *Περιφερειακή Οικονομική Ανάλυση και Πολιτική*, τόμος Α'. Αθήνα – Πειραιάς: εκδ. Α. Σταμούλης.

Κριτήρια αξιολόγησης

Κριτήριο αξιολόγησης 1

Αναφέρετε τους κύριους στρατηγικούς στόχους ανάπτυξης στο πλαίσιο της Ε.Ε., καθώς και τα κυριότερα μέσα και ενέργειες προς την υλοποίησή τους.

Απάντηση/Λύση

Στρατηγικοί στόχοι ανάπτυξης της Ε.Ε.

Προτεραιότητα	Μέσα και ενέργειες
Προτεραιότητα στην καινοτομία και στην επιχείρηση	Δημιουργία στενότερων δεσμών μεταξύ των ερευνητικών ιδρυμάτων και της βιομηχανίας, ανάπτυξη ευνοϊκών όρων στην E&TA, βελτίωση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση και την τεχνογνωσία και ενθάρρυνση των νέων επιχειρησιακών επιχειρήσεων
Εξασφάλιση πλήρους απασχόλησης	Υπογράμμιση της ανάγκης να δημιουργηθούν οι ευκαιρίες απασχόλησης, η αυξανόμενη παραγωγικότητα και η ποιότητα στην εργασία και προώθηση της διά βίου μάθησης
Εξασφάλιση αγοράς εργασίας και μη αποκλεισμών από αυτήν	Γεφύρωση της ανεργίας και των κοινωνικών περιφερειακών διαφορών στην πρόσβαση στην απασχόληση
Σύνδεση της Ευρώπης “connect Europe”	Πιο στενή ολοκλήρωση με τη βελτίωση της μεταφοράς, των τηλεπικοινωνιών και των ενεργειακών δικτύων
Προστασία του περιβάλλοντος	Ενίσχυση καινοτομίας και εισαγωγής νέων τεχνολογιών στην ενέργεια και τις μεταφορές.
Στόχοι της Στρατηγικής της Λισαβόνας:	
Στόχος - Βασικές κατευθύνσεις	Απαραίτητες ενέργειες για την προώθηση του στόχου
Η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού χώρου γνώσεων, μέσα στον οποίο οι πολίτες και οι επιχειρήσεις θα έχουν φθηνή πρόσβαση σε ένα παγκόσμιο δίκτυο πληροφόρησης και υπηρεσιών.	Ως απαραίτητες ενέργειες για την προώθηση του στόχου αυτού κρίνονται οι νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες και τις τηλεπικοινωνίες, η μείωση του κόστους πρόσβασης στο διαδίκτυο, η εισαγωγή του διαδικτύου στα σχολεία και η σχετική κατάρτιση των εκπαιδευτικών, καθώς και η δυνατότητα ηλεκτρονικής πρόσβασης στις δημόσιες υπηρεσίες.
Η ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής περιοχής έρευνας και καινοτομίας, ελκυστικής για τους ερευνητές, στην οποία θα υπάρχει ενοποίηση των ερευνητικών δραστηριοτήτων σε εθνικό και σε διεθνές επίπεδο.	Ως απαραίτητες ενέργειες για την προώθηση του στόχου αυτού κρίνονται η ενθάρρυνση των ερευνητικών δραστηριοτήτων μέσω φορολογικών και άλλων οικονομικών πολιτικών, η δικτύωση των ερευνητικών φορέων και η ενίσχυση της κινητικότητας των ερευνητών, καθώς και η προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο – ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας.

<p>Η δημιουργία ενός περιβάλλοντος φιλικού για τις νέες και καινοτομίες επιχειρήσεις, ιδιαίτερα για τις μικρομεσαίες. Το κανονιστικό πλαίσιο πρέπει να ενθαρρύνει την πραγματοποίηση επενδύσεων, την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα.</p>	<p>Κρίνεται αναγκαίο να καταβληθούν προσπάθειες για τη μείωση του κόστους λειτουργίας και την άρση των εμποδίων εισόδου των επιχειρήσεων στις αγορές, ιδιαίτερα των μικρομεσαίων, καθώς και για τη δικτύωση των επιχειρήσεων με φορείς έρευνας και τεχνολογίας.</p>
<p>Οικονομικές μεταρρυθμίσεις για την ολοκλήρωση και την αποτελεσματικότητα της εσωτερικής αγοράς.</p>	<p>Αναγκαίες ενέργειες προς την κατεύθυνση αυτή είναι η άρση των εμποδίων στον τομέα των υπηρεσιών και η επιτάχυνση της απελευθέρωσης των αγορών. Επίσης, κρίνεται απαραίτητη η απλοποίηση του θεσμικού πλαισίου, ο εκσυγχρονισμός των συστημάτων δημόσιων προμηθειών και η έμφαση σε οριζόντιες πολιτικές –όπως αυτές της απασχόλησης, της περιφερειακής ανάπτυξης, της έρευνας, της κατάρτισης και της περιβαλλοντικής προστασίας, αντί της παροχής κρατικών ενισχύσεων οι οποίες οδηγούν σε στρεβλώσεις του ανταγωνισμού.</p>
<p>Η δημιουργία αποτελεσματικών και ολοκληρωμένων χρηματοοικονομικών αγορών, οι οποίες θα διέπονται από διαφάνεια και θα διευκολύνουν την πρόσβαση των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των μικρομεσαίων.</p>	<p>Ως απαραίτητες ενέργειες για την προώθηση του στόχου αυτού κρίνονται στα αναγκαία κεφάλαια, θα επιτρέπουν τη συμμετοχή όλων των κατηγοριών επενδυτών στην κεφαλαιαγορά, θα εξασφαλίζουν κινητικότητα των κεφαλαίων διεθνώς, καλύτερη διαχείριση των κινδύνων και χρήση νέων χρηματοοικονομικών εργαλείων, όπως τα κεφάλαια επιχειρηματικών συμμετοχών (venture capital).</p>
<p>Η εφαρμογή υγιών μακροοικονομικών πολιτικών, οι οποίες θα έχουν ως στόχο την εξασφάλιση της βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών, τη μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης της εργασίας,</p>	<p>Ιδιαίτερα για τους σχετικά ανειδίκευτους και χαμηλά αμειβόμενους εργαζομένους και την ενθάρρυνση των επενδύσεων, της έρευνας, της ανάπτυξης, της καινοτομίας και της τεχνολογίας.</p>
<p>Η έμφαση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση, για την ανταπόκριση στις νέες συνθήκες της κοινωνίας της γνώσης.</p>	<p>Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στους νέους, στους άνεργους και στους πολίτες, τα επαγγελματικά προσόντα των οποίων απαξιώνονται με την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών.</p>
<p>Η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας.</p>	<p>Αναγκαίες ενέργειες για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι η έμφαση στη διά βίου μάθηση και την αναβάθμιση των δεξιοτήτων, η ευελιξία στον χρόνο και στις μορφές της εργασίας, η αύξηση της απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών και η διασφάλιση της ισότητας των ευκαιριών.</p>
<p>Ο εκσυγχρονισμός των συστημάτων κοινωνικής πολιτικής θα πρέπει να εξασφαλίζει την επαρκή αμοιβή της εργασίας, τη βιωσιμότητά τους υπό το πρίσμα της γήρανσης του πληθυσμού, την ισότητα των φύλων, την ποιότητα των υπηρεσιών υγείας και την εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού.</p>	<p>Ουσιαστική ενίσχυση προς αυτή την κατεύθυνση μπορεί να παρέχει η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών και η βοήθεια από πλευράς Κοινότητας.</p>
<p>Η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και η εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού, μέσω της καταπολέμησης της φτώχειας και της ανεργίας, της αναβάθμισης των δεξιοτήτων και της ευρείας πρόσβασης στις γνώσεις και στις ευκαιρίες της αγοράς εργασίας.</p>	<p>Η Στρατηγική της Λισαβόνας στηρίζεται σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση των στόχων και επιβάλλει τον συντονισμό και την αλληλενέργεια τόσο μεταξύ των δράσεων της Ένωσης και εκείνων των κρατών μελών, όσο και μεταξύ των διαφόρων κατευθύνσεων οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής.</p>

Κριτήριο αξιολόγησης 2

Ποια η έννοια του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας και Καινοτομίας;

Απάντηση/Λύση

Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Έρευνας και Καινοτομίας (EXE) ορίζεται ως μια «εσωτερική αγορά» για την έρευνα, ένας χώρος δηλαδή ελεύθερης διακίνησης των γνώσεων, των ερευνητών, των τεχνολογιών και των επιχειρηματικών κεφαλαίων, με μεγαλύτερη συνοχή και δικτύωση του ευρωπαϊκού ερευνητικού ιστού και συντονισμό των εθνικών ερευνητικών δραστηριοτήτων και πολιτικών. Αποτελεί, δε, μια από τις βασικές συνιστώσες της στρατηγικής της Λισσαβόνας για την ανάδειξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως την ανταγωνιστικότερη και δυναμική οικονομία της γνώσης στον κόσμο. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Έρευνας συνενώνει όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή της η Κοινότητα για να επιτύχει τον καλύτερο συντονισμό των δραστηριοτήτων έρευνας και καινοτομίας, στο επίπεδο τόσο των κρατών μελών όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατ' αυτόν τον τρόπο γίνονται προσπάθειες να δημιουργηθεί μια ζώνη χωρίς σύνορα για την έρευνα, στο εσωτερικό της οποίας οι επιστημονικοί πόροι θα αξιοποιούνται καλύτερα, με τελικό στόχο την αύξηση της απασχόλησης και της ανταγωνιστικότητας στην Ευρώπη. Η δημιουργία του EXE ήταν προσπάθεια η οποία είχε ως στόχο να συμβάλει στην αντιμετώπιση των βασικών αδυναμιών του ευρωπαϊκού ερευνητικού συστήματος που συνοψίζονται στις ανεπαρκείς επενδύσεις, στην απουσία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την έρευνα και την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της, στον κατακερματισμό των ερευνητικών δραστηριοτήτων και στη διασπορά των πόρων. Ο Ευρωπαϊκός Χώρος της Έρευνας συνδυάζει τρεις συνιστώσες:

- Δημιουργία μιας εσωτερικής αγοράς για την έρευνα, δηλαδή του πραγματικού χώρου ελεύθερης κυκλοφορίας της γνώσης, των ερευνητών και των τεχνολογιών, μέσω της οποίας θα ενισχυθεί η συνεργασία, θα τονωθεί ο ανταγωνισμός και θα βελτιστοποιηθεί η κατανομή των πόρων.
- Αναδιάρθρωση του ευρωπαϊκού ιστού της έρευνας, η οποία ουσιαστικά στοχεύει σε βελτίωση του συντονισμού των εθνικών δραστηριοτήτων και πολιτικών στον χώρο της έρευνας, που καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας που διεξάγεται και χρηματοδοτείται στην Ευρώπη.
- Ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής ερευνητικής πολιτικής η οποία θα υπερβαίνει τη χρηματοδότηση και θα καλύπτει επίσης όλες τις πτυχές των άλλων εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών που αφορούν την έρευνα.

Επιπλέον, προτεραιότητα δόθηκε:

- Στην προώθηση των δράσεων για την ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού και της κινητικότητας των ερευνητών.
- Την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας.
- Τον καθορισμό των κανόνων για την ενεργοποίηση των διακρατικών ερευνητικών οργανισμών στον EXE.
- Τη συνεργασία των ερευνητικών και παραγωγικών φορέων.
- Την παραγωγή καινοτομικών προϊόντων και υπηρεσιών με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας προς όφελος των Ευρωπαίων πολιτών.

Κριτήριο αξιολόγησης 3

Αναλύστε συνοπτικά τις κύριες αναπτυξιακές προοπτικές στην Ε.Ε.

Απάντηση/Λύση

Δεδομένου ότι οι συνθήκες της αγοράς μεταβάλλονται, η οικονομική επιτυχία μιας περιφέρειας εξαρτάται από τις υπάρχουσες δυνατότητες για την εξασφάλιση της πρόσβασης στις καινοτομίες και τις τεχνολογικές εξελίξεις και τις δυνατότητες παραγωγής καινοτομιών (Σκούντζος, 1996). Λαμβάνοντας υπόψη ότι η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη συνδέεται όλο και περισσότερο με την ικανότητα των περιφερειών να καινοτομούν, η πολιτική συνοχής της Ε.Ε. επιδιώκει τη δημιουργία περιβάλλοντος ευνοϊκού για την ενθάρρυνση της έρευνας, της ανάπτυξης και της καινοτομίας (Korres, Kitsos & Hadjidima, 2005). Οι κυριότερες δραστηριότητες επικεντρώνονται στους ακόλουθους τομείς (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008):

- Ενίσχυση της συνεργασίας, μεταξύ επιχειρήσεων και μεταξύ επιχειρήσεων και δημόσιων ερευνητικών κέντρων.
- Στήριξη της E&TA και καινοτομίας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.
- Ενίσχυση της περιφερειακής διασυνοριακής και διακρατικής συνεργασίας.
- Ενίσχυση των υποδομών δημιουργίας ικανοτήτων και ανθρώπινου κεφαλαίου.
- Κεντρικός στόχος του περιφερειακού συστήματος καινοτομίας είναι ουσιαστικά η ενδυνάμωση της «ενδογενούς» τεχνολογικής ικανότητας μιας περιφέρειας και η βελτίωση των ικανοτήτων των φορέων να αναπτύσσουν τεχνολογικές καινοτομίες και νέα προϊόντα. Στο πλαίσιο αυτό, οι βασικές θεματικές συνιστώσες και παράμετροι διαμόρφωσης και προώθησης του περιφερειακού συστήματος καινοτομίας είναι οι εξής:
  - Προσφορά τεχνολογίας (E&TA), δηλαδή πανεπιστημιακή, δημόσια και ιδιωτική E&TA: εργαστήρια, ινστιτούτα, τμήματα E&TA σε επιχειρήσεις, παραγωγή και προσφορά τεχνολογίας.
  - Σύστημα τεχνολογικής πληροφόρησης, δηλαδή θεσμοί και υποδομές τεχνολογικής πληροφόρησης: πατέντες, δημοσιεύσεις, βάσεις δεδομένων, διάχυση τεχνολογίας και καινοτομίας.
  - Χρηματοδότηση καινοτομίας, δηλαδή τράπεζες, θεσμική χρηματοδότηση, κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου.
  - Μεταφορά τεχνολογίας, δηλαδή τεχνολογικά πάρκα, κέντρα καινοτομίας, γραφεία διαμεσολάβησης, τεχνολογικά δίκτυα, τεχνομεσίτες, σύμβουλοι τεχνολογίας: κατάρτιση, ενημέρωση, συμβουλευτικές υπηρεσίες, τεχνική υποστήριξη, διεπιχειρησιακή συνεργασία και συνεργασία επιχειρήσεων με ερευνητικούς φορείς, διάχυση τεχνολογίας και καινοτομίας.
  - Ζήτηση της χρήσης καινοτομίας και τεχνολογίας, δηλαδή επιχειρήσεις και δημόσιος τομέας: ανάπτυξη νέων προϊόντων, βελτίωση της ποιότητας, εισαγωγή νέων τεχνολογιών και καινοτόμων μεθόδων παραγωγής και διοίκησης (Σκούντζος, 1996· Παπαδασκαλόπουλος, 2000· Jorgenson, Ho, Stiroh 2003).

Μεγαλύτερη ανισότητα παρουσιάζεται, επίσης, και όσον αφορά τη διασπορά του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και του ποσοστού απασχόλησης στο εσωτερικό των κρατών μελών, με τα πλουσιότερα κράτη μέλη να παρουσιάζουν περισσότερο συνεκτική εικόνα σε σχέση με τα λιγότερο πλούσια κράτη. Εκτός των αναπτυξιακών και εισοδηματικών ανισοτήτων και των ανισοτήτων αναφορικά με την απασχόληση, σήμερα παρατηρείται εντονότερα από κάθε άλλη φορά ο τεχνολογικός ανταγωνισμός μεταξύ της Ε.Ε., των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας. Κυριότερος στόχος του ανταγωνιστικού αυτού πλαισίου είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στον διεθνή χώρο. Την τελευταία δεκαετία τονίζεται ιδιαίτερα η ανάγκη για την αύξηση των Κοινοτικών δαπανών σε έρευνα και τεχνολογία, ώστε η Ε.Ε. να είναι ανταγωνιστική με την Ιαπωνία και τις ΗΠΑ. Παρ' όλη την αύξηση των σχετικών μεγεθών που αφορούν την έρευνα και τεχνολογία στην Ε.Ε., εξακολουθούν να υπολείπονται των αντιστοίχων της Ιαπωνίας και των ΗΠΑ. Το έλλειμμα αυτό συμπεραίνεται και από την ανάλυση των συγκριτικών στοιχείων που παρέχουν, τόσο ο πλέον πρόσφατος Συνοπτικός Δείκτης Καινοτομίας.

Συμπερασματικά, οι περιοχές που θεωρούνται λιγότερο αναπτυγμένες χρειάζονται άμεσα την τεχνολογία ιδιαίτερα σε επιμέρους τομείς όπου μπορούν να βρουν εφαρμογή οι νέες τεχνολογικές μέθοδοι. Εκτός από τις προσπάθειες που πρέπει να καταβληθούν στον τομέα των νέων καινοτομιών και των τεχνολογιών αιχμής, θα πρέπει παράλληλα να γίνουν ενέργειες που θα βελτιώσουν σε βασικά σημεία την απαραίτητη υποδομή (Korres, Kitsos & Hadjidima, 2005). Στόχος των κοινοτικών προγραμμάτων είναι να δημιουργήσουν διακρατικά δίκτυα για τη διάδοση της γνώσης πέρα από τα εθνικά, πολιτιστικά και οικονομικά σύνορα. Τα κοινοτικά ερευνητικά προγράμματα μπορούν να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο και να επεκτείνουν τη συνεργασία μεταξύ των οικονομικών και επιστημονικών φορέων σε διάφορες περιοχές της Ε.Ε. ώστε να επιταχύνουν τη δημιουργία μιας πραγματικής Ενιαίας Ευρωπαϊκής Κοινότητας βασισμένης στην επιστήμη και την τεχνολογία.

Επίσης είναι σημαντικό να δοθεί έμφαση στα διαφορετικά «επίπεδα υποστήριξης» και στις «βασικές υποδομές» που τα κράτη μέλη παρέχουν στις επιχειρήσεις υπό μορφή κρατικής βοήθειας για E&TA. Οι κυβερνήσεις στις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες, δίνουν ουσιαστικά περισσότερη υποστήριξη για τις δαπάνες που οι επιχειρήσεις αναλαμβάνουν από ό,τι στις λιγότερο αναπτυγμένες. Οι λιγότερο προνομιούχες περιοχές πάσχουν από την απομόνωση από τα διεθνή δίκτυα E&TA και ερευνητικά κέντρα που αναπτύσσουν τις νέες τεχνολογίες, τις επιχειρήσεις, την έρευνα και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα (Korres & Τσομπάνογλου, 2004).

Οι περιφέρειες θα πρέπει να μεγιστοποιήσουν τους πόρους και τις ικανότητές τους να ελαχιστοποιήσουν τους κινδύνους και να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες προκειμένου να ανταγωνιστούν επιτυχώς και να ευημερήσουν σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Περαιτέρω πρέπει να σημειώσουμε ότι αρκετά κοινοτικά και ερευνητικά προγράμματα έχουν εξειδικευμένη μορφή και αφορούν την ανάπτυξη των νέων «τεχνολογιών αιχμής» που όμως δεν είναι πάντοτε συμβατή για τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές, λόγω της έλλειψης βασικής

υποδομής και της επικέντρωσης του ενδιαφέροντος σε παραδοσιακούς τομείς. Άμεση συνέπεια αυτού είναι η διεύρυνση του «τεχνολογικού χάσματος» μεταξύ της ομάδας των αναπτυγμένων χωρών και εκείνων των λιγότερο αναπτυγμένων κρατών μελών (Korres, 2001, 2003).

Οι βασικές προτάσεις σχετικά με την ευρωπαϊκή πολιτική E&TA θα πρέπει να δώσουν έμφαση στα εξής:

- Η αύξηση του ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά θα συμβάλει σημαντικά στην αύξηση της παραγωγικότητας και την προώθηση της καινοτομίας. Η ευρωπαϊκή πολιτική ανταγωνισμού διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο στη διαμόρφωση ανταγωνιστικών αγορών. Ο στόχος είναι η εξάλειψη των εμποδίων στον ανταγωνισμό και η ανακατανομή των κρατικών ενισχύσεων για την υποστήριξη της καινοτομίας, της έρευνας και της ανάπτυξης και των επιχειρηματικών κεφαλαίων.
- Η απλούστευση της νομοθεσίας θα βοηθήσει τις επιχειρήσεις, διότι καταργούνται τα περιττά διοικητικά εμπόδια. Έτσι ωφελείται η παραγωγικότητα και ο ανταγωνισμός των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, καθώς και η προσαρμοστικότητα τους, το δυναμικό τους για καινοτομία και δημιουργία θέσεων εργασίας.
- Οι επενδύσεις στις βασικές υποδομές ώστε να ανταποκρίνονται στις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανάγκες της κοινωνίας. Οι σύγχρονες υποδομές θεωρούνται ένας ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας ανταγωνιστικότητας για την προσέλκυση των επιχειρήσεων.
- Οι επενδύσεις στην εκπαίδευση αποτελούν βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία μιας κοινωνίας προσανατολισμένης στην καινοτομία. Η Ε.Ε. και τα κράτη μέλη πρέπει λοιπόν να διευκολύνουν τον εκσυγχρονισμό και την αναδιάρθρωση των εκπαιδευτικών συστημάτων, έτσι ώστε να μπορούν να αναπτύξουν τις ικανότητες που είναι απαραίτητες για την καινοτομία και τις επιχειρηματικές δεξιότητες (Korres & Τσομπάνογλου, 2003). Η εκπαίδευση και η κατάρτιση διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο σε μια οικονομία που βασίζεται στη γνώση, διότι εξασφαλίζουν εξειδικευμένο και προσαρμοσμένο ανθρώπινο δυναμικό και ευνοούν έτσι την ανάπτυξη και την απασχόληση (Korres & Τσομπάνογλου, 2004). Η πρόσβαση όλων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση θα έπρεπε να εξασφαλιστεί μέσω του ευρωπαϊκού χώρου εκπαίδευσης και κατάρτισης και διά βίου μάθησης.
- Οι επενδύσεις στη γνώση και την καινοτομία θεωρούνται βασικοί παράγοντες για την αύξηση της παραγωγικότητας. Η αύξηση της παραγωγικότητας έχει μεγάλη σημασία για την Ευρώπη, επειδή στο πλαίσιο του παγκόσμιου ανταγωνισμού πρέπει να αντιμετωπίσει ανταγωνιστές που έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα και διαθέτουν φθινό εργατικό δυναμικό και φυσικούς πόρους.
- Η μεταρρύθμιση και καλύτερη κατανομή των κρατικών ενισχύσεων που θα διευκολύνει την πρόσβαση των νέων και καινοτόμων επιχειρήσεων στο επιχειρηματικό κεφάλαιο και στη χρηματοδότηση. Η ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των πανεπιστημίων και των επιχειρήσεων θα αναπτύξει την καλύτερη «μεταφορά» ιδεών και συγχρόνως την αυξημένη συμμετοχή των επιχειρήσεων στη συγχρηματοδότηση των πανεπιστημίων που θα βελτιώσει την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα της έρευνας.
- Ανάπτυξη και βελτίωση του ρυθμιστικού περιβάλλοντος. Η καινοτομία πρέπει να στηρίζεται σε ευέλικτη και αποτελεσματική ρύθμιση, που να ενισχύει την εμπιστοσύνη των καταναλωτών, να προστατεύει την πνευματική ιδιοκτησία και να παρέχει ανοικτά και διαλειτουργικά κανάλια συνεργασίας.
- Αύξηση της διακρατικής επικοινωνίας μεταξύ του ακαδημαϊκού κόσμου και της βιομηχανίας που είναι ιδιαίτερα σημαντικοί παράγοντες.
- Δημιουργία μιας πραγματικής εσωτερικής αγοράς και παροχή στήριξης και χρηματοδότησης για τη δημιουργία καινοτόμων ΜΜΕ.
- Η ισχυρότερη και βιώσιμη ανάπτυξη και η δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας αποδεδειγμένα μέσα για την υλοποίηση των ευρύτερων οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών φιλοδοξιών μας. Οι αδυναμίες της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας εξακολουθούν να δημιουργούν προβλήματα όπως τα εξής:
  - Ανεπαρκής δημιουργία θέσεων εργασίας.
  - Σημαντικές περιφερειακές ανισορροπίες, ιδίως μετά τη διεύρυνση του 2004.
  - Υψηλό ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας.
  - Αναντιστοιχία μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης εργατικού δυναμικού, γεγονός που συμβαίνει συχνά σε περιόδους οικονομικής ανάκαμψης.
  - Ανεπαρκής συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας.
  - Ανισότητες στην τεχνολογική ανάπτυξη και διεύρυνση του χάσματος μεταξύ των αναπτυγμένων και λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών της Ε.Ε.
  - Ευρωπαϊκή δημογραφική εξέλιξη, κυρίως η γήρανση του πληθυσμού.

Κριτήριο αξιολόγησης 4

Αναλύστε συνοπτικά τις κύριες αρχές αναφορικά με την προοπτική περιφερειακής σύγκλισης και συνοχής στην Ε.Ε..

Απάντηση/Λύση

Δεδομένου ότι οι συνθήκες της αγοράς μεταβάλλονται, η οικονομική επιτυχία μιας περιφέρειας εξαρτάται από τις υπάρχουσες δυνατότητες για την εξασφάλιση της πρόσβασης στις καινοτομίες και τις τεχνολογικές εξελίξεις και τις δυνατότητες παραγωγής καινοτομιών (Σκούντζος, 1996). Λαμβάνοντας υπόψη ότι η βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη συνδέεται όλο και περισσότερο με την ικανότητα των περιφερειών να καινοτομούν, η πολιτική συνοχής της Ε.Ε. επιδιώκει τη δημιουργία περιβάλλοντος ευνοϊκού για την ενθάρρυνση της έρευνας, της ανάπτυξης και της καινοτομίας (Korres, Kitsos & Hadjidima, 2005). Οι κυριότερες δραστηριότητες επικεντρώνονται στους ακόλουθους τομείς (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2008):

- Ενίσχυση της συνεργασίας, μεταξύ επιχειρήσεων και μεταξύ επιχειρήσεων και δημόσιων ερευνητικών κέντρων.
- Στήριξη της Ε&ΤΑ και καινοτομίας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις.
- Ενίσχυση της περιφερειακής διασυνοριακής και διακρατικής συνεργασίας.
- Ενίσχυση των υποδομών δημιουργίας ικανοτήτων και ανθρώπινου κεφαλαίου.

Κεντρικός στόχος του περιφερειακού συστήματος καινοτομίας είναι ουσιαστικά η ενδυνάμωση της «ενδογενούς» τεχνολογικής ικανότητας μιας περιφέρειας και η βελτίωση των ικανοτήτων των φορέων να αναπτύσσουν τεχνολογικές καινοτομίες και νέα προϊόντα. Στο πλαίσιο αυτό, οι βασικές θεματικές συνιστώσες και παράμετροι διαμόρφωσης και προώθησης του περιφερειακού συστήματος καινοτομίας είναι οι εξής:

- Προσφορά τεχνολογίας (Ε&ΤΑ), δηλαδή πανεπιστημιακή, δημόσια και ιδιωτική Ε&ΤΑ: εργαστήρια, ινστιτούτα, τμήματα Ε&ΤΑ σε επιχειρήσεις, παραγωγή και προσφορά τεχνολογίας.
- Σύστημα τεχνολογικής πληροφόρησης, δηλαδή θεσμοί και υποδομές τεχνολογικής πληροφόρησης: πατέντες, δημοσιεύσεις, βάσεις δεδομένων, διάχυση τεχνολογίας και καινοτομίας.
- Χρηματοδότηση καινοτομίας, δηλαδή τράπεζες, θεσμική χρηματοδότηση, κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου.
- Μεταφορά τεχνολογίας, δηλαδή τεχνολογικά πάρκα, κέντρα καινοτομίας, γραφεία διαμεσολάβησης, τεχνολογικά δίκτυα, τεχνομεσίτες, σύμβουλοι τεχνολογίας: κατάρτιση, ενημέρωση, συμβουλευτικές υπηρεσίες, τεχνική υποστήριξη, διεπιχειρησιακή συνεργασία και συνεργασία επιχειρήσεων με ερευνητικούς φορείς, διάχυση τεχνολογίας και καινοτομίας.
- Ζήτηση της χρήσης καινοτομίας και τεχνολογίας, δηλαδή επιχειρήσεις και δημόσιος τομέας: ανάπτυξη νέων προϊόντων, βελτίωση της ποιότητας, εισαγωγή νέων τεχνολογιών και καινοτόμων μεθόδων παραγωγής και διοίκησης (Σκούντζος, 1996· Παπαδασκαλόπουλος, 2000· Jorgenson, Ho & Stiroh 2003).

Συμπερασματικά, οι περιοχές που θεωρούνται λιγότερο αναπτυγμένες χρειάζονται άμεσα την τεχνολογία ιδιαίτερα σε επιμέρους τομείς όπου μπορούν να βρουν εφαρμογή οι νέες τεχνολογικές μέθοδοι. Εκτός από τις προσπάθειες που πρέπει να καταβληθούν στον τομέα των νέων καινοτομιών και των τεχνολογιών αιχμής, θα πρέπει παράλληλα να γίνουν ενέργειες που θα βελτιώσουν σε βασικά σημεία την απαραίτητη υποδομή (Korres, Kitsos & Hadjidima, 2005). Στόχος των κοινοτικών προγραμμάτων είναι να δημιουργήσουν διακρατικά δίκτυα για τη διάδοση της γνώσης πέρα από τα εθνικά, πολιτιστικά και οικονομικά σύνορα. Τα κοινοτικά ερευνητικά προγράμματα μπορούν να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο και να επεκτείνουν τη συνεργασία μεταξύ των οικονομικών και επιστημονικών φορέων σε διάφορες περιοχές της Ε.Ε. ώστε να επιταχύνουν τη δημιουργία μιας πραγματικής Ενιαίας Ευρωπαϊκής Κοινότητας βασισμένης στην επιστήμη και την τεχνολογία.

Επίσης είναι σημαντικό να δοθεί έμφαση στα διαφορετικά «επίπεδα υποστήριξης» και στις «βασικές υποδομές» που τα κράτη μέλη παρέχουν στις επιχειρήσεις υπό μορφή κρατικής βοήθειας για Ε&ΤΑ. Οι κυβερνήσεις στις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες, δίνουν ουσιαστικά περισσότερη υποστήριξη για τις δαπάνες που οι επιχειρήσεις αναλαμβάνουν από ό,τι στις λιγότερο αναπτυγμένες. Οι λιγότερο προνομιούχες περιοχές πάσχουν από την απομόνωση από τα διεθνή δίκτυα Ε&ΤΑ και ερευνητικά κέντρα που αναπτύσσουν τις νέες τεχνολογίες, τις επιχειρήσεις, την έρευνα και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα (Κορρές & Τσομπάνογλου, 2004).

Κεφάλαιο 4

Επιχειρηματικότητα και Καινοτομικές Δραστηριότητες: Μια Ανάλυση των Επιπτώσεων στην Ανταγωνιστικότητα και την Οικονομική Ανάπτυξη στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σύνοψη

Το 4ο κεφάλαιο αναλύει την σχέση τη επιχειρηματικότητας και των καινοτομικών δραστηριοτήτων, μέσα από την ανάλυση των επιπτώσεων στην ανταγωνιστικότητα και στην οικονομική ανάπτυξη. Το κεφάλαιο αυτό ξεκινά με την ανάλυση της έννοιας και των κύριων χαρακτηριστικών της επιχειρηματικότητας. Διεξοδικά αναλύεται το πλαίσιο μέσα στο οποίο οι επιχειρήσεις επενδύουν στην καινοτομία για να δημιουργήσουν νέα προϊόντα ή παραγωγικές διαδικασίες, αλλά και για να αναπτύξουν και να διατηρήσουν την ικανότητά τους για υιοθέτηση και εκμετάλλευση καινοτομιών, οι οποίες είναι διαθέσιμες από εξωτερικούς από την επιχείρηση φορείς. Στη συνέχεια αναλύεται η σχέση αλληλεπίδρασης της επιχειρηματικότητας με την ανάληψη καινοτομικών δραστηριοτήτων και αναλύεται η διαδικασία μέσα από την οποία οι επενδύσεις στην E&TA συμβάλλουν σημαντικά στην απόδοση των επιχειρήσεων και στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης, μέσω της ενίσχυσης της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας. Στη συνέχεια, το κεφάλαιο πραγματοποιεί μια ανάλυση της επιχειρηματικότητας και των καινοτομικών δραστηριοτήτων στο επίπεδο των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρουσιάζοντας και αναλύοντας τους προσδιοριστικούς παράγοντες και τα αποτελέσματα αναφορικά με τη διαχρονική εξέλιξη των επιχειρηματικών και καινοτομικών δραστηριοτήτων.

Προαπαιτούμενη γνώση

Η προαπαιτούμενη γνώση αναφέρεται στην κάλυψη θεμάτων αναφορικά με την ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική, το ευρωπαϊκό πλαίσιο ανταγωνισμού, καθώς και το κοινωνικοοικονομικό και θεσμικό περιβάλλον στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και γενική γνώση των βασικών εννοιών της οικονομικής των επιχειρήσεων.

4.1. Έννοια και χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας

Οι επιχειρήσεις επενδύουν στην καινοτομία για να δημιουργήσουν νέα προϊόντα ή παραγωγικές διαδικασίες, αλλά και για να αναπτύξουν και να διατηρήσουν την ικανότητά τους για υιοθέτηση και εκμετάλλευση τεχνολογικών πληροφοριών οι οποίες είναι διαθέσιμες από εξωτερικούς από την επιχείρηση φορείς (Cohen & Levinthal, 1989).

Περαιτέρω, η αξιοποίηση και οι βελτιώσεις στις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού παίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο και συμβάλλουν σημαντικά στην ενίσχυση της παραγωγικότητας. Οι επενδύσεις στην E&TA συμβάλλουν σημαντικά στην απόδοση των επιχειρήσεων και στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης, συνεισφέροντας μέχρι το 1/3 στην αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ για χώρες όπως για παράδειγμα είναι η Δανία, Γαλλία, Ολλανδία, Σουηδία και ΗΠΑ (OECD, 2007).

Δεδομένου ότι ο κύκλος ζωής των προϊόντων και των υπηρεσιών μειώνεται και η εμφάνιση νέων τεχνολογιών γίνεται με συνεχώς ταχύτερους ρυθμούς, οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να καινοτομούν πιο συχνά. Ο χρόνος πρόσβασης στην αγορά αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σημασία ως παράγοντες του ανταγωνισμού. Η διάδοση νέων τεχνικών, προϊόντων και υπηρεσιών επιτρέπει την πλήρη εκμετάλλευση της καινοτομίας σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα. Οι βασικοί παράγοντες που υποκινούν τις επιχειρήσεις να αναλάβουν καινοτομικά σχέδια είναι:

- Το κίνητρο για την ανάληψη μιας κερδοφόρας επένδυσης όπου η αποδοτική κατανομή των πόρων σε καινοτομικές διαδικασίες δίνει τη δυνατότητα στην επιχείρηση να μειώσει το κόστος της, να ενισχύσει τη σχετική θέση της στον κλάδο και την αγορά της και να αυξήσει τα κέρδη της.
- Το κίνητρο για στρατηγικό πλεονέκτημα που συνίσταται στην απόκτηση στρατηγικού πλεονεκτήματος, μέσω της εισαγωγής και εκμετάλλευσης βελτιωμένων προϊόντων και διαδικασιών που μπορεί να αυξήσει το μερίδιο της επιχείρησης στην αγορά.

Το ανθρώπινο δυναμικό και ιδιαίτερα οι εκπαιδευτικοί και ερευνητικοί οργανισμοί διαδραματίζουν βασικό ρόλο για την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα. Η επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό έχει άμεσες θετικές επιπτώσεις στο ποσοστό ανάπτυξης της τεχνολογικής μεταβολής. Η αυξανόμενη σημασία της τεχνολογικής αλλαγής στην παγκόσμια παραγωγή και την απασχόληση είναι ένα από τα χαρακτηριστικά των τελευταίων δεκαετιών. Οι τεχνολογικές μεταβολές καθορίζουν τη θέση μιας χώρας στον διεθνή ανταγωνισμό και επηρεάζουν το επίπεδο εκσυγχρονισμού της. Οι αναπτυσσόμενες χώρες τείνουν να δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα σε πολιτικές που στοχεύουν να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη και να ενισχύσουν την αναπτυξιακή διαδικασία μέσω της έρευνας και των τεχνολογικών δραστηριοτήτων. Οι νέες τεχνολογίες διαδραματίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα μιας χώρας. Γεγονός είναι ότι οι μικρές και αδύνατες τεχνολογικά χώρες έχουν λιγότερους πόρους σε σχέση με τις μεγαλύτερες χώρες. Οι μικρές και αδύνατες τεχνολογικά χώρες αναγκάζονται, συνήθως, να επιλέξουν μόνον «ορισμένους τομείς», όπου έχουν τη δυνατότητα να επενδύσουν και να αναπτύξουν την έρευνα και τις τεχνολογικές τους προτεραιότητες. Οι προηγμένες τεχνολογικά χώρες έχουν, συνήθως, πιο μακροπρόθεσμη στρατηγική και σχεδιασμό, ενώ οι προτεραιότητες στους τομείς έρευνας και τεχνολογίας που επιλέγουν αφορούν μεγέθη υψηλής τεχνολογίας.

Η ύπαρξη του εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού και των μεγάλων επενδύσεων που διατίθενται στην έρευνα και τεχνολογία και στις τεχνολογικές δραστηριότητες, καθώς επίσης και η διαθεσιμότητα των πόρων στις μεγάλες χώρες, δίνουν πρόσθετο πλεονέκτημα για τις αναπτυσσόμενες χώρες, που προσδιορίζουν και «οδηγούν» τις τάσεις στους τομείς της έρευνας και τεχνολογίας. Επομένως, οι μικρές χώρες τείνουν συνήθως να ακολουθούν τις «κατευθύνσεις» που τίθενται από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι αναπτυξιακές πολιτικές σχετίζονται άμεσα με τις πολιτικές ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, καθώς και με τη βελτίωση της τεχνολογικής προόδου και του εκσυγχρονισμού της παραγωγικής βάσης.

Οι έννοιες της «ηγεσίας» και της «επιχειρηματικότητας» βρίσκονται στο επίκεντρο της βιβλιογραφίας σχετικά με την οικονομική θεωρία, την καινοτομικότητα και τις νέες τεχνολογίες, εντούτοις απουσιάζουν ως οι βασικές μεταβλητές από τα οικονομικά υποδείγματα. Πρώτος ο Schumpeter ανέλυσε και συσχέτισε τον ρόλο του επιχειρηματία, της καινοτομικότητας και της ανάπτυξης της αγοράς και μιας χώρας. Με βάση τη θεωρία του Schumpeter για την καπιταλιστική επέκταση, οι θεωρητικοί του «τεχνολογικού χάσματος» αναλύουν την οικονομική ανάπτυξη ως μια διαδικασία ανισορροπίας που χαρακτηρίζεται από την αλληλεπίδραση δυο συγκρουόμενων δυνάμεων:

- Από τη μια, η δύναμη των καινοτομιών που τείνουν να αυξήσουν το οικονομικό και τεχνολογικό χάσμα μεταξύ χωρών.
- Από την άλλη η δύναμη της αντιγραφής ή διάδοσης της τεχνολογίας, που αντιθέτως τείνει να μειώσει αυτό το χάσμα.

Ένας κατάλογος ειδών καινοτομίας που προτείνει ο Schumpeter είναι:

- Εισαγωγή νέου προϊόντος (αναφέρεται και στα αγαθά αλλά και στις υπηρεσίες).
- Ποιοτική βελτίωση ενός ήδη υπάρχοντος προϊόντος.
- Διαδικασία καινοτομίας που αποτελεί νεωτερισμό για έναν βιομηχανικό κλάδο.
- Άνοιγμα μιας νέας αγοράς.
- Ανάπτυξη νέων πηγών προμήθειας πρώτων υλών ή άλλων εισροών.
- Αλλαγές στην οργάνωση της βιομηχανίας.

Περαιτέρω, ο Schumpeter πρόβαλε δυο τύπους επιχειρηματιών:

- Τους «εξαιρετικούς επιχειρηματίες» (exceptional entrepreneurs), που είναι διαθέσιμοι να αντιμετωπίσουν όλες τις δυσκολίες και κινδύνους της καινοτομίας.
- Τους «μιμητές», που είναι οι μάνατζερ (διευθυντές) οι οποίοι ακολουθούν την πρώτη ομάδα.

4.2. Επιχειρήσεις, καινοτομικές δραστηριότητες και ανταγωνιστικότητα

Οι επενδύσεις στην E&TA και την εισαγωγή νέων τεχνολογιών ως στόχο έχουν τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής διαδικασίας και την ποιοτική αναβάθμιση των προϊόντων και είναι από τους βασικούς παράγοντες ανάπτυξης των επιχειρήσεων. Οι νέες τεχνολογίες οδηγούν σε αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής, συμβάλλοντας στη μακροχρόνια βελτίωση της ανταγωνιστικότητας (Griliches, 1980). Η επιχειρηματικότητα αποτελεί σημαντική συνιστώσα του οικονομικού συστήματος και της οικονομικής ανάπτυξης (Korres & Tsobanoglou, 2005). Πιο συγκεκριμένα, η επιχειρηματικότητα:

- Συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη, μέσω αφενός της ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων επιχειρήσεων, και αφετέρου, μέσω της δημιουργίας και ανάπτυξης νέων επιχειρήσεων.
- Αποτελεί βασικό παράγοντα για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, τόσο των επιχειρήσεων όσο και της οικονομίας. Οι υψηλότερες επιδόσεις που οφείλονται στην καινοτομία, στην εισαγωγή νέων μεθόδων και διαδικασιών και την προώθηση στην αγορά συμβάλλουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

Ήδη από τη δεκαετία του 1920, ο επιχειρηματίας θεωρήθηκε ο φορέας ανάληψης κινδύνων (Knight, 1921) και αργότερα κερδοσκόπος που αναζητεί και πραγματοποιεί τις ευκαιρίες για κέρδος που παρουσιάζονται (Kirzner, 1973), ώσπου να φτάσουμε στις πλέον πρόσφατες θεωρίες για την επιχειρηματικότητα, όπως εκφράζονται από τους Hebert & Link (1988) και Grebel (2004)⁴. Σύμφωνα με τον Schumpeter (1939), ο επιχειρηματίας είναι ο φορέας νέων παραγωγικών μεθόδων, ο οποίος μεταβάλλει ριζικά την παραγωγική διαδικασία προσφέροντας νέα προϊόντα και υπηρεσίες που διαμορφώνουν νέα καταναλωτικά πρότυπα. Η δυναμική αυτή διαδικασία είναι εκείνη που δημιουργεί δυνατότητες για μονοπωλιακά κέρδη (Στασινόπουλος, 2005). Ο Kirzner (1979) τόνισε ότι σκοπός του επιχειρηματία είναι η αναζήτηση κέρδους και ο ρόλος του επιχειρηματία βρίσκεται σε ετοιμότητα για αποκόμιση κέρδους και σε ευκαιρίες, οι οποίες δεν είχαν γίνει πρωτύτερα αντιληπτές.

Η σχέση μεταξύ των επενδύσεων σε E&A και της αποδοτικότητας των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων έχει αναλυθεί από πληθώρα ερευνητών (όπως οι Griliches 1980· Jaffe, 1986· Blundell et al., 1999), οι οποίοι καταλήγουν στην παρατήρηση θετικής σχέσης μεταξύ των επενδύσεων σε E&A και της αγοραίας αξίας της επιχείρησης.

Στη νεοκλασική ανάλυση ο επιχειρηματίας αντιδρά «μηχανικά» σε αλλαγές που του επιβάλλονται από τυχαίες «εξωγενείς» εξελίξεις, στις οποίες δεν ασκεί καμία επιρροή (Baumol, 1968), ενώ η σύγχρονη τάση είναι διαφορετική. Στη σύγχρονη οικονομική ανάλυση, ως φορέας της επιχειρηματικότητας, ο επιχειρηματίας θεωρείται ότι έχει ιδιαίτερες ικανότητες διαχείρισης του κινδύνου και της αβεβαιότητας, ικανότητες που του επιτρέπουν να δραστηριοποιείται ως ο κύριος ανάδοχος των επενδυτικών δραστηριοτήτων, ενώ παράλληλα η ικανότητά του να διαβλέπει παραγωγικές ευκαιρίες και δυνατότητες του προσδίδει κεντρικό ρόλο στην αναπτυξιακή διαδικασία, έτσι ώστε να αναφέρεται ως ο «τέταρτος συντελεστής της παραγωγής» (Στασινόπουλος 2005, σελ. 127).

Οι εταιρίες σε κάθε παραγωγικό κλάδο και ειδικά εκείνες που σχετίζονται με την υψηλή τεχνολογία πρέπει να συσσωρεύουν τη νέα γνώση, να την εφαρμόζουν στην επιχείρησή τους και να εμπορευματοποιούν έπειτα την παραχθείσα τεχνολογία. Αυτή η σειρά δράσεων είναι γνωστή ως «καινοτομία» και περιλαμβάνει την αναζήτηση, ανακάλυψη, ανάπτυξη, βελτίωση, υιοθέτηση και εμπορευματοποίηση των νέων διαδικασιών, των νέων προϊόντων, καθώς και των νέων οργανωτικών παραγωγικών δομών.

Οι επενδύσεις αναφορικά με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών έχουν ως στόχο τον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής διαδικασίας και την ποιοτική αναβάθμιση των προϊόντων και αποτελούν ένα από τους βασικούς παράγοντες ανάπτυξης των επιχειρήσεων. Οι νέες τεχνολογίες οδηγούν σε αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής, συμβάλλοντας μακροχρόνια στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

Οι βασικές αιτίες που ωθούν τις επιχειρήσεις να συμμετέχουν στις επενδύσεις και στις δραστηριότητες E&TA είναι οι εξής:

Οι επιχειρήσεις προσπαθούν να επιτύχουν τη μείωση του κόστους παραγωγής του τρέχοντος συνόλου προϊόντων τους και της ανάπτυξης των νέων προϊόντων για να συμβάλουν στην αύξηση της αποδοτικότητας της επιχείρησης. Το κίνητρο αυτό αποτελεί το «αυτόνομο ή κίνητρο κέρδους» αναφορικά με τις επενδύσεις E&TA.

Η αναζήτηση στρατηγικού πλεονεκτήματος έναντι των ανταγωνιστών με την αύξηση του μεριδίου αγοράς μέσω της ανάπτυξης μιας αποδοτικότερης παραγωγικής διαδικασίας ή νέων ή βελτιωμένων προϊόντων έτσι ώστε η επιχείρηση να έχει την ευκαιρία να κατακτήσει μεγαλύτερο τμήμα της αγοράς και να περιορίσει ή αποκλείσει τους ανταγωνιστές της. Το κίνητρο αυτό καλείται «κίνητρο απειλής ή κίνητρο ανταγωνισμού».

Η καινοτομία είναι ιδιαίτερα σημαντική για την επιχειρηματική δραστηριότητα για δύο κύρια στοιχεία:

Μια εταιρία που αναλαμβάνει προγράμματα E&TA αποκτά νέες πληροφορίες και γνώση που ενσωματώνονται στα νέα προϊόντα και στις νέες διαδικασίες παραγωγής και προώθησης των προϊόντων. Μέσω της καινοτομίας η επιχείρηση μπορεί να αναπτύξει άμεσα νέα προϊόντα και διαδικασίες αποκτώντας ένα πλεονέκτημα σε σχέση με τους ανταγωνιστές της.

Επιπλέον, μια επιχείρηση με προγράμματα E&TA έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει και να διατηρήσει ικανότητες απορρόφησης και επέκτασης των καινοτομιών καθώς επίσης να αφομοιώσει και να εκμεταλλευτεί τη νέα γνώση και την τεχνολογία που έχουν παραχθεί αλλού.

⁴ Διεξοδική ανάλυση της εξέλιξης του ρόλου του επιχειρηματία παρατίθεται στον Στασινόπουλο (2005).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Πράσινη Βίβλο για την Καινοτομία, η καινοτομία αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την ανταγωνιστικότητα. Πιο συγκεκριμένα:

- Η καινοτομία αναφορικά με τις μεθόδους και τις διαδικασίες συμβάλλει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας και στη μείωση του κόστους.
- Η καινοτομία αναφορικά με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες επιτρέπει τη διαφοροποίησή τους από τα ανταγωνιστικά προϊόντα ενισχύοντας τη θέση τους έναντι του ανταγωνισμού, δηλαδή η βελτιωτική καινοτομία και η ριζική καινοτομία με τα νέα προϊόντα οδηγούν στην εξασφάλιση πλεονεκτήματος.
- Η καινοτομία επίσης εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τη δημιουργία της βασικής γνώσης, μέσω της εκπαίδευσης και της επιστήμης. Επίσης, η συνεισφορά του εκπαιδευτικού συστήματος και του ανθρώπινου κεφαλαίου στην οικονομική μεγέθυνση θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική, ενώ το ανθρώπινο κεφάλαιο αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην υιοθέτηση νέων τεχνολογιών και την εισαγωγή καινοτομικών πρακτικών.

Από τη στιγμή που ένας επιχειρηματίας καινοτομεί, η προσπάθεια και των ανταγωνιστών να αποκτήσουν παρόμοια πλεονεκτήματα κόστους και αποδοτικότητας ενθαρρύνει και άλλους να καινοτομήσουν και αυτή η μίμηση αποτελεί τη διαδικασία διάδοσης (Stoneman, 1986). Στην περίπτωση των καινοτομιών διαδικασιών η επιχείρηση αποκτά ένα πλεονέκτημα από πλευράς κόστους σε σχέση με τους ανταγωνιστές της που της επιτρέπει να διευρύνει το μερίδιό της στην αγορά και να αναζητήσει νέα οικονομικά οφέλη αυξάνοντας το περιθώριο κέρδους της ή συνδυάζοντας χαμηλότερες τιμές και μεγαλύτερο περιθώριο κέρδους σε σχέση με τους ανταγωνιστές. Στην περίπτωση της καινοτομίας προϊόντων, η επιχείρηση έρχεται σε μονοπωλιακή θέση κατοχυρώνοντας το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας (νόμιμο μονοπώλιο) που της επιτρέπει να ορίσει υψηλότερες τιμές σε μια ανταγωνιστική αγορά και να αποκομίσει επιπλέον κέρδη.

Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο για την Καινοτομία (1995), η καινοτομία αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επιχειρηματικότητα και την ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας:

- Η καινοτομία όσον αφορά τις μεθόδους και τις διαδικασίες παραγωγής συντελεί στην ενίσχυση της παραγωγικότητας συντελεστών, αυξάνοντας την παραγωγή και μειώνοντας το κόστος, με εργαλεία την κατάλληλη προσαρμογή τιμών και αύξηση της ποιότητας και αξιοπιστίας των προϊόντων, επιβίωση και αντιμετώπιση του ανταγωνισμού με διαδοχικές βελτιώσεις, αντικατάσταση εξοπλισμού και ανανέωση και βελτιώσεις των μεθόδων και της οργάνωσης, μεταβολή μεθόδων παραγωγής και εμφάνιση νέων προϊόντων.
- Η καινοτομία στα προϊόντα και υπηρεσίες επιτρέπει τη διαφοροποίησή τους από τα ανταγωνιστικά προϊόντα ενισχύοντας τη θέση τους έναντι του ανταγωνισμού, με εργαλεία τη βελτιωμένη ποιότητα και απόδοση, τη λειτουργικότητα και εργονομία, την ασφάλεια και την αξιοπιστία. Με την ενίσχυση βελτιωτικών και ριζικών καινοτομιών (βελτιωμένα ή νέα προϊόντα και μέθοδοι παραγωγής) ενισχύεται το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της οικονομίας.
- Η καινοτομία στην οργάνωση της εργασίας και την αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων αποτελεί προϋπόθεση για την επιτυχή προώθηση των άλλων μορφών καινοτομίας.
- Δεδομένου ότι ο κύκλος ζωής των προϊόντων και των υπηρεσιών μειώνεται και η εμφάνιση νέων τεχνολογιών γίνεται με συνεχώς ταχύτερους ρυθμούς, οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να καινοτομούν πιο συχνά. Ο χρόνος πρόσβασης στην αγορά αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία ως παράγοντες του ανταγωνισμού. Η διάδοση νέων τεχνικών, προϊόντων και υπηρεσιών επιτρέπει την πλήρη εκμετάλλευση της καινοτομίας σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα.

Η τεχνολογική γνώση μπορεί να διαθέτει χαρακτηριστικά ενός δημόσιου αγαθού, εφόσον:

- το κόστος διάθεσής της σε ευρύ κοινό χρηστών είναι χαμηλό σε σχέση με το κόστος ανάπτυξής της, και
- μετά τη διάχυσή της, δεν μπορεί πλέον να εμποδιστεί η πρόσβαση σε αυτήν που δημιουργεί δύο κυρίως προβλήματα στους ιδιώτες που επιχειρούν καινοτομίες.

Το πρώτο πρόβλημα σχετίζεται με το γεγονός ότι η κοινωνική απόδοση της καινοτομίας είναι συνήθως υψηλότερη από την ιδιωτική, δηλαδή από τις καινοτομίες μιας εταιρίας ωφελούνται και οι πελάτες και οι ανταγωνιστές της μέσω των θετικών εξωγενών επιδράσεων. Το δεύτερο πρόβλημα σχετίζεται με το γεγονός ότι δεν μπορεί κανείς να ιδιοποιηθεί τη γνώση. Όταν όμως μια εταιρία που καινοτομεί δεν μπορεί να καρπωθεί όλα τα παραγόμενα οφέλη, αυτό μπορεί να έχει ως συνέπεια να μειώνονται τα κίνητρά της για επένδυση σε καινοτομικές δραστηριότητες. Έτσι, όπου η τεχνολογική γνώση διαθέτει χαρακτηριστικά δημόσιου αγαθού μπορεί να δημιουργεί «δυσλειτουργία» στις δυνάμεις της αγοράς που κάτω από άλλες συνθήκες θα ωθούσαν τις εταιρείες προς την καινοτομία.

Η επιτυχία σε θέματα E&TA μπορεί να συμβάλει, όμως δεν οδηγεί αυτόματα στην οικονομική επιχειρηματική επιτυχία. Τα νέα προϊόντα και οι νέες διαδικασίες δεν παράγουν οποιαδήποτε οφέλη, εκτός αν εμπορευματοποιούνται. Ωστόσο, η «κερδοφόρα εμπορευματοποίηση» απαιτεί ότι η καινοτόμος εταιρία είχε ένα μίγμα όλων των κατάλληλων χαρακτηριστικών, υπηρεσιών και τεχνολογιών που μπορούν να μετασχηματίσουν την παραγόμενη γνώση σε προϊόντα που παράγονται και πωλούνται με ανταγωνιστικούς όρους.

Ο ακόλουθος Πίνακας 4.1 παρουσιάζει αυτές τις συνεταιριστικές σχέσεις, καθώς επίσης και αντίστοιχη οργανωτική αλληλεξάρτηση.

Είδος συνεργασίας	Οργανωτική αλληλεξάρτηση
Συνεργατικές κοινοπραξίες και ερευνητικές εταιρείες	Έντονη
Κοινές δραστηριότητες E&TA	
Συμφωνίες ανταλλαγής τεχνολογίας	Ενδιάμεση
Ξένες Άμεσες Επενδύσεις	
Σχέσεις προμηθευτή – καταναλωτή	
Μονόπλευρες Ροές – Διαρροές Τεχνολογίας	Χαμηλή

Πίνακας 4.1: *Μορφές Συνεργασίας E&TA*

Οι συμμαχίες που χαρακτηρίζονται ως «στρατηγικές» στοχεύουν στο να παρέχουν ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στις συμμετέχουσες εταιρίες έναντι των ανταγωνιστών τους, έτσι ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν αποτελεσματικότερα και δυναμικά στον τεχνολογικό ανταγωνισμό με την καλύτερη και αποδοτικότερη οργάνωση των καινοτομικών δραστηριοτήτων. Οι συμφωνίες, μεταξύ άλλων, μπορούν να συμπεριλαμβάνουν πανεπιστήμια, κρατικούς οργανισμούς και ερευνητικά εργαστήρια.

Η εθνική ανταγωνιστικότητα είναι το πλέγμα εκείνο των παραγόντων, πολιτικών και θεσμικών που προσδιορίζουν το επίπεδο της παραγωγικότητας μιας χώρας. Άρα, μια πιο ανταγωνιστική οικονομία είναι η οικονομία που πιθανότατα θα αναπτυχθεί ταχύτερα στον μέσο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

Η εθνική ανταγωνιστικότητα αναφέρεται στην ικανότητα μιας χώρας να παράγει και να διανέμει προϊόντα και υπηρεσίες στη διεθνή οικονομία σε ανταγωνισμό με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που παράγονται από άλλες χώρες, και αυτό να το κάνει με τρόπο που να εξασφαλίζει αυξανόμενο βιοτικό επίπεδο. Το τελικό κριτήριο δεν είναι μονάχα ένα «ευνοϊκό» εμπορικό ισοζύγιο, ένα πλεονασματικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, ή μια αύξηση στα συναλλαγματικά αποθέματα: είναι η αύξηση στο βιοτικό επίπεδο. Μια ανταγωνιστική χώρα σημαίνει ότι μπορεί να απασχολεί εθνικούς πόρους, κυρίως το εργατικό δυναμικό της, με τέτοιον τρόπο ώστε να αποκομίζει αυξανόμενα πραγματικά εισοδήματα μέσω της εξειδίκευσης και του εμπορίου στη διεθνή οικονομία (Scott & Lodge, 1985: 15)

Η ανταγωνιστικότητα μπορεί να καθοριστεί από πολλές απόψεις. Πριν από μερικές δεκαετίες οι περισσότεροι οικονομολόγοι θα δυσκολεύονταν να μιλήσουν για την «ανταγωνιστικότητα» μιας οικονομίας, προτιμώντας να συζητήσουν σε όρους συγκριτικού πλεονεκτήματος ενός υποσυνόλου διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων. Στο μακροοικονομικό επίπεδο, η στενή, οικονομική έννοια της ανταγωνιστικότητας ταυτίζεται συνήθως με τη διατήρηση «μιας πραγματικής ισοτιμίας η οποία, σε συνδυασμό με κατάλληλες εγχώριες πολιτικές, εξασφαλίζει την εσωτερική και εξωτερική σταθερότητα», δηλαδή την πλήρη απασχόληση, ανάπτυξη και ισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών (Boltho, 1996: 2). Κάτω από αυτό το πρίσμα, μια μη ανταγωνιστική οικονομία είναι μια οικονομία που σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης βιώνει επίμονα και ανεπιθύμητα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, ελλείμματα που αργά ή γρήγορα θα οδηγήσουν σε αποπληθωρισμό και υποτίμηση της συναλλαγματικής της ισοτιμίας. Ο Frohlich (1989: 22) υποστηρίζει ότι μια χώρα γίνεται περισσότερο ή λιγότερο ανταγωνιστική αν, εξαιτίας εξελίξεων στο κόστος και τις τιμές άλλων συντελεστών, η ικανότητά της να πουλά στις διεθνείς και τις εγχώριες αγορές έχει βελτιωθεί ή επιδεινωθεί. Βλέπουμε συνεπώς ότι η αυστηρά οικονομική προσέγγιση της ανταγωνιστικότητας δίνει έμφαση σε παράγοντες κόστους και τιμών, πλησιάζοντας έτσι περισσότερο την παραδοσιακή έννοια του στατικού, συγκριτικού πλεονεκτήματος.

Ανταγωνιστικότητα είναι ο βαθμός στον οποίο ένα κράτος μπορεί, υπό συνθήκες ελεύθερης και δίκαιης αγοράς, να προσφέρει αγαθά και υπηρεσίες που πληρούν τα κριτήρια των διεθνών αγορών, διατηρώντας και αυξάνοντας ταυτόχρονα τα πραγματικά εισοδήματα των ανθρώπων μακροχρόνια, σε συνδυασμό με την ικανότητα μιας χώρας να πετύχει διατηρήσιμα υψηλούς ρυθμούς αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

Η έννοια της ανταγωνιστικότητας περιλαμβάνει τόσο την αποδοτικότητα (επίτευξη στόχων με το μικρότερο δυνατό κόστος) όσο και την αποτελεσματικότητα (επιλογή των κατάλληλων στόχων), καθώς περιλαμβάνει τόσο τους στόχους όσο και τα μέσα για την επίτευξή τους (Buckley et al., 2001).

Η ανταγωνιστικότητα αναφέρεται στην ικανότητα μιας χώρας να πετύχει τους βασικούς στόχους της οικονομικής της πολιτικής, ιδιαίτερα την αύξηση του εισοδήματος και της απασχόλησης, χωρίς να αντιμετωπίσει προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών της (Fagerberg & Verspagen, 1996: 355) και στην ικανότητα μιας χώρας να προσφέρει αγαθά και υπηρεσίες που πληρούν τα κριτήρια του διεθνούς ανταγωνισμού ενώ οι πολίτες απολαμβάνουν ένα βιοτικό επίπεδο που αυξάνεται και είναι διατηρήσιμο (Tyson, 1992). Ανταγωνιστικότητα σημαίνει υποστήριξη της ικανότητας των επιχειρήσεων, των κλάδων, των περιφερειών, ή των διακρατικών περιοχών να δημιουργούν σχετικά υψηλά επίπεδα εισοδήματος και απασχόλησης των συντελεστών τους, ενώ παραμένουν εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό.

Ένας όρος που χρησιμοποιήθηκε και υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρει ότι: «Η ανταγωνιστικότητα ορίζεται ως η δυνατότητα να παραχθούν τα αγαθά και οι υπηρεσίες που ικανοποιούν τις ανάγκες των διεθνών αγορών, συγχρόνως διατηρώντας τα υψηλά και βιώσιμα επίπεδα εισοδήματος ή, γενικότερα, της δυνατότητας των περιφερειών για να παραγάγουν και να διατηρήσουν, στον εξωτερικό ανταγωνισμό, σχετικά τα επίπεδα υψηλού εισοδήματος και απασχόλησης» και «με άλλα λόγια, για μια περιοχή για να είναι ανταγωνιστική, είναι σημαντικό να εξασφαλιστεί τόσο η ποιότητα όσο και η ποσότητα εργασιών». Ανταγωνιστική οικονομία είναι η οικονομία που παρουσιάζει αυξημένη ανάπτυξη και υποστηρίζεται από την παραγωγικότητα. Μια σύγχρονη ανταγωνιστική οικονομία εξασφαλίζει τη βελτίωση της ποιότητας ζωής του πληθυσμού μέσα από την ενίσχυση δράσεων αναφορικά με:

- Έρευνα και καινοτομία.
- Τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνιών.
- Επιχειρηματικότητα.
- Ανταγωνισμό.
- Εκπαίδευση και κατάρτιση.

Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι ανταγωνιστική επίδοση των χωρών δεν προσδιορίζεται μόνο από το κόστους και τις τιμές. Χρειάζεται μια σειρά άλλων στοιχείων που συχνά αφορούν λιγότερα άμεσα παρατηρήσιμα μεγέθη, όπως η τεχνολογία, η ποιότητα του προϊόντος, ο σχεδιασμός (design), ή μπορεί να σχετίζονται και με εξω-οικονομικούς παράγοντες⁵. Αν μάλιστα απομακρυνθούμε και από το στενό πλαίσιο των εξαγωγών και του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών και αναγνωρίσουμε ότι η διεθνής οικονομική αλληλεπίδραση παίρνει και άλλες μορφές, όπως για παράδειγμα η προσέλκυση των ξένων επενδύσεων, η απορρόφηση ικανών στελεχών και επιστημόνων, η εξαγωγή καινοτομιών, τότε το φάσμα των παραγόντων που προσδιορίζουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των εθνικών οικονομιών γίνεται πολύ μεγαλύτερο (Kitsos, Hadjidima & Korres, 2006).

Η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας παραμένει χαμηλή, με κύρια χαρακτηριστικά το αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο, τη διείσδυση εισαγωγών, την έμφαση σε τομείς χαμηλής παραγωγικότητας. Ωστόσο, παρά τον υψηλό ρυθμό ανάπτυξης, η παραγωγική βάση εξακολουθεί να παραμένει χαμηλή, ενώ η προστιθέμενη αξία παραμένει χαμηλή και η τεχνολογική ανάπτυξη υστερεί.

Προς την κατεύθυνση αυτή, οι παράγοντες που επηρεάζουν και προσδιορίζουν την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας μπορεί να καταταγούν σε τρεις γενικές κατηγορίες:

- Παράγοντες που συνδέονται με την οικονομική πολιτική και που είναι σε θέση να προκαλέσουν σημαντικές αλλαγές, σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, επηρεάζοντας θετικά την ανταγωνιστικότητα.
- Παράγοντες που συνδέονται με αντιλήψεις, συμπεριφορές και τελικά με διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της οικονομίας, για τους οποίους οι μεταβολές είναι πιο βραδείες και κλιμακώνονται σε σχετικά μεγαλύτερη περίοδο χρόνου.
- Παράγοντες που συνδέονται με διοικητικές αναδιορθώσεις, όπως για παράδειγμα η άρση πολυνομίας και αντιφάσεων θεσμικού πλαισίου, προώθηση δικτύωσης και αναπροσανατολισμού της δημόσιας

⁵ Ως ανταγωνιστικότητα νοείται η σταθερή βελτίωση των πραγματικών εισοδημάτων και του επιπέδου διαβίωσης, με θέσεις εργασίας για όλους εκείνους που επιθυμούν να εργαστούν (Krugman, 1994).

διοίκησης σε οριζόντια λειτουργία με στόχο το αποτέλεσμα σε αντίθεση με τη λογική άσκησης «κάθετων» αρμοδιοτήτων μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά και σχετικά άμεσα την ανταγωνιστικότητα και να επιτρέψουν την επίτευξη προόδου. Επίσης παράγοντες που συνδέονται με φαινόμενα, όπως η ποιότητα της εκπαίδευσης, οι υποδομές, η δημοσιονομική εξυγίανση και η λειτουργία του κράτους, την επηρεάζουν μεν και αυτές θετικά, αλλά πιο μακροπρόθεσμα.

Στο πλαίσιο αυτό, προκλήσεις για την Ελλάδα αποτελούν:

- Ο περιορισμός της γραφειοκρατίας στον δημόσιο τομέα.
- Η δημιουργία νέων υποδομών με στόχο την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας.
- Η παροχή κινήτρων στις επιχειρήσεις για να αναλάβουν επενδυτικές και καινοτομικές δραστηριότητες με στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας.
- Η αύξηση των επενδύσεων στην παραγωγή καινοτομικών προϊόντων.

4.3. Συμπεράσματα, πολιτικές και προτάσεις

Η διεθνής βιβλιογραφία συσχετίζει τους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης με τις ερευνητικές δραστηριότητες των επιχειρήσεων, την τάση να ενισχύονται οι δραστηριότητες έντασης γνώσης, την αύξηση του μεριδίου της διεθνούς αγοράς και τη γενικότερη ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Στην αύξηση αυτή σημαντικός ήταν και ο ρόλος των επιχειρήσεων, οι οποίες κατανόησαν τον ρόλο της καινοτομίας στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους, όπως φανερώθηκαν τα αυξητικά ποσοστά στην έρευνα και ανάπτυξη που αναλαμβάνεται από τις επιχειρήσεις. Οι επιχειρήσεις πλέον δείχνουν να έχουν κατανοήσει ότι η ανταγωνιστικότητά τους πρέπει να βασιστεί όχι αποκλειστικά σε όρους χαμηλού κόστους και χαμηλών τιμών των παραγόμενων προϊόντων, αλλά κυρίως σε όρους διαφοροποίησης προϊόντων και καινοτομιών.

Στο πλαίσιο της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς ένας από τους στρατηγικούς στόχους της ελληνικής οικονομίας είναι η σύγκλιση της ανταγωνιστικότητας με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας επικεντρώνεται κυρίως στα ποιοτικά χαρακτηριστικά των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών, ενισχύοντας τον σχεδιασμό, τις εξειδικευμένες γνώσεις, την ευρηματικότητα και την πρωτοτυπία καθώς και την αξιοποίηση των ευκαιριών που προσφέρει η αξιοποίηση της νέας τεχνολογίας. Η καινοτομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων μιας χώρας αποτελεί ένα χαρακτηριστικό μέτρο αξιολόγησης της ανταγωνιστικότητας και του επιπέδου ανάπτυξης μιας χώρας. Συνεπώς η μέτρηση της επιχειρηματικότητας παρουσιάζει ιδιαίτερα μεγάλο ενδιαφέρον και είναι απαραίτητη για τη χάραξη πολιτικών και τη λήψη αποφάσεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις αποτελούν έναν από τους παράγοντες ενίσχυσης των καινοτομικών δραστηριοτήτων. Ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα αποτελεί και η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος αναφορικά με την ανάληψη καινοτομικών δραστηριοτήτων, καθώς οι επιχειρήσεις αποτελούν τον κύριο φορέα ανάληψης επενδυτικών δραστηριοτήτων σε έρευνα και ανάπτυξη. Η ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου μέσω των νομοθετικών ρυθμίσεων που είναι ευνοϊκές προς την καινοτομία, σε συνδυασμό με ελαστικότερα εμπόδια στο ελεύθερο εμπόριο και τις ξένες άμεσες επενδύσεις ενισχύουν τον ανταγωνισμό και ευνοούν την ροή της τεχνολογίας και της γνώσης μεταξύ χωρών και περιφερειών.

Η ενίσχυση καινοτομικών δραστηριοτήτων, σε συνδυασμό με την επιχειρηματικότητα και την έρευνα και ανάπτυξη, συμβάλλει στην ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας. Η μεταρρύθμιση των χρηματοοικονομικών αγορών μπορεί επίσης να ενισχύσει την καινοτομία και την ανάπτυξη, συμπεριλαμβάνοντας τη χρηματοπιστωτική ενίσχυση των επιχειρήσεων. Παρ' όλα αυτά οι καλές πρακτικές στην επιχειρηματική ανάληψη καινοτομικών δραστηριοτήτων δεν διαχέονται μεταξύ των επιχειρήσεων και των παραγωγικών κλάδων και παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ τους (OECD, 2007a).

Επίσης ιδιαίτερη σημασία έχει η ενίσχυση της επιχειρηματικής ανάληψης καινοτομικών δραστηριοτήτων. Ως ενισχυτικοί μοχλοί των ιδιωτικών δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη μπορούν να λειτουργήσουν η σύνδεση των πανεπιστημίων και των ερευνητικών κέντρων με τις επιχειρήσεις με στόχο τη διάχυση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και της γνώσης, η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και η παροχή κινήτρων με στόχο τη θετική μεταστροφή του επιχειρηματικού πνεύματος προς τις καινοτομικές δραστηριότητες.

Ορισμένα από τα κυριότερα μεγέθη που προσδιορίζουν και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, στη δημιουργία του σύγχρονου επιχειρηματικού περιβάλλοντος και στην εισαγωγή τεχνολογικών και καινοτομικών δραστηριοτήτων αφορούν:

- Βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος και η βελτίωση της πιστωτικής θέσης της Ελλάδας από διεθνείς οργανισμούς.
- Βελτίωση των δημοσιονομικών μεγεθών της χώρας.
- Αύξηση των επενδύσεων.
- Κρατική πολιτική και τα διάφορα κίνητρα, όπως για παράδειγμα η φορολογική σταθερότητα.
- Η αύξηση των καινοτομικών και τεχνολογικών δραστηριοτήτων της χώρας καθώς επίσης και η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και η εισαγωγή των νέων τεχνολογικών και καινοτομικών δραστηριοτήτων αναμένεται να συμβάλουν στα εξής:
- Ανάπτυξη των εξαγωγών.
- Αύξηση της απασχόλησης και μείωση του ποσοστού ανεργίας, όπου συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στην ανάπτυξη με την αποτελεσματικότητα των υφισταμένων επιχειρήσεων και τη δημιουργία και ανάπτυξη των νέων επιχειρήσεων, άρα και στην επίτευξη του βασικού πολιτικού στόχου της βελτίωσης της ευημερίας στην περιφέρεια.
- Βελτίωση της παραγωγικότητας και στην ενίσχυση της παραγωγικής ικανότητας της χώρας.
- Αύξηση της ανταγωνιστικότητας, όπου οι υψηλότερες επιδόσεις που οφείλονται στην καινοτομία, στην εισαγωγή νέων μεθόδων και διαδικασιών, νέων προϊόντων βελτιώνουν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας συνολικά.
- Βελτίωση των ρυθμών ανάπτυξης και ευημερίας.

Η Ευρώπη υστερεί ως προς τις ΗΠΑ στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας. Στόχος της Ε.Ε. είναι να ενισχυθεί η επιχειρηματικότητα υιοθετώντας τις πολιτικές εκείνες και επηρεάζοντας τους προσδιοριστικούς παράγοντες που θα συμβάλλουν στη δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος που θα επιτρέπει στους «εν δυνάμει» επιχειρηματίες να ξεκινήσουν, να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις, να δημιουργήσουν με την επιχειρηματικότητά τους νέες και καλύτερες θέσεις απασχόλησης.

Όλες οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέχουν μέσα προώθησης της επιχειρηματικότητας, της έρευνας και καινοτομίας στον ιδιωτικό τομέα, τόσο μέσω άμεσων όσο και έμμεσων κινήτρων, όπως οι φορολογικές απαλλαγές, οι επιχειρηματικές συμπράξεις ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, η ενίσχυση δικτύων καινοτομίας, καθώς και η προστασία των δικαιωμάτων που απορρέουν από την παραγωγή νέας γνώσης. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση η άμεση ενίσχυση της επιχειρηματικής έρευνας και ανάπτυξης παραμένει υψηλή, μέσω άμεσων επιδοτήσεων και χρηματοδότησης επενδυτικών σχεδίων σε έρευνα και ανάπτυξη, παρόλο που οι έμμεσες ενισχύσεις, όπως οι φορολογικές απαλλαγές, παρουσιάζουν αυξητική τάση, ιδιαίτερα σε χώρες όπως η Αυστρία, η Φινλανδία, η Ολλανδία, η Νορβηγία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Αλλά, ακόμα και οι υπόλοιπες χώρες έχουν αρχίσει να κατευθύνονται προς την ενίσχυση της ιδιωτικής έρευνας και ανάπτυξης μέσω παροχής έμμεσων επενδυτικών κινήτρων, κυρίως ενισχύοντας τη δημιουργία δικτύων διεργασίας και διάχυσης της τεχνολογίας και την απομείωση επιχειρηματικών εμποδίων, ιδιαίτερα όσον αφορά τη δημιουργία επιχειρηματικών συνεργασιών (OECD, 2006). Ο αποτελεσματικός σχεδιασμός των πολιτικών είναι σημαντικός, όχι μόνο για την ενίσχυση της καινοτομίας, αλλά και για την αποτελεσματική συμβολή τους στην ανταγωνιστικότητα και την οικονομική ανάπτυξη.

Με δεδομένες τις σημαντικές οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις και στο πλαίσιο ενός ανοικτού οικονομικού περιβάλλοντος, η ελληνική οικονομία χρειάζεται να ενισχύσει τις παραγωγικές της ικανότητες και να στηρίξει την ανταγωνιστικότητά της σε τρία βασικά σημεία:

- την καινοτομία και την τεχνολογική αναβάθμιση,
- την επιχειρηματικότητα, και
- την απασχόληση.

Η κατάλληλη πολιτική μπορεί να συμβάλει στην αύξηση των επιπέδων επιχειρηματικότητας ως ακολούθως:

- Στη δημιουργία περισσότερων επιχειρηματιών και στο άνοιγμα της επιχειρηματικότητας σε όλα τα μέλη της κοινωνίας. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στις γυναίκες και σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, ενώ θα πρέπει να συνεχιστεί η προσπάθεια δημιουργίας υπηρεσιών στήριξης νέων επιχειρήσεων.
- Μείωση των εμποδίων στην έναρξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα οι διοικητικοί φραγμοί, χρηματοδότηση, κόστος έναρξης επιχείρησης, επιμερισμός κινδύνου.
- Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη, αλλά πολλές ΜμΕ αντιμετωπίζουν δυσκολίες επειδή η αγορά επιχειρηματικών κεφαλαίων δεν είναι αρκετά αναπτυγμένη και οι τράπεζες τείνουν να αποφεύγουν τη δανειοδότηση υψηλού κινδύνου. Οι επενδύσεις επιχειρηματικών κεφαλαίων εταιρικών συμμετοχών αποτελούν αποτελεσματικό μέσο ανάπτυξης των επιχειρηματικών δυνατοτήτων που διαφορετικά θα ήταν ανεκμετάλλευτες.

- Πρέπει να ενθαρρυνθεί η ανάληψη ρίσκου και όπου χρειάζεται η κοινωνική ανοχή στην αποτυχία.
- Η εκπαίδευση και η κατάρτιση θα πρέπει να συμβάλλουν στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, μέσω της ανάπτυξης της κατάλληλης νοοτροπίας και της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις επαγγελματικές ευκαιρίες που προσφέρει η ιδιότητα του επιχειρηματία και των δεξιοτήτων.
- Η μείωση της γραφειοκρατίας, που εξακολουθεί να αποτελεί βασικό πρόβλημα στη διοίκηση της επιχείρησης.
- Η λήψη κατάλληλων μέτρων και φορολογικών κινήτρων μπορεί να συμβάλει στην επιβίωση, προώθηση και ανάπτυξη των επιχειρήσεων.
- Στήριξη των επιχειρήσεων για την αξιοποίηση των γνώσεων και των νέων ευκαιριών, όπου οι επιχειρηματίες πρέπει να έχουν εξωστρεφή προσανατολισμό, να αξιοποιήσουν καλύτερα την εσωτερική αγορά, και να αντιμετωπίζουν καλύτερα την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης.

Συμπερασματικά, επιβεβαιώνεται η ανάγκη για ποιοτικότερη επιχειρηματικότητα και νέα εγχειρήματα που επικεντρώνονται στη γνώση και είναι ιδιαίτερα καινοτομικά (knowledge entrepreneurship), προϋποθέσεις τόσο οικονομικής ανάπτυξης όσο και κοινωνικής ευημερίας. Επίσης, δεδομένου του υψηλού αριθμού των ατόμων που συμμετέχουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, πρέπει να παγιωθεί μια νοοτροπία εξοικείωσης σε θέματα επιχειρηματικότητας. Αν προσφερθούν οι γνώσεις για τη λειτουργία της αγοράς και οι απαραίτητες δεξιότητες για το ενδεχόμενο άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας, οι νέοι θα έχουν τη δυνατότητα να προετοιμαστούν καλύτερα ώστε να αυξηθεί η πιθανότητα για τη δημιουργία εγχειρημάτων που ενσωματώνουν τη γνώση. Έτσι μπορούν να πολλαπλασιαστούν τα εγχειρήματα υψηλότερης ποιότητας με μεγαλύτερες δυνατότητες σε όρους ανταγωνιστικότητας, απασχόλησης και συνολικής αναβάθμισης της ελληνικής οικονομικής δραστηριότητας.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Baumol, W. (1968). Entrepreneurship in economic theory. *The American Economic Review*, 58: 64-71.
- Blundell, R. & S. Bond (1999). GMM Estimation with Persistent Panel Data: An Application to Production Functions. *Institute for Fiscal Studies Working Paper*, No. W99/4.
- Boltho, A. (1996). The Assessment: International Competitiveness. *Oxford Review of Economic Policy* 12(3): 1-16.
- Buckley, P.J., Clegg, J., Wang, C. & Cross, A.R. (2002). FDI, regional differences and economic growth: panel data evidence from China. *Transnational Corporations*, 11,1: 1-28.
- Cohen, W.M. & Levinthal, D.A. (1989). Innovation and learning: the two faces of R&D. *The Economic Journal*, 99: 569-596.
- Fagerberg, J. & Verspagen, B. (1996). Heading for divergence. Regional growth in Europe reconsidered. *Journal of Common Market Studies*, 34, 431-48.
- Frolich, H. P. (1989). International Competitiveness: Alternative Macroeconomic Strategies and Changing Perceptions in Recent Years. In A. Francis & P. K. M. Tharakan (eds.), *The Competitiveness of European Industry*, 21-40. London: Routledge and Kegan.
- Grebel, T. (2004). *Entrepreneurship: A new Perspective*. London and New York: Routledge.
- Griliches, Z. (1980). R&D and the productivity slow down. *American Economic Review*, 70, 2.
- Herbert, R.F. & Link, A.N. (1988). *The entrepreneur: Mainstream Views and Radical Critiques*. New York, Praeger
- Jaffe, A.B. (1986). Technological opportunity and spillovers of R&D: Evidence from firms' patents, profits, and market value. *American Economic Review*, 76(5): 984-1001.
- Kirzner, I.M. (1973). *Competition and entrepreneurship*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kitsos, C., Hadjidima, S., & Korres, G. (2006). A Study for the Determinant Factors and the Role of Female Entrepreneurship in Greek Enterprises, άρθρο που εκδόθηκε μετά από κρίση στα Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου του Εθνικού Στατιστικού Ινστιτούτου (Ε.Σ. Ι.), Αθήνα.
- Knight, F. (1921). *Risk, uncertainty and profit*. Boston: Houghton Mifflin Co.
- Korres, G. & Tsobanoglou, G. (2005). The Knowledge Based Economy and the European National Policy of Innovation. *The Cyprus Journal of Sciences*, Volume 3.
- OECD (2007). *Innovation and Growth, Rationale for an Innovation Strategy*. Paris.
- OECD (2006). *Going for Growth 2006*. Paris.
- Schumpeter, J. A. (1939). *Business Cycles I-II*. New York: McGraw-Hill.
- Scott, B. R. & Lodge, G. C. (1985). *US Competitiveness in the World Economy*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
- Στασινόπουλος, Γ. (2005). Επιχειρηματικότητα: Η ελλειμματική αναπτυξιακή παράμετρος της ελληνικής Οικονομίας. Στο *Οικονομικές Αλλαγές και Κοινωνικές Αντιθέσεις στην Ελλάδα, Οι Προκλήσεις στις αρχές του 21ου αιώνα*, επιμ. Αργεΐτης Γ., σελ. 127 – 168. Αθήνα: Τυπωθήτω, Γ. Δαρδανός.
- Stoneman, P. (1986). Technological diffusion: the viewpoint of economic theory. *Recherche Economique*, XL, 4: 585-606.
- Tyson, D. A. (1992). *Who's Bashing Whom? Trade Conflict in High-Technology Industries*. New York: Washington Institute for International Economics, Morrow.

Κριτήρια αξιολόγησης

Κριτήριο αξιολόγησης 1

Περιγράψτε τους κύριους παράγοντες οι οποίοι υποκινούν τις επιχειρήσεις να αναλάβουν καινοτομικά σχέδια.

Απάντηση/Λύση

Οι επιχειρήσεις επενδύουν στην καινοτομία για να δημιουργήσουν νέα προϊόντα ή παραγωγικές διαδικασίες, αλλά και για να αναπτύξουν και να διατηρήσουν την ικανότητά τους για υιοθέτηση και εκμετάλλευση τεχνολογικών πληροφοριών οι οποίες είναι διαθέσιμες από εξωτερικούς από την επιχείρηση φορείς (Cohen & Levinthal, 1989).

Δεδομένου ότι ο κύκλος ζωής των προϊόντων και των υπηρεσιών μειώνεται και η εμφάνιση νέων τεχνολογιών γίνεται με συνεχώς ταχύτερους ρυθμούς, οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να καινοτομούν πιο συχνά. Ο χρόνος πρόσβασης στην αγορά αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία ως παράγοντας του ανταγωνισμού. Η διάδοση νέων τεχνικών, προϊόντων και υπηρεσιών επιτρέπει την πλήρη εκμετάλλευση της καινοτομίας σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα. Οι βασικοί παράγοντες που υποκινούν τις επιχειρήσεις να αναλάβουν καινοτομικά σχέδια είναι:

Το κίνητρο για την ανάληψη μιας κερδοφόρας επένδυσης όπου η αποδοτική κατανομή των πόρων σε καινοτομικές διαδικασίες δίνει στην επιχείρηση τη δυνατότητα να μειώσει το κόστος της, να ενισχύσει τη σχετική θέση της στον κλάδο και στην αγορά της και να αυξήσει τα κέρδη της.

Το κίνητρο για στρατηγικό πλεονέκτημα που συνίσταται στην απόκτηση στρατηγικού πλεονεκτήματος, μέσω της εισαγωγής και εκμετάλλευσης βελτιωμένων προϊόντων και διαδικασιών που μπορεί να αυξήσει το μερίδιο της επιχείρησης στην αγορά.

Κριτήριο αξιολόγησης 2

Περιγράψτε την έννοια της καινοτομίας ως σημαντικό παράγοντα για την επιχειρηματικότητα και την ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας.

Απάντηση/Λύση

Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο για την Καινοτομία (1995), η καινοτομία αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επιχειρηματικότητα και την ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας:

Η καινοτομία όσον αφορά τις μεθόδους και τις διαδικασίες παραγωγής συντελεί στην ενίσχυση της παραγωγικότητας συντελεστών, αυξάνοντας την παραγωγή και μειώνοντας το κόστος, με εργαλεία την κατάλληλη προσαρμογή τιμών και αύξηση της ποιότητας και αξιοπιστίας των προϊόντων, επιβίωση και αντιμετώπιση του ανταγωνισμού με διαδοχικές βελτιώσεις, αντικατάσταση εξοπλισμού και ανανέωση και βελτιώσεις των μεθόδων και της οργάνωσης, μεταβολή μεθόδων παραγωγής και εμφάνιση νέων προϊόντων.

Η καινοτομία στα προϊόντα και υπηρεσίες επιτρέπει τη διαφοροποίησή τους από τα ανταγωνιστικά προϊόντα ενισχύοντας τη θέση τους έναντι του ανταγωνισμού, με εργαλεία τη βελτιωμένη ποιότητα και απόδοση, τη λειτουργικότητα και εργονομία, την ασφάλεια και την αξιοπιστία. Με την ενίσχυση βελτιωτικών και ριζικών καινοτομιών (βελτιωμένα ή νέα προϊόντα και μέθοδοι παραγωγής, ενισχύεται το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της οικονομίας.

Η καινοτομία στην οργάνωση της εργασίας και την αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων αποτελεί υπόθεση για την επιτυχή προώθηση των άλλων μορφών καινοτομίας.

Δεδομένου ότι ο κύκλος ζωής των προϊόντων και των υπηρεσιών μειώνεται και η εμφάνιση νέων τεχνολογιών γίνεται με συνεχώς ταχύτερους ρυθμούς, οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να καινοτομούν πιο συχνά. Ο χρόνος πρόσβασης στην αγορά αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία ως παράγοντας του ανταγωνισμού. Η διάδοση νέων τεχνικών, προϊόντων και υπηρεσιών επιτρέπει την πλήρη εκμετάλλευση της καινοτομίας σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα.

Η επιτυχία σε θέματα E&TA μπορεί να συμβάλει, όμως δεν οδηγεί αυτόματα στην οικονομική επιχειρηματική επιτυχία. Τα νέα προϊόντα και οι νέες διαδικασίες δεν παράγουν οποιαδήποτε οφέλη, εκτός αν εμπορευματοποιούνται. Ωστόσο, η «κερδοφόρα εμπορευματοποίηση» απαιτεί ότι η καινοτόμος εταιρία είχε ένα μίγμα όλων των κατάλληλων χαρακτηριστικών, υπηρεσιών και τεχνολογιών που μπορούν να μετασχηματίσουν την παραγόμενη γνώση σε προϊόντα που παράγονται και πωλούνται με ανταγωνιστικούς όρους, όπως παρουσιάζεται στην ακόλουθη διαγραμματική παρουσίαση.

Κριτήριο αξιολόγησης 3

Αναλύστε την έννοια της ανταγωνιστικότητας.

Απάντηση/Λύση

Η ανταγωνιστικότητα μπορεί να καθοριστεί από πολλές απόψεις. Πριν από μερικές δεκαετίες οι περισσότεροι οικονομολόγοι θα δυσκολεύονταν να μιλήσουν για την «ανταγωνιστικότητα» μιας οικονομίας, προτιμώντας να συζητήσουν σε όρους συγκριτικού πλεονεκτήματος ενός υποσυνόλου διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων. Στο μακροοικονομικό επίπεδο, η στενή, οικονομική έννοια της ανταγωνιστικότητας ταυτίζεται συνήθως με τη διατήρηση «μιας πραγματικής ισοτιμίας η οποία, σε συνδυασμό με κατάλληλες εγχώριες πολιτικές, εξασφαλίζει την εσωτερική και εξωτερική σταθερότητα», δηλαδή την πλήρη απασχόληση, ανάπτυξη και ισορροπία στο ισοζύγιο πληρωμών (Boltho, 1996: 2). Κάτω από αυτό το πρίσμα, μια μη ανταγωνιστική οικονομία είναι μια οικονομία που σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης βιώνει επίμονα και ανεπιθύμητα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, ελλείμματα που αργά ή γρήγορα θα οδηγήσουν σε αποπληθωρισμό και υποτίμηση της συναλλαγματικής της ισοτιμίας. Ο Frohlich (1989: 22) υποστηρίζει ότι μια χώρα γίνεται περισσότερο ή λιγότερο ανταγωνιστική αν, εξαιτίας εξελίξεων στο κόστος και τις τιμές άλλων συντελεστών, η ικανότητά της να πουλά στις διεθνείς και τις εγχώριες αγορές έχει βελτιωθεί ή επιδεινωθεί. Βλέπουμε συνεπώς ότι η αυστηρά οικονομική προσέγγιση της ανταγωνιστικότητας δίνει έμφαση σε παράγοντες κόστους και τιμών, πλησιάζοντας έτσι περισσότερο την παραδοσιακή έννοια του στατικού, συγκριτικού πλεονεκτήματος (Korres, Tsohanoglou, & Marmaras, 2004).

Ανταγωνιστικότητα είναι ο βαθμός στον οποίο ένα κράτος μπορεί, υπό συνθήκες ελεύθερης και δίκαιης αγοράς, να προσφέρει αγαθά και υπηρεσίες που πληρούν τα κριτήρια των διεθνών αγορών, διατηρώντας και αυξάνοντας ταυτόχρονα τα πραγματικά εισοδήματα των ανθρώπων μακροχρόνια (OECD, 1992: 237), σε συνδυασμό με την ικανότητα μιας χώρας να πετύχει διατηρήσιμα υψηλούς ρυθμούς αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ (World Economic Forum, 1996).

Η έννοια της ανταγωνιστικότητας περικλείει τόσο την αποδοτικότητα (επίτευξη στόχων με το μικρότερο δυνατό κόστος) όσο και την αποτελεσματικότητα (επιλογή των κατάλληλων στόχων), καθώς περιλαμβάνει τόσο τους στόχους όσο και τα μέσα για την επίτευξή τους (Buckley et al., 2001).

Η ανταγωνιστικότητα αναφέρεται στην ικανότητα μιας χώρας να πετύχει τους βασικούς στόχους της οικονομικής της πολιτικής, ιδιαίτερα την αύξηση του εισοδήματος και της απασχόλησης, χωρίς να αντιμετωπίσει προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών της (Fagerberg & Verspagen, 1996: 355) και στην ικανότητα μιας χώρας να προσφέρει αγαθά και υπηρεσίες που πληρούν τα κριτήρια του διεθνούς ανταγωνισμού ενώ οι πολίτες απολαμβάνουν ένα βιοτικό επίπεδο που αυξάνεται και είναι διατηρήσιμο (Tyson, 1992). Ανταγωνιστικότητα σημαίνει υποστήριξη της ικανότητας των επιχειρήσεων, των κλάδων, των περιφερειών, ή των διακρατικών περιοχών να δημιουργούν σχετικά υψηλά επίπεδα εισοδήματος και απασχόλησης των συντελεστών τους, ενώ παραμένουν εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό (OECD, 1996).

Ένας όρος που χρησιμοποιήθηκε και υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναφέρει ότι: «Η ανταγωνιστικότητα ορίζεται ως η δυνατότητα να παραχθούν τα αγαθά και οι υπηρεσίες που ικανοποιούν τις

ανάγκες των διεθνών αγορών, συγχρόνως διατηρώντας τα υψηλά και βιώσιμα επίπεδα εισοδήματος ή, γενικότερα, της δυνατότητας των περιφερειών για να παραγάγουν και να διατηρήσουν, στον εξωτερικό ανταγωνισμό, σχετικά τα επίπεδα υψηλού εισοδήματος και απασχόλησης» και «με άλλα λόγια, για μια περιοχή για να είναι ανταγωνιστική, είναι σημαντικό να εξασφαλιστεί τόσο η ποιότητα όσο και η ποσότητα εργασιών». Ανταγωνιστική οικονομία είναι η οικονομία που παρουσιάζει αυξημένη ανάπτυξη και υποστηρίζεται από την παραγωγικότητα. Μια σύγχρονη ανταγωνιστική οικονομία εξασφαλίζει τη βελτίωση της ποιότητας ζωής του πληθυσμού, μέσα από την ενίσχυση δράσεων αναφορικά με:

- Έρευνα και καινοτομία.
- Τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνιών.
- Επιχειρηματικότητα.
- Ανταγωνισμό.
- Εκπαίδευση και κατάρτιση (Kitsos, Korres, & Hadjidima, 2006a).

Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι ανταγωνιστική επίδοση των χωρών δεν προσδιορίζεται μόνο από το κόστους και τις τιμές. Χρειάζεται μια σειρά άλλων στοιχείων που συχνά αφορούν λιγότερα άμεσα παρατηρήσιμα μεγέθη, όπως η τεχνολογία, η ποιότητα του προϊόντος, ο σχεδιασμός (design), ή μπορεί να σχετίζονται και με εξωοικονομικούς παράγοντες. Αν μάλιστα απομακρυνθούμε και από το στενό πλαίσιο των εξαγωγών και του εμπορίου αγαθών και υπηρεσιών και αναγνωρίσουμε ότι η διεθνής οικονομική αλληλεπίδραση παίρνει και άλλες μορφές, όπως για παράδειγμα η προσέλκυση των ξένων επενδύσεων, η απορρόφηση ικανών στελεχών και επιστημόνων, η εξαγωγή καινοτομιών, τότε το φάσμα των παραγόντων που προσδιορίζουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα των εθνικών οικονομιών γίνεται πολύ μεγαλύτερο (Kitsos, Hadjidima, & Korres, 2006).

Κριτήριο αξιολόγησης 4

Αναφέρετε τους κύριους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν και προσδιορίζουν την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.

Απάντηση/Λύση

Οι παράγοντες που επηρεάζουν και προσδιορίζουν την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας μπορεί να καταταγούν σε τρεις γενικές κατηγορίες:

- Παράγοντες που συνδέονται με την οικονομική πολιτική και είναι σε θέση να προκαλέσουν σημαντικές αλλαγές, σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, επηρεάζοντας θετικά την ανταγωνιστικότητα.
- Παράγοντες που συνδέονται με αντιλήψεις, συμπεριφορές και τελικά με διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της οικονομίας, για τους οποίους οι μεταβολές είναι πιο βραδείες και κλιμακώνονται σε σχετικά μεγαλύτερη περίοδο χρόνου.
- Παράγοντες που συνδέονται με διοικητικές αναδιαρθρώσεις, όπως για παράδειγμα η άρση πολυνομίας και αντιφάσεων θεσμικού πλαισίου, προώθηση δικτύωσης και αναπροσανατολισμού της δημόσιας διοίκησης σε οριζόντια λειτουργία με στόχο το αποτέλεσμα, σε αντίθεση με τη λογική άσκησης «κάθετων» αρμοδιοτήτων, μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά και σχετικά άμεσα την ανταγωνιστικότητα και να επιτρέψουν την επίτευξη προόδου.

Επίσης παράγοντες που συνδέονται με φαινόμενα, όπως η ποιότητα της εκπαίδευσης, οι υποδομές, η δημοσιονομική εξυγίανση και η λειτουργία του κράτους, την επηρεάζουν μεν και αυτές θετικά, αλλά πιο μακροπρόθεσμα.

Κεφάλαιο 5

Διαπεριφερειακή Ανάλυση της Επιχειρηματικότητας και των Ευρωπαϊκών Επιχειρήσεων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σύνοψη

Το 5ο Κεφάλαιο πραγματεύεται τη διαπεριφερειακή ανάλυση των επιχειρηματικών και καινοτομικών δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο κεφάλαιο αυτό πραγματοποιείται μια προσέγγιση στην ευρωπαϊκή οικονομία, μέσα από την εξέταση και αξιολόγηση της επιχειρηματικότητας, των καινοτομικών δραστηριοτήτων και της οικονομικής ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, το κεφάλαιο αυτό αναλύει το πλαίσιο και τη διαδικασία εφαρμογής του επιχειρησιακού προγραμματισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τους βασικούς προσδιοριστικούς παράγοντες του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος στον ευρωπαϊκό επιχειρηματικό και καινοτομικό χώρο· παράλληλα, πραγματοποιείται ανάλυση και διαχωρισμός των βασικών χαρακτηριστικών, καθώς και των προσδιοριστικών παραγόντων της καινοτομικής και επιχειρηματικής αναπτυξιακής ικανότητας των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων.

Προαπαιτούμενη γνώση

Η προαπαιτούμενη γνώση αναφέρεται στην κάλυψη θεμάτων αναφορικά με την ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική, το ευρωπαϊκό πλαίσιο ανταγωνισμού και το κοινωνικοοικονομικό και θεσμικό περιβάλλον στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και γενική γνώση των βασικών εννοιών της οικονομικής των επιχειρήσεων.

5.1 Εισαγωγή

Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Ε.Ε. (1992), η Ευρωπαϊκή Ένωση ήδη από τις απαρχές της θέτει ως έναν από τους κύριους στρατηγικούς στόχους της ότι πρέπει να ενεργεί «προκειμένου να προαχθεί η αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της», αποσκοπώντας κυρίως στη «μείωση των διαφορών μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης των διαφόρων περιοχών και στη μείωση της καθυστέρησης των πλέον μειονεκτικών περιοχών ή νήσων, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών περιοχών» (άρθρο 158 της Συνθήκης Ε.Ε., 1992).

Όπως ορίζεται στη Συνθήκη της Ε.Ε. (άρθρο 16 της Συνθήκης Ε.Ε., 1992), η πρόσβαση σε υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος έχει μεγάλη σημασία για την επίτευξη οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής. Πιο συγκεκριμένα, η ύπαρξη ενός αποτελεσματικού συστήματος μεταφορών, ενός τηλεπικοινωνιακού δικτύου υψηλών ταχυτήτων και συνεχούς παροχής ενέργειας αποτελεί βασικό παράγοντα καθορισμού της δυνατότητας των περιφερειών να προσελκύουν τις επιχειρηματικές επενδύσεις. Οι μεταφορικές υποδομές μπορεί να διαδραματίσουν ιδιαίτερα σημαντικό τομέα της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και πηγή συγκριτικού πλεονεκτήματος για τις επιχειρήσεις που βρίσκονται σε ιδιαίτερα ευνοημένες περιφέρειες. Γεγονός που επιβεβαιώνεται από τη σημασία που δίνουν οι επιχειρήσεις, όταν αυτές αποφασίζουν να επενδύσουν. Οι διεθνείς διασυνδέσεις με άλλα σημαντικά οικονομικά κέντρα είναι το τρίτο σημαντικότερο κριτήριο για τον καθορισμό του τόπου πραγματοποίησης μιας επένδυσης. Επίσης ιδιαίτερα σημαντικά ζητήματα είναι ότι η ανάπτυξη και οι θέσεις εργασίας καθορίζονται από βασικές προϋποθέσεις, όπως για παράδειγμα είναι η ύπαρξη των βασικών υποδομών που περιλαμβάνουν επίσης τη δυνατότητα για καινοτομία και που αποτελεί βασικό παράγοντα ο οποίος καθορίζει την ανταγωνιστικότητα και επίσης συνδέεται με την ύπαρξη και αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων, καθώς επίσης τους πόρους που αφιερώνονται στην Ε&ΤΑ και την αποτελεσματικότητα με την οποία αυτοί χρησιμοποιούνται.

Στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν δύο βασικές διαφορετικές προσεγγίσεις που αναλύουν τη διεθνή ανταγωνιστικότητα στο πλαίσιο της αναπτυξιακής διαδικασίας:

- Η πρώτη προσέγγιση είναι κυρίως βασισμένη στη διεθνή θεωρία του εμπορίου και στην ανάπτυξη του συγκριτικού πλεονεκτήματος (comparative advantage) ως μοχλού για την αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας.

- Η δεύτερη προσέγγιση είναι βασισμένη στη μακροπρόθεσμη συσσώρευση των καινοτομικών δραστηριοτήτων και των τεχνολογικών ικανοτήτων, καθώς και στην τεχνολογική εξειδίκευση, μέσω της διάχυσης της γνώσης (knowledge spillovers) και των αποτελεσμάτων της (Nonaka et al, 2000· Grossman & Helpman, 1991· Krugman, 1991)⁶.

Η συνεχώς αυξανόμενη σημασία της τεχνολογικής αλλαγής στην παγκόσμια παραγωγή και στην απασχόληση είναι κάποια από τα βασικά χαρακτηριστικά των τελευταίων δεκαετιών. Οι νέες τεχνολογίες διαδραματίζουν έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην παραγωγικότητα και στην ανταγωνιστικότητα μιας χώρας. Οι τεχνολογικές μεταβολές καθορίζουν τη θέση μιας χώρας στον διεθνή ανταγωνισμό και επηρεάζουν τον ρυθμό ανάπτυξης (Papadaskalopoulos, Korres, & Polychronopoulos, 2003). Οι αναπτυγμένες χώρες δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στις πολιτικές εκείνες που έχουν ως στόχο να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη και να ενισχύσουν την αναπτυξιακή διαδικασία μέσω της έρευνας, των τεχνολογικών και καινοτομικών δραστηριοτήτων. Οι προηγμένες τεχνολογικά χώρες έχουν συνήθως πιο μακροπρόθεσμη στρατηγική και σχεδιασμό, ενώ οι βασικές προτεραιότητες στους τομείς έρευνας και τεχνολογίας που επιλέγουν αφορούν κυρίως μεγέθη υψηλής τεχνολογίας. Από την άλλη πλευρά, οι μικρές, λιγότερο αναπτυγμένες τεχνολογικά χώρες επικεντρώνουν τον στρατηγικό σχεδιασμό τους γύρω από εκείνους τους παραδοσιακούς τομείς, στους οποίους διαθέτουν ένα «συγκριτικό και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα», έτσι ώστε να μπορέσουν να ανταγωνιστούν και να προσπαθήσουν να ενισχύσουν την τεχνολογική βάση τους στη διεθνή ανταγωνιστική σκηνή.

Η ύπαρξη των μεγάλων επενδύσεων, της εξειδικευμένης έρευνας που διατίθενται στην έρευνα και τεχνολογία, καθώς επίσης και η διαθεσιμότητα των πόρων στις μεγάλες χώρες δίνει ένα πρόσθετο πλεονέκτημα στις αναπτυγμένες χώρες που «οδηγούν» τις τάσεις στους τομείς της έρευνας και τεχνολογίας. Οι μικρές χώρες αντίστοιχα τείνουν συνήθως να ακολουθούν τις «κατευθύνσεις» που τίθενται από τις αναπτυγμένες χώρες.

Το ανθρώπινο δυναμικό και ιδιαίτερα οι εκπαιδευτικοί και ερευνητικοί οργανισμοί διαδραματίζουν βασικό ρόλο για την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα. Το ποσοστό της τεχνολογικής μεταβολής επηρεάζεται άμεσα από τις ερευνητικές δαπάνες και από το ποσοστό εξειδίκευσης και ανάπτυξης της ποιότητας του εργατικού δυναμικού (Κορρές & Τσομπάνογλου, 2004). Οι αναπτυξιακές πολιτικές σχετίζονται άμεσα με τις πολιτικές ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, καθώς επίσης και με τη βελτίωση της τεχνολογικής προόδου και του εκσυγχρονισμού της παραγωγικής βάσης. Οι επενδύσεις στις νέες τεχνολογίες έχουν στόχο τον εκσυγχρονισμό και την ποιοτική αναβάθμιση της παραγωγικής διαδικασίας και είναι από τους βασικούς παράγοντες ανάπτυξης (Griliches, 1980).

Κατά τη διάρκεια των προηγούμενων δεκαετιών, παρατηρήθηκαν σημαντικές αλλαγές στην οικονομική ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο και η ανάπτυξη της παραγωγικότητας και της απασχόλησης χαρακτηρίστηκε από μια «στροφή» στην οικονομία της γνώσης. Σήμερα, το προϊόν και η απασχόληση παρουσιάζουν ιδιαίτερη αύξηση στους κλάδους της υψηλής τεχνολογίας, όπως για παράδειγμα είναι ο κλάδος των Η/Υ και των ηλεκτρονικών, στην παροχή υπηρεσιών γνώσης, οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και οι υπηρεσίες πληροφορικής και επικοινωνιών. Την ίδια στιγμή παρατηρείται ιδιαίτερη ζήτηση εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού στο σύνολο σχεδόν των κρατών μελών της Ε.Ε., καθώς ο ανταγωνισμός έχει μετακινήσει το συγκριτικό πλεονέκτημα των οικονομιών αυτών προς τους συντελεστές της γνώσης και της καινοτομίας, και στην αύξηση της παραγωγικότητας, όμως από την άλλη πλευρά παρατηρούνται σημαντικές ανισορροπίες στην Ε.Ε. που δυσχεραίνουν την επίτευξη συνοχής. Στη σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα, παρατηρείται έντονη συγκέντρωση δραστηριοτήτων στον χώρο, αφενός στις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες (σε εθνικό επίπεδο) ή στις περισσότερο αναπτυγμένες περιφέρειες, συνήθως στα μητροπολιτικά κέντρα και γύρα από αυτά, σε περιφερειακό επίπεδο (Christofakis, Papadaskalopoulos & Tasopoulos, 2003). Στο πλαίσιο αυτό, οι σημαντικές διαπεριφερειακές ανισότητες αντιπροσωπεύουν «απειλή» τόσο για την οικονομική όσο και για την κοινωνική συνοχή των κρατών και των περιφερειών, ενώ έχουν άμεσες επιπτώσεις στη διαδικασία της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης (Alasia, 2003).

Τα θέματα των επιπτώσεων των περιφερειακών ανισοτήτων στη λειτουργία του ενοποιημένου οικονομικού χώρου, αλλά και των επιπτώσεων της ίδιας της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης στην περιφε-

⁶ Γεγονός είναι ότι οι μικρές και αδύνατες τεχνολογικά χώρες έχουν λιγότερους πόρους σε σχέση με τις μεγαλύτερες χώρες. Οι αναπτυσσόμενες χώρες αναγκάζονται, συνήθως, να επιλέξουν μόνο «ορισμένους τομείς», όπου έχουν τη δυνατότητα να επενδύσουν και να αναπτύξουν την έρευνα και τις τεχνολογικές τους προτεραιότητες. Από την άλλη πλευρά, οι προηγμένες τεχνολογικά χώρες επενδύουν, συνήθως, στην ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών στις σχετικές «καινοτομικές στρατηγικές βιομηχανίες», που στοχεύουν να αναπτύξουν την ανταγωνιστικότητα, την οικονομική ανάπτυξη και το βιοτικό επίπεδο.

ρειακή ανάπτυξη ήταν από τα πρώτα που τέθηκαν από τα κράτη μέλη, αμέσως μετά τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) (Μαραβέγιας, 1994). Από τις αναφορές αυτές στις ιδρυτικές συνθήκες, η ΕΟΚ χρειάστηκε αρκετά χρόνια για να αναλάβει, με τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) το 1975, τις πρώτες συγκεκριμένες δράσεις περιφερειακής πολιτικής και αρκετά ακόμα για τη θεσμοθέτησή της, με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1986 (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2003). Έτσι, εντάχθηκε η Περιφερειακή Πολιτική ως βασική Κοινοτική πολιτική, με τον τίτλο πολιτική «Οικονομικής και Κοινωνικής Συνοχής», μαζί με την καθιέρωση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς στη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992). Στο άρθρο 130α της Συνθήκης προβλέπεται ότι η Κοινότητα, προκειμένου να επιτύχει την αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της πρέπει να προωθήσει την οικονομική και κοινωνική συνοχή της μέσα από δράσεις που θα στοχεύουν στη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και στην υποβοήθηση των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2003). Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο κύριος σκοπός της Περιφερειακής Πολιτικής είναι η αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκαλεί η ανάπτυξη στον χώρο (Korres, Tsobanoglou, & Marmaras, 2004). Σύμφωνα με τους Vanhove & Klaassen (1987), η Περιφερειακή Πολιτική αντιμετωπίζει τις χωρικές ανισοροπίες για να επιτύχει δύο αλληλοσυσχετιζόμενους αντικειμενικούς σκοπούς: την οικονομική ανάπτυξη και τη βελτίωση της κοινωνικής διανομής, ενώ σύμφωνα με τον Κόνσολα (1997) η πολιτική αυτή αποτελεί ένα σύστημα σκοπών, μέσων και φορέων που συνδυάζονται σε κάποια προγράμματα, για να επιτύχουν την ισόρροπη μεταβολή της διαπεριφερειακής διάρθρωσης της οικονομίας (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2003).

5.2 Καινοτομία και περιφερειακή ανάπτυξη

Η τεχνολογία και οι καινοτομικές δραστηριότητες διαδραματίζουν σήμερα έναν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία πλούτου και την οικονομική ανάπτυξη, επηρεάζοντας άμεσα τους οικονομικούς φορείς, τα ιδρύματα, τους κοινωνικούς κανόνες και τις δομές διακυβέρνησης. Η ικανότητα ανάπτυξης μιας περιφέρειας συνδέεται συνήθως με τις καινοτομικές δραστηριότητες και την παραγωγικότητα των επιχειρήσεων, τη δυνατότητά τους να «ενώσουν» τα δίκτυα και να αξιοποιήσουν τις ικανότητες του ανθρώπινου δυναμικού και το θεσμικό πλαίσιο, επηρεαζόμενες από τη γεωγραφική γειτνίαση (Feldman, 1994).

Οι Harmaakorpi & Pekkarinen (2002) αποδεικνύουν και υιοθετούν την άποψη ότι υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα στην επίτευξη και ενίσχυση περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και την ανάπτυξη των περιφερειακών συστημάτων καινοτομίας και ενισχύθηκε η έννοια της περιφερειακής διάστασης της καινοτομίας (Feldman, 1994· Fritsch, 2003, 2004). Η καινοτομία αναλύεται όχι απλά ως μια οικονομική διαδικασία, αλλά ως μια κοινωνική δραστηριότητα και διαδικασία που συμπεριλαμβάνει τη δυναμική πολλών διαφορετικών επιχειρήσεων, ερευνητικών φορέων, πανεπιστημίων και εν γένει φορέων περιφερειακής ανάπτυξης (Crevoisier & Maillat, 1991· Camagni, 1991). Η καινοτομική δυνατότητα της περιφέρειας εξαρτάται τόσο από την ικανότητα προς μάθηση και παραγωγή καινοτομίας όσο και από την ικανότητα διάδρασης και συνεργασίας των φορέων του δικτύου (Asheim, 1996· Lundvall 1999).

Στο πλαίσιο της περιφερειακής ανάλυσης, ο όρος περιφερειακή ανταγωνιστικότητα μπορεί να προσεγγιστεί ως η ικανότητα παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών που ικανοποιούν τη ζήτηση των διεθνών αγορών, διατηρώντας παράλληλα υψηλά και βιώσιμα επίπεδα εισοδήματος ή γενικότερα η ικανότητα των περιφερειών να δημιουργήσουν, ενώ βρίσκονται εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό, συγκριτικά υψηλά εισοδήματα και θέσεις απασχόλησης.

Με άλλα λόγια, περιφερειακή ανταγωνιστικότητα είναι η ικανότητα μιας περιφέρειας να δημιουργήσει ή και να διατηρήσει ένα «ελκυστικό» μικροπεριβάλλον για την ανάπτυξη οικονομικοκοινωνικών δραστηριοτήτων υπό συνθήκες εγχωρίου και διεθνούς ανταγωνισμού. Στόχος της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας είναι η βελτίωση της ευημερίας των πολιτών μιας περιφέρειας, δηλαδή σε όρους εισοδήματος, απασχόλησης με παράλληλη αναβάθμιση των ευκαιριών και ποιότητας ζωής (Korres & Tsobanoglou, 2005).

Με βάση τον ορισμό της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, δηλαδή της ικανότητας διατήρησης και βελτίωσης της ευημερίας των πολιτών της περιφέρειας υπό συνθήκες εγχωρίου και διεθνούς ανταγωνισμού που θεωρείται ως μια σύνθετη και διαρκής διαδικασία που αναφέρεται σε ένα μεγάλο φάσμα προσδιοριστικών παραγόντων. Πιο συγκεκριμένα, οι βασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες θεωρούνται:

- η ποσότητα και η ποιότητα των παραγωγικών συντελεστών,
- ο βαθμός συσσώρευσης
- η παραγωγικότητα,

- το άμεσο περιφερειακό περιβάλλον,
- η δομή των αγορών,
- η ολοκλήρωση με τις διεθνείς αγορές,
- οι επενδύσεις σε κοινωνικό, ανθρώπινο και υλικό κεφάλαιο.

Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων μιας οικονομίας και μιας περιφέρειας, μεταξύ των οποίων είναι για παράδειγμα η ανταγωνιστικότητα, η αύξηση της απασχόλησης και του πραγματικού εισοδήματος, η μείωση της ανεργίας, καθώς και η ενίσχυση των δυνατοτήτων και των ευκαιριών, εντός και εκτός των εθνικών συνόρων, όπως και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών.

Η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα εξαρτάται από την ικανότητα μιας περιφέρειας να δημιουργήσει ικανοποιητικά επίπεδα εξαγωγών και να διατηρήσει ένα αυξανόμενο επίπεδο εισοδήματος εξασφαλίζοντας την πλήρη απασχόληση για τους πολίτες. Καθοριστικός παράγοντας στην προσπάθεια αυτή είναι η παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής για αγαθά και υπηρεσίες που παράγονται σε τοπικό και σε περιφερειακό επίπεδο. Η ανταγωνιστικότητα μιας περιφέρειας εξαρτάται τόσο από την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων που είναι εγκατεστημένες σε αυτήν και τις συνεταιριστικές ή ανταγωνιστικές στρατηγικές τους όσο και από το επιχειρηματικό περιβάλλον της περιφέρειας, δηλαδή τους τοπικούς θεσμούς, το κοινωνικό κεφάλαιο, τις δημόσιες και περιφερειακές υπηρεσίες, καθώς και την κοινωνική κουλτούρα (Korres, Kitsos & Hadjidima, 2005).

Η ανταγωνιστικότητα μιας περιφερειακής οικονομίας εξαρτάται από την οικονομική της δραστηριότητα. Περιφέρειες όπου συγκεντρώνονται φθίνοντες τομείς και παραγωγικοί κλάδοι χαμηλού βαθμού προστιθέμενης αξίας και χαμηλής ενσωματωμένης τεχνολογίας συνήθως παρουσιάζουν σοβαρή «αναπτυξιακή καθυστέρηση» και έντονες διαρθρωτικές δυσκολίες αναφορικά με την προσαρμογή τους στον ανταγωνισμό. Από την άλλη πλευρά, περιφέρειες με διαφοροποιημένη οικονομική δομή και με δυναμικούς κλάδους παραγωγής βασισμένους στην τεχνολογική καινοτομία, στη μαθησιακή ικανότητα και στη δικτύωση μεταξύ των επιχειρήσεων παρουσιάζουν συγκριτικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα (Κουρλιούρος, 2001).

Μια περιφέρεια, ως τμήμα της χώρας, επηρεάζεται από τη «γενική μακροανταγωνιστικότητα». Πιο συγκεκριμένα, οι προσδιοριστικοί παράγοντες και οι «δυνάμεις» της ανταγωνιστικότητας σχετίζονται άμεσα με:

- την οικονομική πολιτική,
- τις κοινωνικές, πολιτικές συνθήκες και το θεσμικό πλαίσιο,
- το ευρύτερο «μάκρο» διεθνές περιβάλλον,
- τις καινοτομικές δραστηριότητες και τις νέες τεχνολογίες,
- το άνοιγμα των αγορών και την έκθεση στον ανταγωνισμό.

Σύμφωνα με τον Pavitt (1998) και τον Fagerberg (1994), οι διαφορές ανάμεσα στην ανταγωνιστικότητα των οικονομιών μπορούν σε μεγάλο βαθμό να εξεξηγηθούν με τις υπάρχουσες διαφορές στις επιδόσεις των καινοτομικών δραστηριοτήτων ανάμεσα στις οικονομίες, καθώς και τις διαφορές στα επίπεδα της τεχνολογικής ανάπτυξης (Jorgenson & Stiroh, 2000· Jorgenson, 2001). Οι περιφερειακές ανισότητες παρουσιάζονται, κυρίως, λόγω ανισοτήτων στην παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα επηρεάζοντας ταυτόχρονα τον ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης που θεωρείται συνάρτηση της ικανότητας προς καινοτομία στη διαδικασία παραγωγής, της εισαγωγής νέων προϊόντων, του περιορισμού κόστους με καινοτομίες και της αύξησης της προσαρμοστικότητας στην αγορά (Varga & Acs, 1997· Acs, Anselin, & Varga, 2002).

Περαιτέρω, ο Wolfe (2002) εισήγαγε την έννοια της ικανότητας μιας περιφέρειας να καινοτομήσει στο πλαίσιο ενός ευρύτερου θεωρητικού πλαισίου που επιτρέπει να εξηγήσει τις αναπτυξιακές διαφορές μιας περιφέρειας. Οι σχέσεις που περιγράφουν τις δραστηριότητες της καινοτομίας παρουσιάζουν στο μοντέλο του Wolfe (2002) μια χωρική διάσταση, τα στοιχεία της οποίας είναι τα εξής:

- Απόσταση.
- Ένταση των κοινωνικοοικονομικών δραστηριοτήτων.
- Αύξουσες αποδόσεις.
- Το κόστος και όφελος μιας δραστηριότητας.
- Συσσώρευση και η συγκέντρωση των δραστηριοτήτων.
- Χωρική διάχυση της γνώσης και της τεχνολογίας.
- Χωρική διαφοροποίηση, δηλαδή τα μεταβαλλόμενα ως προς την τοποθεσία πρότυπα.
- Περιφερειακές εισοδηματικές ανισότητες.
- Διάφορα πρότυπα μετανάστευσης.
- Απόθεμα του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού.

Η δημιουργία του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μπορεί να επικεντρωθεί σε ένα πλήθος παραγό-

ντων που μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα σημεία (Landau, et al. 1996· Κομνηνός, 1998):

- Το οικονομικό περιβάλλον (economic conditions): Το οικονομικό περιβάλλον περιλαμβάνει τις μακροοικονομικές πολιτικές, όπως για παράδειγμα δημοσιονομική, νομισματική, φορολογική πολιτική, το επενδυτικό πλαίσιο, οργανισμούς που καθορίζουν την ευκολία πρόσβασης στο επενδυτικό κεφάλαιο επιχειρηματικών συμμετοχών, την προσέλκυση επενδύσεων (εγχωρίων και ξένων), τις ξένες άμεσες επενδύσεις και επενδύσεις προσανατολισμένες στην οικονομία της γνώσης και στο ανθρώπινο κεφάλαιο, τη διαθεσιμότητα κεφαλαίων επιχειρηματικού κινδύνου (venture capital), την έκθεση στον διεθνή ανταγωνισμό και την προσέλκυση επενδύσεων, την κλαδική εξειδίκευση και συγκέντρωση της απασχόλησης, τα επίπεδα απασχόλησης και παραγωγικότητας, τις επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη, την ανάληψη προηγμένων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, την υποδομή σε τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, το επίπεδο επιχειρηματικότητας.
- Το κοινωνικό περιβάλλον (social conditions): Το κοινωνικό περιβάλλον περιλαμβάνει τις δημογραφικές μεταβολές, τις εργασιακές σχέσεις, τις επαγγελματικές ενώσεις και σωματεία, το βασικό εκπαιδευτικό επίπεδο για τον γενικό πληθυσμό, που καθορίζει το ελάχιστο εκπαιδευτικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού και της εγχώριας καταναλωτικής αγοράς, την υποδομή, συμπεριλαμβανομένων των οδικών και τηλεφωνικών δικτύων, όπως και των δικτύων ηλεκτρονικής επικοινωνίας, το ανθρώπινο κεφάλαιο που περιλαμβάνει το εργατικό δυναμικό, τους εν δυνάμει επιχειρηματίες και δημιουργικούς αυτοαπασχολούμενους, και τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που συμβάλλει στην ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου, το επίπεδο εκπαίδευσης, το μέγεθος και η ποιότητα του εργατικού δυναμικού, την ποιότητα της εκπαίδευσης.
- Το πολιτικό περιβάλλον (political conditions): Το πολιτικό περιβάλλον περιλαμβάνει την εθνική διακυβέρνηση και τις δομικές κυβερνητικές πολιτικές, τις κρατικές πολιτικές υποστήριξης και χρηματοδότησης της έρευνας και τις πολιτικές που σχετίζονται με τη φορολόγηση κεφαλαίων για E&TA, την ύπαρξη ευέλικτων οργανωτικών δομών.
- Το θεσμικό και νομικό περιβάλλον (cultural and law conditions): Οι παράγοντες του θεσμικού και νομικού περιβάλλοντος περιλαμβάνουν τις νομοθετικές και μακροοικονομικές ρυθμίσεις, όπως είναι για παράδειγμα ο νόμος περί διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, η φορολογία, οι κανόνες επιχειρησιακής διαχείρισης, η πολιτική επιτοκίων και συναλλαγματικών ισοτιμιών, τα δασμολόγια και ο ανταγωνισμός, η θεσμική προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας.
- Το επιχειρησιακό περιβάλλον (entrepreneurship conditions): Το επιχειρησιακό περιβάλλον συνίσταται στην ύπαρξη ευνοϊκού επιχειρησιακού κλίματος αναφορικά με τις καινοτομικές δραστηριότητες και περιλαμβάνει την ύπαρξη ανταγωνιστικού περιβάλλοντος, το περιβάλλον του ανταγωνισμού συμπεριλαμβανομένης της ύπαρξης εταιριών προμηθευτών σε συμπληρωματικούς τομείς, τη σύναψη στρατηγικών συμμαχιών και τη συνεργασία των επιχειρήσεων, τη δυνατότητα πρόσβασης σε χρηματοδοτικά κεφάλαια, τη διαθεσιμότητα απαραίτητων υποδομών και τεχνολογικών εισροών, τη δυνατότητα επιχειρηματικής δράσης, συμπεριλαμβανομένων των δυνατοτήτων για καθιέρωση στενών σχέσεων με τους πελάτες, καθώς και θεμάτων όπως το μέγεθος της αγοράς και η ευκολία της πρόσβασης, την κλαδική εξειδίκευση και συγκέντρωση της απασχόλησης, την εταιρική διακυβέρνηση και την εγχώρια ζήτηση για καινοτομικά προϊόντα.

Η δυνατότητα των περιοχών για καινοτομίες εξαρτάται αρχικά από τις καινοτόμες εισροές, όπως για παράδειγμα οι δεξιότητες και επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο των επιχειρήσεων στις συγκεκριμένες περιοχές που επηρεάζουν άμεσα τη δομή και το περιβάλλον παραγωγής της περιοχής, (Kangasharju & Nijkamp, 2001). Γενικά, διακρίνονται τέσσερις ομάδες τοπικών παραγόντων που επηρεάζουν την περιφερειακή δυνατότητα για καινοτομίες:

- Οικονομίες συσσωρεύσεων, που περιλαμβάνουν τις «οικονομίες θέσης» που αυξάνουν από την παρουσία της ίδιας βιομηχανίας, και τις «αστικές οικονομίες» που αυξάνουν από την παρουσία διαφορετικών βιομηχανιών.
- Δημογραφία και δομή πληθυσμών, που αναφέρεται στα τοπικά στοιχεία συμπεριφοράς των ανθρώπων και των τοπικών πελατών και το μέγεθος της τοπικής περιοχής αγοράς.
- Διαθεσιμότητα της εξειδικευμένης υποδομής πληροφοριών συμπεριλαμβανομένων των εντατικών δικτύων επικοινωνίας και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.
- Κοινωνικό εξειδικευμένο κεφάλαιο που αποκρίνεται γρηγορότερα στη νέα ζήτηση για τα τεχνολογικά συστήματα.

Σύμφωνα με τον Abramovitz (1994), η ανταγωνιστικότητα μιας περιφερειακής οικονομίας εξαρτάται από τις οικονομικές δραστηριότητες, και η περιφερειακή ανάπτυξη μπορεί να είναι το αποτέλεσμα τριών βασικών παραγόντων:

- Του μεγέθους και της έντασης των καινοτομικών δραστηριοτήτων σε μια περιφέρεια, όπως εκφράζονται από τις εισροές, όπως για παράδειγμα είναι οι δαπάνες για E&TA, καθώς και των αριθμό των εργαζόμενων οι οποίοι απασχολούνται στους τομείς E&TA.
- Της ικανότητας εκμετάλλευσης των ξένων τεχνολογιών και του επιπέδου διάδοσης των τεχνολογιών που έχουν παραχθεί εκτός της οικονομίας. Η ικανότητα αυτή εκφράζεται με το ύψος και την εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Όπου όσο υψηλότερο είναι το κατά κεφαλήν εισόδημα, τόσο μικρότερο το κίνητρο για μίμηση ξένων τεχνολογιών.
- Συμπληρωματικοί παράγοντες που επηρεάζουν τις καινοτομικές και τεχνολογικές δραστηριότητες, όπως είναι για παράδειγμα η ύπαρξη των βασικών υποδομών, η συγκέντρωση και η πυκνότητα του πληθυσμού, οι βιομηχανικές υποδομές και η ύπαρξη φυσικών υποδομών που επιδρούν θετικά στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων και των καινοτομικών δραστηριοτήτων.

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει ένα «τριαδικό σύστημα σχέσεων και αλληλεπιδράσεων» με τα ακόλουθα γεωγραφικά χαρακτηριστικά (Κουρλιούρος, 2001):

- Γεωγραφία της καινοτομίας που αφορά τεχνολογίες και καινοτομικές δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα η τυποποίηση, η ποικιλότητα και η ευελιξία.
- Γεωγραφία των συναλλαγών και διασυνδέσεων που αφορούν περιοχές με βιομηχανικά συγκροτήματα, όπου αναπτύσσονται εξωτερικές οικονομίες κλίμακας και οικονομίες πεδίου.
- Γεωγραφία των επιχειρήσεων και των παραγωγικών συστημάτων που αφορούν οργανισμούς με διάφορες διασυνδέσεις συναλλαγών και σχέσεις εισροών-εκροών.

Οι νέες τεχνολογίες συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη νέων βιομηχανικών κλάδων και προϊόντων που έχουν διαφορετικές χωροθετικές απαιτήσεις από τους παλαιότερους, με συνέπεια τις μεταβολές στη χωρική οργάνωση των οικονομικών δραστηριοτήτων, οι οποίες στην ανταγωνιστικότητα των περιφερειών μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως ακολούθως (Κουρλιούρος, 2001, σελ. 513):

- «Περιφέρειες υψηλού βαθμού καινοτομίας» που περιλαμβάνουν ορισμένες αστικές περιοχές και ζώνες γύρω από τεχνολογικά συμπλέγματα, τεχνοπόλεις και επιστημονικά πάρκα με υψηλό βαθμό ενδογενούς ανάπτυξης νέων βιομηχανικών δραστηριοτήτων βασισμένων σε προηγμένες τεχνολογίες.
- «Παλιές βιομηχανικές περιφέρειες» που περιλαμβάνουν παραδοσιακούς κλάδους βαριάς βιομηχανίας, εξόρυξης πρώτων υλών και παραγωγής βασικών προϊόντων.
- «Υπανάπτυκτες περιφέρειες» που περιλαμβάνουν αγροτικές ζώνες με εργοστάσια – παραρτήματα εξαρτώμενα από εξωγενείς πηγές τεχνολογιών χαμηλού επιπέδου.

Οι νέες τεχνολογίες και οι καινοτομικές δραστηριότητες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία πλούτου και στην οικονομική μεγέθυνση, μέσω του σχεδιασμού πολιτικών και στρατηγικών προώθησης της καινοτομίας (Konsolas, Papadaskalopoulos & Plaskovitis 2001· Edquist, 1997). Η διαδικασία αυτή εμφανίζει την ανάγκη για τη συνύπαρξη μεταξύ δύο βασικών πυλώνων με σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ τους:

- ενός εσωτερικού περιβάλλοντος με τη μορφή του στενού περιβάλλοντος της επιχείρησης,
- ενός εξωτερικού που προκύπτει από τα δίκτυα της καινοτομίας (Cooke et al, 1998).

Η επίδοση μιας οικονομίας ή μιας περιφέρειας σε καινοτομία είναι παράγοντας ιδιαίτερης σημασίας για την αύξηση της παραγωγής, της παραγωγικότητας και της απασχόλησης. Με τον όρο «επίδοση σε καινοτομία» εννοείται η ικανότητα μιας οικονομίας να αναπτύσσει νέα προϊόντα, υπηρεσίες και παραγωγικές διαδικασίες με οικονομική αξία, και ταυτόχρονα είναι σε θέση να τα εισάγει και να τα εκμεταλλευτεί με επιτυχία στις διεθνείς αγορές. Οι Porter & Stern (1999) υποστηρίζουν ότι οι βασικοί παράγοντες που καθορίζουν την επίδοση σε καινοτομία μιας εθνικής οικονομίας είναι τόσο η «εθνική υποδομή» σε παράγοντες που ενισχύουν την καινοτομική δραστηριότητα καθώς και οι ιδιαίτερες συνθήκες που αναπτύσσονται από τα δίκτυα επιχειρήσεων, όσο και η «ένταση των σχέσεων» ανάμεσα σε αυτά (Acs et al., 2002· Hansen, 1992). Περαιτέρω, μια αρχική ανάλυση μας επιτρέπει τον διαχωρισμό-κατάταξη πέντε διαφορετικών τύπων περιφερειακής σύγκλισης στην Ε.Ε.-27 κρατών μελών, όπως παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα 5.1:

Πίνακας 5.1: Διαχωρισμός και βασικά χαρακτηριστικά περιφερειών Ε.Ε.

Στάδια και χαρακτηριστικά περιφερειών Ε.Ε.

Στάδιο 1: Περιφέρειες με ΑΕΠ κατώτερο του 40% του μέσου κοινοτικού της Ε.Ε. Πρόκειται αποκλειστικά για περιφέρειες της διεύρυνσης, όπως για παράδειγμα η Βουλγαρία, η Πολωνία, η Ρουμανία και τα βαλτικά κράτη που πρέπει πρώτα να αναπτύξουν και να εδραιώσουν τις απαραίτητες εκείνες για την ανάπτυξή τους βασικές υποδομές, για παράδειγμα στις μεταφορές, στα δίκτυα, στον αγροτικό και βιομηχανικό εξοπλισμό.

Στάδιο 2: Περιφέρειες με ΑΕΠ μεταξύ 40% και 75% του μέσου κοινοτικού. Πρόκειται για περιφέρειες της διεύρυνσης, αλλά και για κάποιες περιφέρειες ορισμένων κρατών μελών της Ε.Ε.-15 που θα πρέπει να εκσυγχρονίσουν τις βασικές τους υποδομές και να λάβουν κάποια πρώτα μέτρα για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των περιοχών τους. Στην κατηγορία αυτή θα συναντήσουμε:

αρκετές από τις περισσότερο αστικοποιημένες περιφέρειες της διεύρυνσης, περιφέρειες της πρώην ανατολικής Γερμανίας και τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες της νότιας Ευρώπης, όπως Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία, τις απομακρυσμένες και κάποιες νησιώτικες περιφέρειες.

Στάδιο 3: Μη κεντρικές περιφέρειες, με ΑΕΠ μεταξύ 75% και 100% του μέσου κοινοτικού. Οι περιφέρειες αυτές έχουν ουσιαστικά καλύψει ορισμένες από τις βασικές υποδομές χωρίς ωστόσο και να έχουν επιτύχει την πραγματική ενσωμάτωσή τους στα κύρια ευρωπαϊκά δίκτυα. Πιο συγκεκριμένα, ο παραγωγικός τους ιστός είναι ελάχιστα ανταγωνιστικός, η προστιθέμενη τους αξία μικρή και οι δυνατότητές τους για καινοτόμες εφαρμογές περιορισμένες. Οι περιφέρειες που εντάσσονται στην κατηγορία αυτή είναι οι περιοχές της νότιας και βόρειας Ευρώπης, ορισμένες περιφέρειες της τέως ανατολικής Γερμανίας και περιφέρειες που πλήττονται από «μόνιμα» μειονεκτήματα, όπως για παράδειγμα νησιά και αραιοκατοικημένες περιοχές. Σε αυτές μπορούμε να συμπεριλάβουμε ορισμένες περιφέρειες της διεύρυνσης, που κατέχουν σχετικά καλή θέση στα εθνικά τους πλαίσια, αλλά δεν διαθέτουν τον «δυναμισμό» που απαιτείται για να μπορέσουν να παίξουν πραγματικά τον ρόλο ενός εθνικού αναπτυξιακού πόλου τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Μπορούμε έτσι να διακρίνουμε τέσσερις διαφορετικές αναπτυξιακές προβληματικές:

Περιοχές που παρουσιάζουν ισχυρή εξειδίκευση στον τουρισμό, όπως για παράδειγμα περιφέρειες της νότιας Ισπανίας, της Πορτογαλίας και της Ιταλίας που υφίστανται σημαντική δημογραφική πίεση και στις οποίες είναι αμφίβολη η αντοχή του αναπτυξιακού τους προτύπου. Οι παρεμβάσεις που μπορούν να συμβάλουν στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας των οικονομικών τους δραστηριοτήτων και στην περαιτέρω αξιοποίηση των εδαφικών τους πλεονεκτημάτων θεωρούνται ιδιαίτερα καθοριστικές.

Περιοχές με ισχυρή εξειδίκευση στον γεωργικό και αγροτοβιομηχανικό τομέα, των οποίων το μέλλον θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τις εξελίξεις στο επίπεδο της ΚΑΠ και των συμφωνιών εκείνων που θα συναφθούν στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Οργάνωσης Εμπορίου.

Περιοχές με μεγάλη βιομηχανική παράδοση που όμως χρειάζονται αποφασιστικές δράσεις ανασυγκρότησης.

Περιοχές αραιοκατοικημένες ή απομονωμένες όπως είναι χαρακτηριστικά οι νησιωτικές, ορισμένες ορεινές και οι περιφέρειες του ευρωπαϊκού Βορρά.

Στάδια και χαρακτηριστικά περιφερειών Ε.Ε.

Στάδιο 4: Μη κεντρικές ή ενδιάμεσες περιφέρειες με ΑΕΠ μεταξύ 100% και 130% του μέσου κοινοτικού. Στο στάδιο αυτό μπορούν να συναντηθούν διάφορες περιπτώσεις:

Περιφέρειες που αφορούν περιφερειακές πρωτεύουσες ή περιφέρειες με μεγάλα αστικά κέντρα και πόλεις με «κινητήριο ρόλο» σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως για παράδειγμα η Αθήνα, η Λισαβόνα, η Ρώμη, η Βαρκελώνη, η Μαδρίτη, η Πράγα, η Μπρατισλάβα, η Βουδαπέστη, το Ελσίνκι και το Βερολίνο. Οι περιφέρειες αυτές γενικά υστερούν στο ανταγωνιστικό επίπεδο σχετικά με τους μεγάλους ευρωπαϊκούς πόλους του κέντρου της ηπείρου μας και ιδιαίτερα σε εφαρμογές καινοτομιών, σε ερευνητικό δυναμικό, σε δυνατότητες τροφοδοσίας, σε ανάπτυξη υπηρεσιών ποιότητας και σε διεθνείς λειτουργίες.

Μη κεντρικές ή ενδιάμεσες περιφέρειες των σχετικά αναπτυγμένων χωρών της Ε.Ε.-15, όπως για παράδειγμα η Βρετανία, η Ιρλανδία, η Γερμανία, η Αυστρία, η Γαλλία, η Ιταλία και η βόρεια Ισπανία. Οι περιφέρειες αυτές δεν διαθέτουν κατά κανόνα αστικούς πόλους αρκετά ισχυρούς για να μπορέσουν να δημιουργήσουν αναπτυξιακή δυναμική διεθνούς ακτινοβολίας, όπως ακριβώς και οι μη κεντρικές περιφέρειες με ΑΕΠ μεταξύ 75% και 100% του μέσου κοινοτικού. Οι περιφέρειες αυτές μειονεκτούν λόγω του συχνά αγροτικού χαρακτήρα οικιστικού τους ιστού και της αδυναμίας δικτύωσης των αστικών τους λειτουργιών, ώστε να υπερβούν την κρίσιμη μάζα της αναπτυξιακής διαδικασίας, ωστόσο διαθέτουν συχνά πλούσια παραγωγική εξειδίκευση που, αν αξιοποιηθεί πλήρως, θα διευκολύνει σημαντικά τη βιώσιμη ένταξή τους στην ευρωπαϊκή δυναμική.

Περιφέρειες κεντρικές ή ενδιάμεσες που δεν έχουν ακόμη ολοκληρώσει τη φάση της βιομηχανικής ή αγροτικής τους ανασυγκρότησης και απαντώνται ιδιαίτερα στα βορειοανατολικά της Γαλλίας, στις χώρες της Μπενελούξ, στη Βρετανία και στη βόρεια Ισπανία. Οι περιφέρειες αυτές υποφέρουν πάντα από έλλειψη ειδικευμένου εργατικού δυναμικού και δεν έχουν ακόμη ολοκληρώσει τη διαδικασία ανασυγκρότησης και διαφοροποίησης των οικονομικών τους δραστηριοτήτων.

Στάδιο 5: Οι ανταγωνιστικότερες ευρωπαϊκές περιφέρειες, χωροθετημένες κατά κανόνα στην καρδιά της Ευρώπης. Το ΑΕΠ των περιφερειών αυτών υπερβαίνει κατά πολύ το 130% του μέσου κοινοτικού και στην περίπτωση της Ε.Ε.-27 θα φτάνει για πολλές από αυτές γύρω στο 200%. Πρόκειται για την «καρδιά» της σημερινής Ευρώπης από άποψη ανταγωνιστικότητας. Η «ελκτική» τους δύναμη ευνοεί την ανάπτυξη των προβληματικών συνοικιών που αντιμετωπίζουν οξυμμένα κοινωνικά προβλήματα, ενώ η υπερσυγκέντρωση ανθρώπων και οικονομικών δραστηριοτήτων δημιουργεί επίσης περιβαλλοντικά προβλήματα και υπερεκμετάλλευση της αστικής γης, που μπορεί να πλήττει τη συνολική ανταγωνιστικότητά της.

Η σχέση της χωρικής και περιφερειακής διάστασης με την οικονομική απόδοση των περιφερειών αποκτά συνεχώς και μεγαλύτερο ενδιαφέρον μεταξύ των στρατηγικών και των εθνικών σχεδίων πολιτικής. Πρέπει τέλος να επισημανθεί ότι με την άνοδο του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης, το περιφερειακό πρόβλημα μεταλλάσσεται και παίρνει άλλες μορφές αναδεικνύοντας νέα ζητήματα όπως: της διαχείρισης της αστικής ανάπτυξης, της βιώσιμης – αειφόρου ανάπτυξης, της αξιοποίησης της Έρευνας και της Ανάπτυξης, των θεμάτων απασχόλησης και των εργασιακών σχέσεων, των θεμάτων μετανάστευσης, του πολιτισμού κ.λπ. (Konsolas, Papadaskalopoulos, Ranos & Sidiroopoulos, 1994· Κόνσολας, 1997· Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2004).

Από τη διεθνή εμπειρία αποδεικνύεται συνεχώς ότι η διαδικασία της «ανάπτυξης» σε τοπικό επίπεδο στηρίζεται πλέον στον στρατηγικό σχεδιασμό. Ο στρατηγικός σχεδιασμός αποτελεί μια διαδικασία καθορισμού μακροπρόθεσμων στόχων και επιλογής πολιτικών υλοποίησης που βασίζεται στην επιστημονική ανάλυση, τη διεθνή εμπειρία, στις συμμετοχικές διαδικασίες και τις ειδικές συνθήκες που επικρατούν στην οικονομία, στην κοινωνία και στις υποδομές κάθε περιοχής. Στο πλαίσιο διαμόρφωσης των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων των περιφερειών πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα και να ληφθούν υπόψη τόσο η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων όσο και η αντιμετώπιση των αναπτυξιακών προβλημάτων και των αδυναμιών της κάθε περιφέρειας. Οι περιφερειακές ανισότητες ορίζονται ως ανισότητες στις ευκαιρίες που υπάρχουν στις επιμέρους χωρικές μονάδες: ευκαιρίες για οικονομικές δραστηριότητες, για επενδύσεις, για απασχόληση, για σταδιοδρομία, για σπουδές, για περίθαλψη, για αναψυχή, για πολιτιστική δραστηριότητα κ.λπ. Οι βασικοί στόχοι της περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής είναι η αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων των πόλεων και των περιφερειών της χώρας και η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2004).

Τα περισσότερα σχέδια ανάπτυξης χρησιμοποιούν την ανάλυση SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats - δηλαδή Αδυναμίες, Δυνατότητες, Ευκαιρίες, Απειλές) που αποτελεί μεθοδολογία διάγνωσης τόσο του εσωτερικού (internal situation audit) όσο και του εξωτερικού περιβάλλοντος (external situation audit) μιας περιφέρειας.

Η ανάλυση SWOT λαμβάνει χώρα στο εσωτερικό περιβάλλον μιας περιφέρειας και επιδιώκει τη δι-
 άγνωση των δυνατοτήτων και των αδυναμιών της, ενώ ταυτόχρονα λαμβάνει υπόψη της τις ευκαιρίες και τις
 απειλές που προέρχονται από το άμεσο εξωτερικό περιβάλλον.

Στρατηγικός Στόχος –Αξονας Ανάπτυξης	Δυνατά Σημεία	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Κίνδυνοι
<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας 	<ul style="list-style-type: none"> • Εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό 	<ul style="list-style-type: none"> • Μικρού μεγέθους εταιρείες • Ελλιπής στρατηγική για τις ΜμΕ • Αποστροφή σε επιχειρηματικό ρίσκο • Κλειστή αγορά – ελλιπές θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας • Χαμηλή αποτελεσματικότητα δημόσιου τομέα • Αναντιστοιχία μεταξύ προσφοράς-ζήτησης σε ειδικότητες της αγοράς εργασίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Αξιοποίηση τεχνολογίας χωρών μελών Ε.Ε. • Μεταφορά θεσμικού πλαισίου ΕΕ – απελευθέρωση αγορών • Αξιοποίηση αναπτυξιακών ρυθμών γειτονικών αγορών • Υπαρξη κλάδων με ισχυρό δυναμικό Ανάπτυξης • Δυνατότητες «clustering» • Αναπροσανατολισμός της εκπαίδευσης σε ανταγωνιστικούς τομείς 	<ul style="list-style-type: none"> • Εσωστρέφεια • Καθυστερήσεις στην υλοποίηση των απαραίτητων διαρθρωτικών παρεμβάσεων για την απελευθέρωση των αγορών • Διατήρηση δαιδαλώδους θεσμικού πλαισίου και χρονοβόρων γραφειοκρατικών διαδικασιών • Ελλιπής αξιοποίηση δυνατοτήτων νέων & περισσότερων ευέλικτων μορφών εργασίας
<ul style="list-style-type: none"> • Αύξηση της παραγωγικότητας ανά ώρα εργασίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Δυσλειτουργίες του δημόσιου τομέα • Γραφειοκρατία • Χαμηλό επίπεδο στις δομές εξυπηρέτησης επενδυτών • Αδυναμία παροχής ηλεκτρονικών υπηρεσιών • Χαμηλός βαθμός προσέλκυσης ξένων άμεσων επενδύσεων • Αδυναμία των ΜμΕ να ενσωματώσουν τεχνολογία και να αναπτύξουν προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας • Δυσίμοσ στην επιχειρηματική διάρθρωση 	<ul style="list-style-type: none"> • Σύγκλιση και ευθυγράμμιση με στόχους Λισαβόνας και νέες ευρωπαϊκές πολιτικές • Η αυξανόμενη τάση σύμφωνα με τα νέα καταναλωτικά πρότυπα για ποιοτικότερα προϊόντα και υπηρεσίες 	<ul style="list-style-type: none"> • Η διεύρυνση της ΕΕ και η είσοδος νέων μελών, αναπτυσσόμενων οικονομιών με χαμηλό εργατικό κόστος • Ελλείψεις σε υποδομές υποστήριξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας 	<ul style="list-style-type: none"> • Καθυστερήσεις στην υλοποίηση των απαραίτητων διαρθρωτικών παρεμβάσεων

<ul style="list-style-type: none"> • Αύξηση της επενδυτικής δραστηριότητας ως ποσοστό του ΑΕΠ σε επίπεδα άνω του μέσου όρου της Ε.Ε. 	<ul style="list-style-type: none"> • Χαμηλό ποσοστό εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών ως % του ΑΕΠ • Υψηλή κινητικότητα της επιχειρηματικής δραστηριότητας 	<ul style="list-style-type: none"> • Βελτίωση των συνθηκών πρόσβασης σε χρηματοδότηση των επιχειρήσεων • Περιορισμένο εύρος κλαδικής εξειδίκευσης και μικρό μερίδιο προϊόντων τεχνολογικής έντασης ή έντασης γνώσης • Αδυναμία δημιουργίας παραγωγικών δικτύων • Χαμηλή –αν και αυξανόμενη– σύνδεση της εκπαίδευσης με την επιχειρηματικότητα 	<ul style="list-style-type: none"> • Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικότερα η διεύρυνση με χώρες που συνορεύουν ή βρίσκονται πολύ κοντά στην Ελλάδα • Αξιοποίηση των ευκαιριών των προγραμμάτων και επενδύσεων 	<ul style="list-style-type: none"> • Καθυστέρηση στην υιοθέτηση του ηλεκτρονικού εμπορίου στην καθημερινή ζωή πολιτών και επιχειρήσεων • Συρρίκνωση της μεταποίησης λόγω μετανάστευσης επιχειρήσεων στις γειτονικές χώρες χαμηλότερου εργ. κόστους
	<ul style="list-style-type: none"> • Η θέση της χώρας ως φυσικού κόμβου εμπορίου με την Ανατολή, τόσο λόγω της διεύρυνσης της Ε.Ε. όσο και λόγω της αλματώδους ανάπτυξης της Κίνας και άλλων χωρών της Ανατολής 	<ul style="list-style-type: none"> • Ελλείψεις σε υποδομές υποστήριξης του εμπορίου και της εφοδιαστικής αλυσίδας προϊόντων – εμπορευμάτων • Χαμηλή αξιοποίηση των ΤΠΕ από μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων 	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειμμα συνειδητοποίησης της αξίας των υπηρεσιών για τη λειτουργία της αγοράς & της σημασίας των business services ειδικότερα ως πλατφόρμας για προστιθέμενη αξία στα προϊόντα και ως παράγοντα ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας 	<ul style="list-style-type: none"> • Καθυστερήσεις στην υλοποίηση των απαραίτητων διαρθρωτικών παρεμβάσεων

<ul style="list-style-type: none"> • Σημαντική βελτίωση των υποδομών σε E&TA 	<ul style="list-style-type: none"> • Πολύ χαμηλό επίπεδο στις συνολικές δαπάνες E&T ως ποσοστό ΑΕΠ • Υπερσυγκέντρωση δαπανών και δραστηριοτήτων σε περιορισμένο αριθμό περιφερειών • Χαμηλός βαθμός αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των παρεμβάσεων στον τομέα της έρευνας • Ανοδική τάση στις δαπάνες για E&TA από τις επιχειρήσεις και στον αριθμό των επιχειρήσεων που ασχολούνται με ερευνητικές και καινοτομικές δραστηριότητες E&TA • Υψηλή επίδοση σε μη τεχνολογική καινοτομία και καινοτομία σε υπηρεσίες • Σημαντικό δυναμικό εξοικονόμησης ενέργειας 	<ul style="list-style-type: none"> • Διεθνής τάση ανάπτυξης ΜμΕ εξαγωγικού προσανατολισμού τεχνολογικού περιεχομένου • Αξιοποίηση φορολογικών κινήτρων από επιχειρήσεις για ανάπτυξη E&T δραστηριοτήτων • Πολύ χαμηλή συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στις δαπάνες E&T/ υπερτροφική –σχετικά– συμμετοχή ΑΕΙ και κρατικών ερευνητικών ιδρυμάτων στην υλοποίηση προγραμμάτων E&TA • Περιορισμένη ανάπτυξη κλάδων παραγωγής που ενσωματώνουν υψηλή E&TA στην παραγωγική διαδικασία και το τελικό προϊόν • Αδυναμία μετατροπής των αποτελεσμάτων E&T σε οικονομικό-εμπορικό αποτέλεσμα • Ατελής λειτουργία του ανταγωνισμού στην αγορά ενέργειας • Εμπόδια στην απελευθέρωση των αγορών ενέργειας • Υψηλή ενεργειακή ένταση 	<ul style="list-style-type: none"> • Εκθετική ανάπτυξη της τεχνολογίας που απαξιώνει σχετικά γρήγορα την υφιστάμενη υποδομή σε E & TA • Επικέντρωση της E&TA σε επιλεγμένους τομείς • απελευθέρωση ενεργειακών αγορών • Ευαισθητοποίηση κοινού και πολιτικών σε θέματα E&T 	<ul style="list-style-type: none"> • Υψηλές τιμές πετρελαίου
Βελτίωση της προσπελασιμότητας και των υπηρεσιών γενικού ενδιαφέροντος				
<ul style="list-style-type: none"> • Διείσδυση φυσικού αερίου και αξιοποίηση εγχώριων ενεργειακών πόρων (λιγνίτης, ΑΠΕ) 	<ul style="list-style-type: none"> • Σημαντικό δυναμικό εξοικονόμησης ενέργειας 	<ul style="list-style-type: none"> • Ελλείψεις σε σύγχρονες υποδομές ΤΠΕ (ευρυζωνικά δίκτυα) • Καθυστερήσεις/περιορισμοί στη διείσδυση του φυσικού αερίου • Ατελής λειτουργία του ανταγωνισμού στην αγορά ενέργειας • Εμπόδια στην απελευθέρωση των αγορών ενέργειας • Ενεργειακή διαθεσιμότητα/προβλήματα υποδομών ηλεκτρικού δικτύου 	<ul style="list-style-type: none"> • Απελευθέρωση ενεργειακών αγορών 	

<ul style="list-style-type: none"> • Αναβάθμιση και προστασία του περιβάλλοντος και πρόληψη κινδύνων 	<ul style="list-style-type: none"> • Μειωμένες πηγές παραγωγής ρύπων • Η συνειδητοποίηση των κινδύνων • Σημαντικό δυναμικό εξοικονόμησης ενέργειας 	<ul style="list-style-type: none"> • Το ελλιπές εθνικό θεσμικό πλαίσιο 	<ul style="list-style-type: none"> • Οι παρεμβάσεις των διαρθρωτικών ταμείων • Η δημιουργία σύγχρονου πλαισίου πρόληψης 	
<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και προώθηση της απασχόλησης 	<ul style="list-style-type: none"> • Υψηλό επίπεδο επιστημονικού δυναμικού • Ενδιαφέρον για κατάρτιση από τον πληθυσμό • Υψηλή ποιότητα ανθρώπινου E&T δυναμικού/ • Ικανοποιητικές ερευνητικές επιδόσεις (βασική έρευνα) • Σημαντικό από άποψη ποιότητας και πλήθους ερευνητικό δυναμικό στο εξωτερικό 	<ul style="list-style-type: none"> • Αδυναμία προσέγγισης μεγαλύτερων ηλικιών • Αδυναμία προσέλκυσης ξένων επενδύσεων σε ΤΠΕ • Χαμηλή περιβαλλοντική συνείδηση στην κοινωνία και στις επιχειρήσεις • Ασφάλεια εγκαταστάσεων και ποιότητας καυσίμων • Ανορθολογική διαχείριση υδατικών πόρων • Χαμηλή επίδοση στην κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού των επιχειρήσεων • Συγκριτικά περιορισμένο ανθρώπινο ερευνητικό και τεχνολογικό δυναμικό • Χαμηλός βαθμός απασχόλησης ερευνητών στις επιχειρήσεις • Αδυναμίες στην προσέλκυση επιστημονικού δυναμικού από το εξωτερικό • Χαμηλή κινητικότητα του ανθρώπινου δυναμικού 	<ul style="list-style-type: none"> • Αξιοποίηση υποδομών στον χώρο της εκπαίδευσης • Δυνατότητα προώθησης εναλλακτικών μορφών εργασίας • Αξιοποίηση των περιφερειακών δομών (επιμελητήρια κ.λπ.) • δυνατότητες αξιοποίησης της οικολογικών προτύπων από τις επιχειρήσεις • Αξιοποίηση του πλαισίου κοινοτικής δράσης • Βελτίωση γενικότερου περιβάλλοντος για ερευνητές ως αποτέλεσμα υλοποίησης στρατηγικής Ε.Ε. για ανθρώπινο ερευνητικό δυναμικό και ενίσχυση της κινητικότητας 	<ul style="list-style-type: none"> • Αποδημία επιστημονικού δυναμικού υψηλού επιπέδου • Προγράμματα κατάρτισης χαμηλής απόδοσης μακριά από τις πραγματικές ανάγκες • Πληθωρισμός αποφοίτων ΤΠΕ • Διατήρηση της αναντιστοιχίας μεταξύ προσφοράς-ζήτησης • Έλλειψη ευελιξίας και ταχύτητας προσαρμογής της ελληνικής κουλτούρας στην αναδυόμενη παγκόσμια οικονομία της γνώσης που ενώ δημιουργεί συνεχώς νέες δεξιότητες ταυτόχρονα απαξιώνει πολύ γρήγορα τις υφιστάμενες

<ul style="list-style-type: none"> • Βελτίωση της διοικητικής ικανότητας της δημόσιας διοίκησης 	<ul style="list-style-type: none"> • Η θεσμοθετημένη περιφερειακή διάσταση 	<ul style="list-style-type: none"> • Συχνή επικάλυψη αρμοδιοτήτων • Πολυνομία • Ελλείψεις σε επαρκές και εξειδικευμένο προσωπικό για την αποτελεσματική άσκηση των αναπτυξιακών πολιτικών • Υψηλό διοικητικό βάρος στη δημιουργία & λειτουργία των επιχειρήσεων, πολυσχιδείς διαδικασίες αδειοδοτήσεων • Έλλειψη συντονισμού κρατικών φορέων 	<ul style="list-style-type: none"> • Η αναδιοργάνωση των υπηρεσιών σε ευέλικτα σχήματα • Παροχή όλων των υπηρεσιών ηλεκτρονικά • Ηλεκτρονικοποίηση διαδικασιών δημόσιου τομέα 	<ul style="list-style-type: none"> • Ασάφεια στο θεσμικό πλαίσιο • Διατήρηση των υφιστάμενων αναποτελεσματικών δομών διαχείρισης
<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση της διασυνοριακής, διακρατικής και διαπεριφερειακής συνεργασίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Σημαντικές δυνατότητες E&T διείσδυσης στα Βαλκάνια, στην Αν. Μεσόγειο και στις παρευξείνιες περιοχές • Υψηλό επίπεδο διεθνούς δικτύωσης και E&T συνεργασιών 	<ul style="list-style-type: none"> • Συχνή επικάλυψη αρμοδιοτήτων • Πολυνομία 	<ul style="list-style-type: none"> • Περαιτέρω αξιοποίηση ευκαιριών για συνεργασία με προηγμένες χώρες (ΗΠΑ, Ιαπωνία) και χώρες ΝΑ Ευρώπης • Ανάπτυξη πετρελαϊκού τομέα στη ΝΑ Ευρώπη • Αναβάθμιση του ενεργειακού ρόλου της χώρας στη ΝΑ Ευρώπη/ ενεργειακός κόμβος 	<ul style="list-style-type: none"> • Κίνδυνος αποτυχίας ικανοποίησης διεθνών δεσμεύσεων στην ενέργεια • Σχέσεις με κύριο προμηθευτή φυσικού αερίου • Υψηλή εξάρτηση από εισαγωγές ενέργειας • Έλλειψη πετρελαϊκών διασυνδέσεων
<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση της περιφερειακής συνοχής και ανάπτυξης 	<ul style="list-style-type: none"> • Υψηλό επίπεδο διεθνούς δικτύωσης και E&T συνεργασιών 	<ul style="list-style-type: none"> • Αδυναμία διαχείρισης περιφερειακής πολιτικής Έρευνας, Τεχνολογίας και Καινοτομίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση περιφερειών με προσωπικό για υλοποίηση δράσεων E&TA και καινοτομίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Κίνδυνος αποτυχίας ικανοποίησης διεθνών δεσμεύσεων στην ενέργεια

Πίνακας 5.2: Παρουσίαση Δυνατών Σημείων, Αδυναμιών, Ευκαιριών και Κινδύνων. Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Η προσέγγιση αυτή προϋποθέτει σε κοινοτικό επίπεδο την αξιολόγηση των περιφερειακών δυνατοτήτων, των αδυναμιών, των απειλών και των ευκαιριών, η οποία δημιουργεί την περιφερειακή ποικιλομορφία και διαφοροποίηση, δηλαδή μια ανάλυση S.W.O.T. επιπέδου. Στον πίνακα 5.3 παρουσιάζονται τα βασικά εμπόδια και απειλές στην περιφερειακή σύγκλιση της Ε.Ε., σε διαφορετικά επίπεδα, αντίστοιχα:

Γεωγραφικό επίπεδο	Υφιστάμενες απειλές και εμπόδια
<ul style="list-style-type: none"> • Επίπεδο Ε.Ε. 	<ul style="list-style-type: none"> • Μεγάλη συγκέντρωση πληθυσμού και οικονομικής δραστηριότητας στις κεντρικές μητροπολιτικές περιοχές
<ul style="list-style-type: none"> • Εθνικό επίπεδο 	<ul style="list-style-type: none"> • Ύπαρξη μεγάλων διαφορών και ανισορροπιών μεταξύ των μητροπολιτικών περιοχών και των υπόλοιπων περιοχών μιας χώρας, που οδηγούν σε διαφορές οικονομικής μεγέθυνσης

<ul style="list-style-type: none"> • Περιφερειακό επίπεδο 	<ul style="list-style-type: none"> • Ύπαρξη διαφορών και περιφερειακών ανισοτήτων, ιδιαίτερα σε όρους ΑΕΠ, απασχόλησης, πληθυσμού, οικονομικών και αναπτυξιακών διασυνδέσεων
<ul style="list-style-type: none"> • Επίπεδο περιοχών και πόλεων 	<ul style="list-style-type: none"> • Μεγέθυνση των φαινομένων διεύρυνσης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, με περιορισμένη πρόσβαση σε κοινωνικές και οικονομικές υπηρεσίες
<ul style="list-style-type: none"> • Επίπεδο συγκεκριμένων περιοχών που χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένα γεωγραφικά χαρακτηριστικά (νησιωτικές και ορεινές περιοχές) 	<ul style="list-style-type: none"> • Μετακίνηση, γήρανση και μείωση του ενεργού πληθυσμού, με συνέπεια την εγκατάλειψη των περιφερειών
<ul style="list-style-type: none"> • Απομακρυσμένες περιοχές με φυσικά και γεωγραφικά μειονεκτήματα 	<ul style="list-style-type: none"> • Βασικά προβλήματα υποδομών και προσβασιμότητας με οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα λόγω της γεωγραφικής θέσης

Πίνακας 5.3: Εμπόδια και απειλές στην περιφερειακή σύγκλιση της Ε.Ε. Πηγή: Ίδια επεξεργασία

Επιδίωξη της κάθε περιφέρειας, στην ανταγωνιστική της προοπτική, είναι να εξουδετερώσει ή να ελαχιστοποιήσει τους κινδύνους που δημιουργούνται εξωγενώς ή από τις ίδιες τις αδυναμίες της. Παράλληλα, επιδιώκει να αξιοποιήσει τα δυνατά σημεία που διαθέτει διασυνδέοντάς τα αποτελεσματικά με τις παρουσιαζόμενες ευκαιρίες.

Συγκρίνοντας τα επιμέρους είδη των πόλων ανάπτυξης διεθνώς διακρίνουμε μια σειρά από κοινά χαρακτηριστικά και ταυτόχρονα προϋποθέσεις επιτυχίας, όπως:

- Ύπαρξη υποδομών παραγωγής γνώσης και παροχής τεχνολογικών υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα και εργαστήρια.
- Ύπαρξη κρίσιμης μάζας ΜμΕ.
- Ύπαρξη μίας ή περισσότερων καλά προσδιορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων.
- Ισχυρές διασυνδέσεις και δίκτυα συνεργασίας, όπως για παράδειγμα κοινή έρευνα, ανταλλαγές προσωπικού, κοινές πατέντες, αγορά εξοπλισμού και μηχανημάτων, σχέσεις πελάτη-προμηθευτή ή κανάλια άλλων μορφών, τόσο μεταξύ των επιχειρήσεων όσο και μεταξύ επιχειρήσεων και πανεπιστημίων και τεχνολογικών φορέων.
- Ύπαρξη επιχειρηματικής, καινοτομικής και συνεργατικής κουλτούρας όχι μόνο στις επιχειρήσεις αλλά και στους τεχνολογικούς φορείς και στα πανεπιστήμια.
- Ύπαρξη διάφορων μορφών επενδυτικού κεφαλαίου, καθώς και νέα και καινοτομικά χρηματοοικονομικά εργαλεία.

Αναφορικά με τη γεωγραφική κατανομή των δραστηριοτήτων έρευνας και ανάπτυξης προκύπτει ότι οι δραστηριότητες αυτές παρουσιάζουν υψηλό βαθμό συγκέντρωσης σε σχετικά μικρό αριθμό περιοχών της κοινότητας που αποκαλούνται «νησίδες καινοτομιών». Οι περιοχές αυτές είναι κυρίως αστικές με πυκνό δίκτυο επιχειρήσεων και ερευνητικών φορέων. Αναφορικά με την κατανομή των δραστηριοτήτων έρευνας και ανάπτυξης των φτωχότερων κρατών μελών, παρατηρείται ότι οι δραστηριότητες αυτές είναι συγκεντρωμένες σε λίγες περιοχές, κυρίως γύρω από τις πρωτεύουσες των αντίστοιχων χωρών. Ένας σημαντικός λόγος για τη συγκέντρωση των δραστηριοτήτων έρευνας και ανάπτυξης σε λίγες περιοχές είναι η αύξηση της αποτελεσματικότητας των πόρων που χρησιμοποιούνται στην έρευνα και ανάπτυξη, μέσω των οικονομιών κλίμακας και των εξωτερικών οικονομιών που δημιουργεί η συγκέντρωση. Από την άλλη πλευρά, επιτακτική είναι η ανάγκη για τη μεταφορά των αποτελεσμάτων και της τεχνογνωσίας στις ασθενέστερες περιφέρειες, μέσω κατάλληλων μηχανισμών για τη διάδοση των νέων τεχνολογιών.

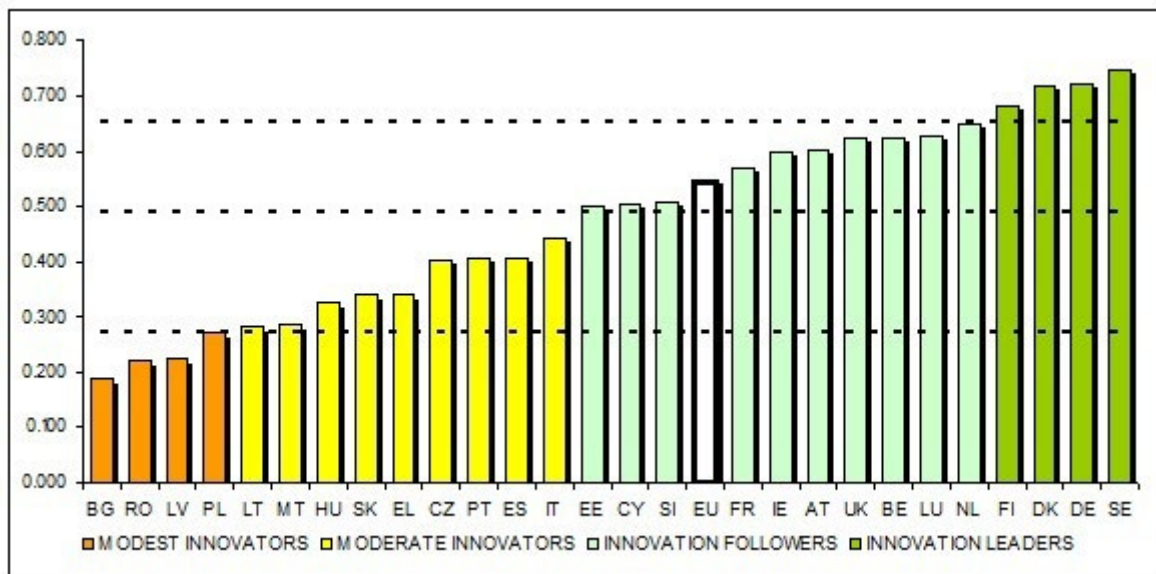
Περισσότερο συγκεκριμένα, ο πίνακας επιδόσεων καινοτομίας της Ένωσης για το 2013 βασίζεται σε **24 δείκτες** που έχουν ομαδοποιηθεί σε τρεις (3) βασικές κατηγορίες και σε οκτώ (8) διαστάσεις:

- **«Καταλύτες»**, δηλαδή τα βασικά στοιχεία που καθιστούν δυνατή την καινοτομία (ανθρώπινοι πόροι, ανοικτά, άριστα και ελκυστικά συστήματα έρευνας, χρηματοδότηση και υποστήριξη).
- **«Δραστηριότητες επιχειρήσεων»**, που ενσωματώνουν προσπάθειες καινοτομίας στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις (επενδύσεις επιχειρήσεων, συνδέσεις και επιχειρηματικότητα, περιουσιακά στοιχεία διανοητικής ιδιοκτησίας).
- **«Αποτελέσματα»**, που δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο οι προσπάθειες αυτές μετατρέπονται σε

πλεονεκτήματα για την οικονομία στο σύνολό της (παραγωγή καινοτομίας και οικονομικά αποτελέσματα, συμπεριλαμβανομένης της απασχόλησης).

Στον πίνακα επιδόσεων της Ένωσης για το 2013, τα κράτη μέλη κατατάσσονται στις ακόλουθες τέσσερις ομάδες χωρών:

- Πρωτοπόροι καινοτομίας: Σουηδία, Γερμανία, Δανία και Φινλανδία, που παρουσιάζουν επιδόσεις πολύ υψηλότερες από τον μέσο όρο της Ε.Ε.
- Χώρες με καλές επιδόσεις καινοτομίας: Κάτω Χώρες, Λουξεμβούργο, Βέλγιο, Ηνωμένο Βασίλειο, Αυστρία, Ιρλανδία, Γαλλία, Σλοβενία, Κύπρος και Εσθονία, που έχουν επιδόσεις υψηλότερες από τον μέσο όρο της Ε.Ε.
- Χώρες με μέτριες επιδόσεις καινοτομίας: Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Τσεχική Δημοκρατία, Ελλάδα, Σλοβακία, Ουγγαρία, Μάλτα και Λιθουανία, που έχουν επιδόσεις χαμηλότερες από το μέσο όρο της Ε.Ε.
- Χώρες με χαμηλές επιδόσεις καινοτομίας: Πολωνία, Λετονία, Ρουμανία και Βουλγαρία, που έχουν επιδόσεις πολύ χαμηλότερες από τον μέσο όρο της Ε.Ε.

Διάγραμμα 1: Επιδόσεις καινοτομίας των κρατών μελών της Ε.Ε.

Σημ.: Ο μέσος όρος επιδόσεων αποτιμάται με τη χρήση σύνθετου δείκτη, που βασίζεται σε δεδομένα 24 δεικτών, με τιμή από 0 για τις χαμηλότερες δυνατές επιδόσεις έως 1 για τις υψηλότερες δυνατές επιδόσεις. Ο μέσος όρος επιδόσεων απεικονίζει τις επιδόσεις των ετών 2010/2011 (λόγω καθυστερήσεων της διάθεσης των δεδομένων).

Ο πίνακας επιδόσεων δείχνει μια πιο καινοτόμο Ε.Ε., αλλά το χάσμα μεταξύ των χωρών διευρύνεται, αναφορικά με την καινοτομία, οι επιδόσεις της οποίας ωστόσο συνολικά καταγράφουν βελτίωση. Οι επιδόσεις καινοτομίας στην Ε.Ε. βελτιώθηκαν από έτος σε έτος, παρά τη συνεχιζόμενη οικονομική κρίση, αλλά το καινοτομικό χάσμα μεταξύ των κρατών μελών εξακολουθεί να διευρύνεται. Ενώ οι πλέον καινοτόμοι χώρες βελτίωσαν περαιτέρω τις επιδόσεις τους, άλλες δεν σημειώνουν πρόοδο.

Η συνολική κατάταξη στην Ε.Ε. παραμένει σχετικά σταθερή, με τη Σουηδία στην κορυφή, ακολουθούμενη από τη Γερμανία, τη Δανία και τη Φινλανδία. Η Εσθονία, η Λιθουανία και η Λετονία είναι οι χώρες που σημείωσαν τη μεγαλύτερη βελτίωση από το περασμένο έτος. Παράγοντες ανάπτυξης της καινοτομίας στην Ε.Ε. αποτελούν οι ΜμΕ και η εμπορική εκμετάλλευση των καινοτομιών, καθώς και τα άριστα ερευνητικά συστήματα. Ωστόσο, η μείωση των επενδύσεων των επιχειρήσεων και των επενδύσεων σε κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου κατά τα έτη 2008-2012 επηρέασε αρνητικά τις επιδόσεις στον τομέα της καινοτομίας.

Στους μέτριους καινοτόμους, με κάτω του μέσου όρου επιδόσεις, συγκαταλέγεται η Ελλάδα. Ειδικά για την Ελλάδα καταγράφεται σχετική δυναμική καινοτομιών, αλλά και σχετικές αδυναμίες στη χρηματοδότηση και την υποστήριξη και την κατοχύρωση της πνευματικής ιδιοκτησίας. Παρατηρείται μεγάλη αύξηση για κοινοτικά σχέδια και υποδείγματα, ενώ παράλληλα καταγράφεται σχετικά μεγάλη μείωση των επενδύσεων επιχειρηματικού κινδύνου και των εξαγωγών υπηρεσιών έντασης γνώσης. Οι αναπτυξιακές επιδόσεις σε ανοικτά,

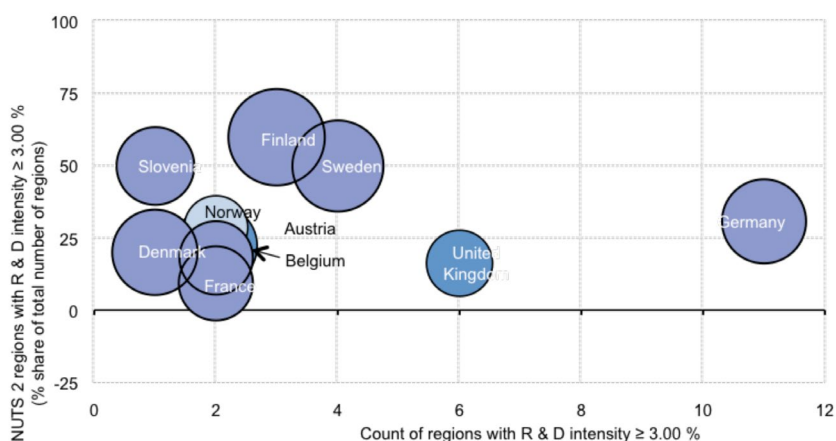
άριστα και ελκυστικά συστήματα έρευνας και πνευματικής ιδιοκτησίας είναι πολύ άνω του μέσου όρου. Οι επιδόσεις στη χρηματοδότηση, την υποστήριξη και τις οικονομικές συνέπειες, αντίθετα, είναι κατά πολύ κάτω του μέσου όρου.

Οι πιο καινοτόμες χώρες της Ε.Ε. παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά όσον αφορά τα πλεονεκτήματα των εθνικών τους συστημάτων έρευνας και καινοτομίας, μεταξύ των οποίων ο βασικός ρόλος των επιχειρήσεων και του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις προσπάθειες καινοτομίας. Οι επιχειρηματικοί τομείς όλων των πρωτοπόρων της καινοτομίας παρουσιάζουν πολύ καλές επιδόσεις όσον αφορά τις δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη και τις αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Χαρακτηρίζονται επίσης από έναν πολύ αναπτυγμένο τομέα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και από ισχυρούς δεσμούς μεταξύ βιομηχανίας και επιστήμης.

Περισσότερο αναλυτικά, οι ακόλουθοι πίνακες παρουσιάζουν την κατάταξη των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναφορικά με τους σημαντικότερους δείκτες οι οποίοι καταδεικνύουν τη συγκριτική θέση της κάθε χώρας σχετικά με τις καινοτομικές δραστηριότητες και την καινοτομική επιχειρηματικότητα:

	Ποσοστό περιφερειών με ένταση E&A ≥ 3.00 %	Μέση Εθνική ένταση E&A
Βέλγιο	18.2	2.21
Δανία	20.0	2.98
Γερμανία	30.6	2.89
Γαλλία	9.1	2.25
Αυστρία	22.2	2.77
Σλοβενία	50.0	2.47
Φινλανδία	60.0	3.80
Σουηδία	50.0	3.39
Ηνωμένο Βασίλειο	16.2	1.78
Νορβηγία	28.6	1.65

Πίνακας 5.4: Ένταση E&A (2011) Πηγή: European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013

Διάγραμμα 2: Ένταση E&A (2011) Πηγή: European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013

Σημαντικές διαφορές παρατηρούνται επίσης αναφορικά με τη διεθνή ανταγωνιστικότητα των χωρών της διευρυμένης πλέον Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όπως παρουσιάζεται στον ακόλουθο πίνακα, κράτη μέλη της Ε.Ε. όπως η Σουηδία, η Δανία και η Γερμανία καταλαμβάνουν θέσεις στην πρώτη πεντάδα των πλέον ανταγωνιστικών οικονομιών σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ κράτη μέλη όπως η Ελλάδα, η Ρουμανία και η Βουλγαρία καταλαμβάνουν χαμηλές θέσεις, αντίστοιχα.

	Summary Innovation Index	Human resources	Research systems	Finance and support	Firm investments	Linkages & entrepreneurship	Intellectual assets	Innovators	Economic effects
	«2013»	«2013»	«2013»	«2013»	«2013»	«2013»	«2013»	«2013»	«2013»
E.E.	0.554	0.583	0.539	0.558	0.417	0.550	0.564	0.549	0.595
Βέλγιο	0.627	0.653	0.735	0.563	0.451	0.814	0.531	0.672	0.580
Βουλγαρία	0.188	0.440	0.133	0.057	0.133	0.121	0.255	0.047	0.216
Τσεχία	0.422	0.571	0.253	0.400	0.389	0.450	0.306	0.491	0.490
Δανία	0.728	0.635	0.822	0.717	0.543	0.836	0.840	0.702	0.669
Γερμανία	0.709	0.633	0.491	0.613	0.650	0.742	0.805	0.914	0.728
Εσθονία	0.502	0.577	0.364	0.794	0.545	0.610	0.536	0.494	0.378
Ιρλανδία	0.606	0.795	0.658	0.364	0.314	0.580	0.391	0.749	0.775
Ελλάδα	0.384	0.524	0.303	0.172	0.237	0.498	0.130	0.567	0.520
Ισπανία	0.414	0.410	0.516	0.402	0.227	0.325	0.442	0.354	0.501
Γαλλία	0.571	0.675	0.672	0.604	0.354	0.517	0.503	0.598	0.591
Κροατία	0.443	0.420	0.394	0.306	0.292	0.430	0.507	0.512	0.516
Ιταλία	0.501	0.618	0.353	0.216	0.477	0.730	0.481	0.370	0.542
Κύπρος	0.221	0.554	0.089	0.392	0.105	0.134	0.225	0.116	0.225
Λετονία	0.289	0.686	0.175	0.546	0.398	0.254	0.176	0.189	0.193
Λιθουανία	0.646	0.524	0.751	0.686	0.237	0.640	0.689	0.824	0.666
Λουξεμβούργο	0.351	0.466	0.201	0.341	0.268	0.248	0.260	0.316	0.567
Ουγγαρία	0.319	0.261	0.175	0.206	0.360	0.248	0.413	0.347	0.397
Μάλτα	0.629	0.647	0.808	0.674	0.413	0.766	0.652	0.590	0.501
Ολλανδία	0.599	0.614	0.542	0.482	0.493	0.774	0.810	0.559	0.464
Αυστρία	0.279	0.567	0.128	0.418	0.343	0.126	0.274	0.127	0.305
Πολωνία	0.410	0.387	0.463	0.458	0.274	0.436	0.355	0.545	0.372
Πορτογαλία	0.237	0.460	0.115	0.187	0.128	0.117	0.100	0.214	0.434
Ρουμανία	0.513	0.700	0.395	0.515	0.599	0.659	0.482	0.415	0.462
Σλοβενία	0.328	0.614	0.158	0.361	0.232	0.325	0.148	0.301	0.454
Σλοβακία	0.684	0.829	0.561	0.767	0.621	0.701	0.702	0.651	0.657
Φινλανδία	0.750	0.869	0.803	0.741	0.655	0.813	0.787	0.788	0.600
Σουηδία	0.613	0.767	0.784	0.623	0.485	0.840	0.485	0.334	0.618
Ηνωμένο Βασίλειο	0.306	0.579	0.157	0.289	0.220	0.401	0.137	0.357	0.316
Τουρκία	0.224	0.098	0.185	0.371	0.093	0.270	0.126	0.444	0.264
Ισλανδία	0.593	0.350	0.821	0.969	0.537	0.891	0.376	0.731	0.507
Νορβηγία	0.480	0.635	0.889	0.533	0.194	0.529	0.323	0.445	0.349
Ελβετία	0.835	0.837	1.000	0.591	0.952	0.785	0.915	0.765	0.781
Σερβία	0.358	0.405	0.116	0.608	0.334	0.357	0.026	0.530	0.451

Πίνακας 5.5: Κατάταξη Καινοτομίας 2013 Πηγή: European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013

Οι επιδόσεις καινοτομίας στην Ε.Ε. βελτιώθηκαν από έτος σε έτος, παρά τη συνεχιζόμενη οικονομική κρίση, αλλά το καινοτομικό χάσμα μεταξύ των κρατών μελών εξακολουθεί να διευρύνεται. Αυτό προκύπτει από τον πίνακα επιδόσεων της Ένωσης για την καινοτομία του 2013, μια κατάταξη των κρατών μελών της Ε.Ε. που εκδίδεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ενώ οι πλέον καινοτόμοι χώρες βελτίωσαν περαιτέρω τις επιδόσεις τους, άλλες δεν σημειώνουν πρόοδο. Η συνολική κατάταξη στην Ε.Ε. παραμένει σχετικά σταθερή με τη Σουηδία στην κορυφή, ακολουθούμενη από τη Γερμανία, τη Δανία και τη Φινλανδία. Η Εσθονία, η Λιθουανία και η Λετονία είναι οι χώρες που σημείωσαν τη μεγαλύτερη βελτίωση από το περασμένο έτος. Παράγοντες ανάπτυξης της καινοτομίας στην Ε.Ε. αποτελούν οι ΜμΕ και η εμπορική εκμετάλλευση των καινοτομιών, καθώς και τα άριστα ερευνητικά συστήματα.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ε.Ε.	0.66	0.65	0.66	0.68	0.75	0.75	0.74	0.75
Βέλγιο	0.56	0.55	0.55	0.61	0.66	0.67	0.67	0.70
Βουλγαρία	0.36	0.33	0.31	0.32	0.36	0.29	0.26	0.24
Τσεχία	0.49	0.52	0.56	0.53	0.58	0.58	0.72	0.87
Δανία	--	--	0.76	0.84	0.95	0.98	1.00	1.02
Γερμανία	0.76	0.76	0.76	0.83	0.92	0.93	0.94	0.96
Εσθονία	0.50	0.61	0.54	0.70	0.76	0.79	0.85	0.90
Ιρλανδία	0.43	0.42	0.44	0.51	0.54	0.53	0.51	0.53
Ελλάδα	--	--	--	--	--	--	0.43	0.45
Ισπανία	0.52	0.53	0.55	0.61	0.67	0.67	0.64	0.61
Γαλλία	0.77	0.75	0.75	0.77	0.84	0.79	0.78	0.78
Κροατία	0.51	0.47	0.47	0.50	0.50	0.42	0.42	0.41
Ιταλία	0.52	0.53	0.52	0.52	0.55	0.53	0.53	0.53
Κύπρος	0.29	0.30	0.31	0.29	0.33	0.35	0.35	0.34
Λετονία	0.34	0.35	0.40	0.46	0.29	0.38	0.50	0.51
Λιθουανία	0.60	0.57	0.58	0.60	0.64	0.56	0.68	0.66
Λουξεμβούργο	0.21	0.24	0.26	0.36	0.42	0.49	--	--
Ουγγαρία	0.50	0.50	0.47	0.45	0.47	0.45	0.44	0.43
Μάλτα	0.19	0.21	0.19	0.19	0.20	0.24	0.24	0.33
Ολλανδία	0.90	0.87	0.85	0.88	0.96	0.97	0.89	0.93
Αυστρία	0.74	0.72	0.73	0.81	0.85	0.88	0.85	0.88
Πολωνία	0.39	0.38	0.39	0.41	0.48	0.53	0.53	0.56
Πορτογαλία	0.39	0.42	0.46	0.63	0.72	0.69	0.68	0.68
Ρουμανία	0.20	0.23	0.31	0.41	0.28	0.28	0.31	0.30
Σλοβενία	--	--	--	--	--	--	0.64	0.63
Σλοβακία	0.25	0.28	0.28	0.27	0.28	0.36	0.43	0.48
Φινλανδία	0.99	0.97	0.94	0.94	1.10	1.16	1.10	1.09
Σουηδία	0.96	0.93	0.92	0.95	1.06	1.06	1.05	1.08
Ηνωμένο Βασίλειο	0.62	0.62	0.62	0.62	0.68	0.65	0.61	0.60
Τουρκία	0.39	0.37	0.43	0.41	0.51	0.49	0.49	--

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ισλανδία	1.26	1.32	1.16	1.14	1.39	--	1.07	--
Νορβηγία	--	--	0.76	0.74	0.85	0.82	0.79	0.79
Ελβετία	--	0.66	--	0.71	--	0.79	--	--
Σερβία	--	--	0.35	0.38	0.78	0.70	0.70	0.72

Πίνακας 5.6: Δημόσια δαπάνη σε E&A, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Πηγή: European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΕΕ	:	:	:	:	11	12	12	14	14	15	14	15
Βέλγιο	7	6	9	8	11	:	11	18	13	14	:	:
Βουλγαρία	:	4	:	0	1	1	1	2	2	3	3	3
Τσεχία	6	6	8	7	9	15	15	19	25	24	26	29
Δανία	8	12	:	17	22	:	:	17	:	:	:	16
Γερμανία	:	11	13	14	11	:	15	18	17	17	14	13
Εσθονία	:	3	2	:	:	:	:	11	10	13	12	18
Ιρλανδία	17	18	20	17	19	21	26	24	17	21	50	52
Ελλάδα	1	2	2	3	2	3	:	:	4	:	2	2
Ισπανία	2	3	3	7	9	8	9	11	11	14	14	15
Γαλλία	:	:	:	:	:	12	13	13	14	14	14	15
Κροατία	:	:	:	:	3	4	14	9	12	17	11	13
Ιταλία	2	3	2	2	2	:	4	5	5	6	7	7
Κύπρος	:	:	0	2	1	1	1	1	1	5	5	8
Λετονία	:	:	1	1	2	7	5	7	6	7	8	8
Λιθουανία	:	2	2	5	5	8	9	14	12	12	11	7
Λουξεμβούργο	:	:	:	:	:	:	:	:	:	23	:	:
Ουγγαρία	:	:	3	7	6	15	14	16	19	19	16	20
Μάλτα	:	:	:	:	:	22	13	:	14	13	13	9
Ολλανδία	:	:	:	:	11	14	12	14	11	13	13	12
Αυστρία	6	7	7	10	11	13	11	13	14	13	12	13
Πολωνία	:	3	4	6	6	9	7	8	11	10	11	12
Πορτογαλία	2	5	:	8	7	12	12	12	11	12	12	:
Ρουμανία	:	:	:	1	2	2	2	4	3	4	6	6
Σλοβενία	:	:	:	9	9	:	12	10	9	13	11	:
Σλοβακία	:	:	0	0	3	8	11	11	16	12	18	13
Φινλανδία	11	13	14	14	15	16	18	18	20	18	16	19
Σουηδία	12	:	:	14	14	13	18	18	19	20	14	18

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ηνωμένο Βασίλειο	12	14	16	17	19	21	15	16	18	19	18	20
Τουρκία	6	:	:	8	:	:	:	18	:	14	:	:
Ισλανδία	6	8	15	14	18	22	21	21	18	18	19	19
Νορβηγία	:		:		:	:	:	1	:	:	:	:
Ελβετία	:		:		4	:	:	:		:	:	:
Σερβία												

Πίνακας 5.7: Ποσοστό του τζίρου των επιχειρήσεων, προερχόμενο από ηλεκτρονικό εμπόριο Πηγή: *European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013*

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ε.Ε.	13.9	--	13.3	--	13.3	--	14.4	--
Βέλγιο	12.9	--	13.6	--	9.5	--	12.4	--
Βουλγαρία	12.5	--	10.3	--	14.2	--	7.6	--
Τσεχία	15.5	--	14.6	--	18.7	--	15.3	--
Δανία	11.0	--	7.8	--	11.4	--	15.0	--
Γερμανία	17.6	--	19.2	--	17.4	--	15.5	--
Εσθονία	11.9	--	13.7	--	10.2	--	12.3	--
Ιρλανδία	10.1	--	12.6	--	11.0	--	9.3	--
Ελλάδα	11.0	--	25.6	--	--	--	--	--
Ισπανία	13.8	--	15.9	--	15.9	--	19.0	--
Γαλλία	11.7	--	--	--	13.2	--	14.7	--
Κροατία	--	--	13.0	--	14.4	--	10.5	--
Ιταλία	11.9	--	9.1	--	11.8	--	14.9	--
Κύπρος	5.6	--	12.3	--	16.1	--	14.7	--
Λετονία	5.1	--	3.3	--	5.9	--	3.1	--
Λιθουανία	9.7	--	12.4	--	9.6	--	6.6	--
Λουξεμβούργο	15.6	--	12.4	--	8.9	--	8.3	--
Ουγγαρία	6.7	--	10.5	--	16.4	--	13.7	--
Μάλτα	22.2	--	28.6	--	15.2	--	7.4	--
Ολλανδία	8.4	--	10.9	--	8.9	--	10.4	--
Αυστρία	10.6	--	13.6	--	11.2	--	11.9	--
Πολωνία	13.5	--	10.1	--	9.8	--	8.0	--
Πορτογαλία	10.0	--	13.3	--	15.6	--	14.3	--
Ρουμανία	16.6	--	18.5	--	14.9	--	14.3	--
Σλοβενία	14.3	--	13.3	--	16.3	--	10.6	--

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Σλοβακία	19.2	--	16.7	--	15.8	--	23.3	--
Φινλανδία	14.9	--	15.7	--	15.6	--	15.3	--
Σουηδία	13.4	--	--	--	9.2	--	8.4	--
Ηνωμένο Βασίλειο	13.9	--	8.5	--	7.3	--	--	--
Τουρκία	--	--	15.8	--	--	--	--	--
Ισλανδία	12.7	--	--	--	--	--	6.1	--
Νορβηγία	7.2	--	4.8	--	3.3	--	6.1	--
Ελβετία	10.7	--	--	--	24.9	--	16.1	--
Σερβία	--	--	--	--	10.0	--	11.7	--

Πίνακας 5.8: Πωλήσεις τεχνολογικά νέων ή βελτιωμένων προϊόντων ως % των συνολικών πωλήσεων. Πηγή: European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
E.E.	-0.2	0.2	0.2	1.0	1.3	1.0	1.2	1.3
Βέλγιο	1.1	1.8	1.6	1.7	1.2	1.5	2.4	2.3
Βουλγαρία	-9.9	-9.3	-7.8	-7.4	-6.0	-4.8	-4.8	-5.2
Τσεχία	3.0	3.7	3.5	3.8	3.5	3.4	3.9	3.8
Δανία	-3.6	-4.6	-4.2	-3.5	-3.3	-3.8	-2.8	-3.3
Γερμανία	8.0	7.8	8.5	8.9	7.7	7.8	8.5	9.2
Εσθονία	-4.6	-3.8	-4.2	-2.8	-1.5	-3.0	-2.7	-2.9
Ιρλανδία	-1.2	-0.9	-1.3	1.3	2.4	2.4	2.5	2.0
Ελλάδα	-5.4	-5.6	-5.5	-3.8	-5.7	-4.2	-5.7	-5.4
Ισπανία	1.4	1.7	1.6	2.0	1.9	2.6	3.1	3.3
Γαλλία	4.9	5.1	4.7	5.3	4.8	4.8	4.7	5.2
Κροατία	-2.5	-2.3	-1.2	0.2	-0.4	2.1	3.0	1.0
Ιταλία	3.3	4.5	4.4	5.0	4.1	4.0	4.8	--
Κύπρος	3.8	1.8	0.6	-0.1	1.1	0.7	1.5	2.4
Λετονία	-10.5	-9.6	-8.9	-6.1	-2.8	-5.0	-5.4	-4.9
Λιθουανία	-5.8	-5.8	-5.1	-2.3	-1.6	-1.1	-1.3	-0.8
Λουξεμβούργο	-5.1	-4.3	-5.2	-5.5	-3.6	-4.4	-3.9	-4.4
Ουγγαρία	4.6	5.7	4.5	5.2	6.1	6.0	5.8	5.6
Μάλτα	7.7	7.5	9.5	10.7	9.6	3.2	0.9	3.4
Ολλανδία	0.0	-0.1	0.3	0.0	0.3	0.5	1.7	0.9
Αυστρία	1.6	2.4	2.2	2.7	2.3	2.6	3.2	3.5
Πολωνία	-2.0	-0.9	-0.4	0.3	0.5	0.4	0.9	0.6
Πορτογαλία	-2.4	-1.5	-1.7	-1.3	-3.0	-3.5	-1.2	-0.3
Ρουμανία	-7.3	-6.0	-4.4	-2.3	0.6	0.3	0.4	0.4

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Σλοβενία	3.7	4.0	4.2	4.8	5.8	6.1	6.1	6.5
Σλοβακία	0.3	0.9	2.2	3.2	3.3	4.0	4.4	3.9
Φινλανδία	1.4	1.4	1.7	3.6	2.4	2.0	1.7	1.2
Σουηδία	1.9	2.4	1.8	2.0	2.3	1.8	1.9	1.8
Ηνωμένο Βασίλειο	4.5	6.9	2.7	3.1	3.8	3.0	3.2	4.2
Τουρκία	-4.8	-2.9	-2.0	-0.8	-3.9	-2.8	-2.2	-3.1
Ισλανδία	-16.8	-17.7	-13.2	-12.9	-12.0	-12.7	-13.6	-15.0
Νορβηγία	-18.4	-18.3	-17.5	-17.7	-16.7	-16.5	-17.4	-17.4
Ελβετία	7.0	7.6	7.6	8.3	8.2	8.0	8.4	8.1
Σερβία	--	--	--	--	--	--	--	-3.5

Πίνακας 5.9: Συνεισφορά των καινοτομικών επιχειρήσεων στο εμπορικό ισοζύγιο. Πηγή: *European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013*

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
E.E.	42.2	43.1	44.4	45.2	45.8	45.0	45.7	45.3
Βέλγιο	42.0	41.9	42.7	37.6	40.1	41.7	41.9	42.3
Βουλγαρία	11.7	15.0	16.7	20.5	22.5	21.9	25.2	25.5
Τσεχία	20.8	31.6	29.7	29.3	30.1	29.3	27.3	29.2
Δανία	63.0	65.1	67.0	67.0	67.4	61.6	64.3	65.1
Γερμανία	48.6	49.7	51.0	53.9	55.1	53.1	55.8	55.6
Εσθονία	29.8	30.3	33.2	37.5	36.9	36.8	37.3	36.4
Ιρλανδία	--	--	--	--	--	71.3	72.7	71.4
Ελλάδα	--	--	--	--	55.8	50.6	53.0	--
Ισπανία	--	--	--	24.0	22.7	22.5	21.5	21.6
Γαλλία	--	--	--	30.7	29.8	31.2	33.7	33.7
Κροατία	13.9	14.8	14.8	16.8	16.0	14.0	15.8	17.3
Ιταλία	20.0	21.6	23.7	23.9	27.3	24.7	28.4	27.5
Κύπρος	34.9	33.2	35.2	41.2	47.1	47.5	48.5	42.9
Λετονία	35.7	35.3	35.3	34.6	34.9	35.8	35.1	32.8
Λιθουανία	14.9	14.3	12.3	11.8	12.2	15.6	13.8	12.5
Λουξεμβούργο	75.4	78.4	81.3	81.8	78.9	76.7	77.4	75.3
Ουγγαρία	--	21.0	23.5	26.0	25.9	26.1	26.5	26.3
Μάλτα	12.5	12.0	15.4	17.8	14.5	13.4	13.7	11.2
Ολλανδία	36.3	37.3	35.2	33.9	32.4	30.7	26.3	28.8
Αυστρία	19.3	21.8	22.7	24.0	22.8	23.1	22.3	23.8
Πολωνία	21.5	22.6	23.2	22.2	24.5	26.1	26.1	28.3

Πορτογαλία	21.1	22.8	26.5	28.5	28.7	28.9	29.0	30.1
Ρουμανία	--	41.0	44.9	43.8	42.0	44.9	43.3	45.2
Σλοβενία	18.4	18.6	17.7	18.9	23.8	21.7	20.8	21.4
Σλοβακία	--	15.5	19.8	22.1	21.4	19.0	19.7	22.1
Φινλανδία	--	--	--	23.8	39.7	37.7	36.4	34.9
Σουηδία	42.0	41.2	41.2	40.4	40.7	42.3	39.9	39.8
Ηνωμένο Βασίλειο	58.3	57.7	58.6	60.5	62.5	64.2	61.1	61.2
Τουρκία	--	--	--	16.6	18.7	18.5	21.0	21.9
Ισλανδία	--	--	--	--	--	53.1	51.6	51.0
Νορβηγία	45.0	47.7	50.1	46.9	48.9	49.4	--	--
Ελβετία	34.7	37.4	37.3	38.4	34.2	30.5	26.6	25.1
Σερβία	59.7	55.0	60.2	47.0	45.6	45.2	48.2	46.5

Πίνακας 5.10: Εξαγωγές έντασης τεχνολογίας, ως % των συνολικών εξαγωγών. Πηγή: European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013

Συμπερασματικά, η σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες επιβεβαιώνει τη θέση της Ελβετίας ως του μέγιστου πρωτοπόρου καινοτομίας που έχει συνεχώς καλύτερες επιδόσεις από όλες τις χώρες της Ε.Ε. Σε διεθνές επίπεδο, τα πλέον πρόσφατα αποτελέσματα δείχνουν και πάλι ότι η Νότια Κορέα, οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία έχουν το προβάδισμα στις επιδόσεις απέναντι στην Ε.Ε.

Το προβάδισμα της Νότιας Κορέας στις επιδόσεις καινοτομίας απέναντι στην Ε.Ε. αυξάνεται, αλλά από το 2008 η Ε.Ε. κατόρθωσε να καλύψει σχεδόν κατά το ήμισυ το χάσμα που τη χωρίζει από τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία. Η Ε.Ε. εξακολουθεί να υστερεί σε σχέση με τους πρωτοπόρους σε παγκόσμιο επίπεδο, ιδίως όσον αφορά τις δαπάνες E&A των επιχειρήσεων, τις συν-δημοσιεύσεις ιδιωτικού και δημόσιου τομέα και τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, καθώς και την καινοτομία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η Ε.Ε. εξακολουθεί να έχει καλύτερες επιδόσεις από την Αυστραλία, τον Καναδά, τη Βραζιλία, τη Ρωσία, την Ινδία, την Κίνα και τη Νότια Αφρική.

Αυτό το προβάδισμα μειώθηκε σε σχέση με την Κίνα, παρέμεινε σταθερό σε σχέση με τις άλλες χώρες BRICS και έχει αυξηθεί σε σχέση με την Αυστραλία και τον Καναδά.

Η παροχή κινήτρων και γνώσεων στις επιχειρήσεις σε θέματα πωλήσεων, π.χ. μέσα από ημερίδες ή έργα που θα έχουν σαν αντικείμενο την ανάπτυξη καινοτόμων μεθόδων πώλησης και διανομής, θα συμβάλει στην αύξηση της καινοτομίας εμπορίας και κατ' επέκταση της μη τεχνολογικής καινοτομίας.

Προκειμένου να αυξηθεί το ποσοστό των (τεχνολογικών) καινοτομιών που εισάγονται με επιτυχία στην αγορά από τις επιχειρήσεις της βιομηχανίας θα πρέπει να ληφθούν αποφάσεις σχετικές με τον περιορισμό των παραγόντων που παρεμποδίζουν τις δραστηριότητες καινοτομίας τους. Αυτό συνεπάγεται:

- Τη διαμόρφωση του κατάλληλου νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου.
- Την εντατικοποίηση της χρηματοδότηση των επιχειρήσεων.
- Την ανάληψη δράσεων για την επιμόρφωση των απασχολούμενων σε θέματα που αφορούν την καινοτομία, την τεχνολογία και την αγορά.

Τα μέτρα που θα εφαρμοστούν για τις επιχειρήσεις της βιομηχανίας αναφορικά με την τόνωση της καινοτομίας εμπορίας πρέπει να επεκταθούν και στις επιχειρήσεις των υπηρεσιών, παρ' ότι για αυτές τις επιχειρήσεις το επίπεδο της μη τεχνολογικής καινοτομίας παρουσίασε αύξηση σε σχέση με την περίοδο 1998-2000.

Ειδικά για τις επιχειρήσεις των υπηρεσιών, θα πρέπει να επιδιωχθεί και να ενθαρρυνθεί η σύναψη περισσότερων συνεργασιών για δραστηριότητες καινοτομίας, όπως και η στον μέγιστο δυνατό βαθμό αξιοποίηση από αυτές των πηγών πληροφοριών για δραστηριότητες καινοτομίας. Για την επίτευξη αυτού του στόχου απαραίτητη δράση αποτελεί η ενημέρωση των υπεύθυνων των επιχειρήσεων για τα οφέλη που αποφέρει στην καινοτομική δραστηριότητά τους η αξιοποίηση της συνεργασίας και των πληροφοριών που προέρχεται από εξωεταιρικούς φορείς, ακόμα κι αν αυτοί ανήκουν στον ίδιο όμιλο.

Η αύξηση της δημόσιας χρηματοδότησης για τις επιχειρήσεις των υπηρεσιών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να αντεπεξέλθουν σε μεγαλύτερο βαθμό στις δαπάνες που συνεπάγεται η ανάληψη δραστηριοτήτων καινοτομίας. Ένα τέτοιο μέτρο θα συμβάλει στην αύξηση της παραγωγής καινοτόμων προϊόντων και των εσόδων από πωλήσεις καινοτόμων προϊόντων.

Η ενθάρρυνση των επιχειρήσεων και των δύο κλάδων να αναπτύξουν δραστηριότητες E&TA στο εσωτερικό τους αναμένεται να έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση του αποθέματος γνώσεων των επιχειρήσεων που ακολούθως μπορεί να οδηγήσει στην εισαγωγή περισσότερων καινοτομιών στην αγορά.

Στο πλαίσιο της ενημέρωσης των υπευθύνων των επιχειρήσεων σε θέματα καινοτομίας, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στη μεγιστοποίηση των αποτελεσμάτων της τεχνολογικής καινοτομίας. Η εισαγωγή καινοτομιών θα συνεισφέρει:

- Στη βελτίωση της ποιότητας και των αποτελεσμάτων της παραγωγικής διαδικασίας.
- Στη μείωση του κόστους ανά παραγόμενη μονάδα.
- Στην εξάπλωση σε νέες αγορές που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για περαιτέρω ανάπτυξη του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και κατ' επέκταση της καινοτομικής δραστηριότητας.

Οι βασικές πηγές χρηματοδότησης για την έρευνα και τεχνολογία στην Ε.Ε. είναι κυρίως η δημόσια και η ιδιωτική χρηματοδότηση. Πιο συγκεκριμένα:

- Η δημόσια χρηματοδότηση, η οποία περιλαμβάνει τα κονδύλια από τον τακτικό προϋπολογισμό και το πρόγραμμα δημόσιων επενδύσεων, τα προγράμματα που χρηματοδοτούνται από τα διαρθρωτικά ταμεία και τα κοινοτικά προγράμματα για E&TA. Η σημασία του δημόσιου τομέα επικεντρώνεται κυρίως στο περιβάλλον που δημιουργεί μέσω του γενικότερου προγραμματισμού και ρυθμιστικού πλαισίου. Η Κρατική Χρηματοδότηση της E&TA (ΚΧΕΤΑ) αναφέρεται στα κονδύλια που προέρχονται από τον τακτικό προϋπολογισμό και το πρόγραμμα δημόσιων επενδύσεων, συμπεριλαμβανομένων και των κοινοτικών κονδυλίων για E&TA, και διατίθενται για τη χρηματοδότηση δραστηριοτήτων E&TA. Η δημόσια χρηματοδότηση της καινοτομίας έχει σαν μακροπρόθεσμο σκοπό την επίτευξη των στόχων που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση για τα κράτη μέλη της αναφορικά με την καινοτομία με την παροχή οικονομικών κινήτρων στις επιχειρήσεις.
- Η ιδιωτική χρηματοδότηση. Ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο παίζει και ο ιδιωτικός τομέας στο επίπεδο των σύγχρονων δικτύων και υπηρεσιών.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ε.Ε.	1.14	1.17	1.17	1.21	1.24	1.24	1.29	1.31
Βέλγιο	1.24	1.29	1.32	1.34	1.34	1.41	1.52	1.52
Βουλγαρία	0.10	0.12	0.14	0.15	0.16	0.30	0.30	0.39
Τσεχία	0.73	0.77	0.80	0.76	0.76	0.81	0.91	1.01
Δανία	--	--	1.80	1.99	2.21	2.01	1.96	1.96
Γερμανία	1.74	1.78	1.77	1.86	1.91	1.88	1.96	1.95
Εσθονία	0.42	0.50	0.51	0.55	0.63	0.81	1.50	1.25
Ιρλανδία	0.82	0.83	0.85	0.94	1.15	1.16	1.14	1.20
Ελλάδα	--	--	--	--	--	--	0.23	0.24
Ισπανία	--	--	--	0.74	0.72	0.72	0.71	0.68
Γαλλία	--	1.33	1.31	1.33	1.40	1.42	1.44	1.45
Κροατία	0.36	0.27	0.33	0.40	0.34	0.33	0.34	0.34
Ιταλία	0.55	0.55	0.61	0.65	0.67	0.68	0.69	0.69
Κύπρος	0.09	0.10	0.10	0.10	0.10	0.09	0.07	0.06
Λετονία	0.23	0.35	0.19	0.15	0.17	0.22	0.19	0.15
Λιθουανία	0.15	0.22	0.23	0.19	0.20	0.23	0.24	0.24

Λουξεμβούργο	1.35	1.43	1.32	1.29	1.32	1.02	1.00	1.00
Ουγγαρία	0.41	0.49	0.49	0.53	0.67	0.70	0.76	0.85
Μάλτα	0.37	0.40	0.37	0.36	0.34	0.41	0.48	0.50
Ολλανδία	--	--	--	--	--	--	1.14	1.22
Αυστρία	1.72	1.72	1.77	1.85	1.84	1.91	1.90	1.95
Πολωνία	0.18	0.18	0.17	0.19	0.19	0.20	0.23	0.33
Πορτογαλία	0.30	0.46	0.60	0.75	0.78	0.73	0.71	0.70
Ρουμανία	0.20	0.22	0.22	0.17	0.19	0.18	0.18	0.12
Σλοβενία	--	--	--	--	--	--	1.83	2.16
Σλοβακία	0.25	0.21	0.18	0.20	0.20	0.27	0.25	0.34
Φινλανδία	2.46	2.48	2.51	2.75	2.81	2.72	2.68	2.44
Σουηδία	2.59	2.75	2.51	2.74	2.55	2.33	2.33	2.31
Ηνωμένο Βασίλειο	1.04	1.06	1.09	1.09	1.10	1.08	1.13	1.14
Τουρκία	0.20	0.21	0.30	0.32	0.34	0.36	0.37	--
Ισλανδία	1.43	1.59	1.46	1.44	1.64	1.39	1.26	--
Νορβηγία	0.81	0.79	0.84	0.84	0.91	0.86	0.86	0.87
Ελβετία	--	--	--	2.11	--	--	--	--
Σερβία	--	--	0.15	0.10	0.13	0.09	0.07	0.24

Πίνακας 5.11: Δαπάνη των επιχειρήσεων σε E&A, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Πηγή: European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
E.E.	--	--	--	0.114	0.112	0.101	0.095	0.077
Βέλγιο	--	--	--	0.110	0.124	0.123	0.092	0.094
Βουλγαρία	--	--	--	0.021	0.030	0.016	0.008	0.001
Τσεχία	--	--	--	0.019	0.010	0.010	0.009	0.003
Δανία	--	--	--	0.105	0.082	0.109	0.106	0.088
Γερμανία	--	--	--	0.062	0.062	0.053	0.054	0.050
Εσθονία	--	--	--	--	--	--	--	--
Ιρλανδία	--	--	--	0.046	0.030	0.027	0.026	0.038
Ελλάδα	--	--	--	0.010	0.010	0.008	0.006	0.002
Ισπανία	--	--	--	0.104	0.076	0.058	0.050	0.037
Γαλλία	--	--	--	0.100	0.114	0.109	0.106	0.094
Κροατία	--	--	--	--	--	--	--	--
Ιταλία	--	--	--	0.042	0.051	0.037	0.021	0.019
Κύπρος	--	--	--	--	--	--	--	--
Λετονία	--	--	--	--	--	--	--	--
Λιθουανία	--	--	--	--	--	--	--	--

Λουξεμβούργο	--	--	--	0.507	0.568	0.209	0.290	0.308
Ουγγαρία	--	--	--	0.028	0.018	0.017	0.030	0.050
Μάλτα	--	--	--	--	--	--	--	--
Ολλανδία	--	--	--	0.112	0.117	0.102	0.106	0.090
Αυστρία	--	--	--	0.023	0.029	0.030	0.023	0.018
Πολωνία	--	--	--	0.037	0.035	0.034	0.051	0.055
Πορτογαλία	--	--	--	0.077	0.088	0.077	0.053	0.045
Ρουμανία	--	--	--	0.041	0.041	0.042	0.033	0.019
Σλοβενία	--	--	--	--	--	--	--	--
Σλοβακία	--	--	--	--	--	--	--	--
Φινλανδία	--	--	--	0.113	0.142	0.160	0.120	0.096
Σουηδία	--	--	--	0.226	0.224	0.221	0.156	0.084
Ηνωμένο Βασίλειο	--	--	--	0.271	0.265	0.246	0.243	0.176
Τουρκία	--	--	--	--	--	--	--	--
Ισλανδία	--	--	--	--	--	--	--	--
Νορβηγία	--	--	--	0.152	0.115	0.101	0.090	0.053
Ελβετία	--	--	--	0.125	0.136	0.110	0.079	0.083
Σερβία	--	--	--	--	--	--	--	--

Πίνακας 5.12: Χρηματοδοτικό κεφάλαιο προς καινοτόμες επιχειρήσεις, ως ποσοστό του ΑΕΠ. Πηγή: European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013

Εξετάζοντας την ιδιωτική χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων Έρευνας και Ανάπτυξης, ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του βιομηχανικού τομέα που παρατηρείται στην Ελλάδα είναι ότι ο βιομηχανικός «ιστός» αποτελείται κυρίως από μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις που αφορούν δραστηριότητες σε παραδοσιακούς τομείς, με συνέπεια τα χαμηλά επίπεδα επιχειρησιακής E&TA, καθώς επίσης χαμηλά επίπεδα απασχόλησης στη μέση και υψηλή τεχνολογία και τα ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα για τις εφαρμογές διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας υψηλής τεχνολογίας. Μόνο ένα μικρό μερίδιο των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων είναι ενεργό στους τομείς υψηλής τεχνολογίας, ενώ τα κίνητρα στην ανάπτυξη E&TA είναι ακόμα περιορισμένα.

Οι πιο καινοτόμοι χώρες της Ε.Ε. παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά όσον αφορά τα πλεονεκτήματα των εθνικών τους συστημάτων έρευνας και καινοτομίας, μεταξύ των οποίων ο βασικός ρόλος των επιχειρήσεων και του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις προσπάθειες καινοτομίας. Οι επιχειρηματικοί τομείς όλων των πρωτοπόρων της καινοτομίας παρουσιάζουν πολύ καλές επιδόσεις όσον αφορά τις δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη (E&A) και τις αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Χαρακτηρίζονται επίσης από έναν πολύ αναπτυγμένο τομέα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και από ισχυρούς δεσμούς μεταξύ βιομηχανίας και επιστήμης. Ωστόσο, η μείωση των επενδύσεων των επιχειρήσεων και των επενδύσεων σε κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου κατά τα έτη 2008-2012 επηρέασε αρνητικά τις επιδόσεις στον τομέα της καινοτομίας.

Συμπερασματικά, στον χώρο της έρευνας η Ε.Ε. διαθέτει επιστημονικό δυναμικό υψηλής ποιότητας, το οποίο προσφέρει τη δυνατότητα σταθερής ενίσχυσης των υπάρχοντων ερευνητικών πυρήνων και δικτύων, με σημαντικά αποτελέσματα για την ποιότητα της έρευνας.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ε.Ε.	--	--	--	13.2	13.5	13.5	13.6	13.9
Βέλγιο	--	--	--	14.9	14.5	14.6	14.8	15.2
Βουλγαρία	--	--	--	8.2	8.6	8.6	8.7	8.3

Τσεχία	--	--	--	11.2	11.3	11.8	12.3	12.5
Δανία	--	--	--	14.8	15.3	15.8	15.6	15.5
Γερμανία	--	--	--	14.9	15.5	15.3	15.1	15.8
Εσθονία	--	--	--	9.4	10.2	9.8	10.7	10.8
Ιρλανδία	--	--	--	18.1	19.1	19.5	19.7	20.1
Ελλάδα	--	--	--	10.8	10.8	10.9	11.3	12.3
Ισπανία	--	--	--	11.8	11.8	11.5	11.8	11.9
Γαλλία	--	--	--	13.4	13.7	13.8	14.4	14.3
Κροατία	--	--	--	9.5	9.3	9.9	10.3	10.4
Ιταλία	--	--	--	13.6	13.5	13.7	13.4	13.2
Κύπρος	--	--	--	14.9	14.2	14.4	15.1	16.9
Λετονία	--	--	--	8.2	9.2	9.6	9.0	10.3
Λιθουανία	--	--	--	7.5	8.1	8.7	8.9	9.1
Λουξεμβούργο	--	--	--	23.6	24.8	25.7	24.8	25.4
Ουγγαρία	--	--	--	12.8	12.3	12.8	13.1	12.5
Μάλτα	--	--	--	15.7	16.0	16.2	16.4	17.0
Ολλανδία	--	--	--	16.6	15.5	15.2	14.9	15.2
Αυστρία	--	--	--	13.8	14.2	14.4	14.0	14.2
Πολωνία	--	--	--	8.2	8.9	9.1	9.3	9.7
Πορτογαλία	--	--	--	8.8	8.8	8.6	9.1	9.0
Ρουμανία	--	--	--	5.6	5.8	6.0	6.5	6.5
Σλοβενία	--	--	--	12.2	12.9	13.4	13.7	14.1
Σλοβακία	--	--	--	10.0	10.1	10.1	10.5	10.1
Φινλανδία	--	--	--	15.5	15.2	15.2	15.3	15.5
Σουηδία	--	--	--	16.6	16.8	16.9	17.2	17.6
Ηνωμένο Βασίλειο	--	--	--	16.8	17.5	17.0	17.4	17.8
Τουρκία	--	--	--	--	4.8	4.8	4.7	5.0
Ισλανδία	--	--	--	18.1	18.6	18.1	18.5	17.5
Νορβηγία	--	--	--	13.8	14.8	14.2	15.1	15.3
Ελβετία	--	--	--	19.5	19.9	19.8	19.9	20.5
Σερβία	--	--	--	10.3	11.5	12.3	12.8	14.4

Πίνακας 5.13: Απασχόληση σε επιχειρήσεις έντασης τεχνολογίας, ως % της συνολικής απασχόλησης. Πηγή: *European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013*

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ε.Ε.	--	--	--	--	--	--	16.2	16.2
Βέλγιο	--	--	--	--	--	--	18.3	16.8
Βουλγαρία	--	--	--	--	--	--	12.7	11.8

Τσεχία	--	--	--	--	--	--	15.2	15.6
Δανία	--	--	--	--	--	--	22.0	19.2
Γερμανία	--	--	--	--	--	--	18.8	18.3
Εσθονία	--	--	--	--	--	--	14.1	14.1
Ιρλανδία	--	--	--	--	--	--	16.7	19.2
Ελλάδα	--	--	--	--	--	--	14.7	14.8
Ισπανία	--	--	--	--	--	--	15.2	15.5
Γαλλία	--	--	--	--	--	--	19.2	18.2
Κροατία	--	--	--	--	--	--	14.4	14.3
Ιταλία	--	--	--	--	--	--	14.3	14.4
Κύπρος	--	--	--	--	--	--	13.7	12.8
Λετονία	--	--	--	--	--	--	12.7	12.6
Λιθουανία	--	--	--	--	--	--	11.7	12.7
Λουξεμβούργο	--	--	--	--	--	--	18.1	18.1
Ουγγαρία	--	--	--	--	--	--	15.9	17.8
Μάλτα	--	--	--	--	--	--	14.9	14.5
Ολλανδία	--	--	--	--	--	--	17.2	16.4
Αυστρία	--	--	--	--	--	--	17.4	15.3
Πολωνία	--	--	--	--	--	--	12.9	13.7
Πορτογαλία	--	--	--	--	--	--	13.6	13.3
Ρουμανία	--	--	--	--	--	--	14.0	15.2
Σλοβενία	--	--	--	--	--	--	13.9	14.3
Σλοβακία	--	--	--	--	--	--	16.6	14.6
Φινλανδία	--	--	--	--	--	--	18.8	17.9
Σουηδία	--	--	--	--	--	--	20.6	20.4
Ηνωμένο Βασίλειο	--	--	--	--	--	--	16.4	15.8
Τουρκία	--	--	--	--	--	--	13.5	13.3
Ισλανδία	--	--	--	--	--	--	16.6	16.6
Νορβηγία	--	--	--	--	--	--	15.1	16.7
Ελβετία	--	--	--	--	--	--	18.7	18.0
Σερβία	--	--	--	--	--	--	--	--

Πίνακας 5.14: Απασχόληση σε επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας. Πηγή: *European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013*

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
E.E.	1.4	1.5	1.5	1.6	1.6	1.5	1.5	1.7
Βέλγιο	1.1	1.2	1.3	1.3	1.4	1.4	1.5	1.5
Βουλγαρία	0.3	0.5	0.5	0.5	0.5	0.6	0.5	0.6
Τσεχία	1.0	1.1	1.2	1.3	1.4	1.4	1.3	1.5
Δανία	1.1	1.3	1.3	1.4	1.6	1.7	2.1	2.3
Γερμανία	2.2	2.6	2.5	2.5	2.6	2.6	2.7	2.8
Εσθονία	1.1	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8	0.9	1.3
Ιρλανδία	1.1	1.2	1.4	1.4	1.4	1.5	1.6	1.9
Ελλάδα	0.8	0.7	--	1.4	0.8	--	1.2	1.1
Ισπανία	1.1	0.9	1.0	0.9	0.9	1.0	1.2	1.2
Γαλλία	--	1.2	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	--
Κροατία	0.6	0.6	0.7	0.8	0.8	0.9	1.4	--
Ιταλία	1.0	1.1	1.2	1.3	1.6	--	--	1.5
Κύπρος	0.1	0.0	0.2	0.1	0.2	0.2	0.2	0.3
Λετονία	0.3	0.4	0.3	0.5	0.4	0.5	0.4	1.0
Λιθουανία	0.6	0.7	0.7	0.8	0.8	0.9	0.9	0.9
Λουξεμβούργο	--	--	--	--	--	--	0.8	0.8
Ουγγαρία	0.6	0.7	0.6	0.7	0.7	0.9	0.8	0.8
Μάλτα	--	0.1	0.1	0.2	0.2	0.3	0.2	0.3
Ολλανδία	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	1.9	1.9
Αυστρία	2.2	2.0	2.0	1.9	2.0	2.1	2.3	2.2
Πολωνία	1.0	1.0	1.0	1.0	0.9	0.8	0.5	0.5
Πορτογαλία	2.4	2.5	3.2	3.7	3.0	2.7	1.9	1.6
Ρουμανία	0.8	1.1	0.9	0.9	0.9	1.3	1.4	1.7
Σλοβενία	1.2	1.2	1.3	1.4	1.3	1.5	1.5	1.7
Σλοβακία	1.0	1.2	1.4	1.5	1.8	2.1	3.1	1.9
Φινλανδία	3.1	3.1	3.0	3.1	3.0	2.9	2.6	2.7
Σουηδία	3.3	2.4	3.3	3.4	3.2	3.1	2.9	2.9
Ηνωμένο Βασίλειο	1.9	2.0	2.1	2.2	2.1	2.2	2.3	2.4
Τουρκία	0.2	0.2	0.2	--	0.3	0.3	0.4	0.4
Ισλανδία	0.2	0.3	0.3	0.2	0.5	0.7	0.8	--
Νορβηγία	1.2	1.3	1.4	1.6	2.0	1.7	1.9	2.0
Ελβετία	2.9	3.3	3.4	3.5	3.4	3.6	3.7	3.5
Σερβία	0.4	0.5	0.4	0.3	0.5	0.5	0.6	0.7

Πίνακας 5.15: Νέοι διδάκτορες ανά 1.000 πληθυσμού, ηλικίας 25 - 34. Πηγή: European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
E.E.	228.7	243.7	261.2	274.9	294.5	309.7	331.3	343.2
Βέλγιο	887.1	913.9	1003.5	1078.9	1146.1	1207.6	1299.3	1313.4
Βουλγαρία	176.5	180.3	212.9	204.7	225.7	217.1	213.4	212.9
Τσεχία	350.8	395.9	430.6	456.0	483.4	515.8	541.3	567.5
Δανία	1092.0	1170.3	1279.6	1352.1	1469.5	1582.2	1725.3	1839.6
Γερμανία	517.3	541.9	587.5	608.9	653.7	689.3	729.4	745.7
Εσθονία	381.1	378.2	457.8	506.3	542.1	680.3	755.9	831.5
Ιρλανδία	702.4	749.5	820.0	915.3	1002.6	1088.7	1133.5	1137.5
Ελλάδα	343.0	404.8	441.7	459.0	515.8	518.7	564.0	590.2
Ισπανία	350.0	391.3	424.3	459.1	498.9	546.5	603.0	631.2
Γαλλία	509.0	537.1	569.3	601.4	647.7	668.2	699.4	706.9
Κροατία	196.7	210.7	235.1	253.1	308.7	338.2	405.1	427.5
Ιταλία	347.2	372.1	412.3	431.5	456.7	483.1	510.7	532.4
Κύπρος	433.8	505.4	601.6	721.3	875.9	1004.7	1028.9	1066.1
Λετονία	128.0	116.3	125.0	146.9	142.4	141.5	196.2	195.6
Λιθουανία	167.5	181.5	202.2	228.5	238.1	235.8	289.9	304.3
Λουξεμβούργο	385.9	590.5	669.9	837.1	1106.4	1280.7	1467.3	1558.5
Ουγγαρία	313.3	312.7	337.9	340.6	355.9	361.7	396.0	411.9
Μάλτα	218.5	200.0	180.0	245.2	219.0	301.9	334.9	400.0
Ολλανδία	897.7	978.9	1043.5	1099.9	1202.7	1288.3	1358.7	1456.8
Αυστρία	769.8	795.5	906.7	984.8	1035.0	1110.8	1206.3	1247.8
Πολωνία	177.5	189.2	191.9	194.1	206.5	205.2	214.5	225.5
Πορτογαλία	337.8	409.9	433.9	512.4	545.8	613.7	697.9	761.2
Ρουμανία	86.2	91.5	114.2	130.3	142.8	154.7	160.8	177.4
Σλοβενία	587.7	573.0	691.4	796.4	833.5	867.6	966.3	1041.6
Σλοβακία	254.1	292.0	320.9	356.0	356.5	365.3	389.8	399.1
Φινλανδία	920.3	994.8	1101.2	1138.6	1204.4	1286.4	1356.0	1415.4
Σουηδία	1163.9	1224.1	1333.3	1340.6	1451.2	1533.4	1636.3	1711.9
Ηνωμένο Βασίλειο	718.5	767.7	825.7	866.7	915.6	954.2	999.2	1021.3
Τουρκία	43.3	47.9	53.1	57.7	65.5	70.2	76.3	84.7
Ισλανδία	1376.2	1386.6	1736.7	1861.5	2301.8	2662.3	2648.4	2724.7
Νορβηγία	938.4	1077.7	1191.3	1293.0	1439.5	1539.5	1638.3	1767.3
Ελβετία	1762.8	1918.8	2131.8	2225.0	2375.9	2531.8	2737.5	2894.2
Σερβία	--	--	--	--	--	--	35.8	45.2

Πίνακας 5.16: Διεθνείς επιστημονικές συν-δημοσιεύσεις ανά εκατ. πληθυσμού. Πηγή: European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013

Παρά τον κρίσιμο ρόλο των επιχειρήσεων στη χρηματοδότηση και ανάληψη καινοτομικών δραστηριοτήτων, το ευρωπαϊκό σύστημα καινοτομίας χαρακτηρίζεται από περιορισμένη καινοτομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων. Η χαμηλή συμμετοχή των επιχειρήσεων στην καινοτομική δραστηριότητα μπορεί να οφείλεται στις γενικές δομικές αδυναμίες της παραγωγικής βάσης, δηλαδή μεγάλος αριθμός μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, κυριαρχία παραδοσιακών κλάδων παραγωγής με χαμηλή συνεισφορά σε όρους προστιθέμενης αξίας, χαμηλό επίπεδο παραγωγής εγχώριας τεχνολογίας, μεταφορά τεχνολογίας από το εξωτερικό, έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού, αποφυγή ρίσκου, επιχειρηματική κουλτούρα.

Παρότι έχει επιτευχθεί πρόοδος σε στοχευμένους τομείς, επισημαίνεται ότι ορισμένοι τομείς εξακολουθούν να παρουσιάζουν προβλήματα:

- **Οι δημόσιες επενδύσεις στην έρευνα και ανάπτυξη**, ως ποσοστό των συνολικών κρατικών δαπανών, ακολουθούν πτωτική πορεία σε πολλά κράτη μέλη.
- **Τα εθνικά ερευνητικά προγράμματα υλοποιούνται ακόμη βάσει διαφορετικών κανόνων.**
- **Η ανάπτυξη και υλοποίηση υποδομών**, όπως τα λείζερ πολύ υψηλής έντασης ή τα εξαιρετικά μεγάλα τηλεσκόπια, παρεμποδίζονται εξαιτίας οικονομικών, διαχειριστικών και πολιτικών εμποδίων, ενώ συχνά ερευνητές από άλλα κράτη μέλη δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτές τις υποδομές εξαιτίας εθνικών κανόνων ή υψηλού κόστους πρόσβασης.
- Δεν εφαρμόζονται ακόμη για όλες τις ερευνητικές θέσεις **ανοικτές, διαφανείς και αξιοκρατικές πρακτικές προσλήψεων.**
- **Ανισότητα των φύλων:** τομέας του ΕΧΕ με τις χαμηλότερες επιδόσεις, καθώς τα γυναικεία ερευνητικά ταλέντα παραμένουν ακόμη αναξιοποίητα.
- **Στην Ευρώπη οι ερευνητές που απασχολούνται στη βιομηχανία είναι σχετικά λίγοι και δεν είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι** για την αγορά εργασίας.

Είναι κοινά αποδεκτό πλέον ότι το ευρωπαϊκό σύστημα καινοτομίας δεν έχει αποδώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μπορεί να διακρίνονται από ευελιξία εξαιτίας του μεγέθους τους, αλλά είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν καινοτομούν και αν συμβάλλουν στην τόνωση της ζήτησης για καινοτομία. Σε απόλυτους όρους, ο επιχειρηματικός τομέας αποτελείται από επιχειρήσεις δύο ταχυτήτων: τις ελάχιστες μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις που παραμένουν ανταγωνιστικές και καινοτομούν σε ιδιαίτερα ικανοποιητικό βαθμό, αυξάνοντας την ανταγωνιστικότητά τους, και από την άλλη πλευρά τη συντριπτική πλειοψηφία των πολύ μικρών επιχειρήσεων με την παραδοσιακή οργανωτική δομή όπου, ακόμα και αν καινοτομούν, οι πόροι που δαπανώνται και τα οφέλη είναι αμελητέα συγκριτικά με αυτά των μεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων. Οι πλέον καινοτόμες επιχειρήσεις συμμετέχουν ελάχιστα στη συνολική προστιθέμενη αξία, με φυσικό επακόλουθο τα οφέλη από την καινοτομική τους δραστηριότητα να περιορίζονται σημαντικά και η διάχυση της γνώσης μεταξύ των κλάδων της οικονομικής δραστηριότητας να είναι ελάχιστη έως μηδενική. Επίσης παρατηρούνται τα αρχικά σημάδια «κορεσμού», αφού τα ποσοστά των επιχειρήσεων για όλες τις δραστηριότητες για καινοτομία παρουσιάζουν πτωτικές τάσεις, εκτός της αγοράς εξωτερικής γνώσεως και άλλων προετοιμασιών, γεγονός που μαρτυρά την κατεύθυνση των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων για υιοθέτηση έτοιμης γνώσης παρά τη δημιουργία της.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται συγκεντρωτικά στοιχεία από τη S.W.O.T ανάλυση αναφορικά με την ευρωπαϊκή καινοτομική και επιχειρηματική πολιτική και πιο συγκεκριμένα σχετικά με τις δυνατότητες (Strengths), αδυναμίες (Weaknesses), ευκαιρίες (Opportunities) και απειλές (Threats) που σχετίζονται με το «μακροπεριβάλλον» και το «μικροπεριβάλλον» της Ε.Ε.

Δυνατότητες

- Ενίσχυση και δημιουργία αξιόλογων υποδομών από Ε.Ε.
- Προσωπικό με κατάλληλες δεξιότητες και τεχνογνωσία.
- Χρηματοδοτήσεις από Ε.Ε., καθώς επίσης και από εθνικούς πόρους.
- Διασυνδέσεις και συμμαχίες που επιτρέπουν δυνατότητες αξιοποίησης με ανάπτυξη των Ε&ΤΑ.
- Μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας μέσω δικτύων της Ε.Ε.
- Έμφαση σε μέτρα που θα υποστηρίξουν την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και καινοτόμων δραστηριοτήτων σχετικά με τους τομείς όπου η Ε.Ε. έχει συγκριτικό πλεονέκτημα, λαμβάνοντας υπόψη στόχους περιφερειακής ανάπτυξης και τις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές.
- Αξιόλογη παρουσία μεγάλου αριθμού εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού που είναι σε θέση να αναπτύξει ένα ευρύ φάσμα παραγωγικών δραστηριοτήτων και νέων ποιοτικών προϊόντων και υπηρεσιών.

- Πρόταση για «οριζόντιες» πολιτικές σχετικά με τις νέες τεχνολογίες και τις καινοτομικές δραστηριότητες που υποστηρίζουν τομείς όπως τουρισμός, ναυτιλία, διαβαλκανικό εμπόριο, αγροτικά προϊόντα και προϊόντα μεταποίησης υψηλότερης προστιθέμενης αξίας μέσω της ανάπτυξης των νέων τεχνολογιών και των καινοτομικών δραστηριοτήτων.
- Ύπαρξη των χρηματοδοτικών εισροών της Ε.Ε., των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και δικτύων που συμβάλλουν στη χρηματοδότηση των καινοτομικών δραστηριοτήτων και στη μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας

Αδυναμίες

- Απουσία κρίσιμης μάζας οργανωμένης και ισχυρής ζήτησης από την πλευρά των επιχειρήσεων για την ανάπτυξη και δημιουργία των καινοτομικών δραστηριοτήτων.
- Έλλειψη εξειδικευμένης προσφοράς χρηματοδότησης της καινοτομίας. Οφείλεται επίσης στο γεγονός ότι οι δημόσιοι και ιδιωτικοί χρηματοδοτικοί φορείς δεν εμπιστεύονται επαρκώς τις ικανότητες των τοπικών επιχειρήσεων για καινοτόμες επενδύσεις υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου και θεωρούν ότι η ελληνική αγορά, τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, δεν μπορεί να υποστηρίξει τη βιωσιμότητα τέτοιων επιχειρηματικών εγχειρημάτων.
- Ελλείψεις σε επίπεδο θεσμικού πλαισίου και φορέων, τεχνογνωσίας, δικτύωσης, συνεργασιών και μηχανισμών υποστήριξης για την αποτελεσματική αξιολόγηση και ολοκλήρωση για καινοτόμες επιχειρηματικές πράξεις και επενδύσεις υψηλού επιχειρηματικού ρίσκου.
- Επιφύλαξη των τραπεζών απέναντι στις ΜμΕ για την έγκριση χρηματοδότησης των οποίων τίθενται όροι σαφώς αυστηρότερα και πιο ανελαστικά.
- Κεντρικά σχεδιαζόμενη πολιτική καινοτομικής χρηματοδότησης και απουσία γεωγραφικών εξειδικεύσεων ανάλογα με τις ανάγκες των περιφερειακών αγορών.
- Απουσία περιφερειακού επιχειρησιακού σχεδιασμού (master plan) που να εντάσσει τις περιφέρειες σε ένα ευρύτερο και συνδυαστικό πλαίσιο αξιοποίησης και λειτουργίας των φορέων διαχείρισης υποδομών.
- Αδυναμία στον τομέα της εισαγωγής της καινοτομίας στη διαχείριση και στην προώθηση των νέων τεχνολογιών σε περιφερειακό επίπεδο.
- Περιορισμένη και αναποτελεσματική δικτύωση.
- Ανεπαρκής ηλεκτρονική υποστήριξη και αναγκαίες υποδομές.
- Αδυναμία σύνδεσης των ΜμΕ με νέες τεχνολογίες και Ε&ΤΑ.
- Αδυναμία ένταξης των ΜμΕ σε ενιαίο δίκτυο που να εξασφαλίζει πληροφόρηση, επιμόρφωση, σχεδιασμό δράσεων και στήριξη στην αναζήτηση πόρων για την ενίσχυση, τη συστηματοποίηση και τον συντονισμό της δράσης τους.
- Ευρύτερη έλλειψη τεχνικής υποδομής και οικονομικής στήριξης κατά διοικητικό επίπεδο.
- Έλλειψη συμμετοχής ιδιωτικών επιχειρήσεων σε δραστηριότητες Ε&ΤΑ.

Ευκαιρίες

- Δυνατότητα μεταφοράς τεχνογνωσίας στις επιχειρήσεις από Ε.Ε.
- Δυνατότητα χρηματοδότησης προγραμμάτων και δημιουργίας βασικών υποδομών από Ε.Ε.
- Ανάπτυξη της εξειδίκευσης και της συνεχούς κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού.
- Η σημερινή κλαδική διάρθρωση της ευρωπαϊκής οικονομίας υποδεικνύει δυνατότητα ανάπτυξης και διάχυσης Ε&ΤΑ μέσω των ευρωπαϊκών δικτύων, προγραμμάτων και εισροών της Ε.Ε.
- Ενδυνάμωση, ανάπτυξη και επέκταση σε νέους δυναμικούς κλάδους, όπου υπάρχει συγκριτικό πλεονέκτημα, και ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας.
- Ανάπτυξη των ευρωπαϊκών αγορών, καθώς επίσης αυτών σε Βαλκάνια και πρώην χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.
- Βελτίωση της χρηματοδότησης, των κινήτρων και επενδύσεων για δραστηριότητες Ε&ΤΑ.
- Βελτίωση στην αποτελεσματικότητα των δραστηριοτήτων και των δαπανών για Ε&ΤΑ.
- Εκσυγχρονισμός βασικών υποδομών που σχετίζονται με τη δημιουργία και μεταφορά νέων τεχνολογιών και καινοτομικών δραστηριοτήτων.
- Βελτίωση και ανάπτυξη των ποιοτικών υπηρεσιών με βάση τα διεθνή πρότυπα.
- Αξιοποίηση πόρων από την προγραμματική περίοδο 2014–2020.
- Ύπαρξη πόρων από συγχρηματοδοτούμενα ευρωπαϊκά προγράμματα.

- Διεύρυνση και ενίσχυση συνεργασίας εταιρικών σχημάτων.
- Αξιοποίηση νέων τεχνολογιών για την προβολή των δραστηριοτήτων των περιφερειών, αλλά και για την αναβάθμιση της προσφοράς της με έμφαση στον χώρο της εκπαίδευσης.
- Αξιοποίηση άμεσων αναπτυξιακών προοπτικών και επενδυτικών κινήτρων.
- Αξιοποίηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της φυσιογνωμίας της κάθε περιφέρειας.

Απειλές

- Η έλλειψη πληροφόρησης των επιχειρήσεων-πελατών για τη φύση της καινοτομίας και των δραστηριοτήτων E&TA.
- Η επιφυλακτική στάση των τραπεζών ως προς τη συμβατότητα των προτεινόμενων επενδυτικών σχεδίων με την επιχειρηματική πραγματικότητα και την ικανότητα των επιχειρήσεων να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις που μπορεί να οδηγήσει σε επιχειρηματική αδράνεια.
- Χαμηλή ανταγωνιστικότητα της αγοράς.
- Υπερσυγκέντρωση δραστηριοτήτων στα μεγάλα αστικά κέντρα και εγκατάλειψη και ερημοποίηση της υπαίθρου.
- Έλλειψη μεγάλων έργων υποδομής.
- Ανυπαρξία δικτύων και συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων, ιδιαίτερα των ΜμΕ.
- Έλλειψη ευελιξίας των επιχειρήσεων και γραφειοκρατία.
- Μη αποδοτική αξιοποίηση και κατανομή του ανθρώπινου δυναμικού.
- Έλλειψη γενικότερης στρατηγικής για νέες τεχνολογίες και E&TA σε επίπεδο εθνικό, περιφερειακό και τοπικό.
- Μείωση των εγχώριων παραγωγικών δυνατοτήτων και συγκριτικά υψηλό κόστος παραγωγής.
- Χαμηλή επενδυτική τάση λόγω της γενικότερης οικονομικής δυσπραγίας.
- Έλλειμμα ενημέρωσης και πληροφόρησης.
- Έλλειψη ανταγωνισμού και αύξηση της γραφειοκρατίας και παραοικονομίας.

Στο σημείο αυτό, γίνεται ιδιαίτερα έντονη η σημασία και η συμβολή της περιφερειακής πολιτικής, η οποία έχει ως στόχο τη μείωση των υφιστάμενων ανισοτήτων και την ενδυνάμωση της συνοχής και της ολοκλήρωσης, τόσο μεταξύ των κρατών όσο και μεταξύ των περιφερειών στο εσωτερικό του κάθε κράτους. Πρέπει, τέλος, να επισημανθεί ότι με την άνοδο του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης, το περιφερειακό πρόβλημα μεταλλάσσεται και παίρνει άλλες μορφές αναδεικνύοντας νέα ζητήματα όπως: της διαχείρισης της αστικής ανάπτυξης, της βιώσιμης-αειφόρου ανάπτυξης, της αξιοποίησης της Έρευνας και της Ανάπτυξης, των θεμάτων απασχόλησης και των εργασιακών σχέσεων, των θεμάτων μετανάστευσης, του πολιτισμού κ.λπ. (Konsolas, Papadaskalopoulos, Ranos & Sidiropoulos, 1994· Κόνσολας, 1997).

Ωστόσο, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ανισότητες, πρέπει να προηγηθεί η αποτίμηση των υφιστάμενων διαφορών σε περιφερειακό και κλαδικό επίπεδο. Οι βασικοί στόχοι της περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής είναι η αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων των πόλεων και των περιφερειών της χώρας και η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2002, 2004). Παράλληλα με τη μέτρηση των ανισοτήτων, η πλήρης γνώση της αναπτυξιακής κατάστασης, των διαφαινόμενων τάσεων και των δυνατοτήτων μιας περιφέρειας απαιτεί την ποσοτική διερεύνηση της εξειδίκευσης των περιφερειών, της εγκατάστασης των κλάδων και τον προσδιορισμό του ρόλου των βασικών δραστηριοτήτων στην ανάπτυξη των περιφερειών (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2004).

Αν θέλαμε να επικεντρωθούμε στις περιφερειακές ανισότητες, θα τις ορίζαμε ως ανισότητες στις ευκαιρίες που υπάρχουν στις επιμέρους χωρικές μονάδες: ευκαιρίες για οικονομικές δραστηριότητες, για επενδύσεις, για απασχόληση, για σταδιοδρομία, για σπουδές, για περίθαλψη, για αναψυχή, για πολιτιστική δραστηριότητα κ.λπ. Ο προσδιορισμός των ανισοτήτων στις ευκαιρίες παρουσιάζει, εντούτοις, σημαντικά προβλήματα ποσοτικής αποτύπωσης. Πέρα από τις μετρήσεις που αφορούν υποδομές, ή ανθρώπινο δυναμικό, απαιτούνται μετρήσεις σχετικά με αποστάσεις, πληροφόρηση, τοπικές αντιλήψεις (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2004).

Για τη μέτρηση των περιφερειακών ανισοτήτων αξιοποιούνται συνήθως τα μέτρα διασποράς και συγκέντρωσης. Τα πρώτα μετρούν τις διαπεριφερειακές ανισότητες ως προς το μέσο περιφερειακό επίπεδο (τον αριθμητικό μέσο), ενώ τα δεύτερα προσδιορίζουν τις ανισότητες σε σχέση με τη συνολική κατάσταση της περιφερειακής ισότητας. Ορισμένα από τα μέτρα αυτά προέρχονται από την περιγραφική στατιστική, ενώ αρκετά έχουν διαμορφωθεί ειδικά για τις ανάγκες της περιφερειακής ανάλυσης. Η αποτίμηση των κλαδικών και τομεακών συγκεντρώσεων μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη χρήση των συντελεστών περιφερειακής συμμετοχής, περιφερειακής εγκατάστασης και περιφερειακής ειδικεύσης.

Για να αποτυπώσουμε τις περιφερειακές ανισότητες, πρέπει να λάβουμε υπόψη και τον χαρακτήρα των διαθέσιμων στοιχείων. Πολλές κατηγορίες περιφερειακών δεδομένων αποτελούν εκτιμήσεις ή κατανομές σε περιφερειακό επίπεδο βάσει αλγορίθμων που πολλές φορές αποκρύπτουν τις περιφερειακές μεταβολές. Για τον λόγο αυτόν, η χρησιμοποίηση των στοιχείων και η αξιολόγηση των τιμών των μέτρων των περιφερειακών ανισοτήτων πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή (Παπαδασκαλόπουλος, 2000). Συνήθως δεν είναι στη διάθεσή μας το σύνολο των περιφερειακών δεδομένων που απαιτούνται για την ολοκληρωμένη αποτύπωση των ανισοτήτων και οι επιμέρους κατηγορίες στοιχείων δεν είναι διαθέσιμες για τα τελευταία έτη. Οι περιορισμοί αυτοί επιτρέπουν την εξαγωγή επιμέρους συμπερασμάτων και την αποτύπωση των γενικών τάσεων, που μπορούν όμως να διευκολύνουν την κατανόηση και την παρακολούθηση των περιφερειακών ανισοτήτων (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2004).

5.4 Συμπεράσματα, προτάσεις, πολιτικές

Η διεθνής βιβλιογραφία αμφιταλαντεύεται και εγείρει ερωτήματα σε ό,τι αφορά τόσο την αποτελεσματικότητα της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε. στη σύγκλιση και στην οικονομική ανάπτυξη των περιφερειών των κρατών μελών, ως και το υπόβαθρο της πολιτικής συνοχής. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η εμπειρική έρευνα στα παραπάνω πεδία δείχνει ότι ενώ οι διαφορές στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανάμεσα στα κράτη μέλη τείνουν να μειώνονται, τέτοια σύγκλιση δεν συμβαίνει σε ό,τι αφορά το εσωτερικό των κρατών. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι περιφερειακές ανισότητες στο εσωτερικό των κρατών μελών παραμένουν οι ίδιες ή ακόμα και αυξάνονται, ενώ οι πλουσιότερες περιφέρειες που μπορούν αποτελεσματικότερα να αξιοποιήσουν τις χρηματοδοτικές ευκαιρίες και τα αναπτυξιακά κίνητρα έχουν καλύτερες επιδόσεις.

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα στις χώρες της Ε.Ε. εξαιτίας του «ανοίγματος» των αγορών, της αύξησης των εμπορικών ροών, και της σημαντικής μετανάστευσης του ανθρώπινου κεφαλαίου. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Η απελευθέρωση του ρυθμιστικού περιβάλλοντος – άνοιγμα των αγορών και η κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής.
- Η αυξανόμενη σημασία και η συμβολή της τεχνολογικής αλλαγής στην ανάπτυξη, δηλαδή η μετάβαση στην κοινωνία της γνώσης.
- Η συρρίκνωση του «οικονομικού» χώρου και αλλαγή της φύσης και της «έντασης» του ανταγωνισμού.
- Οι εξελισσόμενες επιχειρησιακές στρατηγικές και πολιτικές των χωρών, δηλαδή οι διεθνικές επιχειρήσεις με έμφαση στην εθνική ανταγωνιστικότητα.

Κατά συνέπεια, η επίτευξη υψηλών επιδόσεων αναφορικά με τα περιφερειακά συστήματα καινοτομίας μπορεί να θεωρηθεί αποτέλεσμα της συνδυασμένης δράσης ενός φάσματος καθοριστικών δραστηριοτήτων, προερχόμενων τόσο από τους δημόσιους όσο και ιδιωτικούς επιχειρησιακούς και ερευνητικούς φορείς.

Πρωταρχικής σημασίας είναι η ανάπτυξη μακροοικονομικών πολιτικών που συμβάλλουν στη δημιουργία σταθερού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, διευκολύνουν την πρόσβαση σε επενδύσεις και προστατεύουν την πνευματική ιδιοκτησία. Παράλληλα, οι μακροοικονομικές και αναπτυξιακές πολιτικές θα πρέπει να επικεντρωθούν στην καθιέρωση ικανών κινήτρων για ανάπτυξη καινοτομιών και τη διασφάλιση της δημιουργίας νέας γνώσης, με ανάληψη ευθύνης από το κράτος να χρηματοδοτήσει τη βασική έρευνα, βελτιώνοντας, παράλληλα, και την αποτελεσματικότητα στις κρατικές δαπάνες για καινοτομία μέσα από την εισαγωγή ανταγωνιστικών διαδικασιών στην επιλογή των φορέων που χρηματοδοτούνται από το κράτος, καθώς και στην αντιμετώπιση των οργανωτικών και διοικητικών ανεπαρειών που φαίνεται να επηρεάζουν την εμπλοκή των επιχειρήσεων στην καινοτομική δραστηριότητα. Στην κατεύθυνση αυτή μπορούν να κινηθούν πολιτικές σχετιζόμενες με τον προσδιορισμό των καινοτομικών συστημάτων, των αδυναμιών και των δυνατοτήτων τους, η δημιουργία κέντρων πληροφόρησης και τεχνολογικών κέντρων, η ευρεία και ευέλικτη χρηματοδότηση προγραμμάτων καινοτομίας και μεταφοράς τεχνολογίας.

Στο επίπεδο της κρατικής πολιτικής εμπίπτει, επίσης, και η πολιτική αναφορικά με την ενίσχυση της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους φορείς του υπάρχοντος συστήματος καινοτομίας όσο και η καλλιέργεια και αξιοποίηση των δικτύων ανάμεσα στις επιχειρήσεις. Στο σημείο αυτό πρέπει να δοθεί έμφαση σε δράσεις όπως η δημιουργία επαφών μέσα από βιομηχανικούς κύκλους ή κλαδικές ομάδες και η διευκόλυνση της προσέγγισης μεταξύ των επιχειρήσεων, ενθαρρύνοντας τη δημιουργία διαμεσολαβητών ή αξιοποιώντας τις υπάρχουσες δομές που θα μπορούσαν να αναλάβουν τον ρόλο της επικοινωνίας και της διαμεσολάβησης. Ως συγκεκριμένες δράσεις θα μπορούσαν να αναφερθούν η οργάνωση διαλόγου σε θέματα στρατηγικής σημασίας, η παροχή στρατηγικών

πληροφοριών μέσα από μελέτες τεχνολογικών προοπτικών και η αποτελεσματικότητα στην ενημέρωση των επιχειρήσεων για τα πλεονεκτήματα που σχετίζονται με τη μεταφορά καινοτομικών τεχνολογιών και την ύπαρξη αποτελεσματικών μηχανισμών υποστήριξης των επιχειρήσεων κατά τη διαδικασία διάχυσης και μεταφοράς τεχνολογίας, μέσα από τη δημιουργία κέντρων πληροφόρησης και τεχνολογικών κέντρων.

Στην τρέχουσα περίοδο, δύο είναι οι βασικές προκλήσεις για την καινοτομική επιχειρηματικότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2003):

- Η πρώτη αναφέρεται στην προσαρμογή του πλαισίου της Ευρωπαϊκής Διαρθρωτικής Πολιτικής και του προγραμματισμού, που έχει σαφέστατα στρατηγικό χαρακτήρα και απομακρύνεται αρκετά από το παγιωμένο «εργοκεντρικό» μοντέλο, πάνω στο οποίο οικοδομήθηκαν και λειτούργησαν επί σειρά ετών οι μηχανισμοί σχεδιασμού, διοίκησης και εφαρμογής των προγραμμάτων. Αυτή η προσαρμογή πρέπει να διαπνέει όχι μόνο την κεντρική διοίκηση σε όλα της τα επίπεδα (υπουργεία, περιφέρειες, οργανισμοί κ.ά.), αλλά και την τοπική αυτοδιοίκηση, η οποία συμμετέχει ενεργά στην υποβολή προτάσεων, στη διαμόρφωση σχεδίων και στην υλοποίηση έργων.
- Η δεύτερη πρόκληση είναι η ικανότητα των κρατών μελών, και ειδικά των περιφερειών, να διατυπώσουν εναλλακτικές αποτελεσματικές και βιώσιμες περιφερειακές αναπτυξιακές στρατηγικές για τις περιοχές αυτές, που θα τους διασφαλίσουν ένα επίπεδο αναπτυξιακής και ανταγωνιστικής τάσης.

Για την ανάπτυξη της καινοτομίας και της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, χρειάζεται μια στρατηγική, τόσο για την ανασυγκρότηση συνολικά του εθνικού όσο και των περιφερειακών συστημάτων καινοτομίας, τον εμπλουτισμό με νέους θεσμούς ενίσχυσης της συνέργιας μεταξύ της έρευνας και της βιομηχανίας, των νοστιτούτων, πανεπιστημίων και των επιχειρήσεων.

Η περιφερειακή διάσταση μιας τέτοιας στρατηγικής που να λαμβάνει υπόψη τις προαναφερθείσες αδυναμίες και τις ανωτέρω διαπιστώσεις όσον αφορά το τι χρειάζεται να γίνει, όπως για παράδειγμα είναι η δημιουργία μεγάλων περιφερειακών πόλων καινοτομίας και ανάπτυξης. Οι πόλοι αυτοί μπορούν να προωθήσουν την ανάπτυξη συμπλεγμάτων νέας οικονομίας-οικονομίας της γνώσης στο σύνολο των τομέων της οικονομίας, όπως για παράδειγμα ο τουρισμός, μεταφορές, υπηρεσίες, υπηρεσίες υγείας και ενέργειας ανάλογα με τον διακριτό περιφερειακό χαρακτήρα, την περιφερειακή εξειδίκευση και το συγκριτικό πλεονέκτημα. Επίσης αφορούν και τους «παραδοσιακούς κλάδους» τους οποίους μπορούν να ενισχύουν συνδυασμοί (clusters) ΜμΕ επιχειρήσεων και υπηρεσιών έντασης-γνώσεων, όπως για παράδειγμα είναι η πληροφορική, χρηματοοικονομικά, υπηρεσίες συμβούλων και ιατρικές υπηρεσίες.

Οι περιφέρειες θα πρέπει να μεγιστοποιήσουν τους πόρους και τις ικανότητές τους να ελαχιστοποιήσουν τους κινδύνους και να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες προκειμένου να ανταγωνιστούν επιτυχώς και να ευημερήσουν σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Η καινοτομία αναγνωρίζεται και αναλύεται όχι απλά ως μια οικονομική διαδικασία, αλλά ως μια ευρεία κοινωνική δραστηριότητα και διαδικασία, η οποία συμπεριλαμβάνει τη δυναμική πολλών διαφορετικών επιχειρήσεων, ερευνητικών φορέων, πανεπιστημίων και εν γένει φορέων περιφερειακής ανάπτυξης (Crevoisier & Maillat, 1991· Camagni, 1991).

Στη βάση των παραπάνω διαπιστώσεων, ως γενικός αναπτυξιακός στόχος των ευρωπαϊκών περιφερειών μπορεί να διαμορφωθεί η μείωση της αναπτυξιακής υστέρησης των απομακρυσμένων περιοχών της κάθε περιφέρειας από τα αστικά και ημιαστικά της κέντρα, αλλά και από την πρωτεύουσα της χώρας, σε συνδυασμό με την εξωστρέφειά της, προς την υπόλοιπη χώρα και μάλιστα προς τα μητροπολιτικά κέντρα. Στο πλαίσιο αυτό, προσδιορίζονται οι επιμέρους αναπτυξιακοί στόχοι ως εξής:

- Αξιοποίηση της γειτνίασης των περιφερειών με μητροπολιτικές περιφέρειες (Αττική και Θεσσαλονίκη).
- Αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου.
- Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, ανασυγκρότηση της υπαίθρου και βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων.
- Ολοκληρωμένη ανάπτυξη της ορεινής και μειονεκτικής ενδοχώρας.
- Ενίσχυση και αναβάθμιση της τουριστικής δραστηριότητας.
- Αναβάθμιση αστικών και ημιαστικών κέντρων.
- Υποστήριξη και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.

Οι σημαντικότερες αναπτυξιακές ανισότητες που επηρεάζουν τους παραπάνω αναπτυξιακούς στόχους μπορεί να συνοψιστούν στα εξής:

- Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει προκλήσεις σε ό,τι αφορά τη χωρική ισορροπία με βασικά χαρακτηριστικά την υπερσυγκέντρωση οικονομικών δραστηριοτήτων στα μητροπολιτικά κέντρα και πληθώρα περιοχών με μειονεκτήματα, όπως για παράδειγμα στις ορεινές, μειονεκτικές και νησιωτικές περιοχές.

- Αναφορικά με τον εκσυγχρονισμό των υποδομών, του παραγωγικού περιβάλλοντος και των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού, σε πολλές περιπτώσεις υιοθετήθηκε ένας καινοτόμος αναπτυξιακός προσανατολισμός που οδήγησε σε οργανωτικές και θεσμικές μεταρρυθμίσεις, ιδίως σε ό,τι αφορά τα δημόσια έργα, τη βιομηχανική υποδομή, τη στήριξη και εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού.
- Η διεϊσδυση ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και προϊόντων στις οικονομίες των χωρών της Βαλκανικής και του Ευξείνου Πόντου ακολουθεί επιταχυνόμενη πορεία, έχοντας ήδη φτάσει σε σημαντικά επίπεδα, και δημιουργεί τις προϋποθέσεις επενδύσεων σε μια διευρυμένη και συνεχώς ανερχόμενη καταναλωτική αγορά, ενώ τα ενεργειακά δίκτυα, οι υποδομές τηλεπικοινωνιών και μεταφορών είναι επίσης τομείς στους οποίους πραγματοποιείται σημαντική πρόοδος στη διασυνοριακή συνεργασία.
- Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις αποτελούν σημαντικό παράγοντα επιτυχίας, δεδομένου ότι, χωρίς να δημιουργούνται πληθωριστικές πιέσεις, οδηγούν σε υψηλότερη παραγωγικότητα και κατά συνέπεια αυξάνουν τη δυναμική της ανάπτυξης και της απασχόλησης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει προωθήσει διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και αυτές θα πρέπει να ολοκληρωθούν και να επεκταθούν. Οι βελτιώσεις αυτές θα πρέπει να στοχεύουν στην προώθηση των διαρθρωτικών αλλαγών και στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας, σε υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης μακροπρόθεσμα και στην πραγματική σύγκλιση, κυρίως μέσω της συγκέντρωσης κεφαλαίων σε επενδύσεις που θα συμβάλουν περισσότερο στην ανάπτυξη της παραγωγικότητας και την απασχόληση.

Στο πλαίσιο αυτό, βασικός στόχος της περιφερειακής πολιτικής είναι η ενίσχυση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, η διασφάλιση καλύτερης ποιότητας ζωής και η αύξηση της απασχόλησης. Συγκεκριμένα, οι προτεραιότητες της περιφερειακής πολιτικής εκφράζονται:

- Στην ολοκλήρωση των βασικών υποδομών μεταφορών και περιβάλλοντος που προάγουν την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και τη βιώσιμη ανάπτυξη αντίστοιχα σε τοπικό επίπεδο.
- Στην ολοκλήρωση παρεμβάσεων αναδιάρθρωσης της παραγωγικής βάσης σε περιφερειακό επίπεδο, στην κινητοποίηση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜμΕ), στην ανάπτυξη υποδομών επιχειρηματικότητας, στην προσέλκυση νέων επενδύσεων και στην ολοκλήρωση του χωροταξικού σχεδιασμού σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.
- Στην υποστήριξη παρεμβάσεων προστασίας και ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς και του οικολογικού αποθέματος κάθε περιφέρειας, σε τοπικό κυρίως επίπεδο.
- Στην ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας και της οικονομικής βάσης των περιφερειών, στην ανάδειξη και προαγωγή των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων και στην ενίσχυση του ρόλου των αστικών κέντρων σε σχέση με την ανάπτυξη των περισσότερο απομακρυσμένων περιοχών. Στο πλαίσιο αυτό, προτεραιότητα επίσης αποτελεί η διασφάλιση της διάχυσης των θετικών επιδράσεων της «μητροπολιτικότητας» στις υπόλοιπες περιοχές.
- Στην άρση της απομόνωσης, στην τόνωση της δημογραφικής ανάπτυξης και της παραγωγικής ανάπτυξης των ορεινών, παραμεθόριων και νησιωτικών περιοχών και με την ενίσχυση των υποδομών τεχνολογίας και επικοινωνιών.
- Στη διάχυση της γνώσης και της καινοτομίας, στη διευκόλυνση και διάχυση της πρόσβασης στην Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη, στη βελτίωση προϊόντων και υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο και στην ενθάρρυνση και στήριξη συλλογικών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών για την επίτευξη και διατήρηση κρίσιμων τοπικών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων.
- Στον εκσυγχρονισμό και την προσαρμογή των ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, στην προώθηση των ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας, στην υποστήριξη των τοπικών πρωτοβουλιών για την απασχόληση, σε συμπληρωματικότητα με τον άξονα του ανθρώπινου δυναμικού.

Η πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης θα πρέπει να αξιοποιήσει τον πρόσφορο, για κάθε περιφέρεια, συνδυασμό των συγκεκριμένων δυνατοτήτων της, έτσι ώστε να οδηγήσει στον περιορισμό των περιφερειακών ανισοτήτων που εξακολουθούν να υπάρχουν, αλλά και των παρατηρούμενων ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Abramovitz, M.A. (1994). The origins of the post-war catch-up and convergence boom. In J. Fagerberg, B. Verspagen, & N. Von Tunzelmann (eds.), *The Dynamics of Trade, Technology and Growth*. Aldershot: Edward Elgar, 21–52.
- Acs, Z. J., Anselin, L., & Varga, A. (2002). Patents and innovation counts as measures of regional production of new knowledge. *Research Policy* 31: 1069–1085.
- Alasia, A. (2003). The spatial variation of skills and local innovation capacity in OECD countries: key issues and preliminary data analysis. Progress research report, submitted to Territorial Development Services (TDS). Paris: OECD.
- Anselin, L., Varga, A., & Acs, Z.J. (2000). Geographical spillovers and university research: a spatial econometric perspective. *Growth and Change* 31: 501–515.
- Anselin L., Varga A. & Acs, Z. (1997). Local Geographic Spillovers Between University Research and High Technology Innovations. *Journal of Urban Economics* 42: 422-448.
- Asheim, B.T. (1996). Industrial districts as ‘learning regions’: a condition for prosperity? *European Planning Studies* 4: 379–400.
- Audretsch, D.B., & Feldman, M.P. (1996). R&D spillovers and the geography of innovation and production. *American Economic Review* 86: 630–640.
- Camagni, R. (ed.) (1991). *Innovation Networks—Spatial Perspectives*. London: Belhaven Press.
- Camagni, R. (1991). Local ‘milieu’, uncertainty and innovation networks: towards a new dynamic theory of economic space. In R. Camagni (ed.), *Innovation Networks—Spatial Perspectives*. London: Belhaven Press, 121-144.
- Christofakis, M., Papadaskalopoulos, A. & Tasopoulos, A. (2003). The Innovation strategy in urban centres: The case of Attica Region of Greece through the Regional Development Planning. *Journal of European Economy*, Vol. 2, No 3.
- Cooke, P., Uranga, M.G., & Etzebarria, G. (1998). Regional Systems of Innovation: an Evolutionary Perspective. *Environment and Planning A*, 30: 1563-1584.
- Crevoisier, O. & Maillat, D. (1991). Milieu, industrial organisations and territorial production system: Towards a new theory of spatial development. In R. Camagni (ed), *Innovation networks: spatial perspectives*. London: Belhaven Press.
- Edquist, C. (1997). *Systems of innovation – technologies, institutions, and organizations*. London: Cassel.
- European Commission, European Innovation Union Scoreboard (IUS) 2013 - The Innovation Union’s performance scoreboard for Research and Innovation, Belgium 2013, 70-71.
- European Union (1992). *Treaty of the European Union*. Brussels.
- Fagerberg, J. (1994). Technology and International Differences in Growth Rates. *Journal of Economic Literature*, Vol.32: 1147-1175
- Feldman, M. (1994). *The Geography of Innovation*. Dordrecht: Kluwer.
- Florence, P. (1953). *The Logic of British and American Industry*. London: Routledge and Kegan.
- Fritsch, M. (2004). Do Regional Systems Of Innovation Matter? In Kurt Huebner (ed.), *Spaces Of Innovation: The New Economy in Transatlantic Perspective*. London: Routledge.
- Fritsch, M. (2003). Does R&D-Cooperation Behaviour Differ between Regions? In *Industry and Innovation*, 10: 25-39.
- Griliches, Z. (1980). R&D and the productivity slow down. *American Economic Review*, 70, 2.
- Grossman, G.M. & Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Hansen, N. (1992). Competition, trust and reciprocity in the development of innovative regional milieux. *Papers on Regional Science*, 71:95–105.
- Harmaakorpi, V. & Pekkarinen, S. (2002). *Regional Development Platform Analysis as a tool for regional innovation policy*. Proceedings of the ERSA 2002 Conference, Dortmund.

- Jaffe, A.B. (1986). Technological opportunity and spillovers of R&D: Evidence from firms' patents, profits, and market value. *American Economic Review*, 76(5): 984-1001.
- Jorgenson, D.W. (2001). Information Technology and the US Economy. *American Economic Review*, 91(1): 1-32.
- Jorgenson, D.W. & Stiroh, K. (2000). *Raising the Speed Limit: U.S. Economic Growth in the Information Age*. Brookings Papers on Economic Activity, 1, 125-211.
- Kangasharjua, A. & Nijkamp, P. (2001). Innovation dynamics in space: local actors and local factors. *Socio-Economic Planning Sciences*, 35: 31-56.
- Konsolas, N. (1997). *Contemporary Regional Economic Policy*. Athens: Papazisis Publications.
- Konsolas, N., Papadaskalopoulos, A. & Plaskovitis, I. (2002). *Regional Development in Greece*. Berlin: Springer.
- Konsolas, N., Papadaskalopoulos, A., Ranos, C., & Sidiropoulos, E. (1994). *Regional Prospects in Greece*. Έκδοση Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης Παντείου Πανεπιστημίου.
- Korres, G., Kitsos, C. & Hadjidima, S. (2005). Inside to the Knowledge Based Economy: Looking for the Effects of Innovation and the Entrepreneurship Activities on Regional Growth. *International Journal of Knowledge, Culture and Change Management*, Volume 5, Issue 4.
- Korres, G. & Tsohanoglou, G. (2005). The Knowledge Based Economy and the European National Policy of Innovation. *The Cyprus Journal of Sciences*, Volume 3.
- Korres, G., Tsohanoglou, G. & Marmaras, E. (2004). *Measuring the socio-economic development process for LDCs: the case of Human Development Index*. Πρακτικά του 7ου Πανελληνίου Γεωγραφικού Συνεδρίου της Ελληνικής Γεωγραφικής Εταιρείας σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του Αιγαίου - Τμήμα Γεωγραφίας, II, 198-205.
- Krugman, P. (2000). Where in the World is the "New Economic Geography"? In G.L. Clark, M. Feldman, M. Gertler (eds.) (2000). *The Oxford Handbook of Economic Geography*. Oxford: Oxford University Press, 49-60.
- Krugman, P. (1994). *Peddling Prosperity: Economic Sense and Nonsense in the Age of Diminished Expectations*. New York: W.W. Norton.
- Krugman, P. (1991). *Geography and trade*. Leuven, Belgium: Leuven University Press.
- Krugman, P.R. (1979). A Model of Innovation, Technology Transfer, and the World Distribution of Income. *Journal of Political Economy*, 87: 253-266.
- Landau, R., Taylor, T., & Wright, G. (eds.) (1996). *The Mosaic of Economic Growth*. Stanford: Stanford University Press, 21-62.
- Lucas, R. E. (1990). Why doesn't capital flow from rich to poor countries. *American Economic Review*, vol.80: 92-96.
- Lundvall, B.-Å. (1999). Innovation Policy in the Globalising Learning Economy. The European Socio-Economic Research Conference. Brussels, 28-30 April 1999.
- Nonaka, I., Toyama, R., & Konno, N. (2000). SECI, Ba and leadership: a unified model of dynamic knowledge creation. *Long Range Planning* 33: 5-34.
- OECD (2003). *Measuring the ICT Sector: Information Society, Data Item Definitions, Data Sources and Methodologies*. Paris.
- Papadaskalopoulos, A., Korres, G. & Polychronopoulos, G. (2003). A Review on Theory and Evidence of Poverty, Growth and Inequality. *Journal of European Economy*, Volume 2, 1: 85- 114
- Pavitt, K. (1998). The social shaping of the national science base. *Research Policy*, 27: 793-805.
- Vanhove, N., Klaassen, L. (1987). *Regional Policy: A European Approach*. Aldershot: Avebury.
- Porter, M. & Stern, S. (1999). The New Challenge to America's Prosperity: Findings from the Innovation Index.
- Romer, P. M. (1990). Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, vol. 98: 71-102.
- Romer, P. M. (1986). Increasing Returns and Long-Run Growth. *Journal of Political Economy*, Vol. 94: 1002-37.
- Wolfe, D. A. (2002). Social Capital and Cluster Development in Learning Regions. In J. Adam Holbrook & David A. Wolfe (eds). *Knowledge, Clusters and Learning Regions*. Kingston: School of Policy Studies, Queen's University.

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Κομνηνός, Ν. (επιστημονική ευθύνη και κείμενο) (1998). *Η καινοτόμος περιφέρεια, το περιφερειακό τεχνολογικό πρόγραμμα Κ. Μακεδονίας*. Αθήνα: Gutenberg
- Κονσόλας, Ν. (1997). *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*. Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση.
- Κορρές, Γ. & Τσομπάνογλου, Γ. (2004). *Τεχνολογική, Κοινωνική Πολιτική και Ανάπτυξη: Καινοτομικές δραστηριότητες και Απασχόληση*. Αθήνα: εκδόσεις Σταμούλης.
- Κουρλιούρος, Η. Α. (2001). *Διαδρομές στις θεωρίες του χώρου (Οικονομικές Γεωγραφίες της παραγωγής και της ανάπτυξης)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, Κριτική Γεωγραφική Σκέψη (1).
- Μαραβέγιας, Ν. (1994). Περιφερειακές Ανισότητες και Οικονομική Ολοκλήρωση. Στο Π. Γετίμης, Γ. Καυκαλάς, & Ν. Μαραβέγιας (επιμέλεια), *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Θεωρία-Ανάλυση και Πολιτική*. Αθήνα: εκδόσεις Θεμέλιο.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α. (2000). *Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης*. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α. & Χριστοφάκης, Μ. (2003). *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, Τόμος 9, Τεύχος 1: 49-71.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α. & Χριστοφάκης, Μ. (2004). Οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1990. *Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών - Review of Economic Sciences*, Τεύχος 6: 65-88.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α. & Χριστοφάκης, Μ. (2003). Ελληνική Περιφερειακή Πολιτική: διαχρονική εξέλιξη, ισχύον πλαίσιο και προοπτικές. Στο Θ. Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Οικονομία και Πολιτική στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Τ. Α', 3η έκδοση. Αθήνα: εκδ. Διόνικος.

Κριτήρια αξιολόγησης

Κριτήριο αξιολόγησης 1

Περιγράψτε τα κύρια στοιχεία και τους κύριους παράγοντες περιφερειακής ανταγωνιστικότητας.

Απάντηση/Λύση

Στο πλαίσιο της περιφερειακής ανάλυσης, ο όρος περιφερειακή ανταγωνιστικότητα μπορεί να προσεγγιστεί ως η ικανότητα παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών που ικανοποιούν τη ζήτηση των διεθνών αγορών, διατηρώντας παράλληλα υψηλά και βιώσιμα επίπεδα εισοδήματος, ή γενικότερα η ικανότητα των περιφερειών να δημιουργήσουν, ενώ βρίσκονται εκτεθειμένες στον διεθνή ανταγωνισμό, συγκριτικά υψηλά εισοδήματα και θέσεις απασχόλησης.

Με άλλα λόγια, περιφερειακή ανταγωνιστικότητα είναι η ικανότητα μιας περιφέρειας να δημιουργήσει ή και να διατηρήσει ένα «ελκυστικό» μικροπεριβάλλον για την ανάπτυξη οικονομικοκοινωνικών δραστηριοτήτων υπό συνθήκες εγχώριου και διεθνούς ανταγωνισμού. Στόχος της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας είναι η βελτίωση της ευημερίας των πολιτών μιας περιφέρειας, δηλαδή σε όρους εισοδήματος, απασχόλησης με παράλληλη αναβάθμιση των ευκαιριών και ποιότητας ζωής (Korres & Tsobanoglou, 2005).

Με βάση τον ορισμό της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας, δηλαδή της ικανότητας διατήρησης και βελτίωσης της ευημερίας των πολιτών της περιφέρειας υπό συνθήκες εγχώριου και διεθνούς ανταγωνισμού που θεωρείται ως μια σύνθετη και διαρκής διαδικασία που αναφέρεται σε ένα μεγάλο φάσμα προσδιοριστικών παραγόντων. Πιο συγκεκριμένα, οι βασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες θεωρούνται:

- Η ποσότητα και η ποιότητα των παραγωγικών συντελεστών.
- Ο βαθμός συσσώρευσης.
- Η παραγωγικότητα.
- Το άμεσο περιφερειακό περιβάλλον.
- Η δομή των αγορών.
- Η ολοκλήρωση με τις διεθνείς αγορές.
- Οι επενδύσεις σε κοινωνικό, ανθρώπινο και υλικό κεφάλαιο.

Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων μιας οικονομίας και μιας περιφέρειας, όπως είναι για παράδειγμα η ανταγωνιστικότητα, η αύξηση της απασχόλησης και του πραγματικού εισοδήματος, η μείωση της ανεργίας, καθώς και η ενίσχυση των δυνατοτήτων και των ευκαιριών, εντός και εκτός των εθνικών συνόρων, όπως και η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών.

Η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα εξαρτάται από την ικανότητα μιας περιφέρειας να δημιουργήσει ικανοποιητικά επίπεδα εξαγωγών και να διατηρήσει ένα αυξανόμενο επίπεδο εισοδήματος εξασφαλίζοντας την πλήρη απασχόληση για τους πολίτες. Καθοριστικός παράγοντας στην προσπάθεια αυτή είναι η παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής για αγαθά και υπηρεσίες που παράγονται σε τοπικό και σε περιφερειακό επίπεδο. Η ανταγωνιστικότητα μιας περιφέρειας εξαρτάται τόσο από την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων που είναι εγκατεστημένες σε αυτήν και τις συνεταιριστικές ή ανταγωνιστικές στρατηγικές τους όσο και από το επιχειρηματικό περιβάλλον της περιφέρειας, δηλαδή τους τοπικούς θεσμούς, το κοινωνικό κεφάλαιο, τις δημόσιες και περιφερειακές υπηρεσίες, καθώς και την κοινωνική κουλτούρα (Korres, Kitsos & Hadjidima, 2005).

Η ανταγωνιστικότητα μιας περιφερειακής οικονομίας εξαρτάται από την οικονομική της δραστηριότητα. Περιφέρειες όπου συγκεντρώνονται φθίνοντες τομείς και παραγωγικοί κλάδοι χαμηλού βαθμού προστιθέμενης αξίας και χαμηλής ενσωματωμένης τεχνολογίας συνήθως παρουσιάζουν σοβαρή «αναπτυξιακή καθυστέρηση» και έντονες διαρθρωτικές δυσκολίες αναφορικά με την προσαρμογή τους στον ανταγωνισμό. Από την άλλη πλευρά, περιφέρειες με διαφοροποιημένη οικονομική δομή και με δυναμικούς κλάδους παραγωγής βασισμένους στην τεχνολογική καινοτομία, στη μαθησιακή ικανότητα και στη δικτύωση μεταξύ των επιχειρήσεων παρουσιάζουν συγκριτικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα (Κουρλιούρος, 2001).

Μια περιφέρεια, ως τμήμα της χώρας, επηρεάζεται από τη «γενική μάκρο-ανταγωνιστικότητα». Πιο συγκεκριμένα, οι προσδιοριστικοί παράγοντες και οι «δυνάμεις» της ανταγωνιστικότητας σχετίζονται άμεσα με:

- Την οικονομική πολιτική.
- Τις κοινωνικές, πολιτικές συνθήκες και το θεσμικό πλαίσιο.
- Το ευρύτερο «μάκρο» διεθνές περιβάλλον.
- Τις καινοτομικές δραστηριότητες και τις νέες τεχνολογίες.
- Το άνοιγμα των αγορών και την έκθεση στον ανταγωνισμό.

Σύμφωνα με τον Pavitt (1998) και τον Fagerberg (1994), οι διαφορές ανάμεσα στην ανταγωνιστικότητα των οικονομιών μπορούν σε μεγάλο βαθμό να εξηγηθούν με τις υπάρχουσες διαφορές στις επιδόσεις των καινοτομικών δραστηριοτήτων ανάμεσα στις οικονομίες, καθώς και τις διαφορές στα επίπεδα της τεχνολογικής ανάπτυξης (Jorgenson & Stiroh, 2000· Jorgenson, 2001). Οι περιφερειακές ανισότητες παρουσιάζονται, κυρίως, λόγω ανισοτήτων στην παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα, επηρεάζοντας ταυτόχρονα τον ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης που θεωρείται συνάρτηση της ικανότητας προς καινοτομία στη διαδικασία παραγωγής, της εισαγωγής νέων προϊόντων, του περιορισμού κόστους με καινοτομίες, και της αύξησης της προσαρμοστικότητας στην αγορά (Varga & Acs, 1997· Acs, Anselin & Varga, 2002).

Κριτήριο αξιολόγησης 2

Περιγράψτε τους κύριους παράγοντες που συντελούν στη δημιουργία ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Απάντηση/Λύση

Η δημιουργία του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μπορεί να επικεντρωθεί σε ένα πλήθος παραγόντων που μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα σημεία:

- Το οικονομικό περιβάλλον (economic conditions): Το οικονομικό περιβάλλον περιλαμβάνει τις μακροοικονομικές πολιτικές, όπως για παράδειγμα δημοσιονομική, νομισματική, φορολογική πολιτική, το επενδυτικό πλαίσιο, οργανισμούς που καθορίζουν την ευκολία πρόσβασης στο επενδυτικό κεφάλαιο επιχειρηματικών συμμετοχών, την προσέλκυση επενδύσεων (εγχωρίων και ξένων), τις ξένες άμεσες επενδύσεις και επενδύσεις προσανατολισμένες στην οικονομία της γνώσης και στο ανθρώπινο κεφάλαιο, τη διαθεσιμότητα κεφαλαίων επιχειρηματικού κινδύνου (venture capital), την έκθεση στον διεθνή ανταγωνισμό και την προσέλκυση επενδύσεων, την κλαδική εξειδίκευση και συγκέντρωση της απασχόλησης, τα επίπεδα απασχόλησης και παραγωγικότητας, τις επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη, την ανάληψη προηγμένων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, την υποδομή σε τεχνολογίες πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών, το επίπεδο επιχειρηματικότητας.
- Το κοινωνικό περιβάλλον (social conditions): Το κοινωνικό περιβάλλον περιλαμβάνει τις δημογραφικές μεταβολές, τις εργασιακές σχέσεις, τις επαγγελματικές ενώσεις και σωματεία, το βασικό εκπαιδευτικό επίπεδο για τον γενικό πληθυσμό, που καθορίζει το ελάχιστο εκπαιδευτικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού και της εγχώριας καταναλωτικής αγοράς, την υποδομή, συμπεριλαμβανομένων των οδικών και τηλεφωνικών δικτύων, όπως και των δικτύων ηλεκτρονικής επικοινωνίας, το ανθρώπινο κεφάλαιο που περιλαμβάνει το εργατικό δυναμικό, τους εν δυνάμει επιχειρηματίες και δημιουργικούς αυτοαπασχολούμενους, και τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που συμβάλλει στην ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου, το επίπεδο εκπαίδευσης, το μέγεθος και η ποιότητα του εργατικού δυναμικού, την ποιότητα της εκπαίδευσης.
- Το πολιτικό περιβάλλον (political conditions): Το πολιτικό περιβάλλον περιλαμβάνει την εθνική διακυβέρνηση και τις δομικές κυβερνητικές πολιτικές, τις κρατικές πολιτικές υποστήριξης και χρηματοδότησης της έρευνας και τις πολιτικές που σχετίζονται με τη φορολόγηση κεφαλαίων για E&TA, την ύπαρξη ευέλικτων οργανωτικών δομών.
- Το θεσμικό και νομικό περιβάλλον (cultural and law conditions): Οι παράγοντες του θεσμικού και νομικού περιβάλλοντος περιλαμβάνουν τις νομοθετικές και μακροοικονομικές ρυθμίσεις, όπως είναι για παράδειγμα ο νόμος περί διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, η φορολογία, οι κανόνες επιχειρησιακής διαχείρισης, η πολιτική επιτοκίων και συναλλαγματικών ισοτιμιών, τα δασμολόγια και ο ανταγωνισμός, η θεσμική προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας.

- Το επιχειρησιακό περιβάλλον (entrepreneurship conditions): Το επιχειρησιακό περιβάλλον συνίσταται στην ύπαρξη ευνοϊκού επιχειρησιακού κλίματος αναφορικά με τις καινοτομικές δραστηριότητες και περιλαμβάνει την ύπαρξη ανταγωνιστικού περιβάλλοντος, το περιβάλλον του ανταγωνισμού συμπεριλαμβανομένης της ύπαρξης εταιριών προμηθευτών σε συμπληρωματικούς τομείς, τη σύναψη στρατηγικών συμμαχιών και τη συνεργασία των επιχειρήσεων, τη δυνατότητα πρόσβασης σε χρηματοδοτικά κεφάλαια, τη διαθεσιμότητα απαραίτητων υποδομών και τεχνολογικών εισροών, τη δυνατότητα επιχειρηματικής δράσης, συμπεριλαμβανομένων των δυνατοτήτων για καθιέρωση στενών σχέσεων με τους πελάτες, καθώς και θεμάτων όπως το μέγεθος της αγοράς και η ευκολία της πρόσβασης, την κλαδική εξειδίκευση και συγκέντρωση της απασχόλησης, την εταιρική διακυβέρνηση και την εγχώρια ζήτηση για καινοτομικά προϊόντα.

Κριτήριο αξιολόγησης 3

Αναφέρετε τα κύρια εμπόδια και απειλές που αντιμετωπίζει σήμερα η περιφερειακή σύγκλιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Απάντηση/Λύση

Τα βασικά εμπόδια και απειλές στην περιφερειακή σύγκλιση της Ε.Ε., σε διαφορετικά επίπεδα, αντίστοιχα, είναι:

Γεωγραφικό επίπεδο	Υφιστάμενες απειλές και εμπόδια
• Επίπεδο Ε.Ε.	• Μεγάλη συγκέντρωση πληθυσμού και οικονομικής δραστηριότητας στις κεντρικές μητροπολιτικές περιοχές
• Εθνικό επίπεδο	• Ύπαρξη μεγάλων διαφορών και ανισορροπιών μεταξύ των μητροπολιτικών περιοχών και των υπόλοιπων περιοχών μιας χώρας που οδηγούν σε διαφορές οικονομικής μεγέθυνσης
• Περιφερειακό επίπεδο	• Ύπαρξη διαφορών και περιφερειακών ανισοτήτων, ιδιαίτερα σε όρους ΑΕΠ, απασχόλησης, πληθυσμού, οικονομικών και αναπτυξιακών διασυνδέσεων
• Επίπεδο περιοχών και πόλεων	• Μεγέθυνση των φαινομένων διεύρυνσης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, με περιορισμένη πρόσβαση σε κοινωνικές και οικονομικές υπηρεσίες
• Επίπεδο συγκεκριμένων περιοχών που χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένα γεωγραφικά χαρακτηριστικά (νησιώτικες και ορεινές περιοχές)	• Μετακίνηση, γήρανση και μείωση του ενεργού πληθυσμού με συνέπεια την εγκατάλειψη των περιφερειών
• Απομακρυσμένες περιοχές με φυσικά και γεωγραφικά μειονεκτήματα	• Βασικά προβλήματα υποδομών και προσβασιμότητας με οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα λόγω της γεωγραφικής θέσης

Κριτήριο αξιολόγησης 4

Περιγράψτε συνοπτικά την αποτίμηση των επιδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε καινοτομική επιχειρηματικότητα.

Απάντηση/Λύση

Ο πίνακας επιδόσεων δείχνει μια πιο καινοτόμο Ε.Ε., αλλά το χάσμα μεταξύ των χωρών διευρύνεται, αναφορικά με την καινοτομία, οι επιδόσεις της οποίας ωστόσο συνολικά καταγράφουν βελτίωση. Οι επιδόσεις καινοτομίας στην Ε.Ε. βελτιώθηκαν από έτος σε έτος, παρά τη συνεχιζόμενη οικονομική κρίση, αλλά το καινοτομικό χάσμα μεταξύ των κρατών μελών εξακολουθεί να διευρύνεται. Ενώ οι πλέον καινοτόμοι χώρες βελτίωσαν περαιτέρω τις επιδόσεις τους, άλλες δεν σημειώνουν πρόοδο.

Η συνολική κατάταξη στην Ε.Ε. παραμένει σχετικά σταθερή με τη Σουηδία στην κορυφή, ακολουθούμενη από τη Γερμανία, τη Δανία και τη Φινλανδία. Η Εσθονία, η Λιθουανία και η Λετονία είναι οι χώρες που σημείωσαν τη μεγαλύτερη βελτίωση από το περασμένο έτος. Παράγοντες ανάπτυξης της καινοτομίας στην Ε.Ε. αποτελούν οι ΜμΕ και η εμπορική εκμετάλλευση των καινοτομιών, καθώς και τα άριστα ερευνητικά συστήματα. Ωστόσο, η μείωση των επενδύσεων των επιχειρήσεων και των επενδύσεων σε κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου κατά τα έτη 2008-2012 επηρέασε αρνητικά τις επιδόσεις στον τομέα της καινοτομίας.

Στους μέτριους καινοτόμους, με κάτω του μέσου όρου επιδόσεις, συγκαταλέγεται η Ελλάδα.

Ειδικά για την Ελλάδα καταγράφεται σχετική δυναμική καινοτομιών, αλλά και σχετικές αδυναμίες στη χρηματοδότηση και την υποστήριξη και την κατοχύρωση της πνευματικής ιδιοκτησίας. Παρατηρείται μεγάλη αύξηση για κοινοτικά σχέδια και υποδείγματα, ενώ παράλληλα καταγράφεται σχετική μεγάλη μείωση των επενδύσεων επιχειρηματικού κινδύνου και των εξαγωγών υπηρεσιών έντασης γνώσης. Οι αναπτυξιακές επιδόσεις σε ανοικτά, άριστα και ελκυστικά συστήματα έρευνας και πνευματικής ιδιοκτησίας είναι πολύ άνω του μέσου όρου. Οι επιδόσεις στη χρηματοδότηση, την υποστήριξη και τις οικονομικές συνέπειες, αντίθετα, είναι κατά πολύ κάτω του μέσου όρου.

Οι πιο καινοτόμοι χώρες της Ε.Ε. παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά όσον αφορά τα πλεονεκτήματα των εθνικών τους συστημάτων έρευνας και καινοτομίας, μεταξύ των οποίων ο βασικός ρόλος των επιχειρήσεων και του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις προσπάθειες καινοτομίας. Οι επιχειρηματικοί τομείς όλων των πρωτοπόρων της καινοτομίας παρουσιάζουν πολύ καλές επιδόσεις όσον αφορά τις δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη (E&A) και τις αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Χαρακτηρίζονται επίσης από έναν πολύ αναπτυγμένο τομέα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και από ισχυρούς δεσμούς μεταξύ βιομηχανίας και επιστήμης.

Η σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες επιβεβαιώνει τη θέση της Ελβετίας ως του μέγιστου πρωτοπόρου καινοτομίας που έχει συνεχώς καλύτερες επιδόσεις από όλες τις χώρες της Ε.Ε. Τα φετινά αποτελέσματα δείχνουν και πάλι ότι η Νότια Κορέα, οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία έχουν το προβάδισμα στις επιδόσεις απέναντι στην Ε.Ε.

Το προβάδισμα της Νότιας Κορέας στις επιδόσεις καινοτομίας απέναντι στην Ε.Ε. αυξάνεται, αλλά από το 2008 η Ε.Ε. κατόρθωσε να καλύψει σχεδόν κατά το ήμισυ το χάσμα που τη χωρίζει από τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία. Η Ε.Ε. εξακολουθεί να υστερεί σε σχέση με τους πρωτοπόρους σε παγκόσμιο επίπεδο, ιδίως όσον αφορά τις δαπάνες E&A των επιχειρήσεων, τις συν-δημοσιεύσεις ιδιωτικού και δημόσιου τομέα και τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, καθώς και την καινοτομία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η Ε.Ε. εξακολουθεί να έχει καλύτερες επιδόσεις από την Αυστραλία, τον Καναδά, τη Βραζιλία, τη Ρωσία, την Ινδία, την Κίνα και τη Νότια Αφρική.

Αυτό το προβάδισμα μειώθηκε σε σχέση με την Κίνα, παρέμεινε σταθερό σε σχέση με τις άλλες χώρες BRICS και έχει αυξηθεί σε σχέση με την Αυστραλία και τον Καναδά.

Παρότι έχει επιτευχθεί πρόοδος σε στοχευμένους τομείς, επισημαίνεται ότι ορισμένοι τομείς εξακολουθούν να παρουσιάζουν προβλήματα:

- **Οι δημόσιες επενδύσεις στην έρευνα και ανάπτυξη**, ως ποσοστό των συνολικών κρατικών δαπανών, ακολουθούν πτωτική πορεία σε πολλά κράτη μέλη.
- **Τα εθνικά ερευνητικά προγράμματα υλοποιούνται ακόμη βάσει διαφορετικών κανόνων.**
- **Η ανάπτυξη και υλοποίηση υποδομών**, όπως τα λείζερ πολύ υψηλής έντασης ή τα εξαιρετικά μεγάλα τηλεσκόπια, παρεμποδίζονται εξαιτίας οικονομικών, διαχειριστικών και πολιτικών εμποδίων, ενώ συχνά ερευνητές από άλλα κράτη μέλη δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτές τις υποδομές εξαιτίας εθνικών κανόνων ή υψηλού κόστους πρόσβασης.
- Δεν εφαρμόζονται ακόμη για όλες τις ερευνητικές θέσεις **ανοικτές, διαφανείς και αξιοκρατικές πρακτικές προσλήψεων.**
- **Ανισότητα των φύλων:** τομέας του EXE με τις χαμηλότερες επιδόσεις, καθώς τα γυναικεία ερευνητικά ταλέντα παραμένουν ακόμη αναξιοποίητα.
- **Οι ερευνητές στην Ευρώπη που απασχολούνται στη βιομηχανία είναι σχετικά λίγοι και δεν είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι για την αγορά εργασίας.**

Είναι κοινά αποδεκτό πλέον ότι το ευρωπαϊκό σύστημα καινοτομίας δεν έχει αποδώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μπορεί να διακρίνονται από ευελιξία εξαιτίας του μεγέθους τους, αλλά είναι εξαιρετικά αμφίβολο αν καινοτομούν και αν συμβάλλουν στην τόνωση της ζήτησης για καινοτομία. Σε απόλυτους όρους, ο επιχειρηματικός τομέας αποτελείται από επιχειρήσεις δυο ταχυτήτων: τις ελάχιστες μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις που παραμένουν ανταγωνιστικές και καινοτομούν σε ιδιαίτερα ικανοποιητικό βαθμό, αυξάνοντας την ανταγωνιστικότητά τους, και από την άλλη πλευρά τη συντριπτική πλειοψηφία των πολύ μικρών επιχειρήσεων με την παραδοσιακή οργανωτική δομή όπου, ακόμα και αν καινοτομούν, οι πόροι που δαπανώνται και τα οφέλη είναι αμελητέα συγκριτικά με αυτά των μεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων. Οι πλέον καινοτόμες επιχειρήσεις συμμετέχουν ελάχιστα στη συνολική προστιθέμενη αξία, με φυσικό επακόλουθο τα οφέλη από την καινοτομική τους δραστηριότητα να περιορίζονται σημαντικά και η διάχυση της γνώσης μεταξύ των κλάδων της οικονομικής δραστηριότητας να είναι ελάχιστη έως μηδενική. Επίσης παρατηρούνται τα αρχικά σημάδια «κορεσμού», αφού τα ποσοστά των επιχειρήσεων για όλες τις δραστηριότητες για καινοτομία παρουσιάζουν πτωτικές τάσεις, εκτός της αγοράς εξωτερικής γνώσης και άλλων προετοιμασιών, γεγονός που μαρτυρά την κατεύθυνση των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων για υιοθέτηση έτοιμης γνώσης παρά τη δημιουργία της.

Στο σημείο αυτό, γίνεται ιδιαίτερα έντονη η σημασία και η συμβολή της περιφερειακής πολιτικής, η οποία έχει ως στόχο τη μείωση των υφιστάμενων ανισοτήτων και την ενδυνάμωση της συνοχής και της ολοκλήρωσης, τόσο μεταξύ των κρατών όσο και μεταξύ των περιφερειών στο εσωτερικό του κάθε κράτους. Πρέπει, τέλος, να επισημανθεί ότι με την άνοδο του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης, το περιφερειακό πρόβλημα μεταλλάσσεται και παίρνει άλλες μορφές αναδεικνύοντας νέα ζητήματα όπως: της διαχείρισης της αστικής ανάπτυξης, της βιώσιμης-αειφόρου ανάπτυξης, της αξιοποίησης της Έρευνας και της Ανάπτυξης, των θεμάτων απασχόλησης και των εργασιακών σχέσεων, των θεμάτων μετανάστευσης, του πολιτισμού κ.λπ. (Konsolas, Papadaskalopoulos, Ranos & Sidiropoulos, 1994· Κόνσολας, 1997).

Κεφάλαιο 6

Συμπεράσματα, Προοπτικές, Προτάσεις Πολιτικής

Σύνοψη

Το 6ο κεφάλαιο αποτελεί το τελικό κεφάλαιο το οποίο πραγματεύεται τα συμπεράσματα της ανάλυσης που πραγματοποιήθηκε στο βιβλίο αυτό, καθώς και τις προοπτικές και τις συνδεδεμένες προτάσεις πολιτικής. Συγκεκριμένα, το κεφάλαιο αυτό συνοψίζει την αλληλεπίδραση που ασκείται μεταξύ της επιχειρηματικότητας, των καινοτομικών δραστηριοτήτων και της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας, και την επίδραση που ασκεί στην αναπτυξιακή πορεία και τη σύγκλιση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε επίπεδο κρατών μελών και περιφερειών. Το κεφάλαιο καταλήγει με προτάσεις πολιτικής αναφορικά με την επίδραση της καινοτομικής επιχειρηματικότητας και της διακρατικής και διαπεριφερειακής συνοχής στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Προαπαιτούμενη γνώση

Η προαπαιτούμενη γνώση αναφέρεται στην κάλυψη θεμάτων αναφορικά με την ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική, το ευρωπαϊκό πλαίσιο ανταγωνισμού και το κοινωνικοοικονομικό και θεσμικό περιβάλλον στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και γενική γνώση των βασικών εννοιών της οικονομικής των επιχειρήσεων.

6.1 Αποτίμηση καινοτομικής επιχειρηματικότητας και αναπτυξιακής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Τα θέματα των επιπτώσεων των περιφερειακών ανισοτήτων στη λειτουργία του ενοποιημένου οικονομικού χώρου, αλλά και των επιπτώσεων της ίδιας της διαδικασίας της οικονομικής ολοκλήρωσης στην περιφερειακή ανάπτυξη ήταν από τα πρώτα που τέθηκαν από τα κράτη μέλη, αμέσως μετά τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) (Μαραβέγιας, 1994). Από τις αναφορές αυτές στις ιδρυτικές συνθήκες, η ΕΟΚ χρειάστηκε αρκετά χρόνια για να αναλάβει, με τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) το 1975, τις πρώτες συγκεκριμένες δράσεις περιφερειακής πολιτικής και αρκετά ακόμα για τη θεσμοθέτησή της, με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη το 1986 (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2003). Έτσι, εντάχθηκε η Περιφερειακή Πολιτική ως βασική Κοινοτική πολιτική, με τον τίτλο πολιτική «Οικονομικής και Κοινωνικής Συνοχής», μαζί με την καθιέρωση της ενιαίας εσωτερικής αγοράς στη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Στο άρθρο 130α της Συνθήκης προβλέπεται ότι η Κοινότητα, προκειμένου να επιτύχει την αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της πρέπει να προωθήσει την οικονομική και κοινωνική συνοχή της μέσα από δράσεις που θα στοχεύουν στη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και στην υποβοήθηση των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2003). Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο κύριος σκοπός της Περιφερειακής Πολιτικής είναι η αντιμετώπιση των προβλημάτων που προκαλεί η ανάπτυξη στον χώρο (Korres, Tsobanoglou, & Marmaras, 2004). Σύμφωνα με τους Vanhove & Klaassen (1987), η Περιφερειακή Πολιτική αντιμετωπίζει τις χωρικές ανισοροπίες για να επιτύχει δύο αλληλοσυσχετιζόμενους αντικειμενικούς σκοπούς: την οικονομική ανάπτυξη και τη βελτίωση της κοινωνικής διανομής, ενώ σύμφωνα με τον Κόνσολα (1997) η πολιτική αυτή αποτελεί ένα σύστημα σκοπών, μέσων και φορέων που συνδυάζονται σε κάποια προγράμματα, για να επιτύχουν την ισόρροπη μεταβολή της διαπεριφερειακής διάρθρωσης της οικονομίας (Παπαδασκαλόπουλος & Χριστοφάκης, 2003).

Η κατανόηση της συμβολής μιας γεωγραφικής περιοχής (περιφέρειας) στην ανάπτυξη της γνώσης και της καινοτομίας εξελίχθηκε στα τελευταία 25 χρόνια.

Ορόσημα είναι τρία μεγάλα Παραδείγματα θεωρίας και προγραμματισμού:

- 1980-90: Θεωρίες ευέλικτης εξειδίκευσης, τεχνολογικών συνοικιών, τεχνοπόλων, clusters, και κόστους μεταβιβάσεων.
- 1990-2000: Εξελικτικές θεωρίες, μαθησιακές περιφέρειες, και περιφερειακά συστήματα καινοτομίας.
- 2000+: Μια νέα εξέλιξη μετά το 2000: Η καινοτομία συναντάει την Κοινωνία της Πληροφορίας και

στα συστήματα καινοτομίας προστίθεται μια νέα διάσταση: ο ψηφιακός χώρος καινοτομίας, εξελίξεις οι οποίες οδηγούν στην οργάνωση των Ευφών Περιφερειών.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι εμπειρίες των σκανδιναβικών χωρών εισήγαγαν μια ριζική μεταβολή στην κατανόηση των σχέσεων «περιφέρειας» και «καινοτομίας», με την έννοια της «Μαθησιακής Περιφέρειας»:

- Περιφέρεια είναι οργανισμός μάθησης, διαχείρισης, επιλογής και ανάπτυξης γνώσεων και καινοτομίας.
- Η καινοτομία είναι σύστημα.
- Το σύστημα καινοτομίας οικοδομείται σε θεσμούς και σε δίκτυα γνώσεων.
- Στα δίκτυα γνώσεων ρέει «ρητή» και «άρρητη» γνώση.
- Οι θεσμοί λειτουργούν ως «διακόπτες» επιλογής καινοτομιών.
- Προτεραιότητες:
- Άυλες υποδομές,
- οργανισμοί γνώσης,
- χρηματοδότηση,
- ανθρώπινο δυναμικό,
- μεταφορά τεχνολογίας,
- έρευνα,
- πληροφόρηση.

Το 1994 στελέχη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Γ.Δ. Περιφέρεια / Γ.Δ. Επιχείρηση), ακολουθώντας τις αντιλήψεις της «Μαθησιακής Περιφέρειας», προώθησαν τεχνολογικά έργα που εφαρμόστηκαν σε όλες σχεδόν τις περιφέρειες της Ε.Ε. Τα έργα αυτά υποστηρίχθηκαν από το 5ο και 6ο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Ε&Α και από τις Καινοτόμες Δράσεις του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης. Στόχος ήταν να δημιουργηθούν περιφερειακά συστήματα καινοτομίας ικανά να διευκολύνουν την ανάπτυξη καινοτομίας σε επιχειρήσεις, ιδρύματα έρευνας, χρηματοπιστωτικούς και άλλους οργανισμούς. Παράλληλα, καθιερώθηκε με το Trendchart ένα πρότυπο μέτρησης των επιδόσεων / αποτελεσμάτων καινοτομίας το Innovation Scoreboard.

Την τελευταία δεκαετία, στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σε εξέλιξη προσπάθεια υποστήριξης της καινοτομίας μέσω περιφερειακών στρατηγικών και προγραμμάτων. Σε περισσότερες από 120 ευρωπαϊκές περιφέρειες εκπονήθηκαν στρατηγικές καινοτομίας και στη συνέχεια ακολούθησε η πιλοτική εφαρμογή τους μέσα από τις Καινοτόμες Δράσεις του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), με στόχο την ενδυνάμωση της οικονομικής και κοινωνικής σύγκλισης και τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Η τεχνολογία και οι καινοτομικές δραστηριότητες διαδραματίζουν σήμερα έναν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία πλούτου και την οικονομική ανάπτυξη, επηρεάζοντας άμεσα τους οικονομικούς φορείς, τα ιδρύματα, τους κοινωνικούς κανόνες και τις δομές διακυβέρνησης:

- Σε μια οικονομία βασιζόμενη στην γνώση, η καινοτομία κρατά τα κλειδιά για τον περιφερειακό ανταγωνισμό.
- Το κύριο περιφερειακό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα είναι το ανθρώπινο και κοινωνικό κεφάλαιο.
- Ας δράσουμε με βιώσιμο τρόπο.
- Απαραίτητη η μεταφορά τεχνογνωσίας.
- 139 ευρωπαϊκές περιφέρειες υλοποιούν προγράμματα καινοτομίας.

Η ικανότητα ανάπτυξης μιας περιφέρειας συνδέεται συνήθως με τις καινοτομικές δραστηριότητες και την παραγωγικότητα των επιχειρήσεων, τη δυνατότητά τους να «ενώσουν» τα δίκτυα και να αξιοποιήσουν τις ικανότητες του ανθρώπινου δυναμικού και το θεσμικό πλαίσιο, επηρεαζόμενες από τη γεωγραφική γειτνίαση (Feldman, 1994). Σύμφωνα με τον Abramovitz (1994), η ανταγωνιστικότητα μιας περιφερειακής οικονομίας εξαρτάται από τις οικονομικές δραστηριότητες, και η περιφερειακή ανάπτυξη μπορεί να είναι το αποτέλεσμα των παρακάτω βασικών παραγόντων:

- Του μεγέθους και της έντασης των καινοτομικών δραστηριοτήτων σε μια περιφέρεια, όπως εκφράζονται από τις εισροές, όπως για παράδειγμα είναι οι δαπάνες για Ε&ΤΑ, καθώς και τον αριθμό των εργαζόμενων οι οποίοι απασχολούνται στους τομείς Ε&ΤΑ.
- Της ικανότητας εκμετάλλευσης των ξένων τεχνολογιών και του επιπέδου διάδοσης των τεχνολογιών που έχουν παραχθεί εκτός της οικονομίας. Η ικανότητα αυτή εκφράζεται με το ύψος και την εξέλιξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ· όπου όσο υψηλότερο είναι το κατά κεφαλήν εισόδημα τόσο μικρότερο το κίνητρο για μίμηση ξένων τεχνολογιών.

Στο σύγχρονο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η έμφαση στην καινοτομική επιχειρηματικότητα και την αναπτυξιακή (με ιδιαίτερη έμφαση στην περιφερειακή) πολιτική αποτελεί πλέον βασική στρατηγική επιλογή. Η κύρια αναπτυξιακή επιλογή για την προώθηση και μακροπρόθεσμη διατήρηση της περιφερειακής ανάπτυξης είναι η εντατικοποίηση των προσπαθειών για πραγματική σύγκλιση των ευρωπαϊκών περιφερει-

ών, συγκριτικά με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και αναφορικά με τους όρους κοινωνικής, οικονομικής και χωρικής συνοχής, και την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας. Ταυτόχρονα απαιτείται ένα ρεαλιστικό και φιλόδοξο «όραμα», το οποίο θα μπορεί να επιτευχθεί με μεθοδικά διαμορφωμένη στρατηγική, όπου το «πού θέλουμε να φθάσουμε» θα συνδυάζεται με το «πώς» και με συγκεκριμένες προτεραιότητες.

Στο πλαίσιο αυτό, οι Στόχοι της Λισαβόνας περιέχουν, για το σύνολο των ευρωπαϊκών κρατών, τους ειδικότερους και γενικότερους στόχους που επικεντρώνονται στην αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητας των εθνικών οικονομιών και, μέσω αυτών, της ανταγωνιστικότητας της Ε.Ε. Οι βασικές προτεραιότητες πολιτικής αναφορικά με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη έχουν επικεντρωθεί στους κεντρικούς στόχους της Λισαβόνας, όπου εντάσσονται και οι παρακάτω επιδιώξεις:

- Προσαρμογή της οικονομίας στην αποδοτική επιλογή της υποκατάστασης του ανταγωνισμού κόστους από τον ανταγωνισμό ποιότητας και καινοτομίας, που βασίζεται στην αναπτυγμένη επιχειρηματικότητα.
- Προώθηση της μετατροπής των συγκριτικών πλεονεκτημάτων σε ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, βάσει των οποίων θα διαμορφώνεται και θα κατοχυρώνεται η θέση των επιχειρήσεων και των οικονομιών στην εγχώρια και τη διεθνή αγορά.
- Να επικεντρωθούν –με βάση τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα– οι προσπάθειες σε συγκεκριμένους τομείς αντίστοιχα με το συγκριτικό πλεονέκτημα.
- Να ενθαρρυνθούν οι δικτύσεις επιχειρήσεων (clusters) με στόχο την ανάπτυξη δικτύων και συνεργιών, τη μεγιστοποίηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας και συνεπώς την εξασφάλιση πολλαπλασιαστικών επιδράσεων.
- Να δοθεί έμφαση στην παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας.
- Να δοθεί προτεραιότητα στην παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών, που αξιοποιούν πέρα από τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών και τις νέες δεξιότητες του εργατικού δυναμικού που θα καλλιεργούνται μέσω της συνεχούς εκπαίδευσης.
- Να δοθεί έμφαση στην ενίσχυση της ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης με ιδιαίτερη επικέντρωση στην άρση των διαπεριφερειακών ανισοτήτων. Η προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης θα γίνει, μεταξύ άλλων, και με την ανάπτυξη υποδομών μεταφορών, ενέργειας, περιβάλλοντος, πολιτισμού, εκπαίδευσης, υγείας, κοινωνικής ενσωμάτωσης, επιχειρηματικότητας καθώς και παρεμβάσεις αστικών αναπλάσεων.
- Προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και αειφορική διαχείριση των φυσικών πόρων.
- Ενίσχυση των βασικών υποδομών, όπως των μεταφορικών, ενεργειακών και τηλεπικοινωνιακών υποδομών.
- Προώθηση της επιχειρηματικότητας και της εξωστρέφειας με τη δημιουργία ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, τόσο για την αναβάθμιση της ποιότητας της εγχώριας επιχειρηματικότητας όσο και για την προσέλκυση διεθνούς επιχειρηματικού ενδιαφέροντος για επενδύσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Βελτίωση της ποιότητας και της έντασης των επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο.
- Προώθηση της ψηφιακής σύγκλισης και βελτίωση της διοικητικής ικανότητας της δημόσιας διοίκησης. Η αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, της γνώσης και των νέων δεξιοτήτων, αποτελεί ταυτόχρονα στόχο και μέσο προκειμένου να δημιουργηθεί μια «ανοιχτή διοίκηση» σε μια ανοιχτή κοινωνία, με περισσότερες ευκαιρίες για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, υψηλότερη παραγωγικότητα και καλύτερη ποιότητα ζωής.

Η πρόοδος που έχει έως τώρα επιτευχθεί θα πρέπει να συνεχιστεί και η προσπάθεια να ενταθεί, δεδομένου ότι ο ολοένα μεγαλύτερος βαθμός ενσωμάτωσης της ευρωπαϊκής οικονομίας στην παγκόσμια οικονομία αποτελεί μέγιστη πρόκληση αλλά και ευκαιρία. Το γεγονός αυτό δημιουργεί την ανάγκη περαιτέρω ρυθμίσεων ώστε να καταστεί δυνατή η ταχύτερη προσαρμογή στις αλλαγές και η πλήρης αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, με θετικές επιπτώσεις στην παραγωγικότητα και την απασχόληση.

Ωστόσο, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μολονότι έχει παρουσιαστεί βελτίωση στην ανάπτυξη καινοτομιών, παρατηρείται χαμηλό επίπεδο εθνικών και περιφερειακών τεχνολογικών δραστηριοτήτων, και ιδιαίτερα στις λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες της Ε.Ε., το οποίο οφείλεται σε έναν συνδυασμό παραγόντων, όπως για παράδειγμα η αδυναμία των κεντρικών και περιφερειακών αρχών αναφορικά με τη δημιουργία τεχνολογικής υποδομής, η αδυναμία παροχής κινήτρων για την ανάληψη επενδύσεων σε καινοτομικές διαδικασίες, η απουσία ερευνητικών ιδρυμάτων και οργανισμών, η έλλειψη δικτύων καινοτομικών δραστηριοτήτων, τα ισχνά επιχειρηματικά κίνητρα και επιχειρηματική κουλτούρα. Επίσης το μικρό μέγεθος της εσωτερικής αγοράς και η χαμηλή ζήτηση για υψηλή καινοτομία έχουν επηρεάσει αρνητικά την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, εξαιτίας κυρίως των ακόλουθων παραγόντων:

- Μεγάλος αριθμός μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων, που συνήθως διοικούνται από τον ιδιοκτήτη-επιχειρηματία.

- Έλλειψη εκτεταμένης τεχνολογικής υποδομής και καινοτομικών δραστηριοτήτων.
- Μικρό σχετικά μέγεθος της εγχώριας αγοράς, με αποτέλεσμα να υπάρχουν πολύ μικρά ποσοστά ιδιωτικών επενδύσεων και χρηματοδότησης σε E&TA.
- Δυσμενές φορολογικό καθεστώς και γραφειοκρατία, που εμποδίζουν την ενίσχυση και ανάπτυξη του ανταγωνισμού.
- Περιορισμένος αριθμός επιχειρήσεων με εσωτερικές δραστηριότητες E&TA και έλλειψη πόρων που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν σε δραστηριότητες E&TA.
- Ανυπαρξία δικτύων συνεργασίας μεταξύ των ανώτερων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των ερευνητικών φορέων με τις επιχειρήσεις.
- Ανεπαρκή συστήματα μεταφοράς και διάχυσης τεχνολογίας

Οι τεχνολογικές στρατηγικές δεν έχουν αναπτυχθεί στο πλαίσιο της συνεργασίας με συνδυασμένες πολιτικές όπως η εκπαιδευτική, η περιφερειακή και η βιομηχανική πολιτική. Επιπλέον, το γραφειοκρατικό σύστημα και ο συγκεντρωτισμός αποτελούν εμπόδια πολύ σημαντικά στην όποια προσπάθεια αναλαμβάνεται σε αυτό το πεδίο. Την ίδια στιγμή, οι ανεπάρκειες της αγοράς αυξάνουν τη σπουδαιότητα της επιστημονικής έρευνας και των δραστηριοτήτων της καινοτομίας για το παραγωγικό σύστημα, την ανταγωνιστικότητα και την αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας.

Οι τεχνολογικές πολιτικές στην Ευρωπαϊκή Ένωση επηρεάστηκαν από ένα μείγμα προσδιοριστικών παραγόντων:

- Το μικρό μέγεθος της εσωτερικής αγοράς και τη χαμηλή ζήτηση για τεχνολογίες, καθώς και την απουσία υποστηρικτικών διοικητικών και χρηματοοικονομικών και χρηματοπιστωτικών δομών, που δεν επέτρεψαν την προώθηση των επενδυτικών δραστηριοτήτων σε E&TA. Η αύξηση της αποτελεσματικότητας στην έρευνα και στην καινοτομία είναι στενά εξαρτημένη από τη δημιουργία μιας ελάχιστης «κρίσιμης ποσότητας» ερευνητικών και τεχνολογικών δραστηριοτήτων.
- Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν στον τεχνολογικό τομέα έδωσαν έμφαση κυρίως στη μεταφορά της τεχνολογίας και λιγότερο στην ανάπτυξη των εγχώρια παραγόμενων τεχνολογιών.
- Η αποτυχία αναφορικά με την παροχή ερευνητικών διασυνδέσεων, ώστε να προωθηθούν οι καινοτομικές δραστηριότητες, καθώς και οι διαφορετικές αναπτυξιακές και παραγωγικές προτεραιότητες.
- Οι τεχνολογικές στρατηγικές δεν αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο της συνεργασίας με συνδυασμένες πολιτικές όπως η εκπαιδευτική, η περιφερειακή και η βιομηχανική πολιτική και δεν δόθηκαν επαρκή επενδυτικά κίνητρα στην E&TA.
- Η τεχνολογική πολιτική έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στη συγκέντρωση των καινοτομικών δραστηριοτήτων στον δημόσιο τομέα και το γεγονός αυτό περιόρισε την ανάπτυξη της καινοτομίας στον ιδιωτικό τομέα. Επίσης το γραφειοκρατικό σύστημα και ο συγκεντρωτισμός αποτελούν τα βασικά εμπόδια στην ανάπτυξη των περιφερειακών καινοτομικών δραστηριοτήτων. Τα κυριότερα σημεία είναι η δημιουργία νέων καινοτομικών επιχειρήσεων, οι εξαγωγές προϊόντων ένστασης γνώσης, η βελτίωση των μεριδίων στις διεθνείς αγορές, η ανταγωνιστικότητα και η ενίσχυση της ελκυστικότητας για προσέλκυση επενδύσεων.
- Η περιορισμένη επιχειρηματική κουλτούρα επίσης επηρέασε αρνητικά την ανάπτυξη των καινοτομικών δραστηριοτήτων.
- Η οικονομική ύφεση και η περιορισμένη επενδυτική δραστηριότητα επηρέασαν περαιτέρω αρνητικά την ανάπτυξη των καινοτομικών δραστηριοτήτων και της E&TA.

Οι προσδοκίες για το μέλλον απαιτούν πιο ολοκληρωμένο και προσεκτικό σχεδιασμό και τα απαραίτητα μέσα για να μπορέσουν να αναπτύξουν και να υποστηρίξουν τις δραστηριότητες της καινοτομίας. Γι' αυτό η τεχνολογική στρατηγική θα έπρεπε να συνδυαστεί με μια ευρεία κλίμακα οικονομικών, θεσμικών και βασικών μέτρων υποδομής.

Συμπερασματικά, από την ανάλυση που προηγήθηκε διαπιστώνεται ότι οι περιφερειακές ανισότητες στην καινοτομική επιχειρηματικότητα παραμένουν και σήμερα υψηλές. Μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. υπάρχει έντονη διαφοροποίηση στο ποσοστό των επιχειρήσεων που καινοτομούν από κλάδο σε κλάδο. Τις τελευταίες δεκαετίες είναι έκδηλη η τάση κλάδοι υψηλότερης τεχνολογικής έντασης να αυξάνουν ταχύτερα σε ρυθμούς απασχόλησης συγκριτικά με τους παραδοσιακούς κλάδους. Έτσι, ενώ ο γεωργικός τομέας φθίνει και οι υπηρεσίες αυξάνονται, οι κλάδοι υψηλής τεχνολογίας της μεταποίησης αυξάνονται. Επίσης οι κλάδοι των υπηρεσιών που απασχολούν σήμερα περισσότερους εργαζόμενους υψηλών δεξιοτήτων αυξάνονται με ρυθμούς πολύ ταχύτερους από εκείνους των υπόλοιπων κλάδων των υπηρεσιών.

Στο επίπεδο της επιχειρηματικής κλαδικής και τεχνολογικής πολιτικής εμπίπτει και η πολιτική αναφορικά με την ενίσχυση της «αλληλεπίδρασης» ανάμεσα στους φορείς του υφιστάμενου συστήματος καινοτομίας.

Η δημιουργία δικτύων και επαφών μέσα από βιομηχανικούς κύκλους ή κλαδικές ομάδες και η διευκόλυνση της προσέγγισης μεταξύ των επιχειρήσεων θα ενθαρρύνει τη δημιουργία E&TA και καινοτομικών δραστηριοτήτων, θα αξιοποιεί τις υπάρχουσες δομές και θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας.

Σήμερα, στο πλαίσιο της προγραμματικής περιόδου Ευρώπη 2020, η Η Ε.Ε. προωθεί τη διαμόρφωση μιας αναπτυξιακής στρατηγικής που βασίζεται στην έξυπνη εξειδίκευση έχοντας κύριο μοχλό την Έρευνα, την Τεχνολογία και την Καινοτομία, όπου *έξυπνη εξειδίκευση σημαίνει εντοπισμός των μοναδικών χαρακτηριστικών και μέσω των κάθε χώρας και περιφέρειας, επισημαίνοντας τα συγκριτικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα κάθε περιφέρειας και συγκεντρώνοντας τοπικούς παράγοντες και πόρους γύρω από ένα όραμα για το μέλλον τους, που άγεται από την αριστεία.*

Η στρατηγική αυτή διαμορφώνεται παράλληλα τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο μέσα από διεργασίες αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο επιπέδων.

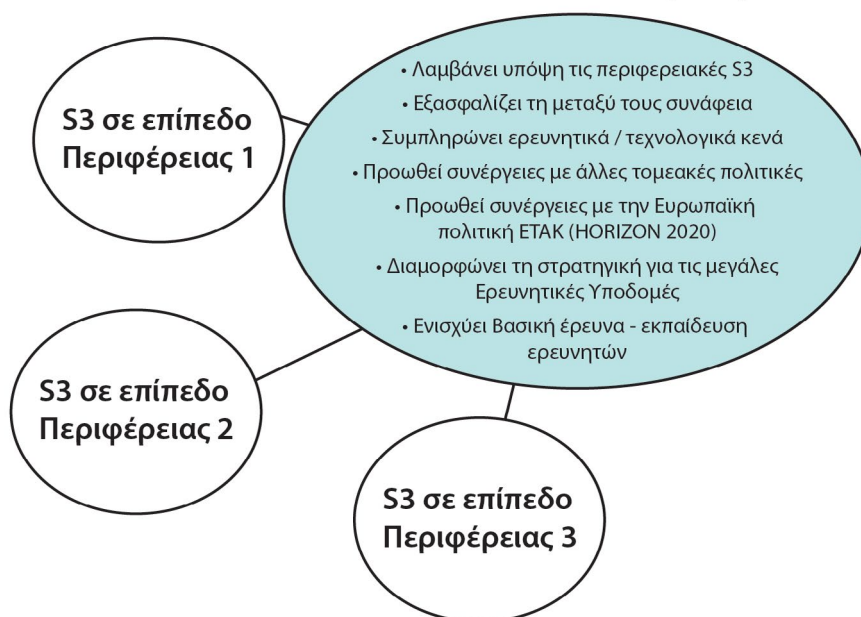
Σε ό,τι αφορά το εθνικό επίπεδο η ακολουθούμενη μεθοδολογία συνίσταται:

- Στον εντοπισμό μέσα από τη διαθέσιμη βιβλιογραφία **ευρύτερων θεματικών τομέων ή κλάδων** με αρκετό δυναμισμό που αναμένεται να συμβάλουν στην προοπτική ανάπτυξης της χώρας (όπως ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΕΝΕΡΓΕΙΑ, ΑΓΡΟΒΙΟΔΙΑΤΡΟΦΗ, ΥΓΕΙΑ και ΦΑΡΜΑΚΑ, ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ και ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ, ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ).
- Στην **περαιτέρω εξειδίκευση των παραπάνω τομέων/κλάδων** και **εντοπισμό** (με τη συμμετοχή των επιχειρήσεων και της ερευνητικής κοινότητας) **δραστηριοτήτων** (activities) που, αξιοποιώντας την Έρευνα, την Τεχνολογία και την Καινοτομία, μπορούν να προκαλέσουν διαρθρωτικές αλλαγές στις επιχειρήσεις του τομέα (π.χ. εκσυγχρονισμό, διαφοροποίηση και μετάβαση κ.λπ.) και να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους.
- Στην ανάδειξη **των κρίσιμων ερευνητικών πεδίων/τεχνολογιών** (και των **κατάλληλων εργαλείων πολιτικής**) που πρέπει να περιληφθούν στη νέα στρατηγική E&T&K λαμβάνοντας υπόψη και τις περιφερειακές στρατηγικές RIS3 που διαμορφώνονται παράλληλα από τις περιφέρειες.

Οι περιφέρειες καλούνται να αναγνωρίσουν, να δομήσουν και να αξιοποιήσουν τα ανταγωνιστικά τους πλεονεκτήματα, να υποστηρίξουν την καινοτομία και να επικεντρώσουν τις επενδύσεις, ώστε με τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων μερών σε όλα τα στάδια να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος μετασχηματισμός της τοπικής οικονομίας.

- Η προσέγγιση είναι Bottom up, δίνοντας ιδιαίτερη **έμφαση στις επιχειρήσεις** που ανακαλύπτουν νέες δραστηριότητες και αντίστοιχες τεχνολογικές ανάγκες (**entrepreneurial discovery**).
- Τα αποτελέσματα των διεργασιών διαβούλευσης της κάθε περιφέρειας και οι αντίστοιχες περιφερειακές στρατηγικές που θα προκύψουν θα πρέπει να «διασυνδεθούν» με την εθνική στρατηγική.

S3 σε εθνικό επίπεδο (ΓΓΕΤ)

6.2. Μελλοντικές τάσεις, προτάσεις και προοπτικές

Η διεθνής βιβλιογραφία συσχετίζει τους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης με τις ερευνητικές δραστηριότητες των επιχειρήσεων, την τάση να ενισχύονται οι δραστηριότητες έντασης γνώσης, την αύξηση του μεριδίου της διεθνούς αγοράς και τη γενικότερη ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Στην αύξηση αυτή σημαντικός ήταν και ο ρόλος των επιχειρήσεων, οι οποίες κατανόησαν τον ρόλο της καινοτομίας στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους, όπως φανερώνουν τα αυξητικά ποσοστά στην έρευνα και ανάπτυξη που αναλαμβάνεται από τις επιχειρήσεις. Οι επιχειρήσεις πλέον δείχνουν να έχουν κατανοήσει ότι η ανταγωνιστικότητά τους πρέπει να βασιστεί όχι αποκλειστικά σε όρους χαμηλού κόστους και χαμηλών τιμών των παραγόμενων προϊόντων, αλλά κυρίως σε όρους διαφοροποίησης προϊόντων και καινοτομιών.

Στο πλαίσιο της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς ένας από τους στρατηγικούς στόχους της οικονομίας είναι η σύγκλιση της ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών χωρών και περιφερειών. Η καινοτομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων μιας χώρας αποτελεί ένα χαρακτηριστικό μέτρο αξιολόγησης της ανταγωνιστικότητας και του επιπέδου ανάπτυξης μιας χώρας. Συνεπώς η μέτρηση της καινοτομικής επιχειρηματικότητας παρουσιάζει ιδιαίτερα μεγάλο ενδιαφέρον και είναι απαραίτητη για τη χάραξη πολιτικών και τη λήψη αποφάσεων σε και ευρωπαϊκό εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις αποτελούν έναν από τους παράγοντες ενίσχυσης των καινοτομικών δραστηριοτήτων. Ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα αποτελεί και η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος αναφορικά με την ανάληψη καινοτομικών δραστηριοτήτων, καθώς οι επιχειρήσεις αποτελούν τον κύριο φορέα ανάληψης επενδυτικών δραστηριοτήτων σε έρευνα και ανάπτυξη. Η ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου μέσω των νομοθετικών ρυθμίσεων που είναι ευνοϊκές προς την καινοτομία, σε συνδυασμό με ελαστικότερα εμπόδια στο ελεύθερο εμπόριο και τις ξένες άμεσες επενδύσεις ενισχύουν τον ανταγωνισμό και ευνοούν τη ροή της τεχνολογίας και της γνώσης μεταξύ χωρών και περιφερειών.

Η ενίσχυση καινοτομικών δραστηριοτήτων, σε συνδυασμό με την επιχειρηματικότητα και την έρευνα και ανάπτυξη, συμβάλλει στην ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας. Η μεταρρύθμιση των χρηματοοικονομικών αγορών μπορεί επίσης να ενισχύσει την καινοτομία και την ανάπτυξη, συμπεριλαμβάνοντας τη χρηματοπιστωτική ενίσχυση των επιχειρήσεων. Παρ' όλα αυτά οι καλές πρακτικές στην επιχειρηματική ανάληψη καινοτομικών δραστηριοτήτων δεν διαχέονται μεταξύ των επιχειρήσεων και των παραγωγικών κλάδων και παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ τους.

Συμπερασματικά, στον χώρο της Ε.Ε., η προοπτική της ανάπτυξης της καινοτομικής επιχειρηματικότητας θα πρέπει να βασιστεί κυρίως στην τόνωση της ζήτησης για νέα γνώση. Στον τομέα αυτό θα πρέπει να ενισχύονται δραστηριότητες οι οποίες αποβλέπουν αφενός στην αύξηση του στρατηγικού ενδιαφέροντος των επιχειρήσεων για την τεχνολογική καινοτομία και τη χρησιμοποίηση της νέας Ε&ΤΑ γνώσης και αφετέρου στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων σε τομείς «έντασης γνώσης». Συγκεκριμένα, οι υποστηριζόμενες δραστηριότητες πρέπει να εντοπιστούν στα ακόλουθα σημεία:

- Ενθάρρυνση των επιχειρήσεων με άμεσα και έμμεσα κίνητρα, όπως για παράδειγμα φορολογία και επιχορηγήσεις.
- Ενθάρρυνση των ερευνητικών κέντρων και των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Ενθάρρυνση των ξένων επενδυτικών φορέων.
- Ενεργοποίηση των περιφερειακών και τοπικών φορέων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης για να συμμετάσχουν ενεργά στις πρωτοβουλίες δημιουργίας πόλων καινοτομίας σε συνεργασία με ιδιώτες επενδυτές.

Ιδιαίτερα σημαντική συνιστώσα διαμόρφωσης και ανάπτυξης ενός μηχανισμού προώθησης της καινοτομίας και τεχνολογικής ανάπτυξης των επιχειρήσεων μιας περιφέρειας αποτελεί το σύστημα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και ειδικότερα οι μορφές χρηματοδότησης που διευκολύνουν την εισαγωγή καινοτομίας, την απόκτηση νέας τεχνολογίας και την ανάπτυξη νέων προϊόντων, που συνδέονται συχνά με την ανάληψη αυξημένου κινδύνου από τους επενδυτές. Η βελτίωση των μηχανισμών εκμετάλλευσης των αποτελεσμάτων της έρευνας και ανάπτυξης είναι σημαντική από πολλές απόψεις:

- Η εφαρμογή του σχεδιαζόμενου συστήματος θα καθιστά πιο αποτελεσματική τη χρήση των πόρων για Ε&ΤΑ και θα συμβάλει σημαντικά στο να βελτιώσει την τεχνολογική υποδομή.
- Σε μακροχρόνια περίοδο θα επηρεαστεί θετικά το ισοζύγιο πληρωμών.
- Η πιο αποτελεσματική αξιοποίηση και εκμετάλλευση της «Έρευνας και Τεχνολογίας» θα ενισχύσει σημαντικά την ανταγωνιστικότητα και τους ρυθμούς ανάπτυξης.

- Οι καινοτομικές δραστηριότητες πρέπει να προωθούνται και να ενθαρρύνονται μέσα στα πλαίσια των αναπτυξιακών στόχων των επιχειρήσεων, συμβάλλοντας έτσι στην «ενδογενή» τεχνολογική και οικονομική ανάπτυξη.
- Βασικός στόχος της τεχνολογικής πολιτικής πρέπει να είναι η επένδυση στην επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη για να μπορέσει να δημιουργηθεί μια ισχυρότερη τεχνολογική υποδομή, με σημαντική πολλαπλασιαστική επιρροή και στους άλλους τομείς της οικονομίας.

Κατά την πορεία αυτή, απαιτείται σταθερότητα επιχειρηματικού περιβάλλοντος και συνεπώς είναι αναγκαία η προώθηση της συνεργασίας, απλούστευση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, πρόσβαση σε τεχνολογίες και δίκτυα συνεργασίας, πρόσβαση σε νέα χρηματοπιστωτικά εργαλεία, πρόσβαση σε δεξιότητες και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό, αποδοτική αξιοποίηση επιχειρηματικών κεφαλαίων και βελτίωση της διασύνδεσης μεταξύ των εκπαιδευτικών, επιμορφωτικών και επιχειρηματικών αναγκών. Ιδιαίτερα, οι βασικοί στόχοι πρέπει που μπορεί να υποβοηθηθούν μέσω της επιχειρηματικότητας μπορούν να επικεντρωθούν στα ακόλουθα σημεία:

- Βελτίωση της αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού.
- Ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στις εσωτερικές συνθήκες της εγχώριας αγοράς.
- Αναβάθμιση της τεχνολογικής υποδομής.
- Βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων στην παραγωγή νέων αγαθών.
- Ανάπτυξη του επιπέδου ανταγωνιστικότητας για εγχώρια τεχνολογικά προϊόντα.
- Εισαγωγή των νέων τεχνολογιών, προκειμένου να επηρεαστούν θετικά η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.
- Ενίσχυση της ζήτησης και παράλληλα να βελτιωθεί το σύστημα πληροφόρησης καθώς επίσης η εκπαίδευση και το εργατικό δυναμικό.
- Βελτίωση της τεχνολογικής προσφοράς.
- Αξιοποίηση και εκμετάλλευση των μεταφορών της τεχνολογίας με την εκμετάλλευση της τελευταίας και την επέκταση του εγχώριου τεχνολογικού δυναμικού.
- Βελτίωση του συστήματος προστασίας του δικαιώματος ευρεσιτεχνίας και του θεσμικού περιβάλλοντος.
- Ενίσχυση της θεωρητικής και πρακτικής επιστημονικής έρευνας.

Η παγκοσμιοποίηση και η διεθνοποίηση των αγορών, ο διεθνής ανταγωνισμός και η ζήτηση για νέα και βελτιωμένα προϊόντα καθιστούν καθοριστική ανάγκη την ανάπτυξη και την διάδοση νέων τεχνολογιών. Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, η συνοχή της Ε.Ε. επηρεάζεται άμεσα από την ανάπτυξη της έρευνας και της τεχνολογίας, ενώ η άνιση ανάπτυξη της έρευνας και της τεχνολογίας μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. αποτελεί μια από τις βασικές αιτίες που δεν προωθήθηκε ικανοποιητικά μέχρι σήμερα η τεχνολογική και η οικονομική συνοχή. Είναι αναγκαίο η έρευνα και η τεχνολογία να καταστούν αναπόσπαστα τμήματα της ευρωπαϊκής πολιτικής. Κατά τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη του κοινοτικού πλαισίου έρευνας και τεχνολογίας θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη συμμετοχή των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών της Ε.Ε. στα κοινοτικά ερευνητικά προγράμματα. Τα ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα μπορούν να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο, να επεκτείνουν τη συνεργασία μεταξύ των οικονομικών και επιστημονικών φορέων των διαφόρων περιοχών της Ευρώπης και να επιταχύνουν τη σύγκλιση της Ε.Ε. στους τομείς της έρευνας και ανάπτυξης και της τεχνολογίας. Ταυτόχρονα τα ευρωπαϊκά προγράμματα θα πρέπει να προσανατολιστούν στην ανάπτυξη της βασικής υποδομής και να προσαρμοστούν περισσότερο στις βασικές ανάγκες των περιφερειών.

Για την ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας στην Ε.Ε. απαιτείται η ύπαρξη ενός «ελκυστικότερου» πλαισίου συνθηκών. Συγκεκριμένα οι συνθήκες αυτές αφορούν:

- Ύπαρξη επαρκών και υψηλής ποιότητας ανθρωπίνων πόρων, δηλαδή δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την κατάρτιση και κινητικότητα των ερευνητών, διευκόλυνση της διά βίου εκπαίδευσης και της σταδιοδρομίας στον χώρο της Ε&ΤΑ.
- Διαμόρφωση μιας ισχυρής κρατικής βάσης για Ε&ΤΑ και βελτίωση των δεσμών με τη βιομηχανία, δηλαδή δημιουργία κρατικών-ιδιωτικών συμπράξεων και υπερεθνικών μορφών συνεργασίας, μεταφορά τεχνογνωσίας και εμπορική εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων έρευνας.
- Ανάπτυξη μιας δυναμικής επιχειρηματικής κουλτούρας μέσω της Ε&ΤΑ και με στόχο την Ε&ΤΑ, δηλαδή προώθηση συμπράξεων υψηλής τεχνολογίας, χρηματοδότηση επενδύσεων υψηλού κίνδυνου, υποστήριξη εταιρειών τεχνολογίας.
- Αποτελεσματική προσαρμογή και χρήση συστημάτων για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας (ΔΠΙ) και προώθηση αποτελεσματικότερων μορφών διαχείρισης των ΔΠΙ από παραγωγούς και χρήστες των γνώσεων.

- Ανταγωνιστικό περιβάλλον που θα ευνοεί την Ε&ΤΑ στο πλαίσιο των κανόνων ανταγωνισμού με την ενθάρρυνση διαμόρφωσης κοινών ευρωπαϊκών πρότυπων και τεχνολογικών βάσεων, διαμόρφωση περισσότερο φιλικών κανόνων και πρακτικών για τις καινοτομίες.
- Ευνοϊκές χρηματοοικονομικές αγορές, μακροοικονομική σταθερότητα και ευνοϊκές φορολογικές ρυθμίσεις, δηλαδή με την εκτέλεση των προγραμμάτων παροχής χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και χορήγησης κεφαλαίων επιχειρηματικού κίνδυνου, μεταρρύθμιση των φορολογικών καθεστώτων ώστε να περιοριστούν τα αντικίνητρα πραγματοποίησης επενδύσεων.
- Αποτελεσματικότερη χρήση των κρατικών πηγών χρηματοδότησης για τις επιχειρηματικές πρωτοβουλίες Ε&ΤΑ, δηλαδή με μέτρα άμεσης στήριξης όπως για παράδειγμα επιχορηγήσεις, φοροαπαλλαγές και στήριξη των κεφαλαίων υψηλού επιχειρηματικού κίνδυνου.
- Σημαντική επίσης θεωρείται η αναδιοργάνωση του ερευνητικού συστήματος και της προσφοράς γνώσης σε κατευθύνσεις που ευνοούν την αναπτυξιακή οικονομική και κοινωνική πολιτική, όπως για παράδειγμα η έμφαση σε μακροπρόθεσμες στρατηγικές ερευνητικής πολιτικής, η ενίσχυση της ακαδημαϊκής έρευνας για την υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της κατάρτισης νέων ερευνητών καθώς και τη δημιουργία σημείων αναφοράς για τη διεθνή έρευνα, όπως και η βελτίωση της διαχειριστικής αποτελεσματικότητας των ερευνητικών ιδρυμάτων.
- Τέλος, ιδιαίτερης σημασίας στοιχείο αποτελεί η ανάπτυξη των τεχνολογικών υποδομών της επιστημονικής και τεχνολογικής πολιτικής, μέσω του εκσυγχρονισμού των δικτύων, τη βελτίωση υλικών υποδομών και την αναβάθμιση του συστήματος χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

Ιδιαίτερης σημασίας θεωρείται η ενίσχυση και ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας παράλληλα με τις καινοτομικές και τεχνολογικές δραστηριότητες. Με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, μέσω της ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας, οι προσπάθειες πρέπει να επικεντρωθούν στα εξής:

- Προώθηση επιχειρηματικού πνεύματος, δηλαδή στην παρότρυνση της δημιουργίας επιχειρήσεων και υποστήριξη τους στην φάση εκκίνησης και ανάπτυξης.
- Προώθηση της καινοτομίας, δηλαδή παρακολούθηση της εξέλιξης των τεχνολογιών, νέοι σχεδιασμοί προϊόντων, ανάπτυξη νέων μορφών εμπορίου.
- Καλύτερη πρόσβαση στη χρηματοδότηση, στα προγράμματα και στα δίκτυα υποστήριξης των επιχειρηματικών προσπαθειών
- Απλοποίηση του νομοθετικού και διοικητικού πλαισίου.
- Ευαισθητοποίηση μεγαλύτερου αριθμού ατόμων όσον αφορά την επιχειρηματικότητα, επιτρέποντάς τους να αποκτήσουν επιχειρηματικές ικανότητες χάρη με δραστηριότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης.
- Δημιουργία ικανού περιβάλλοντος για την ανάληψη κινδύνων και κατάργηση των εμποδίων για τους νέους επιχειρηματίες που επιθυμούν να δημιουργήσουν μια επιχείρηση.
- Πρόβλεψη επαρκών χρηματοδοτήσεων και εγγυήσεων για τη χρηματοδότηση των επιχειρηματικών σχεδίων.
- Εξασφάλιση μεγαλύτερων φορολογικών κινήτρων.
- Άνοιγμα της επιχειρηματικότητας σε όλα τα μέλη της κοινωνίας. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στις γυναίκες.
- Άρση των εμποδίων στην έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα διοικητικοί φραγμοί, χρηματοδότηση, κόστος έναρξης επιχείρησης, επιμερισμός κινδύνου.
- Ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, η εκπαίδευση και η κατάρτιση θα πρέπει να συμβάλλει στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, μέσω της ανάπτυξης της κατάλληλης νοοτροπίας και της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις επαγγελματικές ευκαιρίες που προσφέρει η ιδιότητα του επιχειρηματία και των δεξιοτήτων.

Στο πλαίσιο αυτό, πρωταρχικής σημασίας θεωρείται η ανάπτυξη μακροοικονομικών πολιτικών που θα συμβάλουν στη δημιουργία σταθερού επιχειρηματικού περιβάλλοντος, στη διευκόλυνση της πρόσβασης σε κεφάλαια και στην προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και συνεπώς στην ανάπτυξη καινοτομικών και τεχνολογικών δραστηριοτήτων. Παράλληλα, οι μακροοικονομικές και αναπτυξιακές πολιτικές θα πρέπει να επικεντρωθούν στην καθιέρωση ικανών κινήτρων για ανάπτυξη καινοτομιών και διασφάλιση της δημιουργίας νέας γνώσης. Στην κατεύθυνση αυτή μπορούν να κινηθούν πολιτικές σχετιζόμενες με τον προσδιορισμό των καινοτομικών συστημάτων. Στο πλαίσιο αυτό, η ευρωπαϊκή τεχνολογική πολιτική μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη μελλοντική εξέλιξη της τεχνολογικής υποδομής των λιγότερο τεχνολογικά αναπτυγμένων κρατών και περιφερειών της Ε.Ε.

Οι περιφερειακές ανισότητες της ΕΕ. πρέπει να μελετηθούν σε βάθος και να αξιοποιηθούν στη χάραξη της περιφερειακής πολιτικής και της επιλογής των προτύπων με την αξιοποίηση των δυναμικών πόλων ανάπτυξης και την εφαρμογή πολιτικών ολοκληρωμένης ενδογενούς ανάπτυξης για των περιφερειών. Μια σαφής στρατηγική και πολιτική διάρθρωση θα πρέπει να περιλαμβάνει όλους εκείνους τους προαναφερμένους παράγοντες που θα συμβάλουν στη μείωση της αβεβαιότητας και στην αύξηση της εμπιστοσύνης στον κυβερνητικό σχεδιασμό και τη στρατηγική. Σε αυτό το πλαίσιο συστήνονται οι εξής στρατηγικές κατευθύνσεις:

- Χρήση των περιφερειακών πολιτικών για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.
- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στη βάση συνεργασιών.
- Ενίσχυση της οικονομικής αποδοτικότητας με πολιτικές σύγκλισης.
- Ανάπτυξη της περιφερειακής διακυβέρνησης με συνέπεια αναφορικά με τις εθνικές πολιτικές.

Η ενίσχυση της εθνικής και περιφερειακής καινοτομικής δραστηριότητας απαιτεί εντατικές προσπάθειες απλούστευσης και εξορθολογισμού του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Εάν εξαλειφθούν ουσιαστικά επιχειρηματικά και θεσμικά εμπόδια, η απλούστευση των κανόνων και των διαδικασιών σε κάθε στάδιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας μπορεί να οδηγήσει σε μεγαλύτερη διαφάνεια και αποτελεσματικότητα, ταχύτερη ανταπόκριση σε νέες επενδυτικές ευκαιρίες, αλλά και να διευκολύνει τις άμεσες ξένες επενδύσεις. Τα παραπάνω θα πρέπει να συνδυάζονται άμεσα με την ανάπτυξη της στρατηγικής σκέψης και της ανταγωνιστικής διαχείρισης και διοίκησης.

Τέλος, αναφορικά με το πλαίσιο των πολιτικού σχεδιασμού και των προτεραιοτήτων στην ελληνική τεχνολογική και καινοτομική πολιτική, οι προτεραιότητες στους τομείς αυτούς θα πρέπει να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των δυσλειτουργιών και περαιτέρω στη δημιουργία των προϋποθέσεων εκείνων που θα αποτελέσουν έναυσμα για μια αναπτυξιακή δυναμική βασισμένη στην οικονομία της γνώσης. Η περιφερειακή τεχνολογική πολιτική πρέπει να ενθαρρύνει τις περιοχές να αναλάβουν νέες καινοτομικές δραστηριότητες και να αναπτύξουν την Ε&ΤΑ. Οι βασικές κατευθύνσεις της τεχνολογικής πολιτικής πρέπει να στοχεύουν στα εξής:

- Προαγωγή της καινοτομίας, των νέων μορφών χρηματοδότησης, ενθάρρυνση αρχικών επενδυτικών σχεδίων, προώθηση εξειδικευμένων επιχειρησιακών υπηρεσιών, ενίσχυση της μεταφοράς τεχνολογίας
- Ενίσχυση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των επιχειρήσεων, της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και των ερευνητικών ιδρυμάτων.
- Ενθάρρυνση των μικρών επιχειρήσεων για να πραγματοποιήσουν δραστηριότητες Ε&ΤΑ.
- Δικτύωση και ανάπτυξη της βιομηχανικής συνεργασίας.
- Ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των προσόντων του ανθρώπινου δυναμικού.
- Αύξηση της ζήτησης για νέα γνώση και ερευνητικά αποτελέσματα στην Ελλάδα, με αύξηση επενδύσεων σε τομείς «έντασης γνώσης» και αύξηση απασχόλησης ερευνητικού προσωπικού σε επιχειρήσεις.
- Αναδιοργάνωση του ερευνητικού συστήματος και της προσφοράς γνώσης στην Ελλάδα με αναπροσανατολισμό προτεραιοτήτων σε κατευθύνσεις που αφορούν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και ενίσχυση της ακαδημαϊκής έρευνας.
- «Απεγκλωβισμό» του ελληνικού ερευνητικού συστήματος και περαιτέρω άνοιγμα στον διεθνή χώρο, με αύξηση διεθνών συνεργασιών και ποιοτική βελτίωση των ελληνικών συμμετοχών σε ευρωπαϊκά και διεθνή προγράμματα.
- Ανάπτυξη των τεχνολογικών υποδομών της επιστημονικής και τεχνολογικής πολιτικής με εκσυγχρονισμό των ηλεκτρονικών δικτύων και αναβάθμιση του συστήματος χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.
- Αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας στο πλαίσιο της ανάπτυξης της τεχνολογίας της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών.
- Ανάπτυξη του διεθνούς, μεσογειακού και βαλκανικού ρόλου της Ελλάδας, μέσα σε ένα πιο ισορροπημένο σύστημα περιφερειακής ανάπτυξης.
- Προώθηση των έργων υποδομής καινοτομίας και πληροφορικής.
- Μέτρα στήριξης της απασχόλησης και περιορισμού της ανεργίας με αποδοτική απορρόφηση του ανθρώπινου δυναμικού.
- Αξιοποίηση της κρίσιμης μάζας ΜμΕ.
- Οριοθέτηση μίας ή περισσότερων καλά προσδιορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων με συγκριτικό πλεονέκτημα.
- Δημιουργία και αξιοποίηση των υποδομών παραγωγής γνώσης και της παροχής τεχνολογικών υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα και εργαστήρια.
- Δημιουργία ισχυρών διασυνδέσεων και δικτύων συνεργασίας, όπως για παράδειγμα κοινή έρευνα,

ανταλλαγές προσωπικού, κοινές πατέντες, αγορά εξοπλισμού και μηχανημάτων, σύνδεση θεωρητικής και εμπειρικής έρευνας με επιχειρήσεις και ερευνητικούς οργανισμούς.

- Ενίσχυση επιχειρηματικής, καινοτομικής και συνεργατικής κουλτούρας όχι μόνο στις επιχειρήσεις αλλά και στους τεχνολογικούς φορείς και στα πανεπιστήμια.
- Ανάπτυξη κοινωνικού κεφαλαίου και διαδικασίες συλλογικής δράσης.
- Ενίσχυση διάφορων μορφών επενδυτικού κεφαλαίου, νέα και καινοτομικά χρηματοοικονομικά εργαλεία.
- Δημιουργία εξειδικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις περιφέρειες.
- Δημιουργία ερευνητικών προγραμμάτων σε τοπικά ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια.
- Επενδύσεις σε προηγμένα και εξειδικευμένα δίκτυα μεταφορών, τηλεπικοινωνιών και άλλες γενικές υποδομές.
- Εξάλειψη εμποδίων ανταγωνισμού και εξυπηρέτησης καινοτομικών πρωτοβουλιών των επιχειρήσεων.
- Αναδιοργάνωση δημόσιων υπηρεσιών και των βασικών υποδομών.
- Προσπάθειες προσέλκυσης ξένων επενδύσεων.
- Δημιουργία και επέκταση βιομηχανικών και επιστημονικών πάρκων.
- Οι κοινοπραξίες E&TA σε τομείς εθνικής προτεραιότητας.
- Προγράμματα ενθάρρυνσης της έρευνας, της μεταφοράς και της διάδοσης τεχνολογίας στις επιχειρήσεις, καθώς και προγράμματα διεθνούς επιστημονικής και τεχνολογικής συνεργασίας.
- Ευαισθητοποίηση του κοινού σε νέες τεχνολογίες και υποστήριξη ερευνητικών μονάδων για την προτυποποίηση και την εμπορική εκμετάλλευση ερευνητικών αποτελεσμάτων και τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων (spin-off).
- Η ανάπτυξη E&T Πάρκων και Θερμοκοιτίδων επιχειρήσεων έντασης γνώσης καθώς και η ανάπτυξη ερευνητικών κέντρων και δημόσιων εργαστηρίων προς την κατεύθυνση παροχής υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις.
- Η προώθηση της δράσης για τη δημιουργία περιφερειακών πόλων καινοτομίας, με την οποία επιδιώκεται η προώθηση ολοκληρωμένης στρατηγικής για την καινοτομία σε περιφερειακό επίπεδο και την ανάπτυξη αναπτυξιακών σχεδίων σε τομείς προτεραιότητας της περιφέρειας.
- Η δημιουργία νέων E&TA υποδομών με νέα ερευνητικά κέντρα, όπως για παράδειγμα στο Αιγαίο, στη Θεσσαλία, στη Δυτική Ελλάδα και στην Ήπειρο.

Επίσης ιδιαίτερη σημασία έχει η ενίσχυση της επιχειρηματικής ανάληψης καινοτομικών δραστηριοτήτων. Ως ενισχυτικοί μοχλοί των ιδιωτικών δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη μπορούν να λειτουργήσουν η σύνδεση των πανεπιστημίων και των ερευνητικών κέντρων με τις επιχειρήσεις, με στόχο τη διάχυση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και της γνώσης, η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και η παροχή κινήτρων με στόχο τη θετική μεταστροφή του επιχειρηματικού πνεύματος προς τις καινοτομικές δραστηριότητες.

Ορισμένα από τα κυριότερα μεγέθη που προσδιορίζουν και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, στη δημιουργία του σύγχρονου επιχειρηματικού περιβάλλοντος και στην εισαγωγή τεχνολογικών και καινοτομικών δραστηριοτήτων αφορούν τα εξής:

- Βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος και βελτίωση της πιστωτικής θέσης της Ελλάδας από διεθνείς οργανισμούς, όπως οι R&I και Moody.
- Βελτίωση των δημοσιονομικών μεγεθών της χώρας.
- Αύξηση των επενδύσεων.
- Κρατική πολιτική και τα διάφορα κίνητρα, όπως για παράδειγμα η φορολογική σταθερότητα.
- Αύξηση των καινοτομικών και τεχνολογικών δραστηριοτήτων της χώρας.

Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας αναμένεται να συμβάλει σημαντικά στα εξής:

- Αύξηση της απασχόλησης και μείωση του ποσοστού ανεργίας, όπου συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στην ανάπτυξη με την αποτελεσματικότητα των υφισταμένων επιχειρήσεων και τη δημιουργία και ανάπτυξη των νέων επιχειρήσεων, άρα και στην επίτευξη του βασικού πολιτικού στόχου της βελτίωσης της ευημερίας στην περιφέρεια.
- Βελτίωση της παραγωγικότητας και ενίσχυση της παραγωγικής ικανότητας.
- Αύξηση της ανταγωνιστικότητας και βασικός παράγοντας για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, όπου οι υψηλότερες επιδόσεις που οφείλονται στην καινοτομία, στην εισαγωγή νέων μεθόδων και διαδικασιών και νέων προϊόντων βελτιώνουν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας συνολικά.
- Απελευθερώνει το δυναμικό των πολιτών και τα άτομα μπορούν να θέτουν υψηλότερους στόχους και να επιτυγχάνουν υψηλότερες θέσεις και καλύτερο βιοτικό επίπεδο.
- Βελτίωση των ρυθμών ανάπτυξης και ευημερίας.

Με δεδομένες τις σημαντικές οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις και στο πλαίσιο ενός ανοικτού οικονομικού περιβάλλοντος, η ευρωπαϊκή οικονομία χρειάζεται να ενισχύσει τις παραγωγικές της ικανότητες και να στηρίξει την ανταγωνιστικότητά της σε τρία βασικά σημεία:

- την καινοτομία και την τεχνολογική αναβάθμιση,
- την επιχειρηματικότητα, και
- την απασχόληση.

Η κατάλληλη πολιτική μπορεί να συμβάλει στην αύξηση των επιπέδων της καινοτομικής επιχειρηματικότητας ως ακολούθως:

- Δημιουργία περισσότερων επιχειρηματιών και άνοιγμα της επιχειρηματικότητας σε όλα τα μέλη της κοινωνίας. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στις γυναίκες και σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, ενώ θα πρέπει να συνεχιστεί η προσπάθεια δημιουργίας υπηρεσιών στήριξης νέων επιχειρήσεων.
- Μείωση των εμποδίων στην έναρξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα οι διοικητικοί φραγμοί, χρηματοδότηση, κόστος έναρξης επιχείρησης, επιμερισμός κινδύνου.
- Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη, αλλά πολλές ΜμΕ αντιμετωπίζουν δυσκολίες επειδή η αγορά επιχειρηματικών κεφαλαίων δεν είναι αρκετά αναπτυγμένη και οι τράπεζες τείνουν να αποφεύγουν τη δανειοδότηση υψηλού κινδύνου. Οι επενδύσεις επιχειρηματικών κεφαλαίων εταιρικών συμμετοχών αποτελούν αποτελεσματικό μέσο ανάπτυξης των επιχειρηματικών δυνατοτήτων που διαφορετικά θα ήταν ανεκμετάλλευτες.
- Πρέπει να ενθαρρυνθεί η ανάληψη ρίσκου και όπου χρειάζεται η κοινωνική ανοχή στην αποτυχία.
- Η εκπαίδευση και η κατάρτιση θα πρέπει να συμβάλλει στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, μέσω της ανάπτυξης της κατάλληλης νοοτροπίας και της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις επαγγελματικές ευκαιρίες που προσφέρει η ιδιότητα του επιχειρηματία και των δεξιοτήτων.
- Η μείωση της γραφειοκρατίας, που εξακολουθεί να αποτελεί βασικό πρόβλημα στη διοίκηση της επιχείρησης.
- Η λήψη κατάλληλων μέτρων και φορολογικών κινήτρων μπορεί να συμβάλει στην επιβίωση, προώθηση και ανάπτυξη των επιχειρήσεων.
- Στήριξη των επιχειρήσεων για την αξιοποίηση των γνώσεων και των νέων ευκαιριών, όπου οι επιχειρηματίες πρέπει να έχουν εξωστρεφή προσανατολισμό, να αξιοποιούν καλύτερα την εσωτερική αγορά και να αντιμετωπίζουν καλύτερα την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης.

Η περιφερειακή τεχνολογική πολιτική πρέπει να ενθαρρύνει τις περιοχές να αναλάβουν νέες καινοτομικές δραστηριότητες και να αναπτύξουν την E&TA. Οι βασικές κατευθύνσεις της τεχνολογικής πολιτικής πρέπει να στοχεύουν στα εξής:

- Προαγωγή της καινοτομίας, των νέων μορφών χρηματοδότησης, ενθάρρυνση αρχικών επενδυτικών σχεδίων, προώθηση εξειδικευμένων επιχειρησιακών υπηρεσιών, ενίσχυση της μεταφοράς τεχνολογίας.
- Ενίσχυση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των επιχειρήσεων, της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και των ερευνητικών ιδρυμάτων.
- Ενθάρρυνση των μικρών επιχειρήσεων για να πραγματοποιήσουν δραστηριότητες E&TA.
- Δικτύωση και ανάπτυξη της βιομηχανικής συνεργασίας.
- Ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των προσόντων του ανθρώπινου δυναμικού.
- Αύξηση της ζήτησης για νέα γνώση και ερευνητικά αποτελέσματα στην Ελλάδα με αύξηση επενδύσεων σε τομείς «έντασης γνώσης» και αύξηση απασχόλησης ερευνητικού προσωπικού σε επιχειρήσεις.
- Αναδιοργάνωση του ερευνητικού συστήματος και της προσφοράς γνώσης στην Ελλάδα με αναπροσανατολισμό προτεραιοτήτων σε κατευθύνσεις που αφορούν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και ενίσχυση της ακαδημαϊκής έρευνας.
- «Απεγκλωβισμό» του ελληνικού ερευνητικού συστήματος και περαιτέρω άνοιγμα στον διεθνή χώρο, με αύξηση διεθνών συνεργασιών και ποιοτική βελτίωση των ελληνικών συμμετοχών σε ευρωπαϊκά και διεθνή προγράμματα.
- Ανάπτυξη των τεχνολογικών υποδομών της επιστημονικής και τεχνολογικής πολιτικής με εκσυγχρονισμό των ηλεκτρονικών δικτύων και αναβάθμιση του συστήματος χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.
- Αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας στο πλαίσιο της ανάπτυξης της τεχνολογίας της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών
- Ανάπτυξη του διεθνούς, μεσογειακού και βαλκανικού ρόλου της E.E., μέσα σε ένα πιο ισορροπημένο σύστημα περιφερειακής ανάπτυξης.

- Προώθηση των έργων υποδομής καινοτομίας και πληροφορικής.
- Μέτρα στήριξης της απασχόλησης και περιορισμού της ανεργίας με αποδοτική απορρόφηση του ανθρώπινου δυναμικού.
- Αξιοποίηση της κρίσιμης μάζας ΜμΕ.
- Οριοθέτηση μίας ή περισσότερων καλά προσδιορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων με συγκριτικό πλεονέκτημα.
- Δημιουργία και αξιοποίηση των υποδομών παραγωγής γνώσης και της παροχής τεχνολογικών υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα και εργαστήρια.
- Δημιουργία ισχυρών διασυνδέσεων και δικτύων συνεργασίας, όπως για παράδειγμα κοινή έρευνα, ανταλλαγές προσωπικού, κοινές πατέντες, αγορά εξοπλισμού και μηχανημάτων, σύνδεση θεωρητικής και εμπειρικής έρευνας με επιχειρήσεις και ερευνητικούς οργανισμούς.
- Ενίσχυση επιχειρηματικής, καινοτομικής και συνεργατικής κουλτούρας όχι μόνο στις επιχειρήσεις αλλά και στους τεχνολογικούς φορείς και στα πανεπιστήμια.
- Ανάπτυξη κοινωνικού κεφαλαίου και διαδικασίες συλλογικής δράσης.
- Ενίσχυση διάφορων μορφών επενδυτικού κεφαλαίου, νέα και καινοτομικά χρηματοοικονομικά εργαλεία.
- Δημιουργία εξειδικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις περιφέρειες.
- Δημιουργία ερευνητικών προγραμμάτων σε τοπικά ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια
- Επενδύσεις σε προηγμένα και εξειδικευμένα δίκτυα μεταφορών, τηλεπικοινωνιών και άλλες γενικές υποδομές.
- Εξάλειψη εμποδίων ανταγωνισμού και εξυπηρέτησης καινοτομικών πρωτοβουλιών των επιχειρήσεων.
- Αναδιοργάνωση δημόσιων υπηρεσιών και των βασικών υποδομών.
- Προσπάθειες προσέλκυσης ξένων επενδύσεων.
- Δημιουργία και επέκταση βιομηχανικών και επιστημονικών πάρκων.

Στρατηγικός στόχος της Ε.Ε. πρέπει να είναι η ενίσχυση της καινοτομικής επιχειρηματικότητας, υιοθετώντας τις πολιτικές εκείνες και επηρεάζοντας τους προσδιοριστικούς παράγοντες που θα συμβάλουν στη δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος το οποίο θα επιτρέπει στους επιχειρηματίες να ξεκινήσουν, να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις, να δημιουργήσουν με την επιχειρηματικότητά τους νέες και καλύτερες θέσεις απασχόλησης. Όλες οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέχουν μέσα προώθησης της επιχειρηματικότητας, τόσο μέσω άμεσων όσο και μέσω έμμεσων κινήτρων, όπως οι φορολογικές απαλλαγές, οι επιχειρηματικές συμπράξεις ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, η ενίσχυση δικτύων καινοτομίας, καθώς και η προστασία των δικαιωμάτων που απορρέουν από την παραγωγή νέας γνώσης. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση η άμεση ενίσχυση της επιχειρηματικής έρευνας και ανάπτυξης παραμένει υψηλή, μέσω άμεσων επιδοτήσεων και χρηματοδότησης επενδυτικών σχεδίων σε έρευνα και ανάπτυξη, παρόλο που οι έμμεσες ενισχύσεις, όπως οι φορολογικές απαλλαγές, παρουσιάζουν αυξητική τάση, ιδιαίτερα σε χώρες όπως η Αυστρία, η Φινλανδία, η Ολλανδία, η Νορβηγία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Αλλά ακόμα και οι υπόλοιπες χώρες έχουν αρχίσει να κατευθύνονται προς την ενίσχυση της ιδιωτικής έρευνας και ανάπτυξης μέσω παροχής έμμεσων επενδυτικών κινήτρων, κυρίως ενισχύοντας τη δημιουργία δικτύων διεργασίας και διάχυσης της τεχνολογίας και την απαλοιφή επιχειρηματικών εμποδίων, ιδιαίτερα όσον αφορά στη δημιουργία επιχειρηματικών συνεργασιών. Ο αποτελεσματικός σχεδιασμός των πολιτικών είναι σημαντικός, όχι μόνο για την ενίσχυση της καινοτομίας, αλλά και για την αποτελεσματική συμβολή τους στην ανταγωνιστικότητα και την οικονομική ανάπτυξη.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Abramovitz, M.A. (1994). The origins of the post-war catch-up and convergence boom. In J. Fagerberg, B. Verspagen, N. Von Tunzelmann (eds.), *The Dynamics of Trade, Technology and Growth*. Aldershot: Edward Elgar, , 21–52.
- Acs, Z. J., Anselin, L., & Varga, A. (2002). Patents and innovation counts as measures of regional production of new knowledge. *Research Policy* 31: 1069–1085.
- Anselin L., Varga A., & Acs, Z. (1997). Local Geographic Spillovers Between University Research and High Technology Innovations. *Journal of Urban Economics* 42: 422-448.
- Crevoisier, O. & Maillat, D. (1991). Milieu, industrial organisations and territorial production system: Towards a new theory of spatial development. In R. Camagni (ed). *Innovation networks: spatial perspectives*. London.
- Fagerberg, J. (1994). Technology and International Differences in Growth Rates. *Journal of Economic Literature*, Vol.32: 1147-1175.
- Feldman, M. (1994). *The Geography of Innovation*. Dordrecht: Kluwer.
- Jorgenson, D.W. (2001). Information Technology and the US Economy. *American Economic Review*, 91(1): 1-32.
- Jorgenson, D.W. & Stiroh, K. (2000). Raising the Speed Limit: U.S. Economic Growth in the Information Age. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1, 125-211.
- Kangasharjua, A. & Nijkamp, P. (2001). Innovation dynamics in space: local actors and local factors. *Socio-Economic Planning Sciences*, 35: 31-56.
- Konsolas, N. (1997). *Contemporary Regional Economic Policy*. Athens: Papazisis Publications.
- Korres, G., Kitsos, C. & Hadjidima, S. (2005). Inside to the Knowledge Based Economy: Looking for the Effects of Innovation and the Entrepreneurship Activities on Regional Growth. *International Journal of Knowledge, Culture and Change Management*, Volume 5, Issue 4.
- Korres, G., Tsofanoglou, G. & Marmaras, E. (2004). *Measuring the socio-economic development process for LDCs: the case of Human Development Index*. Πρακτικά του 7ου Πανελλήνιου Γεωγραφικού Συνεδρίου της Ελληνικής Γεωγραφικής Εταιρείας σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του Αιγαίου - Τμήμα Γεωγραφίας, II, 198-205.
- Pavitt, K. (1998). The social shaping of the national science base. *Research Policy*, 27: 793–805.
- Vanhove N., & Klaassen L. (1987). *Regional Policy: A European Approach*. Aldershot: Avebury.

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Κονσόλας, Ν. (1997). *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*. Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση,
- Κορρές, Γ. & Τσομπάνογλου, Γ. (2004). *Τεχνολογική, Κοινωνική Πολιτική και Ανάπτυξη: Καινοτομικές δραστηριότητες και Απασχόληση*. Αθήνα: εκδόσεις Σταμούλης.
- Κουρλιούρος, Η. Α. (2001). *Διαδρομές στις θεωρίες του χώρου (Οικονομικές Γεωγραφίες της παραγωγής και της ανάπτυξης)*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, Κριτική Γεωγραφική Σκέψη (1).
- Μαραβέγιας Ν. (1994). Περιφερειακές Ανισότητες και Οικονομική Ολοκλήρωση. Στο Π. Γετίμης, Γ. Καυκαλάς, & Ν. Μαραβέγιας (επιμ.), *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Θεωρία-Ανάλυση και Πολιτική*. Αθήνα: εκδόσεις Θεμέλιο.
- Παπαδασκαλόπουλος, Α. & Χριστοφάκης, Μ. (2003). Ελληνική Περιφερειακή Πολιτική: διαχρονική εξέλιξη, ισχύον πλαίσιο και προοπτικές. Στο Θ. Σακελλαρόπουλος (επιμ.), *Οικονομία και Πολιτική στη Σύγχρονη Ελλάδα*, τόμ. Α΄, 3η έκδοση. Αθήνα: εκδ. Διόνικος.

Κριτήρια αξιολόγησης

Κριτήριο αξιολόγησης 1

Περιγράψτε συνοπτικά τους κύριους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν αρνητικά την προώθηση της καινοτομικής επιχειρηματικότητας στην Ε.Ε.

Απάντηση/Λύση

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μολονότι έχει παρουσιαστεί βελτίωση στην ανάπτυξη καινοτομιών, παρατηρείται χαμηλό επίπεδο εθνικών και περιφερειακών τεχνολογικών δραστηριοτήτων, και ιδιαίτερα στις λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες της Ε.Ε., το οποίο οφείλεται σε έναν συνδυασμό παραγόντων, όπως για παράδειγμα η αδυναμία των κεντρικών και περιφερειακών αρχών αναφορικά με τη δημιουργία τεχνολογικής υποδομής, η αδυναμία παροχής κινήτρων για την ανάληψη επενδύσεων σε καινοτομικές διαδικασίες, η απουσία ερευνητικών ιδρυμάτων και οργανισμών, η έλλειψη δικτύων καινοτομικών δραστηριοτήτων, τα ισχύοντα επιχειρηματικά κίνητρα και επιχειρηματική κουλτούρα. Επίσης το μικρό μέγεθος της εσωτερικής αγοράς και η χαμηλή ζήτηση για υψηλή καινοτομία έχουν επηρεάσει αρνητικά την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, εξαιτίας κυρίως των ακόλουθων παραγόντων:

- Μεγάλου αριθμού μικρού και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων (ΜμΕ), που συνήθως διοικούνται από τον ιδιοκτήτη-επιχειρηματία.
- Έλλειψη εκτεταμένης τεχνολογικής υποδομής και καινοτομικών δραστηριοτήτων.
- Μικρό σχετικά μέγεθος της εγχώριας αγοράς, με αποτέλεσμα να υπάρχουν πολύ μικρά ποσοστά ιδιωτικών επενδύσεων και χρηματοδότησης σε Ε&ΤΑ.
- Δυσμενές φορολογικό καθεστώς και γραφειοκρατία, που εμποδίζουν την ενίσχυση και ανάπτυξη του ανταγωνισμού.
- Περιορισμένος αριθμός επιχειρήσεων με εσωτερικές δραστηριότητες Ε&ΤΑ και έλλειψη πόρων που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν σε δραστηριότητες Ε&ΤΑ.
- Ανυπαρξία δικτύων συνεργασίας μεταξύ των ανώτερων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των ερευνητικών φορέων με τις επιχειρήσεις.
- Ανεπαρκή συστήματα μεταφοράς και διάχυσης τεχνολογίας.

Κριτήριο αξιολόγησης 2

Περιγράψτε συνοπτικά τους κύριους προσδιοριστικούς παράγοντες της τεχνολογικής πολιτικής στην Ε.Ε.

Απάντηση/Λύση

Οι τεχνολογικές πολιτικές στην Ευρωπαϊκή Ένωση επηρεάστηκαν από ένα μείγμα προσδιοριστικών παραγόντων:

- Το μικρό μέγεθος της εσωτερικής αγοράς και η χαμηλή ζήτηση για τεχνολογίες, καθώς και η απουσία υποστηρικτικών διοικητικών και χρηματοοικονομικών και χρηματοπιστωτικών δομών που δεν επέτρεψαν την προώθηση των επενδυτικών δραστηριοτήτων σε Ε&ΤΑ. Η αύξηση της αποτελεσματικότητας στην έρευνα και στην καινοτομία είναι στενά εξαρτημένη από τη δημιουργία μιας ελάχιστης «κρίσιμης ποσότητας» ερευνητικών και τεχνολογικών δραστηριοτήτων.
- Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν στον τεχνολογικό τομέα έδωσαν έμφαση κυρίως στη μεταφορά της τεχνολογίας και λιγότερο στην ανάπτυξη των εγχώρια παραγόμενων τεχνολογιών.
- Η αποτυχία αναφορικά με την παροχή ερευνητικών διασυνδέσεων, ώστε να προωθηθούν οι καινο-

- τομικές δραστηριότητες, καθώς και οι διαφορετικές αναπτυξιακές και παραγωγικές προτεραιότητες.
- Οι τεχνολογικές στρατηγικές δεν αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο της συνεργασίας με συνδυασμένες πολιτικές όπως η εκπαιδευτική, η περιφερειακή και η βιομηχανική πολιτική και δεν δόθηκαν επαρκή επενδυτικά κίνητρα στην E&TA.
  - Η τεχνολογική πολιτική έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στη συγκέντρωση των καινοτομικών δραστηριοτήτων στον δημόσιο τομέα και το γεγονός αυτό περιόρισε την ανάπτυξη της καινοτομίας στον ιδιωτικό τομέα. Επίσης το γραφειοκρατικό σύστημα και ο συγκεντρωτισμός αποτελούν τα βασικά εμπόδια στην ανάπτυξη των περιφερειακών καινοτομικών δραστηριοτήτων. Τα κυριότερα σημεία είναι η δημιουργία νέων καινοτομικών επιχειρήσεων, οι εξαγωγές προϊόντων ένστασης γνώσης, η βελτίωση των μεριδίων στις διεθνείς αγορές, η ανταγωνιστικότητα και η ενίσχυση της ελκυστικότητας για προσέλκυση επενδύσεων.
  - Η περιορισμένη επιχειρηματική κουλτούρα επίσης επηρέασε αρνητικά την ανάπτυξη των καινοτομικών δραστηριοτήτων.
  - Η οικονομική ύφεση και η περιορισμένη επενδυτική δραστηριότητα επηρέασαν περαιτέρω αρνητικά την ανάπτυξη των καινοτομικών δραστηριοτήτων και της E&TA.

Οι προσδοκίες για το μέλλον απαιτούν πιο ολοκληρωμένο και προσεκτικό σχεδιασμό και τα απαραίτητα μέσα για να μπορέσουν να αναπτύξουν και να υποστηρίξουν τις δραστηριότητες της καινοτομίας. Γι' αυτό η τεχνολογική στρατηγική θα έπρεπε να συνδυαστεί με μια ευρεία κλίμακα οικονομικών, θεσμικών και βασικών μέτρων υποδομής.

Κριτήριο αξιολόγησης 3

Αναλύστε τα κύρια στοιχεία μιας πολιτικής αναφορικά με την ενίσχυση της καινοτομικής επιχειρηματικότητας στην Ε.Ε.

Απάντηση/Λύση

Η κατάλληλη πολιτική μπορεί να συμβάλει στην αύξηση των επιπέδων της καινοτομικής επιχειρηματικότητας ως ακολούθως:

- Δημιουργία περισσότερων επιχειρηματιών και άνοιγμα της επιχειρηματικότητας σε όλα τα μέλη της κοινωνίας. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στις γυναίκες και σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, ενώ θα πρέπει να συνεχιστεί η προσπάθεια δημιουργίας υπηρεσιών στήριξης νέων επιχειρήσεων.
- Μείωση των εμποδίων στην έναρξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα οι διοικητικοί φραγμοί, χρηματοδότηση, κόστος έναρξης επιχείρησης, επιμερισμός κινδύνου.
- Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη, αλλά πολλές ΜμΕ αντιμετωπίζουν δυσκολίες επειδή η αγορά επιχειρηματικών κεφαλαίων δεν είναι αρκετά αναπτυγμένη και οι τράπεζες τείνουν να αποφεύγουν τη δανειοδότηση υψηλού κινδύνου. Οι επενδύσεις επιχειρηματικών κεφαλαίων εταιρικών συμμετοχών αποτελούν αποτελεσματικό μέσο ανάπτυξης των επιχειρηματικών δυνατοτήτων που διαφορετικά θα ήταν ανεκμετάλλευτες.
- Πρέπει να ενθαρρυνθεί η ανάληψη ρίσκου και όπου χρειάζεται η κοινωνική ανοχή στην αποτυχία.
- Η εκπαίδευση και η κατάρτιση θα πρέπει να συμβάλει στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, μέσω της ανάπτυξης της κατάλληλης νοοτροπίας και της ευαισθητοποίησης όσον αφορά τις επαγγελματικές ευκαιρίες που προσφέρει η ιδιότητα του επιχειρηματία και των δεξιοτήτων.
- Η μείωση της γραφειοκρατίας που εξακολουθεί να αποτελεί βασικό πρόβλημα στη διοίκηση της επιχείρησης.
- Η λήψη κατάλληλων μέτρων και φορολογικών κινήτρων μπορεί να συμβάλει στην επιβίωση, προώθηση και ανάπτυξη των επιχειρήσεων.
- Στήριξη των επιχειρήσεων για την αξιοποίηση των γνώσεων και των νέων ευκαιριών, όπου οι επιχειρηματίες πρέπει να έχουν εξωστρεφή προσανατολισμό, να αξιοποιούν καλύτερα την εσωτερική αγορά και να αντιμετωπίζουν καλύτερα την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης.

Κριτήριο αξιολόγησης 4

Αναφέρετε συνοπτικά τις κύριες κατευθύνσεις του σχεδιασμού τεχνολογικής πολιτικής στην Ε.Ε.

Απάντηση/Λύση

Η περιφερειακή τεχνολογική πολιτική πρέπει να ενθαρρύνει τις περιοχές να αναλάβουν νέες καινοτομικές δραστηριότητες και να αναπτύξουν την Ε&ΤΑ. Οι βασικές κατευθύνσεις της τεχνολογικής πολιτικής πρέπει να στοχεύουν στα εξής:

- Προαγωγή της καινοτομίας, των νέων μορφών χρηματοδότησης, ενθάρρυνση αρχικών επενδυτικών σχεδίων, προώθηση εξειδικευμένων επιχειρησιακών υπηρεσιών, ενίσχυση της μεταφοράς τεχνολογίας
- Ενίσχυση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των επιχειρήσεων, της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και των ερευνητικών ιδρυμάτων.
- Ενθάρρυνση των μικρών επιχειρήσεων για να πραγματοποιήσουν δραστηριότητες Ε&ΤΑ.
- Δικτύωση και ανάπτυξη της βιομηχανικής συνεργασίας.
- Ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των προσόντων του ανθρώπινου δυναμικού.
- Αύξηση της ζήτησης για νέα γνώση και ερευνητικά αποτελέσματα στην Ελλάδα με αύξηση επενδύσεων σε τομείς «έντασης γνώσης» και αύξηση απασχόλησης ερευνητικού προσωπικού σε επιχειρήσεις.
- Αναδιοργάνωση του ερευνητικού συστήματος και της προσφοράς γνώσης στην Ελλάδα με αναπροσανατολισμό προτεραιοτήτων σε κατευθύνσεις που αφορούν την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και ενίσχυση της ακαδημαϊκής έρευνας.
- «Απεγκλωβισμό» του ελληνικού ερευνητικού συστήματος και περαιτέρω άνοιγμα στον διεθνή χώρο, με αύξηση διεθνών συνεργασιών και ποιοτική βελτίωση των ελληνικών συμμετοχών σε ευρωπαϊκά και διεθνή προγράμματα.
- Ανάπτυξη των τεχνολογικών υποδομών της επιστημονικής και τεχνολογικής πολιτικής με εκσυγχρονισμό των ηλεκτρονικών δικτύων και αναβάθμιση του συστήματος χορήγησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.
- Αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας στο πλαίσιο της ανάπτυξης της τεχνολογίας της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών.
- Ανάπτυξη του διεθνούς, μεσογειακού και βαλκανικού ρόλου της Ε.Ε., μέσα σε ένα πιο ισορροπημένο σύστημα περιφερειακής ανάπτυξης.
- Προώθηση των έργων υποδομής καινοτομίας και πληροφορικής.
- Μέτρα στήριξης της απασχόλησης και περιορισμού της ανεργίας με αποδοτική απορρόφηση του ανθρώπινου δυναμικού.
- Αξιοποίηση της κρίσιμης μάζας ΜμΕ.
- Οριοθέτηση μίας ή περισσότερων καλά προσδιορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων με συγκριτικό πλεονέκτημα.
- Δημιουργία και αξιοποίηση των υποδομών παραγωγής γνώσης και της παροχής τεχνολογικών υπηρεσιών, όπως για παράδειγμα πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα και εργαστήρια.
- Δημιουργία ισχυρών διασυνδέσεων και δικτύων συνεργασίας, όπως για παράδειγμα κοινή έρευνα, ανταλλαγές προσωπικού, κοινές πατέντες, αγορά εξοπλισμού και μηχανημάτων, σύνδεση θεωρητικής και εμπειρικής έρευνας με επιχειρήσεις και ερευνητικούς οργανισμούς.
- Ενίσχυση επιχειρηματικής, καινοτομικής και συνεργατικής κουλτούρας όχι μόνο στις επιχειρήσεις αλλά και στους τεχνολογικούς φορείς και στα πανεπιστήμια.
- Ανάπτυξη κοινωνικού κεφαλαίου και διαδικασίες συλλογικής δράσης.
- Ενίσχυση διάφορων μορφών επενδυτικού κεφαλαίου, νέα και καινοτομικά χρηματοοικονομικά εργαλεία.
- Δημιουργία εξειδικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις περιφέρειες.
- Δημιουργία ερευνητικών προγραμμάτων σε τοπικά ερευνητικά κέντρα και πανεπιστήμια.
- Επενδύσεις σε προηγμένα και εξειδικευμένα δίκτυα μεταφορών, τηλεπικοινωνιών και άλλες γενικές υποδομές.
- Εξάλειψη εμποδίων ανταγωνισμού και εξυπηρέτησης καινοτομικών πρωτοβουλιών των επιχειρήσεων.
- Αναδιοργάνωση δημόσιων υπηρεσιών και των βασικών υποδομών.
- Προσπάθειες προσέλκυσης ξένων επενδύσεων.
- Δημιουργία και επέκταση βιομηχανικών και επιστημονικών πάρκων.